

Державний комітет лісового господарства України
Національна академія наук України

ПОЛІСЬКИЙ ФІЛІАЛ
Українського науково-дослідного інституту лісового господарства
та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького

В. П. КРАСНОВ,
О. О. ОРЛОВ,
М. М. ВЕДМІДЬ

АТЛАС

**РОСЛИН-ІНДИКАТОРІВ
І ТИПІВ ЛІСОРОСЛИННИХ УМОВ
УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ**

Новоград-Волинський 2009

ББК
УДК
К

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М. Висоцького (протокол №7 від 03 липня 2009 р.)

Рецензенти:

Мігунова О.С. — доктор сільськогосподарських наук, професор; провідний науковий співробітник, Український науково-дослідний інститут лісового господарства та агролісомеліорації ім. Г.М.Висоцького, м.Харків;

Криницький Г.Т. — доктор біологічних наук, професор, проректор з наукової роботи; Національний лісотехнічний університет, м.Львів;

Краснов В.П., Орлов О.О., Ведмідь М.М. Атлас рослин-індикаторів і типів лісорослинних умов Українського Полісся / Під ред. д. с.-г. н. проф. В.П.Краснова. — Монографія. —

Даний атлас складений на основі власних досліджень, узагальнення існуючої інформації щодо лісової типології та екології рослин і у розвиток виданого у 1973 р. «Атласа растений-индикаторов лесов Украины» (Е.Я. Елин, Г.И. Мещеряков). Особливістю даного видання є те, що воно значно розширене за рахунок використання більшої кількості трав'янистих і чагарничкових рослин і складене для значно вужчого регіону — Полісся України, що дозволяє більш детально та конкретно виділити рослини-індикатори існуючих у регіоні типів лісорослинних умов. Крім того, список рослин-індикаторів доповнений мохами та лишайниками, чого не було раніше. Позитивним і новим моментом даного атласу є фотографії рослинності у різних типах лісорослинних умов, що дозволяє більш впевнено їх ідентифікувати спеціалістам, початківцям і студентам. В якості ілюстрацій використані фотографії, які зробив у процесі досліджень к.б.н. Орлов О.О. Вони дозволяють вірно відобразити екологічні умови зростання рослин, взаємозв'язки з іншими рослинними видами, передати кольори та відтінки.

Книжка розрахована на науковців, студентів лісгосподарських і екологічних спеціальностей, працівників лісового господарства.

ISBN

ЗМІСТ

Вступ.....	
Описи рослин-індикаторів і їх фотографії.....	
Фотографії типів лісорослинних умов.....	
Список рослин-індикаторів за типами лісорослинних умов.....	
Показчик українських назв рослин.....	
Показчик латинських назв рослин.....	
Показчик російських назв рослин.....	
Література.....	

ВСТУП

Лісові екосистеми є найбільш складними рослинними угрупованнями суші. Це природні системи, що складаються із численних взаємодіючих і взаємопов'язаних компонентів. Вони характеризуються динамічною рівновагою, стійкістю, саморегуляцією, яка виробилась у результаті тривалої еволюції і природнього відбору всіх компонентів лісових угруповань, а також високою здатністю до відновлення, особливим балансом енергії та речовини, географічною обумовленістю. Їх значення для стабілізації екологічної рівноваги на прилеглих до них територіях і взагалі на Земній кулі величезне. З одного боку, вони у значній мірі завдячують своїй будові та існуванню численним абіотичним факторам, з другого — інтенсивно впливають на них.

У той же час, ліси є джерелом багатьох ресурсів, які здавна використовувались і використовуються у теперішній час людиною. Масштаби даного використання, а, відповідно, і впливу на ліси, дуже значні. Це, у свою чергу, призводить до зменшення продуктивності та площ лісових екосистем, зниження їх стійкості до зміни екологічних умов, шкідників і хвороб, антропогенного тиску. Внаслідок цього знижується здатність лісів у повній мірі виконувати найважливіші свої функції — глобального акумулятора живої речовини, що, в свою чергу, впливає на рівень кисневого та вуглецевого балансу на планеті.

У своїй життєдіяльності людина не в змозі обходитись без використання лісових ресурсів і, в першу чергу, деревини. Об'єми вилучення деревних порід з лісових екосистем на планеті — величезні, як і площі вирубаних лісів. У подальшому людина змушена витратити значні зусилля та кошти на відтворення лісів і підтримання природної рівноваги у них. Штучно створені ліси не є стійкими по відношенню до абіотичних та біотичних факторів, оскільки при їх створенні практично неможливо врахувати і відновити усі компоненти та налагодити між ними взаємозв'язки. Лісові насадження стають вразливими до дії даних факторів і не можуть існувати без підтримки людини. Природа постійно “втручається” у процес відновлення та розведення лісу. І це втручання тим більше, чим не якісніше створюються лісові насадження. Воно пояснюється необхідністю знищення нестійких, тимчасових угруповань, оскільки у природних процесах домінують ті, що направлені на створення найбільш стійких, збалансованих, довговічніших

Відомо, що при здійсненні практично всіх лісогосподарських заходів необхідно враховувати будову та закономірності розвитку лісових екосистем, оскільки не існує другорядних їх компонентів. Ігнорування деяких з них, штучне або випадкове їх знищення чи вилучення з біоценозу, що досить часто спостерігається під час вибіркового або суцільного рубання лісу, призводить до втрати налагоджених зв'язків, зниженню самозахистних властивостей, розрідженню та загибелі насаджень.

У практичному лісівництві з початку його зародження широко використовуються народні знання про природу лісу, які отримало людство у процесі свого зародження та розвитку. Дані знання, що

стосуються екології рослин, взаємозв'язків рослинних угруповань з абіотичними факторами зовнішнього середовища, лягли в основу багатьох теоретичних положень лісознавства, практичних рекомендацій з лісівництва та екологічних узагальнень. У народних висловах і термінології існувала також інформація щодо існуючих зв'язків між багатством та вологістю ґрунту з одного боку, та видовим складом рослин (в першу чергу деревних) і ступенем їх розвитку, з другого. Подібна інформація стала першоосновою побудови лісової типології, яка виникла з необхідності вирішення конкретних практичних завдань і, в першу чергу, створення стійких штучних насаджень.

Основним показником (фітоіндикатором) у лісовій типології, який характеризує конкретне екологічне середовище, є рослинність — її видовий склад, ступінь зустрічаємості та розвитку. В першу чергу це положення стосується деревних порід, оскільки вони виступають у ролі едификаторів і саме вони відіграють основну роль у створенні біосередовища і формуванні структури біоценозу. У відміченому процесі рослинність нижніх ярусів відіграє підпорядковану роль по відношенню до деревних порід, але для характеристики і визначення лісорослинних умов вона знаходиться або у рівнозначному, або у більш значущому положенні (особливо у штучно створених насадженнях). Але за будь-яких умов кожний конкретний вид має неперевершене значення. Втім, кваліфікований спеціаліст лісового господарства при визначенні типу лісорослинних умов одночасно оцінює весь комплекс вказаних показників — і видовий склад, і співвідношення видів, і їх розміри, і зовнішній вигляд насадження.

Важливе значення для ідентифікації типів лісорослинних умов має співвідношення тих чи інших видів на конкретній ділянці лісу. Цей показник вказує на потенційну продуктивність ґрунтів та ступінь їх вологості. Особливо він важливий при визначенні «спірних», межуючих поряд едатоїв. Наприклад, у вологих суборах Полісся поодинокі зростає досить поширена підліскова рослина — крушина ламка, яка, крім того, зростає ще у декількох типах лісорослинних умов. Але збільшення кількості рослин даного виду на одиниці площі, в першу чергу вказує на збільшення багатства ґрунту, адже у вологих сугрудах вона зазвичай набуває більшого поширення і більших розмірів. Подібні закономірності спостерігаються і у деревному ярусі: збільшення участі берези повислої у складі деревостану у вологих та сирих гігротопах може вказувати (поряд з іншими рослинами-індикаторами і їх показниками) на збільшення багатства ґрунту — від борів до сугрудів.

Досить дієвою характеристикою типів лісорослинних умов є зовнішній вигляд і розміри зростаючих рослин. Вони також характеризують потенційну продуктивність ґрунту. Так, низька продуктивність дубового деревостану, непривабливий його зовнішній вигляд, наявність значної кількості сухоостою вказує на невідповідність лісорослинних умов екологічним потребам дуба звичайного та наявність у даному місці

суборових умов або бідних сугрудів. Відповідно й збільшення розмірів та покращення стану дерев даної породи підказує на збільшення багатства ґрунту (при одному степені його вологості).

Відомо, що у лісовій типології існує класифікаційна система, складові якої знаходяться один до одного у певній підпорядкованості і відрізняються об'ємом. У атласі характеризуються типи лісорослинних умов (тип лісової ділянки, еда топ).

Тип лісорослинних умов — це сукупність вкритих і неvkритих лісом земельних ділянок із подібними ґрунтовими, гідрологічними та кліматичними умовами і які мають близький лісорослинний ефект. Більш зрозуміло і наочно дане положення відображають у вигляді едафічної сітки Алексеєва — Погребняка (рис. 1). По горизонтальній ординаті відображені групи земельних ділянок (трофотопи) із близьким багатством ґрунту і схожими лісорослинними ефектами у регіоні із тотожніми кліматичними умовами. По вертикальній ординаті наведені земельні ділянки, які зведені у групи (гігротопи) із схожою вологістю ґрунту, знову ж таки у регіоні із однаковими кліматичними умовами. Трофотопи (бори, субори, сугруди, груди) створюють трофотопний ряд, у якому при пересуванні по горизонтальній ординаті у правому напрямку збільшується родючість ґрунту, а гігротопи (дуже сухі, сухі, свіжі, вологі, сирі, мокрі), відповідно, гігротопний, у якому при пересуванні по вертикальній ординаті вниз вологість ґрунту збільшується.

Вологість ґрунту (гігротоп)	Родючість ґрунту (трофотопи)			
	Бори	Субори	Сугруди	Груди
Дуже сухий — 0	A ₀	B ₀	C ₀	D ₀
Сухий — 1	A ₁	B ₁	C ₁	D ₁
Свіжий — 2	A ₂	B ₂	C ₂	D ₂
Вологий — 3	A ₃	B ₃	C ₃	D ₃
Сирий — 4	A ₄	B ₄	C ₄	D ₄
Мокрий — 5	A ₅	B ₅	C ₅	D ₅

Рис. 1. Едафічна сітка Алексеєва — Погребняка

Не всі з вищевказаних типів лісорослинних умов зустрічаються у Поліссі України. Так, не набули поширення дуже сухі субори, дуже сухі та сухі сугруди і груди. Тому в атласі не запропоновані рослинні-індикатори даних еда топів.

Бори — це площі з низьким ступенем родючості ґрунтів, що властиве або для глибоких пісків (піщані гряди, пісковики), або для

надлишково зволжених сфагнових торф'яників. Вони всі відносяться до ацидофільних варіантів типів лісу. Для борів описані наступні типи лісу — сухий сосновий бір, свіжий сосновий бір (бір-зеленомошник, бір-брусничник), вологий сосновий бір (бір зеленомошник-чорничник), сирий сосновий бір (бір-довгомошник), мокрий сосновий бір (мшара).

У борах зростають чисті соснові (сосни звичайної) іноді з невеликою участю берези (берези повислої та пухнастої) насадження різних класів бонітету — від I до V. Найбільш продуктивні насадження властиві для свіжих і вологих борів. У даних типах лісорослинних умов частіше зустрічається й береза повисла. У сухіших гігросопах вона зустрічається поодинокі. У сирих і мокрих — поряд з нею поширена береза пухнаста. За звичай підлісок у борах відсутній. Іноді, особливо біля сосново-дубових насаджень у підліску зустрічаються поодинокі, дуже низькорослі екземпляри дуба звичайного. Живий надгрунтовий покрив складається із невибагливих до ґрунтових умов травянистих, чагарничкових, мохових і лишайникових видів.

При описі рослин-індикаторів в атласі тип лісорослинних умов відображається загальноприйнятими індексами:

Дуже сухий бір	— A_0	Дуже сухий сугруд	— C_0
Сухий бір	— A_1	Сухий сугруд	— C_1
Свіжий бір	— A_2	Свіжий сугруд	— C_2
Вологий бір	— A_3	Вологий сугруд	— C_3
Сирий бір	— A_4	Вологий сугруд	— C_3
Мокрий бір	— A_5	Мокрий сугруд	— C_5
Дуже сухий субір	— B_0	Дуже сухий груд	— D_0
Сухий субір	— B_1	Сухий груд	— D_1
Свіжий субір	— B_2	Свіжий груд	— D_2
Вологий субір	— B_3	Вологий груд	— D_3
Сирий субір	— B_4	Сирий груд	— D_4
Мокрий субір	— B_5	Мокрий груд	— D_5

Субори — характеризуються відносно бідними ґрунтами: піщаними з супіщаними або суглинистими прошарками невеликої потужності, легко супіщаними, торф'яниками бідних різновидів перехідних боліт. Вони також відносяться до ацидофільного варіанту типів лісу. Для суборів характерні наступні типи лісу — сухий дубово-сосновий субір, свіжий дубово-сосновий субір (субір-зеленомошник, субір-брусничник), вологий дубово-сосновий субір (субір-чорничник), сирий березово-сосновий субір(субір-довгомошник), мокрий березово-сосновий субір (багно, согра).

У суборах зростають соснові насадження I — V класів бонітету з різною участю берези, дуба звичайного, осики та вільхи чорної. Найбільш продуктивні деревостани сосна звичайна створює у свіжих та вологих суборах. У цих типах лісорослинних умов утворюються

найбільш складні за своєю будовою насадження та досить сприятливі умови для природного поновлення. У суборах зустрічаються похідні насадження берези повислої, осики, дуба звичайного. Перша з них створює досить продуктивні деревостани, а дві інші малопродуктивні, низькорослі. В залежності від вологості ґрунту у підрості зустрічаються всі перераховані вище деревні породи, а у підліску — горобина звичайна, крушина ламка, різні види верб, глід одноматочний, бруслина бородавчата, рододендрон жовтий. У живому надґрунтовому покриві поширені багаточисельні трав'янисті, чагарничкові види, мохи та лишайники, які за своїми екологічними уподобаннями відносяться до невибагливих і маловибагливих рослин.

Сугруди — це площі з відносно багатими ґрунтами — супісками, пісками з потужними прошарками суглинків і супісків, невеликої потужності суглинками, торф'яниками на болотах перехідного типу. У сугрудах переважає також ацидофільний варіант типів лісу, але іноді зустрічається неяскраво виражений нітрофільний варіант. У даному трофотопному ряду зустрічаються наступні типи лісу — свіжий липово-сосновий сугруд, свіжий дубово-грабово-сосновий сугруд, вологий липово-сосновий сугруд, вологий дубово-грабово-сосновий сугруд, вологий дубово-липово-сосновий сугруд, сирий дубово-грабово-сосновий сугруд, сира сувільшина, мокрий березово-сосновий сугруд, мокра сувільшина, дуже мокрий вільхово-березовий сугруд.

У сугрудах зростають сосново-дубові насадження, у яких сосна досягає найвищої продуктивності, а дуб дещо відстає, але також характеризується значним ростом. Третій ярус складається з липи дрібнолистої, клена гостролистого, граба звичайного. Досить часто зустрічається і четвертий ярус рослинності (у зріджених місцях, прогалинах), який складається з ліщини звичайної, бруслини бородавчатої. У живому надґрунтовому покриві можна зустріти і маловибагливі до багатства ґрунту види, і невибагливі, і вибагливі. Наявність на одній площі рослин усіх вище вказаних екологічних груп відразу вказує на наявність сугрудів. Відсутність невибагливих і маловибагливих рослин при зростанні тих же вибагливих видів — копитняка європейського, зірочника лісового, яглиці звичайної та інших, однозначно вказує про наявність більш багатих умов.

Груди — це площі з родючими ґрунтами: світло-сірими, сірими і темно-сірими суглинками, черноземами, а також ґрунтами, які мають постійний приток ґрунтових вод. За механічним складом дані ґрунти суглинисті та глинисті, але можуть бути супіщаними і навіть піщаними, у випадку коли не глибше 0,5 м знаходиться потужний суглинистий горизонт. У даній групі типів лісу зустрічаються ацидофільні варіанти, у мокрих і сирих умовах — нітрофільні та нітрофільно-кальційофільні варіанти. У грудах Полісся поширені наступні типи лісу — свіжа грабова діброва, волога грабова діброва, сира грабова діброва, мокра вільшина.

У грудах зростають високопродуктивні дубові та ясеневі насадження,

в яких супутніми породами можуть бути липа дрібнолиста, клен гостролистий, ільмові. Будова даних насаджень складна — існує як мінімум два яруси. Досить часто другий або третій ярус утворює граб звичайний. Крім вищеназваних деревних порід, у грудях зростають вільха чорна (у перезволожених місцях), осика та береза повисла (утворюють похідні деревостани). Підлісок складається з ліщини звичайної, бруслини європейської та бородавчатої, калини звичайної, бузини чорної. Живий надгрунтовий покрив складається з дуже вибагливих до багатства ґрунту рослин.

У характеристиці рослин-індикаторів в атласі вказуються їх екологічні групи за вибагливістю **до вологи**:

- **ксерофіти** (рослини посушливих місць);
- **ксеромезофіти** (рослини, що ростуть в умовах посушливих місць і середньої зволоженості);
- **мезофіти** (рослини, що ростуть в умовах середньої зволоженості);
- **мезогігрофіти** (рослини, що ростуть в умовах середньої та великої зволоженості);
- **гігрофіти** (сухадільні рослини, що ростуть в умовах великої зволоженості),
та **до багатства ґрунту**:
 - **оліготрофи** (рослини, що ростуть на бідних ґрунтах);
 - **олігомезотрофи** (рослини, що ростуть на бідних і помірного багатства ґрунтах);
 - **мезотрофи** (рослини, що помірно вибагливі до багатства ґрунту);
 - **мезоевтрофи** (рослини, що ростуть в умовах значного та помірного багатства ґрунту);
 - **евтрофи** (рослини, що вибагливі до багатства ґрунту).

Необхідно пам'ятати, що рослини віднесені до певної екологічної групи зазвичай поширюються і у сусідній з нею, але їх площі розповсюдження, кількість особин на одиниці площі та розміри будуть дещо меншими, ніж у тих умовах, які є для них оптимальними. Це можна добре проілюструвати на рисунку (рис. 2).

В атласі наведено 5 груп рослин-індикаторів за вибагливістю до вологості ґрунту та 6 гігروتопів, характеристику яких дамо за Д.В. Воробьовим стосовно тільки Полісся України.

1. **Ксерофіти** — це переважно рослини відкритих пісків. Їх наявність у складі покриву говорить про недостачу вологи, сухість місцезростання. Більша частина з них — світлолюбиві рослини, властиві розрідженим насадженням, прогалинам і узліссям. Характерні для сухих типів, слугують для відділення їх від свіжих.

2. **Ксеро-мезофіти** — категорія рослин, перехідних від сухолюбивих до рослин помірної (середньої) вологості. Значна частина з них більш тіньовитривалі і звичайні під наметом насадження. Характерні для

сухих і свіжих типів, відділяють їх від вологих.

3. **Мезофіти** — рослини помірної вологості. Характерні для свіжих і вологих типів, але зрідка заходять по мікропониженнях до сухих типів і зустрічаються по мікропідвищеннях у сирих.

		ТРОФОТОПИ			
		бори	субори	сугруди	груди
ГІГРОТОПИ	дуже сухі	A ₀	B ₀	C ₀	D ₀
	сухі	A ₁	B ₁	C ₁	D ₁
	свіжі	A ₂	B ₂	C ₂	D ₂
	вологі	A ₃	B ₃	C ₃	D ₃
	сірі	A ₄	B ₄	C ₄	D ₄
	мокрі	A ₅	B ₅	C ₅	D ₅

Рис. 2. Поширення рослин певних екологічних груп у типах лісорослинних умов

4. **Гігро-мезофіти** — рослини групи, що є перехідною від попередньої до вологолюбів. Характерні для вологих і сирих типів, слугують для відділення від свіжих типів.

5. **Гігрофіти** — вологолюбиві рослини помірного заболочення. Характерні для сирих і заболочених типів, відділяють сирі типи від вологих.

Сухі типи — розташовані на вершинах піщаних пагорбів з глибоким заляганням ґрунтових вод. Ґрунти — “прихованопідзолисті” або дернові. Деревна рослинність — сосна звичайна низьких бонітетів. Живий надґрунтовий покрив складається з ксерофітів.

Свіжі типи — Добре зволоження місцезростання забезпечується на піщаних ґрунтах близьким рівнем ґрунтових вод — 2–4 м, на суглинистих ґрунтах ґрунтові води розташовані глибше 4 м. Розташовані у середній частині пагорбів. Умови оптимальні для сосни звичайної, ранніх форм дуба звичайного, берези повислої, ясена звичайного, кленів, граба звичайного. Ґрунти — дерново-підзолисті піщані, супіщані, піщані з суглинистими прошарками, світлосірі лісові. У покриві та у підліску переважають мезофітні рослини, а також зустрічаються ксеро-мезофіти.

Вологі типи — умови оптимальні для зростання дуба звичайного, осики, липи дрібнолистої. Рівень ґрунтових вод на піщаних ґрунтах розташований на глибині 1–2 м, на суглинистих — 2–4 м. Розташовані у нижній частині схилів пагорбів. Ґрунти — дерново-підзолисті піщані, супіщані, піщані з суглинистими прошарками, сірі лісові. У покриві та підліску переважають мезофіти з участю мезогігрофітів.

Сирі типи — ділянки, які характеризуються надмірним зволоженням і розташовані поряд з пагорбами. Ґрунти — глеєво-підзолисті, оторфовані, торф'яні. Ґрунтові води на піщаних ґрунтах розташовані на глибині біля 1 м, на суглинистих — 1–3 м. Оптимальні умови для зростання вільхи чорної. У покриві та підліску зростають гігрофіти, на мікропідвищеннях — мезогігрофіти.

Мокрі типи — умови з різко надлишковим зволоженням і тор'ф'яними ґрунтами. Рівень ґрунтових вод більшу частину вегетаційного періоду розташований біля поверхні ґрунту. Зростають тільки гігрофіти та мікропідвищеннях — мезофіти.

Для визначення типів лісорослинних умов у природних умовах ми рекомендуємо наступні дії, але не обов'язково у запропонованій послідовності:

1. Аналіз складу, продуктивності та зовнішнього вигляду деревостану.

2. Виділення підпорядкованих ярусів деревної рослинності, визначення їх видового складу та стану.

3. Огляд підліску з визначенням видового складу, чисельності на одиниці площі та розвитку кожного визначеного виду.

4. Побудова індикаторних спектрів рослин (перелік видів) живого надґрунтового покриття з характеристикою їх рясності, рівномірності поширення на площі, життєздатності, росту.

5. Виділення рослин-домінантів і аналіз їх розвитку.

6. Виявлення видового складу мохового і лишайникового покриття, аналіз їх розвитку по площі.

Для кожного виду рослин-індикаторів в атласі вказане його кормове значення для мисливських тварин, в першу чергу — промислових копитних звірів (лося, козулі європейської, дикого кабана), зайців, а також найважливіших лісових мисливських птахів (тетерука, глушця, рябчика, вальдшнепа). Для багатьох видів рослин, які є важливими сезонними кормами мисливських тварин, вказані переважний сезон їх споживання, частини рослини, які є кормом (надземна фітомаса, листя, корені, кореневища, бульби тощо), а також значення у раціоні певних видів тварин. При цьому мисливцезнавцям слід враховувати, що важливе значення для тварин мають не лише головні кормові види, які складають основу раціону, але також і другорядні. Так, наприклад, у кінці зими та весною велике значення у раціоні козулі відіграють антигельмінтні кормові види, а під час вегетації — лікарські види, які містять специфічні фізіологічно активні речовини та споживаються тваринами під час хвороб.

СУДИННІ РОСЛИНИ

Агалик-трава гірська (букашник горний)

Jasione montana L.

Родина Дзвоникові (Campanulaceae)

Морфологічна характеристика. Рослина дворічна, м'яко-шорстко-опушена, з стрижневим коренем. Стебло 15-100 см завв., просте або розгалужене, густо вкрите листям і м'яко-шорстко-опушене; від одного кореня відходить звичайно по кілька стебел. Нижні листки довгасто-клиновидні, виїмчасті, верхні — лінійно-довгасті, тупі, більш-менш м'яко опушені, 3-12 см завд. Квіткові головки круглясті, до 2 см у діаметрі, поодинокі, на довгих ніжках, до 10 см завд. Верхівкові листки, що оточують основу головки, яйцевидні, загострені, по краю дрібно-зарубчасті; квітки на ніжках 1-2 мм завд. Частки чашечки лінійні, вдвоє коротші за віночок. Віночок блакитний, 3-6 мм завд.; частки його лінійні. Коробочка яйцевидна, розкривається двома короткими стулками. Насінини яйцевидні або еліпсоїдальні, 0,5-0,7 мм завд. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, зрідка у Степу. Зростає переважно у світлих, розріджених соснових лісах та на відкритих галявинах та узліссях.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів (A_1).

Агалик-трава гірська

Адокса мускусна (адокса мускусная)

Adoxa moschatellina L.

Родина Адоксові (Adoxaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна рослина з коротким, веретеноподібним, білуватим кореневищем, вкритим м'ясистими лусочками. Відкореневищавідходять 1-3 прикореневих, довгочерешкових, подвійно-трійчастих листків. Із пазух прикореневих листків виходять стебла до (5)8-10(15) см завв., голі, з 2 супротивними листками кожне. Перші листочки прикореневих листків на довгих (6-8 см) черешках, другі — майже сидячі, туполопатові. Стеблові листки відходять біля середини стебла, трійчасто-надрізані, з сидячими лопатями. Квітки зібрані на верхівці стебла в 5-7-квітковій головці. Віночок 6-7 мм у діаметрі, блюдцевидний, зелений. Цв. IV–1/2V.

Загальний ареал. Західна та Східна Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Китай, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Спорадично у лісових та лісостепових районах та у північній частині степової зони. Зростає переважно у широколистяних лісах, значно рідше — у багатих мішаних.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих ґрунтів (D₃).

Адокса мускусна

Андромеда багатоліста (андромеда многолиственная)

Andromeda polifolia L.

Родина Вересові (Ericaceae)

Морфологічна характеристика. Невеликий кущик, 15-30(40) см завв., із гладеньким, тонким, мало розгалуженим, сланким стеблом і висхідними гілками. Листки з довгасто-ланцетними або ланцетно-лінійними на коротких черешках пластинками, із загорнутими вниз суцільними краями і помітним жилкуванням, зверху блискучі, зелені, знизу синювато-білуваті від воскової поволоки, на квітучих гілках 1,5-3,5 см завд. і 0,2-0,7 см завш. (на інших гілках ширші), шкірясті, на зиму залишаються зеленими. Квітки звисаючі, в кількості 2-5 (до 30) зібрані в щитковидні китиці або майже зонтики на кінцях торішніх гілок. Квітконіжка в 4-5 разів довша за віночок, червона, як і чашечка, 1-1,5 см, при плодах до 3 см завд. Чашечка в 4-5 раз коротша за віночок. Віночок глечиковидний, рожевий, близько 6 мм завд., в середині опушений. Тичинки вдвоє коротші за віночок, з темно-червоними пиляками і майже рівними їм придатками. Стовпчик трохи коротший за віночок. Коробочка прямостояча, майже куляста або оберненояйцевидна, 0,3-0,5 см завд. Цв. V-VI.

Практичне значення. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Монголія, Гренландія, північ Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі, зрідка у Росточчі-Опіллі, Прикарпатті та Карпатах. У вологих та мокрих соснових, рідше — мішаних лісах, на мезотрофних та оліготрофних болотах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, олігомезотроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Андромеда багатолиста

Анемона дібровна (ветреница дубравная)

Anemone nemorosa L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, ранньовесняний ефемероїд з більш-менш горизонтальним, повзучим, циліндричним, здебільшого коричневим кореневищем. Прикореневих листків найчастіше немає, іноді є лише 1 прикореневий листок з довгим черешком і 3-розсіченою пластинкою. Частки пластинки на коротких черешках, середня з них 3-надрізна, а бокові — 2-роздільні на надрізно-пилчасті часточки. Квітконосне стебло прямостояче, голе або розсіяно опушене 10-25 см завв. Листочків покривала 3, зібраних кільцем; кожен листочок з черешком, приблизно вдвоє коротшим за його пластинку. Пластинки листочків 3-розсічені, бокові частки їх сидячі, 2-роздільні, з нерівнобокою основою і надрізно-пилчастими часточками, середня ж частка з коротеньким черешком, 3-роздільна на більш-менш надрізно-пилчасті часточки. Квітконіжки поодинокі, 4-5 см завд., притиснуто пухнаті. Листочки оцвітини довгасто-яйцевидні, 14-17 мм завд., білі або з зовнішнього боку блідо-рожеві, здебільшого в кількості 6, рідше 5, 7, 8 (10). Тичинки набагато коротші за листочки оцвітини. Сім'янки яйцевидні, з коротким зігнутих стовпчиком, притиснуто пухнаті, 4-4,5 мм завд. Цв. IV-V.

Практичне значення. Декоративна рослина, медонос, використовується у народній медицині. Важливий весняний кормовий вид козулі.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Лісові та лісостепові райони Правобережжя України, на Лівобережжі дуже рідко. Лістяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, евмезотроф, мезофіт, ранньовесняний ефемероїд.

Екологічний ареал. В₂, В₃, С₂, С₃, С₄, D₂, D₃.

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих сугрудів (С₂, С₃).

Анемона дібровна

Анемона жовтецева (ветреница лютичная)

Anemone ranunculoides L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, ранньовесняний ефемероїд з більш-менш горизонтальним, повзучим, циліндричним, здебільшого коричнюватим кореневищем. Прикореневих листків найчастіше немає, іноді є лише 1 прикореневий листок з довгим черешком і 3-розсіченою пластинкою, частки пластинки майже сидячі, середня з них 3-надрізна, а бокові 2-роздільні на надрізнопилчасті часточки. Квітконосне стебло прямостояче, 10-25 см завв., голе або розсіяно опушене. Листочків покривала 3, зібраних кільцем; кожен листочок з коротеньким, в кілька разів коротшим за його пластинку черешком. Пластинки листочків 3-розсічені, бокові частки їх сидячі, 2-роздільні, знерівнобокою основною і надрізно-пилчастими часточками, середня ж частка з коротеньким черешком, 3-роздільна на більш-менш надрізно-пилчасті часточки; квітконіжки поодинокі, рідше їх 2 або 3, 2-3 см завд., притиснуто пухнаті. Листочки оцвітини яйцевидні, 10-15 мм завд., жовті, зовні пухнаті, здебільшого в кількості 5, зрідка їх більше. Сім'янки яйцевидні, з коротким вигнутим стовпчиком, притиснуто пухнаті, 4-6 мм завд. Цв. IV-V.

Практичне значення. Декоративна рослина, медонос, використовується у народній медицині. Є весняним кормовим видом козулі.

Загальний ареал. Європа, Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, північні степові райони до південної межі байрачних лісів. У широколистяних та мішаних лісах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих грудів і сугрудів (D₃, C₃).

Анемона жовтецева

Анемона лісова (ветреница лесная)

Anemone sylvestris L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з коротким, міцним, темно-коричневим кореневищем. Прикореневі листки в кількості 2-4, з довгими, відстовбурчено пухнатими черешками і більш-менш пухнатою, пальчасто-5-розсіченою пластинкою, з ромбічними, у верхній частині 2-3-роздільними на пилчасто-надрізані часточки сегментами. Квіткове стебло прямостояче, 15-35 см завв., разом з листочками покривала і квітконіжками вкрите м'якими білими волосками. Листочків покривала 3, зібраних кільцем вище середини квіткового стебла; кожен листочок з черешком, довжина якого приблизно дорівнює довжині його пластинки; пластинки листочків покривала 5-розсічені на яйцевидно-ланцетні, у верхній частині здебільшого 3-роздільні і зубчасті частки; квітконіжки поодинокі. Листочки оцвітини еліптичні або обернено-яйцевидні, 15-27 мм завд., білі, з зовнішнього боку густо притиснуто пухнаті, здебільшого в кількості 5; тичинки набагато коротші за листочки оцвітини. Сім'янки близько 3 мм завд., яйцевидно-округлі, сплюснуті, з коротким стовпчиком, біло-повстисті. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна та декоративна рослина.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Передня Азія, Сибір, Середня Азія, Монголія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Зрідка у Поліссі; частіше у Лісостепу та північних степових районах. У широколистяних та мішаних лісах, по відкритих лучно-степових схилах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих грудів і сугрудів (D₃, C₃).

Анемона лісова

Астрагал солодколистий (астрагал сладколистный)

Astragalus glycyphyllos L.

Родина Бобові (Fabaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, розсіяно опушена білуватими волосками або майже гола. Стебла висхідні або розпростерті, розгалужені, 60-120 см завд., борозенчасті. Прилистки ланцетні, загострені, вільні, 10-20 мм завд. Листки 10-22 см завд., з 9-13 листочків; листочки еліптичні, 1,8-6 см завд. Квітконоси 4-12 см завд. Грона досить густі, багатоквіткові, довгасті або яйцевидні. Прицвітки шиловидно-ланцетні, коротші за трубочку чашечки. Чашечка дзвоникувата, зубці її шиловидні, нерівні, коротші за її трубочку. Віночок зеленувато-жовтий, 12-15 мм завд. Прапорець широкоовальний, звужений у нігтик; крила трохи коротші за прапорець, з майже округлими пластинками і нігтиками, які приблизно дорівнюють пластинці; човник майже дорівнює крилам. Зав'язь гола або розсіяно опушена. Боби лінійні, 3-4 см завд., на ніжці близько 3 мм завд., з носиком до 4 мм завд., трохи серповидно зігнуті, зближені, сходяться верхівками, голі або з розсіяними волосками, 2-гніздні. Насінини видовжено-нирковидні, близько 3 мм завд., гладенькі. Цв. V-VII. Пл. VI-VIII.

Практичне значення. Використовується у народній медицині. Кормовий вид диких мисливських звірів.

Загальний ареал. Європа, північна частина Малої Азії, Кавказ, південь Західного Сибіру.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім південних степових районів. У світлих лісах, по чагарниках, узліссях, трав'яних схилах.

Екологічна характеристика. Мезотроф, мезофіт, світлолюбна рослина.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C₂, D₂).

Астрагал солодколистий

Багно болотне (багульник болотний)

Ledum palustre L.

Родина Вересові (Ericaceae)

Морфологічна характеристика. Розгалужений кущ з гілками, вкритими замолоду рудуватою повстю, 0,5-1(1,5) м завв., із сильним різким запахом, Листки з лінійною пластинкою на короткому черешку, на верхівці тупуваті, (1)2-4(6) см завд. і 0,3-0,5(0,7) см завш., із загорнутими вниз суцільними краями і помітним жилкуванням, зверху темно-зелені, блискучі, знизу вкриті рудуватою повстю, шкірясті, на зиму залишаються. Квітки в кількості 20-30 зібрані на кінцях гілочок зонтиковидними щитками; квітконіжки до 1,5 см завд., у 2-3 рази довші за віночок, вкриті рудуватими волосками. Чашолистки мають вигляд коротких заокруглених зубців. Віночок білий, з п'ятьма обернено-яйцевидними, тупими, швидко опадаючими пелюстками, 0,5-0,7 см завд. і 0,3-0,4 см завш. Тичинок 10, трохи довших за віночок, з тичинковими нитками, в'йчастими при основі. Коробочки довгасто-овальні, вкриті залозками, 0,4-0,7 см завд. і близько 0,3 см завш., звисають в різні боки на дуговидно загнутих квітконіжках. Цв. V-VI.

Практичне значення. Отруйна, лікарська, медоносна, ефіроолійна, танідоносна рослина. Використовується в офіційній і народній медицині. Кормовий вид диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Північна, Центральна та Східна Європа, Сибір, Далекий Схід, північні Монголія та Китай, Японія, Гренландія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі, Росточчі-Опіллі, зрідка у Прикарпатті та Карпатах. У соснових, рідше мішаних лісах сирих та мокрих гігروتопів, на відкритих мезотрофних та оліготрофних болотах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори та субори (A_4, A_5, B_4, B_5), рідше — перехідні умови від вологих до сирих борів та суборів (A_{3-4}, B_{3-4}).

Індикаційне значення. Сирі та мокрі бори та субори (A_4, A_5, B_4, B_5).

Багно болотне

Безщитник жіночий (кочедыжник женский)

Athyrium filix-femina (L.) Roth

Родина Безщитникові (*Athyriaceae*)

Морфологічна характеристика. Багаторічна папороть з коротким, товстим, косим або майже вертикально спрямованим кореневищем, густо вкритим бурувато-чорними залишками листових черешків. Листки (ваї) високі, 30-120 см завд., м'які, соковиті, світло-зелені, відходять воронковидним пучком від кореневища. Черешок більш або менш укритий чорно-коричневими або буруватими вузьколанцетними лусками. Пластинка ваї еліптично-довгаста, загострена, до основи звужена, двічі-, або тричі-пірчасто-розсічена. Сегменти першого порядку (25-30 пар) лінійні або лінійно-ланцетні, довго загострені, на коротких черешках. Сегменти другого порядку довгасті або довгасто-ланцетні, пірчасто-зазубрені, надрізані, іноді пірчасто розділені на гострозубчасті сегменти третього порядку. Соруси косі, овальні або зігнуті у формі підкови або гачка, розташовані рядами по обидва боки головної жилки, біля її середини або дещо нижче. Покривальце прикріплено до одного боку соруса, тонкошкірясте, по краю війчасте. Спори нирковидно-еліпсоїдальні, бурі, досягають з липня до серпня.

Практичне значення. Отруйна, лікарська, декоративна рослина. Є кормовим видом диких промислових копитних звірів.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — розсіяно; у Степу — зрідка, по льсах у долинах річок. У хвойних, листяних та мішаних лісах, зрідка по скелях.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрomezофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди і груди (C_3 , C_4 , D_3 , D_4).

Індикаційне значення. Індикатор вологих та сирих ґрудів (D_3 , D_4).

Безцятник жіночий

Біловус стиснутий (белоус торчащий)

Nardus stricta L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Сірувато-зелена багаторічна рослина 10-30 см завв., утворює густі дернини. Стебла прямостоячі, голі, гладенькі, без вузлів. У кожного гону при основі є два лусковидних листи, у пазухах яких розвиваються пагони. Інші листи з шкірястою піхвою і жорсткою щетиновидною відігнутою сіро-зеленою пластинкою. Усі листки прикореневі. Язичок короткий, до 2 мм завд. Квітки дрібні, зібрані у колосовидне, тонке, однобічне суцвіття, 4-10 см завд. Колоски одноквіткові, вузько лінійні або ланцетно-шиловидні, 3-6 мм завд., темно-фіолетові або фіолетово-сірі, сидять у два ряди у зазублинах на тригранній вісі колоса. Колоскові чешуї відсутні. Квітки складаються з двох квіткових чешуї, 3 тичинок та маточки з верхньою зав'язю та нитевидно-перистою приймочкою. Нижня квітова чешуя лінійно-шиловидна, з 3 гостро-шороховатими жилками та кілем, на верхівці переходить у коротку ость. Плід — лінійна зернівка, злегка 3-гранна. Цв. 2/2V-1/2VI.

Практичне значення. Кормова рослина (до стадії виколошування).

Загальний ареал. Європа, гори Малої Азії, гори Північної Африки, Гренландія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу — зрідка. Вогкі суходільні луки, лісові галявини, поруби, згарища, вигони.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі бори, субори та сугруди (A₃, A₄, B₃, B₄, C₃, C₄).

Індикаційне значення. Вологі бори та субори (A₃, B₃).

Біловус стиснутий.

Бобівник трилистий (вахта трехлистная)

Menyanthes trifoliata L.

Родина Вахтові (Menyanthaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста прослина, 15-30см завв., гола. Кореневище циліндричне, довге, повзуче, розгалужене, вкрите лусковидними листочками. Від кореневища відходять зближені чергові листки з довгими, при основі розширеними в піхву черешками і квіткові стебла. Листки чергові, трійчасті. Листочки їх майже сидячі, обернено яйцевидні, цілокраї, загострені або тупуваті. Квіткова стрілка безлиста. Квіти зібрані гроно видним суцвіттям. Покривні листки дрібні, видовжено-яйцевидні. Чашечка з ланцетними, тупуватими частками. Віночок коротко-лійковидний, майже до середини п'ятироздільний; лопаті його відігнуті назад, гоструваті, війчасті. Зовні віночок майже білий, з середини рожевий. Тичинок 5, з темно-фіолетовими пиляками. Стовпчик нитковидний, з дволопатевою приймочкою. Коробочка 7-13 мм завд., яйцевидна або майже округла, одногізда, розкривається двома стулками. Насіння численне, майже округле, сплюснене, гладеньке, близько 2,5 мм завш., світло-коричневе. Цв. V-VII.

Практичне значення. Кормова рослина лося (надземна фітомаса та кореневища) та дикого кабана (переважно кореневища). Цінна лікарська рослина, занесена до Держфармакопеї. Декоративний вид, придатний для озеленення перезволожених місць та водойм.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Помірнa Азія, Монголія, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Майже по всій Україні досить звичайно, але у Лісостепу та Степу рідше — лише по долинах крупних річок. Болота, перезволожені луки, обводнені вільхові ліси, мілки водойми.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди та груди (B₄, B₅, C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Мокрі субори та сугруди (B₅, C₅).

Бобівник трилистий.

Брусниці (брусника)

Vaccinium vitis-idaea L.

Родина Брусничні (Vacciniaceae)

Морфологічна характеристика. Маленький вічнозелений сланкий кущик, 10-20(28) см завв., з округлими коротко опушеними гілками. Листки з обернено-яйцевидною або еліптичною пластинкою, на верхівці тупі або трохи виїмчасті, цілокраї або з неяснозарубчастими краями, загнутими вниз, гладенькі або при основі трохи опушені, зверху темно-зелені, блискучі, знизу світліші, з темними крапчастими ямочками, (0,5)1,5-2,5(3,5) см завд., (0,6)1-1,5(1,8) см завш., на коротких черешках, шкірясті, на зиму залишаються зеленими. Квітки у верхівкових густих китицях. Квітконіжки короткі, червонуваті, з опушеними по краях приквітками. Чашечка у вигляді чотирьох трикутних зубців. Віночок дзвоникovidний, з 4-(5) зубчиками, загнутими назовні, білий або блідо-рожевий, 0,5-0,6 см завд. Тичинок 8(10), з білоопушеними нитками; спасвище пиляків без придатків. Стовпчик трохи довший за віночок. Зав'язь чотиригнізда. Ягода майже куляста, яскраво-червона, до 0,8 см у діаметрі. Цв. V-VI.

Практичне значення. Лікарська, медоносна, харчова, вітаміноносна, танідоносна рослина. Важливий кормовий вид лося та козулі.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Карпатах та Росточчі-Опіллі, звичайно; зрідка у суміжних лісостепових районах; дуже рідко на борових терасах річок у степових районах. У свіжих та вологих хвойних, мішаних, рідше листяних лісах, в екотонах між суходільними лісами та сфагновими болотами; на полонинах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори, субори і сугруди (A_2 , A_3 , B_2 , B_3 , C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Брусниці.

Буквиця лікарська (буквиця лекарственная)

Betonica officinalis L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла в кількості 1-3(5), часто поодинокі, від основи підведені або прямостоячі, (30)50-100(110) см завв., в нижній частині відлегло- або мохнато-волосисті разом із черешками прикореневих листків, у верхній — досить густо вкриті вниз відігнутими волосками; волоски 0,5-2,5 мм завд. Прикореневі листки зібрані в розетку, часто довгочерешкові, довгасто-яйцевидні або довгасто-яйцевидно-ланцетні, іноді довгасті, 9-50 см завд. (з черешком), 1-9 см завш., черешок у них 5,5-34 см завд., пластинка при основі неглибоко- або невиразно-серцевидна, з широкою виїмкою, рідше в окремих листків досить глибоко-серцевидна, з вузькою виїмкою, часто нерівнобока, по краях зарубчато-пилчаста (довжина зубців 3-12 мм), на верхівці тупа або тупувато-загострена, по краю війчаста, на поверхні з обох боків досить густо волосиста. Стеблові листки в кількості 2-3 пар, нижні подібні на прикореневі, верхні — на покривні листки суцвіття; нижні покривні листки довгасто-ланцетні, 16-50 мм завд., 4-9 мм завш., з дуже короткими, широкими черешками, з країв пилчасті; верхні — довгасто-яйцевидно-ланцетні, трохи довші за чашечку або дорівнюють їй. Суцвіття циліндричне, 3-7,5 см завд., звичайно з відсунутим від нього на 1,5-5 см униз додатковим кільцем. Несправжні кільця його дуже густі, багатоквіткові (приблизно з 10-30 квіток); приквітки довгасто-яйцевидно- або яйцевидно-ланцетні, 4-7 мм завд., 1,5-4 мм завш., по краях війчасті, на верхівці відтягнуті в коротеньке голе вістря. Чашечка трубчато-дзвоникovidна або дзвоникovidна, звичайно 7-8 мм, при плодах до 9 мм завд., густоволосиста; трубочка її 4,5-6 мм завд. Зубці майже однакові, шиловидні, (1,5)2-2,5(3) мм завд., закінчені колючим голим вістря, коротшим за розширену основу зубця. Віночок 12-15 мм завд., пурпуровий, трубочка його 9-10 мм завд., верхня губа довгасто-яйцевидна, 4-6 мм завд., суцільна, рідше на верхівці неглибоко-виїмчаста. Нижня губа трилопатева, 5-7 мм завд., з майже півкруглою, віяловидною або закруглено-квадратною великою середньою лопаттю і широко округло-вухковидними багато дрібнішими боковими. Горішки довгасті або довгасто-яйцевидні, 3-3,5 мм завд., 1,25-1,75 мм завш., темно-бурі або чорнуваті. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, танідоносна, декоративна рослина. Використовується в офіційній і народній медицині.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, Степ. У світлих хвойних, листяних та мішаних лісах, на галявинах та узліссях, по чагарниках та степових схилах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди та груди (B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Свіжі субори та сугруди (B₂, C₂).

Буквиця лікарська.

Булавоносець сіруватий (булавоносець седоватий)

Corynephorus canescens (L.) P.Beauv.

Родина Тонконогові (*Poaceae*)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сіро-зелена рослина 10-30 см завв., утворює густі дернини, які легко розділяються на численні окремі частки з кількох листків, з стеблом або без нього та 2-5 корінців. Стебла численні, тонкі, голі. Листки у прикореневій розетці. Пластинки листів тонкі, вузьколінійні, щетиновидно зложені, з довгими, дещо шерсткими піхвами. Язичок листа близько 3 мм завд. Квітки дрібні, зібрані у рідкувату, стиснуту, сріблясто-сірувату волоть 2-8 см завд., під час цвітіння більш-менш розлогу. Колоски невеликі (до 3 мм завд.), ланцетні, стиснуті з боків, 2-квіткові. Квітки складаються з 2 квіткових лусок, 3 тичинок та маточки з верхньою зав'яззю. Пиляки темно-бурі. Колоскові луски ланцетні, перетинчасті, всі однакової довжини, майже у 2 рази довші за квіткові луски. Нижня луска з однією, верхня — з трьома жилками, рівними колоску. Нижня квіткова луска з одним остюком, що виходить над основою її спинки. На верхівці остюк булавовидно потовщений. Плід — видовжена, борозенчаста зернівка. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Кормова рослина. Піонер заростання пісків.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа, на схід — до р. Дніпро. **Географічне поширення та місцезростання в Україні.** Переважно у Правобережному Поліссі, зрідка — у Правобережному Лісостепу. У розріджених насадженнях сухих соснових борів та суборів, на галявинах та порубах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори та субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Сухі бори та субори (A_1 , B_1).

Булавоносець сіруватий.

Буяхи, лохина (голубика)

Vaccinium uliginosum L.

Родина Брусничні (Vacciniaceae)

Морфологічна характеристика. Дуже галузистий кущ, 30-60(100) см завв., з округлими гілками, в молодому стані опушеними. Листки з обернено-яйцевидною або еліптичною пластинкою. тупі, цілокраї, іноді з трохи загнутими краями, 0,8-2,5(4) см завд. і 0,5-1,5(2) см завш., зверху світло-зелені, знизу блідніші, синьо-зелені, голі або по жилках трохи опушені. Цілком розвинені листки трохи шкірясті, на зиму опадають. Квітки на квітконіжках, що дорівнюють їм або трохи довші, поодинокі або по дві, сидять на верхівках торішніх гілочок. Чашечка п'ятироздільна, з п'ятьма короткими напівкруглими зубцями. Віночок яйцевидно-гльечиковидний, з відвернутими зубцями, білий, з блідо-рожевим відтінком, близько 0,5 см завд. Тичинок 8-10, з ширшими при основі нитками і двома шиловидними придатками на верхівці спаєвища. Зав'язь звичайно чотиригнізда. Ягода овальна або куляста, (0,8)1-1,2(1,5) см завд., синя, з восковою поволокою. Цв. V-VI.

Практичне значення. Харчова, медоносна, танідоносна, вітаміноносна, ефіроолійна, лікарська рослина. Кормова рослина для диких тварин і птахів (ягоди, пагони).

Загальний ареал. Північна, Центральна та Східна Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Мала Азія, Монголія, Манчжурія, Північна Корея, Японія, Гренландія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Північ Правобережного Полісся, Карпати, Росточья-Опілля.

Екологічна характеристика. Олігомезотроф, мезогігрофіт, світлолюбний вид.

Екологічний ареал. Вологі, сирі та мокрі бори та субори (A₃, A₄, A₅, B₃, B₄, B₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих борів та суборів (A₄, A₅, B₄, B₅).

Буяхи, лохина.

Вербозілля звичайне (вербейник обыкновенный)

Lysimachia vulgaris L.

Родина Первоцвіті (Primulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем, з довгими підземними пагонами. Стебло просте або розгалужене, 50-120 см завв., прямостояче, тупо-чотиригранне, вкрите м'якими волосками з домішкою залозистих. В нижній частині замість листків стебло несе бурі лусочки. Листки 5-10 см завд. і 1-5 см завш., супротивні або по 3-4 в кільці, з короткими черешками до 3 мм, довгасто-ланцетні або яйцевидно-ланцетні, загострені до основи, округлі, цілокраїї, рідше слабо хвилясто-зарубчасті, зверху усіяні темними просвічуючими залозками, з нижнього боку блідо-зелені і більш-менш волохато-опушені. Квітки зібрані невеликими волотистими верхівковими суцвіттями в кутках листків. Квітконіжки залозисто-опушені, по довжині дорівнюють квіткам. Частки чашечки ланцетовидні або яйцевидно-ланцетовидні, довго загострені, голі, з темно-червоною смугою і по краях короткої часті. Віночок яскраво-жовтий, 20-23 мм у поперечнику, з невеликою трубочкою, з довгасто-яйцевидними тупими частками до 10 мм завд. і 0,5 мм завш., на внутрішній поверхні з короткими залозками. Тичинки їх залозисті, до основи розширені і зростаються в трубочку, яка включає зав'язь. Коробочка куляста, із стовпчиком, який залишається при плоді. Насінина світло-кремова. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Використовується у народній медицині, ветеринарії. Кормова рослина для диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Північна Африка, Мала Азія, Сибір, гори Середньої Азії.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у лісових та лісостепових районах; у північному степу, Криму та Карпатах зрідка. У вологих лісах, серед заболочених чагарників, по берегах річок, на болотах різних типів.

Екологічна характеристика. Світлолюбива рослина, мезоевтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі, сирі та мокрі сугруди і груди (C₃, C₄, C₅, D₃, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Вербозілля звичайне.

Верес звичайний (вереск обыкновенный)

Calluna vulgaris (L.) Hull

Родина Вересові (Ericaceae)

Морфологічна характеристика. Розгалужений низький кущик, 0,3-0,5(1) м завв., з густо улисненими гілочками. Листки дрібненькі, сидячі, супротивні, коротко лінійно-ланцетні, тупі, при основі стріловидні, тісно-черепитчасто розміщені в 4 ряди, тригранні, зверху злегка жолобчасті, знизу тупо-кілевидні, 1,5-2,5 мм завд. Квітки по 5-15, виходять з кутів листків, зібрані на молодих гілочках в однобічні китиці. Короткі, 2-3 мм, квітконіжки при основі з чотирма яйцевидними, трав'янистими, по краях в'їчастими приквітками. Чашолистки лілові, лілово-рожеві, зрідка білі, лискучі, жорсткі, ввігнуті, тупуваті, довгасто-еліптичні, 3-4 мм завд. Віночок дзвоникovidний, до половини і більше надрізаний, на чверть або на половину коротший від чашечки, такого ж забарвлення, як і чашечка; пелюстки довгасто-яйцевидні, тупі. Стовпчик довший за чашечку. Коробочка опушена. Цв. 2/2 VII-IX.

Практичне значення. Лікарська, медоносна, декоративна, дубильна рослина. Використовується дикими копитними тваринами як корм, особливо взимку.

Загальний ареал. Європа, крім півдня, Західний Сибір, Північна Африка, Гренландія, Атлантичне узбережжя Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі, рідше — у суміжних районах Лісостепу (по борових терасах річок); у Карпатах та Росточчі-Опіллі зрідка. У соснових, березових та мішаних лісах, на порубах та згарищах, на полонинах, в екотонах між суходільними лісами та сфагновими болотами.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори, субори, рідко сугруди (A_2 , A_3 , B_2 , B_3 , C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Свіжі бори та субори (A_2 , B_2).

Верес звичайний.

Вероніка дібровна (вероника дубравная)

Veronica chamaedrys L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 15-40 см завв., висхідне, звичайно просте, рідше розгалужене, з повзучим, розгалуженим кореневищем, на всьому протязі з двома супротивними і черговими рядками м'яких волосків. Листки сидячі, округло-яйцевидні, 1,5-3 см завд., 1-2 см завш., тупуваті, грубо або надрізано зарубчасто-пилчасті, зверху майже голі, внизу більш-менш густо жорстко волосисті. Нижні листки короткочерешкові, середні і верхні — сидячі, з округлою або слабосерцевидною основою. Грона супротивні, рідкі, малоквіткові, 2-20 см завд., у пазухах 2-4 верхніх листочків. Приквітки ланцетні. квітконіжки звичайно трохи довші за приквітки і чашечку. Частки чашечки еліптично-ланцетні, війчасті по краю, вдвоє коротші за віночок. Віночок 10-15 мм у діаметрі, світло-голубий, з темними жилками. Тичинки коротші за віночок, з білими нитями. Коробочка 2,5-3 мм завд., трикутно-серцевидна, злегка опушена, по краю війчаста, в 1,5-2 рази коротша, ніж чашечка, при основі клиновидна, на верхівці з неглибокою виїмкою. Стовпчик довший за коробочку. Цв. IV-VIII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина, використовується у народній медицині. Другорядний кормовий вид козулі європейської.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Кавказ, Сибір, Далекий Схід.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі, Лісостепу та Карпатах; рідше у степовій зоні та Криму.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди і груди (B_2 , B_3 , C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Вероніка дібровна.

Вероніка довголиста (вероника длиннолистная)

Veronica longifolia L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з довгим повзучим кореневищем. Вся рослина гола або коротко опушена. Стебло прямостояче, просте, рідше розгалужене, 50-120 см завв. Листки супротивні, рідше кільцеві, по 3-4 в кільці, короткочерешкові, при основі округлі або неглибоко-серцевидні, довгасто яйцевидно-ланцетні або вузько-ланцетні, до верхівки двічі-гостропилчасті, на кінцях дуже загострені, 4-15 см завд., (0,5)1-4 см завш. Грона густі, видовжені, — одне верхівкове і кілька бокових у кутках верхівкових листків. Приквітки лінійно-шиловидні або нитковидні, довші за квітконіжку, іноді і за чашечку. Чашолистки ланцетні, гострі, опушені, по краю війчасті. Віночок голубий, з овальними листками близько 5-6 мм завд., з білою, рівною 1/3 або 1/2 віночка трубочкою, волохатою всередині. Коробочка овально-округла, гола, на верхівці з неглибокою виїмкою, перевищує чашечку, 3-3,5 мм завд. і завш., здута, на верхівці з незначною виїмкою. Стовпчик в 1,5-3 рази довший за коробочку. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, декоративна рослина. Кормова рослина для диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа (крім Атлантичної), Мала Азія, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Манчжурія, Корея, Китай.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі, Лісостепу та Степу (крім полинового); у Карпатах тільки у передгір'ї; відсутня у Криму. Вільхові ліси, заболочені чагарники, береги водойм, евтрофні болота.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Сирі субори і сугруди (B₄, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів (C₄).

Вероніка довголиста.

Вероніка колосиста (вероника колосистая)

Veronica spicata L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, опушена короткими відстоячими, іноді з домішкою залозистих, головним чином на приквітках, квітконосах і чашечці, іноді рослина в нижній частині гола. Стебла поодинокі або в незначній кількості, висхідні або прямі, 15-50(60) см завв., прості або на верхівці розгалужені, досить густо улишені. Листки 1,5-8,5 см завд. і 0,3-3 см завш., супротивні, іноді верхні — чергові, ланцетні або лінійні, нижні — видовжено- або яйцевидно-округлі, на черешках, з клиновидною або округлою основою, на верхівці цілокраї і загострені, верхні листки сидячі. Приквітки лінійно-шиловидні, майже дорівнюють чашечці, залозисто-волохаті. Верхівкова густа китиця 5-30 см завд., іноді в пахухах верхніх листків є бокові китиці, всі звужені доверху. Квітки на волохатих або залозисто-волохатих квітконіжках, коротших за чашечку або майже сидячих. Чашечка в'яча, з ланцетними частками. Віночок яскраво-голубий, фіолетовий або білий, 6-7 мм завд., до 2/3 надрізаний; трубочка віночка всередині волохата, близько 2 мм завд. Коробочка округло-оберненояйцевидна або округла, трохи опушена звичайними і залозистими волосками, коротша за чашечку або дорівнює їй. Насінини широко-яйцевидні, тупі. Цв. VI-X.

Практичне значення. Медоносна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа на схід до Волги, Сибір, Крим, Кавказ, Середня Азія

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі та Лісостепу, а також північних степових районах; у Карпатах та Криму зрідка. У соснових лісах, по відкритих пісках, на галявинах та кам'янистих схилах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори, сугруди, груди (A₁, A₂, B₁, B₂, C₁, C₂, D₁, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів та суборів (A₂, B₂).

Вероніка колосиста.

Веснівка дволиста (майник двулистний)

Majanthemum bifolium (L.) F.W. Schmidt

Родина Конвалієві (Convallariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з тонким кореневищем та довгими повзучими пагонами. Стебло прямостояче, вгорі здебільшого колінчасто-зігнуте, (5)10-20(25) см завв. При основі квітучого стебла знаходяться звичайно три лусковидних перетинчастих піхви, а у верхній його частині — два, рідко три листки, з короткими черешками і серцевидно-яйцевидною загостреною пластинкою, з розсіяно-коротко-опушеними знизу жилками; неквітучі стебла однолисті. Квітки дрібні, в кінцевому гроноподібному суцвітті, запашні. Квітконіжки одиничні або по 2-3 в пазухах маленьких перетинчастих яйцевидних приквітків. Оцвітина біла, її листочки довгасто-яйцевидні або еліптичні, тупі або коротко-загострені, 2-2,8 мм завд. Тичинки однакової довжини з оцвітиною або трохи коротші від неї. Ягода куляста, червона, близько 4-4,5 мм у діаметрі. Цв. 2/2 V-VI.

Практичне значення. Отруйна, декоративна, медоносна рослина. Використовується офіційною та народною медициною. Плоди поїдаються дикими птахами.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Мала Азія, Східний Сибір, Північний Китай, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу — звичайно; у степовій зоні зрідка, тільки у лісах по долинах річок. У Карпатах — у нижньому гірському поясі. Світлі листяні, мішані і соснові ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори; свіжі, вологі та сирі сугруди і груди (B₂, B₃, C₂, C₃, C₄, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів і грудів (C₃, D₃).

Веснівка дволиста.

Вех широколистий (поручейник широколистний)

Sium latifolium L.

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з товстим кореневищем, з кільцем досить товстих коренів. Стебло при основі з повзучими підземними гонами, прямостояче, 70-120 см завв., розгалужене, гостро-ребристе. Найнижчі листки звичайно занурені у воду, 2-пірчасті, з тонкими нитковидними частками. Повітряні листки пірчасті, 15-30 см завд. і близько 10 см завш., з 2-6 парами довгастоланцетних, пилчастих, тупуватих, при основі нерівнобічних листочків. Черешки порожнисті, поділені перегородками на камери. Зонтики 6-12 см у діаметрі, з 10-14 майже однаковими гладенькими променями. Обгортка складається з 2-6 ланцетних, відігнутих, тонко загострених листочків. Обгорточки багатолісті; зубці чашечки довгасті або лінійно-довгасті, гострі, зелені. Пелюстки білі, в 2-3 рази довші за зубці чашечки, на верхівці виімчасті. Плоди 3-3,5 мм завд. і 2,5-3 мм завш.; стовпець 2-роздільний. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Отруйна, медоносна та ефіроолійна рослина.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно практично у всіх районах; вид відсутній у Правобережному Степу. Вільхові ліси, береги річок та озер, евтрофні болота.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евмезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів та грудів (C₅, D₅).

Вех широколистій.

Віхалка гілляста (венечник ветвистий)

Anthericum ramosum L.

Родина Асфоделінові (Asphodelaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з квітковим стеблом 30-80(90) см завв., циліндричне, звичайно волотево-розгалужене, рідше просте. Листки прикореневі, лінійні, жолобчасті, догори спрямовані, 3-6 мм завш. Прицвітки зелені, ланцетно-лінійні, значно коротші від квітконіжок; квітконіжки почленовані трохи вище основи. Квітки білі; листочки оцвітини трижилкові, розпростерті (7,5)9-10(13) мм завд., зовнішні довгасті, внутрішні ширші, овальні або довгасто-овальні. Тичинки довжиною майже такі, як і оцвітина; стовпчик прямий, трохи довший від листочків оцвітини. Коробочка куляста, тупа, вгорі з невеликим вістрям. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, кормова рослина.

Загальний ареал. Центральна, Південна та Східна Європа (на схід до Волги), Крим, Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі та Лісостепу; зрідка у північній частині Злаково-Лучного Степу; в гори не заходить.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори і сугруди (B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Віхалка гілляста.

Вовконіг європейський (зюзник європейський)

Lycopus europaeus L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло пряmostояче, 30-120 см завв., негусто притиснутоволосисте або майже голе, розгалужене. Листки короткочерешкові, яйцевидно-ланцетні або ланцетні; черешок 2-8 (15) мм завд.; пластинка (20) 25-75 (115) мм завд., 8-32 (48) мм завш., з гострою або відтягнуто-загостреною верхівкою. Верхні листки здебільшого великозубчасті, рідше зарубчасті; середні та нижні листки біля основи розсічені, вище — звичайно великозубчасті або лопатеві, рідко нижні листки до верхівки пірчасто-розсічені. Всі листки з обох боків опушені одноклітинними та багатоклітинними волосками. Квіти зібрані у несправжні кільця, розміщені у пазухах середніх і верхніх листків. Несправжні кільця густі, щільні; приквітки ланцетні, коротко загострені. Квітки сидячі, чашечка (2,5) 3,3-4 мм завд., з п'ятьма ланцетними колючо загостреними нерівними зубцями (1,5) 2-3 мм завд. Віночок 2,5-4 мм завд., білуватий, з червоними плямочками на середній частці нижньої губи, розсіяно пухнатий. Горішки близько 1,5 мм завд. і 1 мм завш., бурі, блискучі. Цв. VII-IX. Близьким видом, з подібною екологічною амплітудою, є вовконіг високий (*Lycopus exaltatus* L.f.).

Практичне значення. Використовується у народній медицині. Є другорядним кормовим видом диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Кавказ, Сибір на схід до оз. Байкал, Середня Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у більшості районів країни; у Криму зрідка. Вільхові ліси, береги річок та озер, болота, заплавні луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди та груди (B₄, B₅, C₄, C₅, D₄, D₅)

Індикаційне значення. Сирі сугруди та груди (C₄, D₄).

Вовконіг європейський.

Волошка сумська (василек сумської)

Centaurea sumensis Kalen.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з висхідним, вкритим волокнистими рештками відмерлих листків, вгорі здебільшого розгалуженим кореневищем, яке, крім квітконосних стебел, випускає вкорочені надземні пагони з пучками листків. Квітконосні стебла виходять з пазух торішніх листків, поодинокі або у кількості 2-4, лежачі або підведені, 7-32 см завв., прості або вгорі розгалужені, з 3-4 гілками, густо вкриті довгими, білими, відлеглими волосками, під кошиками більш-менш потовщені. Листки густоволосисті, зісподу цілком білі від густого повстистого опушення, зверху зеленуваті, слабо павутинисті. Прикореневі листки на густоволосистих черешках, 3-12 см завд., перисто-роздільні, часом деякі цілісні, 5-15(35) см завд., 3,5-8,5 см завш., з кожного боку з 2-6 частками, довгастими або довгасто обернено-яйцевидними, 1,5-5 см завд., 0,5-2 см завш., по краю віддалено-дрібно-зубчастими або пилчастими, коротко загостреними. Кінцева непарна частка завжди помітно більша за бокові, 3-8 см завд., 1-4 см завш. Стеблові листки короткочерешкові, здебільшого цілісні, довгасто-еліптичні або еліптичні, коротко загострені, 2-5,5 см завд., 1,5-2,5 см завш., рідше деякі з них перистороздільні, з 1-2 частками з кожного боку. Верхівкові листки поодинокі, лінійно-ланцетні, дрібні, 0,7-2,5(4) см завд., 1-2 мм завш., сидячі, коротко загострені. Кошики поодинокі, на кінцях підведених стебел та загнутих догори гілок. Обгортка яйцевидна, 15-22 мм завд., 8-14 мм завш., її листочки блідо-зелені, павутинисті, зовнішні листочки ланцетні або довгасто-ланцетні, 2-2,5(5) мм завд., 0,6-2(2,5) мм завш.; їх придатки у вигляді відхиленого або відігнутого донизу, вузького, загостреного, цілокрайого, бурого або чорнуватого трикутника 2-2,5 (4) мм завд., 0,5-1 мм завш. Середні листочки обгортки довгасті або довгасто-яйцевидні, 6-10 мм завд., 1,5-2,5 мм завш., на верхівці раптово переходять у перетинчасті, лінійно-ланцетні, 2,5-3,5 мм завд., 1,5-2 (3) мм завш., цілокраї або з 3-5 короткими торочками з кожного боку, придатки, які в центральній частині коричневі, з темнішою середньою жилкою, по краю рудуваті. Внутрішні листочки лінійні або вузьколінійні, 12-16 мм завд., 0,7-2(3) мм завш., з перетинчастими, довгастими або оберненояйцевидними, 1,5-2(2,5) мм завд., 0,8-2 мм завш. придатками. На обгортці придатки більш-менш опуклі, вгорі або й з країв правильнодрібнозубчасті, рудуваті, з довгастою або довгасто-ланцетною посмугованою коричневою плямою при основі. Квітки рожеві, крайові збільшені, 25-33 мм завд., серединні — 15-17 мм завд. Сім'янки трохи сплюснуті, до обох кінців звужені, (4)4,5-5,5 мм завд., 1,5-2,5 мм завш., темно-коричневі; чубок 1-2 мм завд., рудуватий. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Ендемік Східно-Європейської рівнини.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся та Лісостеп, переважно на Лівобережжі, та Правобережжі значно рідше; північно-східна частина Степу, зрідка. Соснові та мішані ліси, піщані слабо задерновані дюни, кам'янисті схили.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Волошка сумська.

Вороняче око звичайне (вороний глаз обыкновенный)

Paris quadrifolia L.

Родина Тритієві (Trilliaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло прямостояче, 15-20(40) см завв., вгорі з чотирма, рідше з п'ятьма або шістьма листками, розміщеними кільчasto. Листки сидячі, еліптичні або еліптично-обернено-яйцевидні, коротко загострені. Квітка одинична, з розпростертою оцвітиною, прямостояча, на ребристій квітконіжці. Зовнішні листочки оцвітини зелені, ланцетні, гострі, 2-3(4) см завд.; внутрішні — жовтувато-зелені, коротші, вузьколінійні. Тичинок вісім, прикріплених до основи листочків оцвітини. Нитки їх більш плоскі, ніж пиляк, витягнуті над пиляком у довгий шиловидний додаток. Маточка чорно-фіолетова з чотиригніздою зав'яззю і з чотирма зрослими при основі і відігнутих вгорі стовпчиками. Плід — куляста, сизувато-чорна ягода, близько 10 мм у діаметрі. Цв. V.

Практичне значення. Лікарська, отруйна, фарбувальна, декоративна рослина. Плоди є кормом для птахів.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір на схід до Даурії, Монголія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі та Лісостепу, досить звичайно; у Карпатах — до верхньої межі лісу; у Степу розсіяно — по лісах у долинах річок. Тіністі, переважно широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі сугруди і груди (C₂, C₃, C₄, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих грудів (D₃).

Вороняче око звичайне.

Гадючник в'язолистий (лабазник вязолистный)

Filipendula ulmaria (L.) Maxim.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем. Стебла 50-200 см завв., прості або гіллясті, тверді, голі, доверху улиснені. Листки переривчасто-пірчасті, щільні, зверху голі, темно-зелені, зісподу тонко-білоповстисті. Бічних листочків 2-6 пар, невеликих, широко-яйцевидних, надрізано-пилчастих, непарний листочок пальчасто 3-5-розсічений. Між великими листочками знаходиться кілька пар гострозубчастих додаткових невеликих листочків. Прилистки великі, широко-серцевидні, зубчасті. Квітки у густому волотевому суцвітті, численні, дрібні, пахучі, 6-8 мм у діаметрі. Пелюсток 5 або 6, обернено-яйцевидних, з довгим нігтикком, жовтувато-білих. Тичинки вдвічі довші за пелюстки. Плодолистків 6-10, сидячих, покручених. Стовпчик короткий. Плодики близько 3-4 мм завд., спіралью скручені, голі. За габітусом, зовнішнім виглядом та екологією близьким видом є *Filipendula denudata* (J.Presl. & C.Presl.) Fritsch, який відрізняється тим, що вся рослина гола. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, декоративна, танідоносна рослина. Застосовується у народній медицині та ветеринарії. Кормова рослина для диких тварин; як корм вживаються як надземні олистяні пагони, так і кореневища.

Загальний ареал. Європа, Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім півдня, де зустрічається по долинах річок. Вільхові ліси, береги річок, вогі луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих грудів (D₄).

Гадючник в'язолистий.

Гвоздика Борбаша (гвоздика Борбаша)

Dianthus borbasii Vandas

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 25-75 см завв., сизувато-зелена. Стебла в числі 1-5, прямостоячі, звичайно прості, внизу шорсткі або коротко опушені, вгорі голі, гладенькі. Прикореневі листки зібрані в розетку, вузьколінійні до майже щетиновидних; стеблові — вузьколінійні, 2-8 см завд., 1-2 мм завш., з піхвами, що у 3-6 раз довші від ширини відповідного листка. Суцвіття з (1)2-8(18) квіток, щільне, головчасте, оточене шкірястими, розширеними при основі, до верхівки загостреними покривними листками, що звичайно не перевищують середини чашечок. Приквіткові луски в числі 4-6, білувато-жовті, шкірясті, обернено-яйцевидні або еліптичні, на верхівці раптом звужені у вістря, що досягає середини чашечки, по краях півчасті. Чашечка 13-18 мм завд., вгорі звужена, крім верхівки, зелена, на верхівці з більш-менш виразним пурпуровим забарвленням; зубчики її ланцетні, гострі, 3-4,5 мм завд. Пластинка пелюсток клиновидно-обернено-яйцевидна, 6-10 мм завд., рожева або пурпурова, зверху з рідкою борідкою волосків. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Декоративна рослина.

Загальний ареал. Середня та південна частини Східно-Європейської рівнини.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Правобережному Лісостепу — нерідко; у Лівобережному Лісостепу — переважно у долині Дніпра. У розріджених соснових лісах, по відкритих пісках, дюнах, кам'янистих відслоненнях.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезооліготроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів (A_1).

Гвоздика Борбаша.

Герань криваво-червона (герань кроваво-красная)

Geranium sanguineum L.

Родина Геранієві (Geraniaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з міцним, 5-8 мм у діаметрі, повзучим кореневищем. Стебла висхідні, 25-50 см завв., від основи широко розгалужені, рідше прості, разом з черешками листків, квітконосами і чашолисточками вкриті довгими, 3-4 мм завд., білими, відстовбурченими волосками, не заозлисті, рідко вся рослина гола. Пластинки листків в обрисі округлі або нирковидні, 1,5-3,5 см завд., 3-5,5 см завш., майже до основи (5)7-роздільні, з частками глибоко-3-5-надрізаними на лінійні, тупі або трохи загострені часточки 2-3 мм завш. Всі листки черешкові; черешки 1-4 см завд., у нижніх листків — до 9 см завд. З обох боків або лише зісподу листки вкриті притиснутими волосками. Прилистки яйцевидні або ланцетні, 0,5-1,5 см завд., перетинчасті, червонувато-коричневі, по краю війчасті. Квітконоси 3-6 см завд., 1-квіткові (дуже рідко 2-квіткові). Чашолистки широкоеліптичні, 7-8 мм завд., з остючком 2-3 мм завд. на верхівці і 3-7 жилками на спинці. Пелюстки обернено-серцевидні, 14-17 мм завд., трохи виїмчасті, криваво-червоні, при основі пухнаті. Частки плода, що разом з носиком досягають 25-30 мм завд., розсіяно-волосисті. Цв. VI-VII(IX).

Практичне значення. Декоративний, танідоносний, фарбувальний вид. Застосовується у народній медицині та ветеринарії.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Західний Сибір (західна частина).

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, Карпати — звичайно; у Степу — зрідка. У світлих листяних, хвойних та мішаних лісах, по галявинах, узліссях.

Екологічна характеристика. Світлолюбива рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори і сугруди (B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B_2 , C_2).

Герань криваво-червона.

Герань Робертова (герань Роберта)

Geranium robertianum L.

Родина Геранієві (Geraniaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина. Стебла 20-60 см завв., більш-менш прямостоячі або висхідні, розгалужені, разом з черешками листків відстовбурчено-залозисто-волосисті, при основі здебільшого червонясті. Всі листки черешкові, в обрисі п'ятикутні, середні з них 4,5-5,5 см завд., 5,5-7 см завш., як і нижні, глибоко-5-роздільні на 2-пірчасто-розсічені частки. Верхні листки здебільшого 3-роздільні, з такими ж розсіченими частками; середні частки на черешочках; бічні — сидячі; листові пластинки з обох боків відстовбурчено-волосисті. Квітконоси 2-5 см завд., 2-квіткові. Квітконіжки 6-10 мм завд., залозисто-волосисті, прямостоячі. Чашолистки близько 5 мм завд., з країв і по спинці пухнато-волосисті, прямостоячі, на верхівці з остючком 1,5-2 мм завд., притиснуті до плодів. Пелюстки вдвоє довші за чашечку, рожево-червонуваті, часто з білуватими смужками, оберненояйцевидні, 11-15 мм завд., до основи звужені в довгий нігтик, який дорівнює довжині пластинки. Частки плода на верхівці відтягнуті у нитковидне закінчення, що досягає 6-7 мм завд., сітчасто-зморшкуваті, з 2-3 волосками на верхівці. Насінини крапчасті. Рослина з неприємним запахом. Цв. VI-IX.

Практичне значення. Використовується у народній медицині. На зрубках може бути бур'яном.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Західний Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп та Карпати — звичайно; у Степу — зрідка. У тінистих воглих лісах, по ярах, затінених скелях.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Герань Робертова.

Гірчак зміїний (горец змеиний)

Polygonum bistorta L.

Родина Гречкові (Polygonaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з дерев'янистим, змійовидно-вигнутим кореневищем, завтовшки 1,5-2,5 см. Стебла поодинокі або по два, прямостоячі, 30-100 см завв., з 5-6 вузлами, прості, голі. Прикореневі та нижні стеблові листки з довгими крилатими черешками, довгасто-ланцетні або видовжено-яйцевидно-ланцетні, 4-30 см завд., 1-8 см завш., при основі клиновидні або трохи серцевидні, зісподу сизі, голі або коротко опушені кучерявими волосками; верхні листки сидячі, дрібніші, вузькі. Розтруби трубчасті, бурі, голі. Колос циліндричний, до 7 см завд., 10-15 мм завш., прицвітки загострені. Оцвітина блідорожева, близько 3,5 мм завд., майже до основи п'ятироздільна; пиляки фіолетові, висуваються з оцвітини; приймочки головчасті. Горішки близько 4 мм завд., тригранні, загострені, каштаново-бурі, блискучі. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна, танідоносна, лікарська рослина. Використовується в офіційній і народній медицині. Кореневища є кормом дикого кабана.

Загальний ареал. Європа, Крим, Західний Сибір, Східний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі, рідшає у Лісостепу, відсутній у Степу. Вільхові ліси, вогкі лісові галявини, луки, торфовища.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі сугруди та груди (C₄, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів та грудів (C₄, D₄).

Гірчак зміїний.

Гірчак перцевий (горец перечний)

Persicaria hydropiper (L.) Delarbre (*Polygonum hydropiper* L.)

Родина Гречкові (Polygonaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина. Стебла прямостоячі, 20-70 см завв., голі, від основи розгалужені, з відхиленими гілочками. Нижні листки з короткими черешками, ланцетні, з видовжено-загостреною верхівкою або тупуваті; розтруби плівчасті, червонуваті, з голим або коротко-війчастим краєм. Колос довгий, кінцевий, переривчастий; квітки по 2-3 у пучках, пониклі. Оцвітина рожева або зелено-рожева, 4-5-роздільна, зовні рясно вкрита крапчастими залозками; тичинок шість, рідше вісім. Горішок з одного боку трохи, а з другого дуже опуклий, нерідко майже тригранний, каштановий, дрібно-крапчастий. Цв. VII-X.

Практичне значення. Фарбувальна рослина. Використовується в офіційній і народній медицині.

Загальний ареал. Європа, помірна Азія, Північна Африка, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно по всій країні. Вільшняки, зруби, згарища, береги річок та озер, луки, обводнені канали, вологі рудеральні екотопи.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі субори, сугруди та груди (B₂, B₃, B₄, C₂, C₃, C₄, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Сирі сугруди та груди (C₄, D₄).

Гірчак перцевий.

Глуха кропива крапчата (яснотка крапчатая)

Lamium maculatum (L.) L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла висхідні або підведені, 25-50 см завв., прості або розгалужені, негусто опушені разом із черешками листків довгими, вниз нахиленими волосками. Листки черешкові, серцевидно-яйцевидні або яйцевидно-трикутні, 4-15 см завд., 1,5-7 см завш., з черешком 2-5 см завд. Пластинка листка з неглибокосерцевидною або (у верхніх листків) короткоклиновидною основою і гострою або відтягнуто-загостреною верхівкою, по краю зарубчато-пилчаста або подвійно-зубчаста, на поверхні з обох боків негусто або розсіяноволосяста. Несправжні кільця 6-14-квіткові; приквітки шиловидні, дрібні. Квітки майже сидячі; чашечка дзвоникovidна, 8-11 мм, при плодах до 15 мм завд., зовні волосиста. Трубочка її з косим отвором, зубці — ланцетно-шиловидні, трохи нерівні, більш-менш відігнуті, приблизно дорівнюють трубочці, по краю вийчасті й залозисті; віночок 19-25 мм завд., рожево-пурпуровий, зовні негусто опушений досить короткими волосками. Трубочка його трохи вище основи колінчасто зігнута вперед, у нижній частині білувата. Верхня губа на верхівці неглибоко виїмчаста, по краю з досить густими і довгими війками, зовні пурпурова, зсередини блідо-рожева; спідня губа з темно-пурпуровим рисунком на білуватому фоні, середня частка її віяловидно розширена, глибоковиїмчаста, бокові лопаті дрібні, кожна з нитковидним, витягнутим наперед придатком. Нитки тичинок з розсіяними дуже короткими волосками і залозками, пиляки довговійчасті. Лопаті приймочки трохи нерівні. Горішки яйцевидно-тригранні, 2,8-3 мм завд., 1,5-1,8 мм завш., оливково-зеленуваті. Цв. IV-VIII.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, кормова рослина. Іноді як бур'ян у садах.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні досить звичайно; зникає на півдні Степу. У лісах, переважно широколистяних, заростях чагарників, на зрубках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрозомезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі сугруди і груди (C₂, C₃, C₄, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих грудів (D₃).

Глуха кропива крапчаста.

Горлянка повзуча (живуча ползучая)

Ajuga reptans L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з більш-менш довгими наземними улисненими, часто вкоріненими, лежачими або трохи висхідними неплідними пагонами. Квітучі стебла звичайно поодинокі, прямостоячі або підведені, 10-30(40) см завв., в нижній частині голі або майже голі, вище опушені по двох протилежних гранях. Нижні листки зібрані у прикореневу розетку, оберненояйцевидні або довгасто-оберненояйцевидні, 4-12(17) см завд., 1-4(5) см завш., до основи поступово звужені в небагато коротший за пластинку черешок, з країв віддалено зарубчасто-пилчасті або майже цілокраї. Стеблові листки нечисленні (дві-три пари до суцвіття), оберненояйцевидні, клиновидно звужені до основи, без помітного черешка, багато коротші і трохи вужчі за прикореневі листки, віддалено-зарубчасті до майже цілокраїх. Покривні листки еліптичні, яйцевидні, довгасто-яйцевидні або довгасто-яйцевидно-ланцетні; нижні покривні листки значно перевищують квітки, зазубрені, при основі забарвлені, верхні — майже дорівнюють квіткам, цілокраї, бруднуватосиньо-фіолетові. Всі листки по краю волосисто-війчасті, на поверхні розсіяно коротковолосисті або майже голі. Несправжні кільця 6-12-квіткові, в нижній частині суцвіття розсунуті, у верхній — зближені. Чашечка 4,5-5,5 мм завд., зовні кучеряво-довговолосиста, з довгасто-ланцетними зубцями, які приблизно дорівнюють трубочці. Віночок 10-15 мм завд., звичайно яскраво-синій, зовні волосистий, з довгою прямою трубочкою. Нижня губа віночка 10-15 мм завд., верхня — дуже вкорочена, виімчаста. Горішки яйцевидні, близько 2 мм завд., тонко-сітчасто-зморшкуваті. Цв. V-VII.

Практичне значення. Використовується у народній медицині. Є другорядним кормом диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Правобережний Лісостеп, Карпати. Листяні та мішані ліси, чагарники, луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди і груди (B_2 , C_2 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Горлянка повзуча.

Гравілат міський (гравідат городской)

Geum urbanum L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з товстим, повзучим кореневищем. Стебло прямостояче, порожнисте, часто галузисте, опушене короткими волосками з домішкою довгих. Прикореневі листки переривчасто-пірчасто-роздільні, з 1-3 парами обернено яйцевидних, гострих бокових часток, крупно- і нерідко подвійно-зубчастих. Кінцева непарна частка ромбічно-яйцевидна, звичайно 3-5-лопатева, 2 сусідніх бокових — значно крупніші за інші. Стеблові листки звичайно короткочерешкові, до основи 3-роздільні, з еліптичними або ромбічними гострими частками або лопатями. Прилистки великі, яйцевидні; крупно-надрізано-зубчасті. Квітки кінцеві, поодинокі, близько 1,5 см у діаметрі, прямостоячі, на довгих і тонких ніжках. Пелюстки жовті, до 5 мм завд.; чашолистки дуже рано відгинаються донизу. Плодики в кулястій сидячій голівці, сидячі, волохаті. Нижній членик стовпчика голий, верхній — при основі волохатий. Цв. V-IX.

Практичне значення. Танідоносна, фарбувальна, ефіроолійна, ароматична рослина. Застосовується у народній медицині та ветеринарії. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Західний Сибір, Кавказ, Середня Азія, Гімалаї, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп — звичайно, у північній частині Степу.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих грудів (D₂).

Гравілат міський.

Гравілат річковий (гравілат речної)

Geum rivale L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з товстим, бурим, повзучим кореневищем, вкритим рештками листків. Стебел 1-3, прямостоячих, 25-80 см завв., відстовбурчено-волохатих, у верхній частині залозистих, звичайно темно-червоних. Листки притиснено-волохаті, прикореневі — на черешках, переривчато-ліровидно-пірчасто-роздільні, з великою нирковидною або нирковидно-округлою, 3-5-надрізаною кінцевою часткою і 2-3 парами невеликих обернено-яйцевидних, 2-зубчастих часток з кожного боку. Між великими частками є ще дрібненькі часточки; стеблові листки коротко черешкові, 3-роздільні, з невеличкими яйцевидними прилистками. Квіток 2-5, на верхівці стебла, пониклих, дзвониковидних, після цвітіння прямостоячих. Чашечка бурувато-червона, залозисто-волохата. Пелюстки 10-15 мм завд., виімчасті, червонуваті або жовтувато-білуваті, з червоно-бурими жилками, не довші за чашечку. Квітколоже підіймається на гінофорі 10-15 мм завд. Плоди в майже яйцевидній головці, жорсткувато волохаті, з прямостоячо-випнутими волосками; нижній членик стовпчика при основі волохатий, верхній — в молодому стані майже доверху залозистий і волохатий, довжиною дорівнює нижньому, при плодах нижній членик вдвоє довший за верхній. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, фарбувальна, лікарська рослина. Є другорядним кормом для диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа (крім півдня), Кавказ, Сибір, Середня Азія, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Лісостепу та Карпатах — звичайно.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Вологі, сирі та мокрі сугруди і груді (C₃, C₄, C₅, D₃, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Гравілат річковий.

Грушанка круглолиста (грушанка круглолистная)

Pyrola rotundifolia L.

Родина Грушанкові (Pyrolaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 10-40 см завв., тупо-гранчаста. Листки прикореневі, в розетці, округлі або яйцевидно-округлі, невиразнозарубчасті або майже цілокраї, при основі іноді злегка серцевидні, на верхівці тупі, темно-зелені; пластинка листка (2)3,5-6 см завд. і 2,5-5,5 см завш. Черешки довші від пластинки, рідше вони майже дорівнюють їй або навіть трохи коротші. Квітки пониклі, зібрані по (10)15-20 в багатоквіткову китицю, широко дзвоникovidні, на квітконіжках, які довжиною майже дорівнюють квіткам. Приквітки приблизно такої ж довжини, як і квітконіжки, або трохи довші, перетинчасті, ланцетovidні. Частки чашечки яйцевидно-ланцетні, загострені, з відігнутими вниз верхівками, вдвоє коротші від пелюсток. Віночок білуватий, широко розкритий, 15-20 мм в діаметрі; пелюстки зігнуті, тупі, 6-9 мм завд., тичинки відігнуті на один бік віночка. Стовпчик відігнутий донизу, на верхівці з кільцеподібним потовщенням під приймочкою. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Декоративна, танідоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, північна Монголія, північний Китай, Гімалаї, Японія, Гренландія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, Карпати, спорадично. Соснові, листяні, мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори і сугруди (B₂, B₃, C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B₂, C₂).

Грушанка круглолиста.

Грястиця збірна (ежа сборная)

Dactylis glomerata L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна травниста рослина 50-120 см завв., більш-менш сірувато-зелена, утворює великі дернини. Стебло прямостояче, гладеньке. Листова пластинка вузька або до 1 см завш., більш-менш шерстка. Піхви вкриті короткими волосками або голі; язичок довгастий, 4-6 мм завд., звичайно розщеплений. Волоть 6-8 см завд., під час цвітіння трикутна, з відхиленими гілками, оберненими в один бік. Після цвітіння волоть стиснута. Колоски довгасті, звичайно зеленуваті, 6-7 мм завд., (2) 3-4 (8)-квіткові. Цв. 2/2 V-VIII.

Практичне значення. Цінна кормова рослина як для свійської худоби, так і диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Середня Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, звичайно. У лісах, на лісових галявинах, луках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди і груди (B₂, C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих грудів (D₂).

Грястиця збірна.

Дзвоники круглолисті (колокольчик круглолистный)

Campanula rotundifolia L.

Родина Дзвоникові (Campanulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з тонким розгалуженим кореневищем. Стебла 10-65 см завв., поодинокі або кілька, прості або розгалужені, при основі висхідні, з розсіяними волосками, в нижній частині негусто-коротковолосисті. Прикореневі та найнижчі стеблові листки яйцевидні, округлі або нирковидні, 0,5-2,3 см у діаметрі, з довгими черешками, по краях зубчасті або цілокраї (на час цвітіння прикореневі листки часто відмирають); стеблові — ланцетно-лінійні або широколінійні, верхні — лінійні; середні та верхні стеблові — цілокраї, 2-9 см завд. Квітки зібрані небагатоквітковим волотевидним суцвіттям або квітки у кількості 1-3. Частки чашечки лінійні, при основі віддалені одна від одної, з тупими або заокругленими проміжками між ними; вони вдвоє коротші за віночок. Віночок дзвоникovidний, синьо-фіолетовий, 12-20 мм завд., неглибоко, на чверть або третину, надрізаний на широкі, до верхівки коротко загострені лопаті. Коробочка повисла, розкривається отворами при основі; насінини 0,5-1 мм завд., гладенькі, блискучі. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Декоративна рослина. Вживається в їжу дикими копитними тваринами.

Загальний ареал. Європа, Сибір (без півночі), Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно по Україні, крім півдня Степу, Криму та Карпат. Соснові ліси, відкриті піски, галявини, узлісся, зруби.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, олігомезотроф. ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори і сугруди ($A_1, A_2, B_1, B_2, C_1, C_2$).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2, B_2).

Дзвоники круглолисті.

Дзвоники персиколісті (колокольчик персиколістний)

Campanula persicifolia L.

Родина Дзвоникові (Campanulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем. Стебло прямостояче, 30-80 см завв., голе, рідше коротко опушене, у верхній частині розгалужене. Листки шкірясті, віддалено-зазубрено-пилчасті, голі, рідше розсіяно-коротко-опушені; нижні — вузьколопатковидні, звужені в черешок; верхні — лінійно-ланцетні або широколінійні, сидячі. Квіток небагато, 1-5, зібраних у верхівкове гроно. Частки чашечки ланцетні, загострені, втрое довші за її трубочку. Віночок широкодзвоникovidний, 25-40 см завд., ліловий, рідко білий; лопаті його широкі, трикутні, трохи відігнуті. При основі квітконіжки є 2 приквітнички. Трубочка чашечки гола або густо вкрита незабарвленими лусочками; під час цвітіння частки чашечки відігнуті або розпростерті. Коробочка яйцевидна, гола або вкрита білуватими лусочками, прямостояча, відкривається 3 дірочками при верхівці. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Декоративна рослина. Є кормом диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім південних степових районів. Ліси, лісові галявини, узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди і груди (B₂, C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і грудів (B₂, C₂).

Дзвоники персиколисті.

Дзвоники розлогі (колокольчик раскидистый)

Campanula patula L.

Родина Дзвоникові (Campanulaceae)

Морфологічна характеристика. Дворічна трав'яниста рослина, стебло 60-70 см завв., ребристе, голе, розгалужене. Корінь тонкий. Листки по краю зубчасті; прикореневі — лопатковидні, до 10 см завд., звужені у черешок; стеблові — ланцетні або ланцетно-лінійні, сидячі; всі листки голі. Квітки на довгих ніжках, зібрані широкою, багатоквітковою, рідкою волоттю. Квітконіжки з 2 приквітками. Частки чашечки шиловидно-ланцетні або лінійно-шиловидні. Віночок 15-25 мм завд., лійковидно-дзвоникovidний, голубовато-ліловий, з виразними темнішими жилками. Коробочка тригнізда, конічна, розкривається отворами при верхівці. Насінини овальні, 0,5-0,6 мм завд., сплюснуті, по краях до половини вузькокрилаті, жовто-коричневі, блискучі, з темним насінним рубчиком. Цв. V-VII.

Практичне значення. Декоративний вид, кормова рослина свійської худоби та диких копитних.

Загальний ареал. Європа (крім півдня), Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно по всій Україні, крім південних степових районів. Ліси, лісові галявини, луки.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди та груди (B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів (C₃).

Дзвоники розлогі.

Дрік красильний (дрок красильный)

Genista tinctoria L.

Родина Бобові (Fabaceae)

Морфологічна характеристика. Напівкущ 40-170 см завв.; гілки догори або косо догори спрямовані, голі або коротко розсіяно опушені. Листки 1,5-4,5 см завд., ланцетні або лінійно-ланцетні, з гострою або більш-менш загостреною верхівкою. Зісподу листки, переважно по краях і по середній жилці, негусто притиснено-опушені. Прилистки близько 2 мм завд., шиловидні. Квітки зібрані густими гронами на верхівці стебла та його гілок; грона 3-6 см завд. Приквітки 5-7 мм завд., квітконіжки до 3 мм завд. Чашечка 4-5 мм завд., з глибокими трикутними зубцями. Віночок жовтий, 10-17 мм завд.; прапорець яйцевидний або овальний, з коротким нігтикком, довший за крила; човник 10-12 мм завд., голий; після цвітіння човник загинається донизу. Біб 2-2,5 см завд., лінійний, голий, трохи зігнутий; насінини темно-бурі, майже кулясті, близько 2(2,5) мм завд. Цв. V-VIII. Пл. VIII-IX.

Практичне значення. Медоносна, фарбувальна рослина. Використовується у народній медицині. Кормовий вид диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори, субори і сугруди (A₂, B₂, C₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B₂, C₂).

Дрік красильний.

Дудник лісовий (дудник лесной)

Angelica sylvestris L.

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 100-200 см завв., круглясте, дудчасте, гладеньке, вгорі розгалужене і трохи гранчасте. Листки з дуже здутими піхвами, 2-3-пірчасторозсічені, з яйцевидно-довгастими листочками. Кінцевий листочок часто надрізаний і донизу збігаючий; верхні бічні листочки (іноді не всі) з широкою збігаючою основою. Зонтики великі, з численними (до 30) променями до 18 см завд. Промені і квітконіжки борошністо-пухнаті; обгортка відсутня або вона складається з небагатьох опадних листочків; обгорточки багатолісті. Плід 5-8 мм завд. і 4,5-6 мм завш., при основі глибоко-серцевидний, з облямівкою. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, харчова рослина. Використовується у їжу дикими тваринами.

Загальний ареал. Європа, Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Лісостепу та Карпатах — звичайно. Вільхові ліси, заболочені узлісся та чагарники, береги річок та озер.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди і груди (C_3 , C_4 , D_3 , D_4).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C_4 , D_4).

Дудник лісовий.

Жеруха гірка (сердечник горький)

Cardamine amara L.

Родина Капустяні (Brassicaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, гола або внизу трохи опушена, з наземними повзучими гонами. Стебло гранисто-борозенчасте, 20-30 см завв., листки пірчасті, з 6-14 боковими листочками і більших розмірів непарним верхівковим листочком. Листочки на нижніх листках майже сидячі, рідше звужені в короткий черешок, округло-яйцевидні, на стеблових листках довгасті, всі кутувато-зубчасті. Пелюстки білі, вдвоє-втричі довші за чашечку, 6-9 мм завд., пиляки фіолетові. Стручки на ніжках, прямостоячі, 20-40 мм завд., з тонким шиловидним носиком, 1-3 мм завд. Цв. IV-VI.

Практичне значення. Медоносна, лікарська, харчова, кормова рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі і північній частині Лісостепу — звичайно; у Карпатах — тільки у передгір'ї. Вільхові ліси, евтрофні болота, вогкі луки, при берегах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів і грудів (C₅, D₅).

Жеруха гірка.

Живокіст лікарський (окопник лекарственный)

Symphytum officinale L.

Родина Шорстколисті (Boraginaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з коротким кореневищем і довгим (до 70 см завд.), вертикальним, товстим, галузистим, майже чорним коренем. Стебло прямостояче, 50-100 см завв., розгалужене, гранчасте, вгорі крилате від збіжних верхніх листків, вкрите, як і вся рослина, прямими, жорсткими білими щетинками, розміщеними на невеличких горбочках, і, крім того, коротко опушене. Листки цілокраї або ледве помітно зубчасті, 5-25(50) см завд., 1,5-9(20) см завш., нижні звичайно більші за інших, довгасто-яйцевидні, загострені, до основи звужені у крилатий черешок 12-35 см завд., середні на коротших, 4,5-8 см завд., черешках, верхні — яйцевидно-ланцетні або данцетні, сидячі, до основи звужені і далеко збігають на стебло. Квітки на квітконіжках 7-8 см завд., після цвітіння пониклі, зібрані короткими завійками на кінцях стебла та гілок. Чашечка 4-8 мм завд., густо-шерстисто опушена, майже до основи розділена на широко-ланцетні, загострені частки, при плодах трохи збільшена. Віночок брудно-пурпуровий або фіолетовий, в 2 рази довший за чашечку, 10-18 мм завд., дзвоникovidний, з розширеною доверху трубочкою і трикутно-яйцевидними, короткими, тупуватими, відігнутими лопатями. Зовні віночок опушений, в зіві з 5 ланцетними, біля основи розширеними, вгорі загостреними лусочками близько 5 мм завд. Тичинки з короткими, близько 2 мм завд., нитками і довгими, близько 5 мм завд., пиляками. Маточка з чотиригніздною зав'яззю, довгим, тонким стовпчиком і маленькою голівчастою, суцільною приймочкою. Плід складається з чотирьох гладеньких, блискучих, чорних, косо-яйцевидних, тригранних горішків 3,5-5 мм завд., 2,4-2,5 мм завш. Цв. V-VII.

Практичне значення. Лікарська, харчова, дубильна, медоносна рослина. Кормова рослина дикого кабана (особливо кореневища).

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, на півдні рідше. Вільхові ліси, вогікі чагарники та луки, евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Живокіст лікарський.

Жовтець багатоквітковий (лютик многоцветковий)

Ranunculus polyanthemos L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла прямостоячі, 25-80 см завв., розгалужені, борозенчасті, разом з черешками листків опушені рідкими відстовбурченими білими або жовтуватими волосками. Листки притиснуто волосисті, в обрисі округло-серцевидні, глибоко пальчато-розсічені, з сегментами, глибоко розсіченими на лінійно-ланцетні або ланцетні, у верхній частині зубчасті часточки. Прикореневі листки на довгих черешках, верхні стеблові — сидячі. Квітконіжки притиснуто волосисті, борозенчасті; чашолистки яйцевидні, 6-10 мм завд., тупі, по краю вузькопівчасті, відстовбурчено волосисті. Пелюстки широко-оберненояйцевидні, 10-15 мм завд., квітколоже щетинисте. Сім'янки голі, близько 3 мм завд., з коротким, сплюснутим і зігнутих носиком. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Отруйна та медоносна рослина. Використовується у народній медицині. Цінний кормовий вид свійської худоби та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, північні степові райони, звичайно. У світлих хвойних, мішаних та листяних лісах, луках, узліссях.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди (C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих сугрудів (C₂, C₃).

Жовтець багатоквітковий.

Жовтець золотистий (лютик золотистий)

Ranunculus auricomus L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла прямостоячі, 20-45 см завв., розгалужені, борозенчасті, голі. Нижні листки в кількості 4-6, з довгими черешками, округло-нирковидні або серцевидні, суцільні або 3-5-лопатові, по краю зубчато-зарубчасті. Стеблові листки сидячі, глибоко пальчато-роздільні, з лінійними, суцільними або вузьколанцетними, надрізно-пилчастими частками. Чашолистки яйцевидні, по краю півчасті, розсіяно волосисті, 6-8 мм завд.; пелюстки оберненояйцевидні, 7-10 мм завд., квітколоже голе, при плодах кулясте. Сім'янки близько 3 мм завд., з коротким, від основи гачкувато зігнутим носиком, притиснуто пухнаті. Цв. V-VI.

Практичне значення. Отруйна рослина. Використовується у народній медицині. Є кормовим видом промислових копитних.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі та Лісостепу, зрідка у степових районах. Світлі ліси, узлісся, луки.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори та сугруди (B₂, B₃, C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів (C₃).

Жовтець золотистий.

Жовтець їдкий (лютик їдкий)

Ranunculus acris L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Вся рослина притиснуто волосиста. Стебла прямостоячі, 25-75 см завв., розгалужені, борозенчасті. Прикореневі і нижні стеблові листки на черешках, вобрисіп'ятикутні, пальчатороздільні, з довгасто-ланцетними або довгасто-ромбічними частками, які надрізані на ланцетні або лінійні, цілокраї або зубчасті часточки. Верхні листки сидячі, 3-роздільні, з лінійними, надрізано-зубчастими сегментами. Квітконіжки невиразно борозенчасті, притиснуто волосисті. Чашолистки яйцевидні, 4-7 мм завд., майже плівчасті, притиснуто волосисті, горизонтально відхилені. Пелюстки широко-обернено-яйцевидні, 7-10 мм завд.; квітколоже голе. Сім'янки округлі, 2-2,5 мм завд., стиснуті, з коротеньким, майже прямим носиком, гладенькі. Цв. V-VIII.

Практичне значення. Декоративна, отруйна рослина, використовується у народній медицині. Є важливим кормовим видом свійської худоби та диких промислових копитних.

Загальний ареал. Центральна і Східна Європа, Кавказ, Західний Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Світлі листяні та мішані ліси, лісові галявини, луки, узлісся.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі сугруди (C₂, C₃, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів (C₃).

Жовтець їдкий.

Жовтець кашубський (лютик кашубський)

Ranunculus cassubicus L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла прямостоячі, 30-50 см завв., розгалужені, борозенчасті. При основі стебла є 2-3 плівчасті піхви і 1-2 округло-нирковидні або округлі, зарубчасто-зубчасті, притиснуто-розсіяно-волосисті листки з довгими черешками. Стеблові листки сидячі, глибоко пальчасто-роздільні, з ланцетними аболанцетно-клиновидними, пилчасто-зубчастими частками. Квітконіжки розсіяно притиснуто волосисті. Чашолистки яйцевидні, 7-8 мм завд., розсіяно волосисті. Пелюстки оберненояйцевидні, 9-13 мм завд.; квітколоже при плодах довгасте. Сім'янки близько 4 мм завд., з прямим, лише на верхівці гачковидно зігнутих носиком, волосисті. Цв. V-VI.

Практичне значення. Отруйна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп, північні степові райони — звичайно. Ліси, узлісся, чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди та груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів і грудів (C₃, D₃).

Жовтець кашубський.

Жовтець повзучий (лютик ползучий)

Ranunculus repens L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Гола або притиснуто пухната багаторічна трав'яниста рослина. Стебла лежачі або висхідні, 15-75 см завд., при основі з довгими наземними гонами, які по вузлах укорінюються. Листки на черешках трійчасто або двічі трійчато-розсічені, з 3-роздільними на гострозубчасті частки сегментами. Сегменти з черешками, причому черешок середнього сегмента найдовший. Квітконіжки борозенчасті, чашолистки яйцевидні, 4-6 мм завд., голі, відігнуті. Пелюстки оберненояйцевидні, 7-11 мм завд.; квітколоже розсіяно волосисте, при плодах кулясте. Сім'янки вкриті крапчастими ямками, з майже прямим носиком. Цв. V-IX.

Практичне значення. Отруйна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім полинового степу. Вільхові ліси, вогкі чагарники, луки, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів та грудів (C₄, D₄).

Жовтець повзучий.

Жовтяниця черговоліста (селезеночник очерднолистний)

Chrysosplenium alternifolium L.

Родина Ломикаменеві (Saxifragaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з тонким, повзучим кореневищем, з довгими гонами. Стебла звичайно поодинокі, зрідка по кілька, 10-15 см завв., прямостоячі, товстуваті, 3-гранні, в нижній частині розсіяно опушені, у верхній — голі, вилчато-розгалужені. Листки трохи м'ясисті, прикореневі — на довгих черешках, округло-нирковидні, великозарубчасті, зі зрізаними або іноді виїмчастими зарубками, усажені притиснутими розсіяними волосками або голі. Стеблові листки в кількості 2-3, менші, чергові, при основі притуплені; верхні — клиновидно звужені; приквіткові листки маленькі, жовтуваті, ширококлиновидні, на черешках, іноді цілокраї. Суцвіття плоске, щитковидне, з численними квітками; частки чашечки плоскі, яйцевидні, зсередини золотисто-жовті, зав'язь нижня, стовпчики короткі. Цв. IV-V.

Практичне значення. Лікарська рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, північ Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно. Вогкі ліси, вільшняки, тіністі місця біля джерел.

Екологічна характеристика. Тіньлюбива рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих ґрудів (D₄, D₅).

Жовтяниця черговолиста.

Журавлина болотна (клюква болотная)

Oxycoccus palustris Pers.

Родина Брусничні (Vacciniaceae)

Морфологічна характеристика. Сланкий кущик з нитковидними, в молодому стані опушеними пагонами, 15-60(100) см завд., з відлегло розташованими листками. Листки з яйцевидно-ланцетною, рідше майже яйцевидною пластинкою, на короткому черешку, загострені, при основі злегка серцевидні, із загнутими донизу цілісними краями, 0,8-1,2(1,5) см завд. і 0,3-0,4(0,6) см завш., зверху темно-зелені, блискучі, знизу білуваті від воскової поволоки, шкірясті, на зиму залишаються зеленими. Квітки пониклі, на довгих опушених квітконіжках, розташовані на кінцях торішніх гілок по 1-4(6). Квітконіжки з двома лінійними приквітками, до 3,5 см завд. Чашечка чотирироздільна, з короткими, тупими, до 1 мм завд., вйчастими з країв частками. Віночок чотирипелюстковий, колесовидний, із загнутими назад пелюстками, світло-пурпурового або рожевого кольору, близько 0,5 см завд. і близько 0,2 см завш. Тичинок 8, з короткими вйчастими нитками, без придатків на спаєвищі. Зав'язь чотиригнізда. Ягода куляста, темно-червона, близько 1(1,5) см у діаметрі. Цв. V-VI.

Практичне значення. Харчова, лікарська, медоносна, вітаміноносна, фарбувальна рослина. Плоди поїдаються дикими ссавцями і птахами.

Загальний ареал. Північна Європа, північ Центральної та Східної Європи, Сибір, Далекий Схід, Північний Китай, Північна Корея, Гренландія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Західному Поліссі; рідше — у Правобережному та Лівобережному Поліссі, Карпатах, Прикарпатті та Росточчі-Опіллі; зрідка у Лівобережному Лісостепу. Оліготрофні та мезотрофні лісові та відкриті сфагнові болота.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих борів і суборів (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Журавлина болотна.

Зеленчук жовтий (зеленчук желтый)

Lamium galeobdolon (L.) L. (*Galeobdolon luteum* Huds.)

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 15-50 см завв., з лежачим багаторічним стеблом, підведеними квітконосними гілками і лежачими або повзучими неплідними пагонами. Стеблові листки черешкові, яйцевидні, 2-6 см завд. і 1-3,5 см завш., з черешком 0,5-2 см завд. Пластинка листка з округлою, неглибоко серцевидною або короткоклиновидною основою і гострою верхівкою, зарубчаста. Приквіткові листки короткочерешкові, дуже загострені; всі листки на поверхні майже голі, з країв і по черешку густовійчасті. Несправжні кільця 3-8-, здебільшого 6-квіткові, розсунуті, нечисленні (2-5). Приквіткі шиловидні, вийчасті, коротенькі; квітки сидячі; чашечка дзвоникovidна, 10-12 мм завд., зовні негусто опушена короткими притиснутими волосками; зубці її ланцетно-шиловидні, відігнуті, вдвоє коротші за трубочку, по краю з довгими і короткими війками; віночок 17-25 мм завд., жовтий; верхня губа його по краю довговійчаста. Горішки яйцевидні, до 3 мм завд., гладенькі, бурі, блискучі. Цв. V-VII.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім Степу. Ліси, переважно широколистяні, рідше — мішані; чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі і вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D_2 , D_3).

Зеленчук жовтий.

Зимолюбка зонтична (зимолюбка зонтичная)

Chimaphila umbellata (L.) W.Barton

Родина Грушанкові (Rugolaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло розгалужене, 8-25 см завв., виходить з повзучого кореневища, піднесене. Листки вічнозелені, шкірясті, довгасто-яйцевидні або ланцетновидні, при основі клиновидні, по краях пилчасто зазубрені, 2-4 см завд. і 0,6-1,2 см завш., зверху темно-зелені, блискучі, знизу блідо-зелені, на короткому черешку 3-5 мм завд., розміщені на стеблі кільчасто. Квітки в кількості (2)3-6, зібрані зонтиком на довгих, коротко опушених квітконіжках 1,5-3 см завд., пониклі. Частки чашечки округло-яйцевидні, тупі, торочкувато-війчасті, майже в чотири рази коротші від пелюсток. Віночок рожевий, широко розкритий, з обернено-яйцевидними, увігнутими, по краях коротковійчастими пелюстками 5-6 мм завд. Пиляки фіолетові з червонуватими ріжками. Приймочка п'ятикутна, сидяча. Коробочка сплюснуто-куляста, опушена, 3-5 мм завд. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Танідоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Далекий Схід, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Розточчя — розсіяно, Лісостеп — зрідка. Переважно у соснових, рідше — мішаних або листяних лісах.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори і сугруди (B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів (B_2).

Зимолубка зонтична.

Зіновать руська (раkitник русский)

Chamaecytisus ruthenicus (Fisch. ex Wolf.) Klásková

Родина Бобові (Fabaceae)

Морфологічна характеристика. Кущ 60-180 см завв., цвіте до розпускання листків. Гілки прутувидні, здебільшого прямі, сірувато-бурі, густо притиснено бурувато-опушені, в нижній частині гілки майже голі. Листки з еліптично-ланцетних листочків 1-1,5 см завд. і з притиснено-волосистими черешками до 2 см завд. Листочки при основі клиновидні, на верхівці округлі, з вістрячком на кінчику, зісподу густо притисненоволосисті, зверху розсіяноволосясті. Квітки розміщені по (2)3-5 в пазухах листків і зібрані багатоквітковими, безлистими, колосовидними суцвіттями; квітконіжки коротенькі, до 5 мм завд. Чашечка понад 1 см завд., густо притиснено-волосиста; верхня губа її з кігтевидно зігнутими зубцями, довша за нижню. Віночок 2,2-3 см завд., ясно-жовтий; прапорець обернено-яйцевидний, зовні голий; крила довші за човник, 18-20 мм завд.; човник по кілю кучеряво-волосистий. Біб лінійний, 3-3,5 см завд., густо притиснено-волосистий. Насінини близько 2 мм завд., округло-яйцевидні, темно-коричневі, блискучі. Цв. V-VII. Пл. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, лікарська рослина. Є кормом диких мисливських тварин (олистяні пагони) та птахів (насіння). Використовується у3 народній медицині.

Загальний ареал. Польща, середня та південна частини Східноєвропейської рівнини, Кавказ, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім високогірних районів та полинового степу.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори, субори і сугруди (A_2 , B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів (B_2).

Зіновать руська.

Зірочки жовті (гусиный лук желтый)

Gagea lutea (L.) Ker Gawl.

Родина Лілійні (Liliaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, ранньовесняний ефемероїд з довгасто-яйцевидною цибулиною, вкритою бурувато-сірою оболонкою. Стебло голе, 15-25 см завв. Прикореневий лист одиничний, перевищує суцвіття, широко-лінійний, плоский, коротко-загострений, з башликоподібною верхівкою, 20-32 см завд., (5)6-10(12) мм завш. Стеблових листків під суцвіттям два, вони майже супротивні, по краю павутинисто-опушені. Нижній з них ланцетний, коротко-загострений, з башликоподібною верхівкою, здебільшого трохи довшою від суцвіття; верхній — лінійний або ланцетний, коротший від нижнього. Суцвіття зонтикоподібне, сидяче, з (2)3-7, рідко з 10-12 або 16 прямостоячими квітками на нерівних голих квітконіжках. Листочки оцвітини довгасті або лінійно-довгасті, жовті, зовні зелені, тупі, 12-16 мм завд. Тичинки довгасто-овальні, в 2-2,5 раза коротші від ниток. Цв. IV.

Практичне значення. Лікарська, декоративна рослина. Використовується в їжу дикими тваринами.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, північний Китай, Японія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся, Лісостеп — звичайно; зрідка у степових районах — у байрачних лісах. Тінисті листяні ліси.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, ранньовесняний ефемероїд, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди та груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор вологих грудів (D_3).

Зірочки жовті.

Зірочник лісовий (звездчатка лесная)

Stellaria holostea L.

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим, розгалуженим корвищем, з короткими неплідними і висхідними або прямими плодущими гонами, які нерідко утворюють нещільну дернину. Стебла 15-35 см завв., чотиригранні, вгорі розгалужені, з потовщеними вузлами, голі або злегка опушені. Листки жорсткі, вузьколанцетні, 4-8 см завд. і 5-10 мм завш., довгозагострені, по краях і по кілю гострошорсткі. Квітки в рідких півокружках на довгих короткопухнатих квітконіжках; прицвітки трав'янисті. Чашолистки яйцевидно-ланцетні, гострі, без помітних жилок, 7-9 мм завд. Пелюстки білі, майже до середини двонадрізані, вдвоє довші від чашолистиків. Коробочка куляста, не перевищує чашечки. Насінина округла, до 2 мм завд., з тонкими горбочками. Цв. 2/2 IV-VI.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, отруйна рослина. Є другорядним кормом диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія, Північна Африка, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім півдня Степу. Широколистяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D_2 , D_3).

Зірочник лісовий.

Зніт шорсткий (кипрей мохнатий)

Epilobium hirsutum L.

Родина Онагрові (Onagraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з товстим кореневищем, від якого у другій половині літа відходять довгі м'ясисті гони, вкриті лусковидними листочками. Стебло пряmostояче, 50-150 см завд., розгалужене, при основі більш-менш гранчасте, інколи голе, вище круглясте, як і вся рослина, мохнато-волосисте, більш або менш густо вкрите відлеглими, довгими, простими волосками і короткими, залозистими волосками. Листки довгасті, ланцетні або довгастояйцевидні, 4-17,5 см завд., 0,8-4 см завш., супротивні (лише верхівкові чергові), сидячі, найнижчі до основи клиновидно звужені, решта листків стеблообгортна і трохи збігає на стебло, на верхівці загострені, по краю гостро і дрібно пилчасто-зубчасті, з обох боків на поверхні, рідше лише по жилках густо вкриті тонкими і довгими відлеглими волосками. Квітки поодинокі в пазухах верхівкових листків на відхилених, опушених квітконіжках 0,6-2,5 см завд. Чашечка з 4 ланцетних, загострених, при основі зрослих в коротку трубочку, 2-3 мм завд. Чашолистиків 7-12 мм завд., 1,5-3 мм завш.; віночок великий, лійковидний, лілово-пурпуровий, удвоє довший за чашечку; пелюстки округло- або обернено-яйцевидні, 14-20 мм завд., 10-15 мм завш., вгорі з більш-менш глибокою виїмкою, до основи клиновидно звужені. Стовпчик тонкий, 8-10 мм завд., з 4-роздільною приймочкою; лопаті приймочки товсті, відігнуті донизу. Тичинки коротші за 2,5 мм завд. і близько 0,5 мм завш. Коробочка лінійна, опушена або гола, 4-гнізда, 3,5-8 см завд., близько 3 мм завш., розкривається 4 стулками зверху донизу. Насінина бура, 1-1,5 мм завд., 0,3-0,5 мм завш., до основи звужена, на поверхні густо вкрита бородавочками, на кінці округла, з чубком із тоненьких білуватих волосинок 9-10 мм завд. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Медоносна, вітаміноносна рослина. Використовується у народній медицині. Кормовий вид копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Західна Азія до Гімалаїв, Монголія, Китай, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні досить звичайно. Вільхові ліси, евтрофні болота, заплавні луки, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів та грудів (C_4 , D_4).

Зніт шорсткий.

Золотушник звичайний (золотарник золотая розга)

Solidago virgaurea L.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з міцним, 5-8 мм у діаметрі, косим, нерідко вгорі розгалуженим кореневищем і численними коренями. Стебла поодинокі або їх кілька, прямостоячі або висхідні, 30-60(100) см завв., внизу майже голі, вгорі (переважно у суцвітті) коротко опушені. Прикореневі та нижні стеблові листки яйцевидні або еліптичні, тупі, по краю пилчасті, 7-12 см завд., 2,5-5,5 см завш., до основи звужені у вузькокрилаті черешки 3-12 см завд. Середні стеблові листки 6-14 см завд., 2,5-3,5 см завш., тупуваті, дрібнопилчасті, сидячі або звужені у дуже короткі, 5-10 мм завд., ширококрилаті черешки. Верхні стеблові листки помітно менші від середніх, 1,5-4,5 см завд., 0,6-1,8 см завш., загострені, сидячі. Листочки, що розміщені на гілках суцвіття, трав'янисті, зелені, дрібні, 5-7 мм завд., 12 мм завш., ланцетні, загострені. Суцвіття волотевидне або китицевидне, 10-25 см завд. Ніжки кошиків 3-5 мм завд., густо-и коротковолосисті. Кошики 10-15 мм завш. Обгортка багаторядна, черепичаста, її листочки нерівні, найменші — зовнішні, найбільші — внутрішні, що мають 3-4,5 см завд., 1-1,5 мм завш.; всі листочки по краю широкоплівчасті. Зовнішні квіткі у кошику язичкові, значно довші за обгортку, їх язички 6-7 мм завд., 1,5-1,7 мм завш., з дуже малою виїмкою на верхівці. Трубочка віночка 2,5-3 мм завд., серединні трубочасті квіткі 4,5-5 мм завд., з п'ятьма добре помітними зубчиками відгину. Сім'янки розсіяно-коротко-волосисті, бурі, 3-3,5 мм завд., чубок білий, 4,5-5 мм завд. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Декоративна, медоносна, танідоносна, фарбувальна рослина. Використовується у народній медицині, ветеринарії. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні. У світлих лісах, по галявинах, узліссях, піщаних дюнах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори та сугруди (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C_1 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів та суборів (A_2 , B_2).

Золотушник звичайний.

Зубниця бульбиста (зубянка клубненосная)

Dentaria bulbifera L.

Родина Капустяні, Хрестоцвіті (Brassicaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 40-60 см завв., з кількома черговими листочками; в пазухах листків сидять чорні бульбочки. Листки з довгасто-ланцетними, зарубчастопилчастими сегментами, нижні — пірчасто-розсічені, з 5-7 сегментами, середні — трійчасті, верхні — суцільні. Грона рідкі, небагатоквіткові. Квітки часто недорозвинені. Пелюстки рожеві, блідо-лілові або білі, 12-17 мм завд. Стручки 20-35 мм завд., вистигають зрідка. Розмножується переважно вегетативно. Цв. IV-V.

Практичне значення. Медоносна рослина. Кореневища є зимовим кормом дикого кабана.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа, Крим, Кавказ, Передня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Лісостепу, зрідка у Поліссі та Карпатах. Тіністі широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D₂, D₃).

Зубниця бульбиста.

Калужниця болотна (калужниця болотная)

Caltha palustris L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло висхідне, 15-50 см завв., розгалужене, як і листки, голе. Листки блискучі, нижні — з довгими черешками, серцевидно-нирковидні (молоді листки часто з закритою збіжними краями лопатей виїмкою, внаслідок чого вони в обрисі округлі), зарубчасті або зарубчато-зубчасті. Стеблові листки серцевидні або майже серцевидно-нирковидні, разом з сидячими покривними листками зарубчасті або зубчасті. Листочки оцвітини овальні або яйцевидні, рідше майже округлі, 15-22 мм завд. Стиглі листянки зігнуті назовні, на верхівці звужені у прямий носик, 1-1,5 мм завд., разом з носиком 10-12 мм завд. Насінина 2-5 мм завд. Цв. IV-VI, іноді також і восени.

Практичне значення. Медоносна, отруйна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно; на півдні Степу рідшає, зустрічається лише у долинах великих річок.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та вологі сугруди і груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих грудів і сугрудів (D_5 , C_3).

Калюжниця болотна.

Квасениця звичайна (кислиця обыкновенная)

Oxalis acetosella L.

Родина Квасеницеві (Oxalidaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста, майже гола або трохи опушена рослина, з тонким повзучим кореневищем, здебільшого вкритим червонуватими, м'ясистими, лусковидними листочками. Надземні стебла відсутні. Листки без прилистків, всі прикореневі, з довгими, (2)6-10 см завд., круглястими, тонкими, при основі зеленуватими, по всій довжині опушеними черешками. Пластинка листка трійчаста, з обернено-серцевидними листочками, 1,5-2(2,5) см завд., (1,5)2-3 см завш., розсіяно опушена довгими, білими, притиснутимиволосками. Квітконосипазушні, одноквіткові, (5)7,5-11(13) см завд., довші від листочків, після цвітіння полегли, при стиглих плодах прямостоячі. Трохи вище середини квітконоса містяться 2 супротивні дрібні, 2,5-3 мм завш., ланцетні, лусковидні приквітки. Чашечка майже до основи 5-роздільна, з овально-довгастими або ланцетними, тупими, більш-менш опушеними, по краю вийчастими чашолистиками (3)5-6 мм завд., (1)1,5-2 мм завш. Віночок у 3-4 рази довший за чашечку. Пелюстки 12-15(17) мм завд., обернено-яйцевидні, білі, з рожевими жилками і з жовтою плямою при основі. Тичинки з голими нитками і довгастими пиляками; зовнішні — короткі, зубчасті; внутрішні — в 2 рази довші від них, без зубців. Маточка з яйцевидною, 5-гніздою зав'яззю, 1,5-2 мм завд., 5 голими стовпчиками, 5-7 мм завд. і головчастими приймочками. Коробочка яйцевидна або довгасто-яйцевидна, близько 1 см завд. і 5 мм завш., гола, зморшкувата, ясно-коричнева. Насінини яйцевидні, близько 2 мм завд. і 1,5 мм завш., поздовжньо-ребристі, коричневі. Цв. V-VI.

Практичне значення. Лікарська, медоносна, харчова, технічна, декоративна рослина. Є другорядним кормом диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Мала Азія, Кавказ, Індія, Гімалаї, Японія, Китай, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Карпати, Полісся, Лісостеп на Правобережжі. Тінисті, вогкі хвойні, широколистяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди і груди (C₃, C₄, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів та грудів (C₃, D₃).

Квасениця звичайна.

Кінський часник черешковий (конский чеснок черешчатый)

Alliaria petiolata (M.Bieb.) Cavara & Grande

Родина Капустяні, Хрестоцвіті (Brassicaceae)

Морфологічна характеристика. Дворічна трав'яниста рослина. Стеблапрямостоячі, 25-100 см завв., вкриті листям, зсизуватою поволокою, звичайно тільки внизу волосисті, вгорі розгалужені. Прикореневі і стеблові листки з довгими черешками, нирковидні, виїмчасто-зарубчасті. Стеблові листки — короткочерешкові, трикутно-яйцевидні, часто довго загострені, а при основі серцевидні, нерівномірно зубчасті, верхівкові — яйцевидно-серцевидні або трикутні, гострозубчасті, з тупою або клиновидною основою. Суцвіття іноді з прицвітками при нижніх квітках. Квітконіжки коротко опушені, при плодах відхилені. Чашолистки вузькояйцевидні, 2,5-3 мм завд., блідо-зелені. Пелюстки білі, цілокраї, видовжено оберненояйцевидні, з короткими нігтиками 4-7 мм завд. Стручки голі, на коротких ніжках, відхилені, 3-5 см завд., з неопадним стовпчиком. Насіння численне; насінина довгаста, майже 3 мм завд., і 1-1,5 мм завш., виразно вздовж смугаста. Цв. IV-VI.

Практичне значення. Харчова, ефіроолійна рослина. Лікарська рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Середня Азія, Передня Азія до Гімалаїв, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Майже по всій Україні звичайно; у Карпатах — лише у перед гір'ї; вид відсутній у полиновому степу. Широколистяні та мішані ліси, чагарники, зруби, засмічені узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D_2 , D_3).

Кінський часник черешковий.

Кизляк китицецвітій (наумбургія кистецветная)

Naumburgia thyrsoflora (L.) Rchb.

Родина Первоцвіті (Primulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з довгим, повзучим кореневищем, випускає підземні пагони. Стебло прямостояче, просте, 30-60 см завв., верхня частина негусто, переважно у вузлах, а також листки на нижньому боці вкриті рудуватими, довгими, сплутаними волосками. Листки 5-10 см завд. і 0,5-2,5 см завш., сидячі, супротивні, рідше по 3 у кільцях, ланцетовидно, довго загострені, цілокраї, з дрібними червонуватими крапками. В нижній частині стебла листки замінюються буруватими перетинчастими лусочками. Квіткові грона 1,5-3 см завд., такої ж довжини, як квітконоси, разом з якими вони коротші за листки у 2-4 рази. Квітконіжки коротші, ніж квітки. Приквітки лінійні, загострені, довші у 2 рази за квітконіжки; частки чашечки ланцетовидно-лінійні, гострі, 2-2,5 мм завд. і 0,75 мм завш. Віночок жовтий, з лінійно-ланцетними тупими частками, 5-6 мм завд. і 0,5 мм завш., вкритими, як і чашолистки, дрібними червонуватими крапками. Тичинки довші за віночок або дорівнюють йому, трохи коротші за стовпчик. Коробочка куляста, зверху вкрита червонуватими крапками. Цв. V-VII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну вогких місць. Використовується у народній медицині. Кормова рослина диких копитних звірів.

Загальний ареал. Північна та помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу — рідше, переважно по борових терасах річок. Лісові та відкриті мезотрофні та мезоевтрофні болота; біля берегів у неглибоких водоймах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезотроф, гігро-гідрофіт.

Екологічний ареал. Мокрі субори та сугруди (B_5 , C_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих суборів (B_5).

Кизляк китиццвітій.

Кипець сизий (тонконог сизый)

Koeleria glauca (Spreng.) DC.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 20-70 см завв., сизувата, утворює густі дернини. Стебла прямостоячі, гладенькі, під волоттю короткопухнаті, нижче голі, при основі (як і стерильні гони) цибулеподібно потовщені і обгорнені численними блідими розщепленими на волокна піхвами прикореневиx листів (без пластинок). Пластинки листів стерильних гонів 5-12 см завд., сизо-зелені, рідше — суто зелені, вузьколінійні, міцні, плоскі або загорнені, як піхви, короткопухнаті або голі. Піхви нижніх стеблових листів пухнаті, верхніх голі; язичок короткий, тупий. Волоть більш-менш густа, циліндрична або трохи лопатева, бліда або рідше трохи забарвлена. Колоски 2-4-квіткові, 4-5 мм завд, ланцетні. Колоскові луски трохи коротші за квіткові, тупуваті, голі або ледве опушені; нижня квіткова луска ланцетна. Цв. 2/2 V-VII.

Практичне значення. Кормова рослина зайців та диких копитних тварин.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа, Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Практично вся територія України. У зріджених соснових лісах борів та суборів, на піскуватих галявинах та узліссях, по відкритих пісках, дюнах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих та свіжих борів (A_1 , A_2).

Китець сизий.

Комиш лісовий (камыш лесной)

Scirpus sylvaticus L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з укороченим кореневищем і підземними гонами, від яких відходять пучки листків. Стебла тригранні, вкриті листям, догори шерсткі, 40-100 (125) см завв. Листки лінійні, плоскі, 1-2 см завш., шерсткі, поступово загострені. Суцвіття спочатку стиснуте, пізніше розкидисте, волотевидне, 10-20(30) см завд., з 2-3 листами обгортки, що перевищують суцвіття. Первісні його гілки гладенькі, тупі, кінцеві — гостро-тригранні, шерсткі. Колоси яйцевидні, тупуваті, 3-5 мм завд., сидять на кінцях гілочок по 2-5. Покривні луски яйцевидні, гоструваті, опуклі і злегка кілясті, 1,5-1,7 мм завд., чорнувато-зелені, з зеленим шерстким кілем, по краю плівчасті і війчасті. Оцвітних щетинок 6, назад зазубрених, майже рівних з горішком, або іноді трохи довших. Приймочок 3. Горішок широко-обернено-яйцевидний, тригранний, з коротким носиком, жовтуватий, близько 1 мм завд. Цв. V-VII.

Практичне значення. Надземна фітомаса, а також кореневища є важливим кормом диких мисливських копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Мала, Середня та Центральна Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Лівобережному Степу зрідка. Вільхові ліси, відкриті евмезотрофні та евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів та грудів (C_5 , D_5).

Комиш лісовий.

Конвалія звичайна (ландыш майский)

Convallaria majalis L.

Родина Конвалієві (Convallariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 20-30 см завв. Кореневище повзуче, з довгими повзучими пагонами. Наземна частина рослини обгорнута при основі 3-6 піхвоподібними листками і складається з безлистоного квіткового стебла і двох, рідко одного або трьох зелених листків, з довгасто-ланцетною або еліптично-ланцетною, загостреною пластинкою, звуженою при основі в довгий черешок. Квіткове стебло коротше від листків або довше за них. Квітки в однобічних, 5-9 (12)-квіткових гронах, білі, запашні, 5-7 мм завд., звислі, на квітконіжках, що виходять з пазух перетинчастих ланцетних прицвітників і здебільшого перевищують їх. Тичинкові нитки короткі, товстуваті, поступово від основи догори звужені, коротші від пиляків або однакової з ним довжини. Цв. 2/2 IV-V.

Практичне значення. Отруйна, декоративна, ефіроолійна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині, ветеринарії.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; на південь рідшає; у Степу зустрічається лише у лісах по долинах річок. Листяні, мішані та багаті хвойні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди і груди (B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих сугрудів та грудів (C₂, C₃, D₂, D₃).

Конвалія звичайна.

Конюшина альпійська (клевер альпійський)

Trifolium alpestre L.

Родина Бобові (*Fabaceae*)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста, притиснено волосиста рослина, часто з підземними гонами, що відходять від кореня. Стебла 20-50 см завв., прямостоячі або висхідні, прості або рідше більш-менш розгалужені, тонкоборозенчасті. Прилистки плівчасті, на 2/3-3/4 прирослі до черешка, по краях довговійчасті, шиловидно загострені. Листки трійчасті, нижні — з довгими черешками. Листочки сидячі, довгастоланцетні, ланцетні або вузькоеліптичні, 1,5-8 см завд., дрібнозубчасті, з дуже виразними боковими жилками, зісподу густо притисненоволосисті. Головки верхівкові, поодинокі або парні, багатоквіткові, яйцевидні, 3-5 см завд., на коротких ніжках, іноді майже сидячі. Головки оточені ланцетними загостреними верхівковими листками. Чашечка близько 12 мм завд., волосиста, трубочка її з 20 жилками, в зіві з густим волосистим кільцем, зубці чашечки шиловидні, по краю вийчасті. Віночок темно-червоний, 13-16 мм завд., пелюстки його на 2/3 зрослі в трубочку, прапорець у вільній частині широкояйцевидний, лише трохи перевищує крила і човник. Біб плівчастий, яйцевидно-кулястий, 1-насінний. Насінини овальні, червонувано-коричневі. Цв. VI-VII. Пл. VII-VIII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині. Цінний кормовий вид мисливських звірів.

Загальний ареал. Південна, Центральна та Східна Європа, Крим, Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу зрідка. Багаті, світлі листяні та мішані ліси, узлісся, сухі луки, трав'яні схили.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі сугруди і груди (C_1 , C_2 , D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Свіжі сугруди і груди (C_2 , D_2).

Конюшина альпійська.

Копитняк європейський (копытень европейский)

Asarum europaeum L.

Родина Кірказонові (Aristolochiaceae)

Морфологічна характеристика. Волохато-пухнаста, багаторічна, трав'яниста рослина, з повзучим розгалуженим кореневищем, гілочки якого мають здебільшого три лускатих, нижніх, перетинчастих, яйцевидних, вздовж зжогених листки і на верхівці несуть два майже супротивних, довго-черешкових, темно-зелених, зимуючих листки, з нирковидною, при основі серцевидною, трохи шкірястою, зверху блискучою пластинкою. Квітка одиночна, верхівкова, на короткій пониклій квітконіжці; оцвітину зовні бурувата, всередині темночервоно-бура, з яйцевидними загостреними, вгорі всередину загнутими частками. Цв. 2/2 III-IV.

Практичне значення. Отруйний вид. Використовується у народній медицині, ветеринарії. Кормова рослина диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Крим, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу та Карпатах звичайно; у Степу зрідка — по лісах у долинах річок. У тінистих, переважно широколистяних лісах; рідше — у багатих мішаних лісах.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D_2 , D_3).

Копитняк європейський.

Коронарія зозулин цвіт (коронарія кукушкина)

Coccyanthe flos-cuculi (L.) Fourr. (*Coronaria flos-cuculi* (L.) A. Braun)
Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла в числі 1-6, прямостоячі, 30-90 см завд., коротко опушені притиснутими донизу волосками, вгорі галузисті. Нижні листки довгасто-лопатковидні, черешкові; верхні — вузьколанцетні, сидячі, 3-9 см завд., 2-5 мм завш. Суцвіття волотисте, рідко з супротивними гілками. Квітконіжки коротші або частіше довші від чашечки. Чашечка спочатку циліндрична, потім дзвоникувата, 6-10 мм завд., 3-6 мм завш., майже півчаста, з червонувато-коричневими жилками і яйцевидно-трикутними загостреними зубцями. Пелюстки рожеві, до 25 мм завд., з пальчато-чотирироздільною на довгі лінійні частки пластинкою. Пластинка при основі з двома видовженими лінійно-шиловидними придатками. Коробочка широко-яйцевидна, до 8,5 мм завд. Насінина нирковидна, 0,5-0,7 мм завд., з гострими горбочками. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Декоративна рослина. Використовується у народній медицині. Є кормовим видом свійської худоби та диких мисливських копитних. Дає сіно середньої якості.

Загальний ареал. Європа, Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні досить звичайно, на півдні Степу рідшає і зникає. Вільхові ліси, лісові галявини, вогкі луки, окраїни боліт.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Умови, перехідні від вологих до сирих сугрудів та грудів (C_{3-4} , D_{3-4}), сирі сугруди і груди (C_4 , D_4)

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C_4 , D_4).

Коронарія зозулин цвіт.

Костриця велетенська (овсяниця гигантская)

Festuca gigantea (L.) Vill.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 50-170 см завв. Листи широколінійні, по краю шерсткі, іноді розсіяно-волосисті, 7-15 мм завш., з більш-менш шерсткими піхвами; язичок коло 1 мм завд. Волоть рихла, розлога, поникла, 15-30 см завд., з довгими гостро-шерсткими гілочками. Колоси блідо-зелені, ланцетні, 3-5(7)-квіткові, до 15 мм завд. Колоскові луски ланцетні, загострені, 5-7 мм завд., нижня трохи коротша за верхню. Нижня квіткова луска ланцетна, 6-8 мм завд., з 5 жилками, з остюком 10-16 мм завд., що виходить трохи нижче від вершка, вгору по середній жилці і вздовж жилок дрібнощетинисто-шерстка; остюк звивистий, шерсткий, майже вдвоє довший за свою луску. Пиляки близько 2 мм завд. Зернівка до 5 мм завд. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Є кормом зайців та диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, гори Середньої Азії.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся та Лісостеп, звичайно; у північних районах Степу зрідка. У тінистих широколистяних та мішаних лісах.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Свіжі та вологі груди (D₂, D₃).

Костриця велетенська.

Костриця овеча (овсяниця овечья)

Festuca ovina L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сірувато-зелена, рихлодерниста рослина. Стебла тонкі, догори більш-менш тригранні, шерсткі або гладенькі, 30-60 см завв. Листи волосовидні або щетиновидні, довгі, звивисті, тонкі (0,4-0,5 мм діаметром), не жорсткі, сплющено-циліндричні, шерсткі. Нижні піхви гладенькі або шерсткі. Волоть довгаста, більш-менш рідка, з відігнутими гілочками, часто поникла. Колоски еліптичні або довгасті, 4-6 мм завд., з 3-6 квітками, блідо-зелені. Нижня квіткова луска 3-4 мм завд., догори гола або злегка шерстка, з остюком, що не перевищує половини луски. Цв. V-VI.

Практичне значення. Викоритовується як корм дикими копитними тваринами, переважно до стадії виколошування.

Загальний ареал. Європа, північ Західного Сибіру, Північний Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно у Поліссі; рідше у Лісостепу; у Степу — на борових піщаних терасах. Соснові ліси, відкриті піски, сухі луки.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори і сугруди (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C_1 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих та свіжих борів (A_1 , A_2).

Костриця овеча.

Костяниця (костяника)

Rubus saxatilis L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище випускає однорічні неплідні і плодючі гони. Як перші, так і другі циліндричні, мохнато опушені, з нечисленними, дуже тонкими шипиками. Неплідні гони видовжені, лежачі. Квітконосні стебла прямостоячі, 10-20 см завв., при основі з лусковидними нижніми листками. Стеблові листки трійчасті, на довгих черешках, зісподу досить густо, зверху — рідкувато-волосисті; листочки їх яйцевидні, подвійно надрізано-зубчасті; бокові — косо-яйцевидні, майже сидячі, а кінцевий — ромбічно-яйцевидний, з коротким черешочком. Квітки двостатеві, зібрані по (1)3-10 в зонтиковидне суцвіття, невеликі. Чашолистки яйцевидно-ланцетні, донизу відігнуті; пелюстки довгасто-оберненояйцевидні, спрямовані вгору, білі. Кістянок 1-6, ледве сполучених між собою, чималих, яскраво-червоних. Кісточка 4 мм завд., трохи зморшкувата. Цв. V-VII.

Практичне значення. Харчова, медоносна, вітаміноносна, лікарська рослина. Вживається в їжу дикими тваринами і птахами.

Загальний ареал. Північна частина Євразії, Гренландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу — значно рідше; у Степу — лише у лісах по других борових терасах річок, зрідка. Переважно у мішаних, рідше — листяних лісах, по чагарниках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори і сугруди (B₂, B₃, C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих сугрудів (C₂, C₃).

Костяница.

Котячі лапки дводомні (кошачья лапка двудомная)

Antennaria dioica (L.) P.Gaertn.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, білоповстиста рослина з циліндричним повзучим галузистим кореневищем. Стебла висхідні, прямостоячі, 6-20(35) см завв., поодинокі або їх по кілька, до самого суцвіття прості, лише у суцвітті розгалужені. Крім квітконосних стебел від кореневища відходить багато неплідних, вкорочених, густо улиснених пагонів, 2,5-5 см завд. Листки неплідних пагонів оберненояйцевидні або лапатовидні, тупі, 1,5-2 см завд., 3-8 мм завш., до основи звужені в черешки 5-10 мм завд. Стеблові листки вузьколанцетні, загострені, 0,5-2 см завд., 1,5-2 мм завш., у напрямі до верху поступово зменшені; всі листки зверху зелені, зісподу, як і стебло, білоповстисті. Кошики 6-8(10) мм завд., зібрані по 3-12 у щільну китицевидну волоть, несуть різні квітки — в одних кошиках містяться лише маточкові квітки, у других — квітки двостатеві. У кошиків з маточковими квітками листочки обгортки при основі повстисті, вгорі плівчасті, рожеві, рідше білі, загострені, часто довші за квітки, 8-12 мм завд., 0,5-0,8 мм завш.; самі квітки в цих кошиках жовтуваті, 4-5 мм завд. У кошиків, де містяться двостатеві квітки, листки обгортки тупі, внизу по спинці повстисті, з широкою плівчастою облямівкою навколо та плівчастим, близько 3 мм завд. придатком, коротші від білих квіток, що є в кошику; квітки ці 6-6,5 мм завд. Спільне квітколоже глибокоямчате. Сім'янки 0,8-1 мм завд., 0,3-0,4 мм завш., з довгим (7-8 мм завд.) чубком тонких білих волосків, що легко відламуються. Цв. V-VII.

Практичне значення. Декоративна рослина. Використовується у народній медицині і ветеринарії. Кормова рослина для диких тварин.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі розсіяно; у Лісостепу — зрідка; у Криму — розсіяно на яйлах. Соснові, рідше мішані ліси, галявини.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори, свіжі сугруди (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Котячі лапки дводомні.

Кропива дводомна (кропива двудомная)

Urtica dioica L.

Родина Кропиво́ві (Urticaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з міцним, повзучим, розгалуженим, довгим кореневищем, рідко- або густо-короткоопушена, і, крім того, усаджена більш-менш численними жалкими волосками. Стебло пряме або висхідне, чотиригранне, просте або вгорі розгалужене, 40-150 см завв. Листки супротивні, зрідка по три, з довгими черешками і з темно-зеленою, яйцевидною або ланцетною, довго-загостреною, грубо-пилчастою, при основі серцевидною або округлою пластинкою, 7-14 см завд., 2-4 см завш. Прилистки вільні, лінійно-ланцетні, гострі, 8-12 мм завд. Рослина здебільшого дводомна, зрідка одностатеві. Суцвіття колосовидні, розгалужені, зібрані пучками у пазухах верхніх листків, довші від черешків листків, у пазухах яких сидять. Чоловічі квітки прямостоячі або трохи похилі; жіночі — звислі. Сім'янка яйцевидна, 1-1,5 мм завд., з рештками приймочки. 4. Цв. VI-VIII, пл. VIII-X.

Практичне значення. Прядильна, харчова, вітаміноносна, фарбувальна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині, а також ветеринарії. Цінний кормовий вид свійських тварин та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Північна і Помірна Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно по всій Україні. Тіністі ліси, особливо вільхові, узлісся, рудеральні нітрифіковані екотопи.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евентроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди та груди (C₃, C₄, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Кроти́ва дводо́мна.

Круціата гола (круціата голая)

Cruciata glabra (L.) Ehrend. (*Galium vernum* Scop.)

Родина Маренові (Rubiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, темно-зелена рослина. Стебла численні, підведені, 10-35 см завв., чотиригранні, опушені лише під вузлами при основі листків, решта — голі або (рідше) в нижній частині і до середини опушені досить густими і довгими відлеглими волосками, але вгорі, крім вузлів, голі, прості. Стеблові листки довгасті, еліптичні, овальні або яйцевидно-ланцетні, 3-25 мм завд., 1,5-9 мм завш., з відношенням довжини до ширини 1,3-4,5, тупі або тупувато загострені, по краю досить коротковійчасті або короткощетиноністі, на поверхні голі або з обох боків коротковолосисті, крім середньої, ще з 2 боковими поздовжніми жилками, всі в кільцях по 4. Квітки в пазушних півзонтиках, коротших за листки. Квітконоси без приквіткових листків; квітконіжки 0,5-2 мм завд. (при квітках), голі, при плодах відігнуті донизу. Віночок 2-3 мм завш., зеленувато-жовтий, з довгасто-яйцевидними загостреними лопатями. Плодики 2-2,5 мм завд., чорнуваті. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Центральна Європа, гори Південної Європи, Східна Європа на схід до Дніпра.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу звичайно. У світлих листяних, хвойних та мішаних лісах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори та сугруди (B_2 , B_3 , C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів та суг рудів (B_2 , C_2).

Круціата гола.

Кульбаба лікарська (одуванчик лекарственный)

Taraxacum officinale Wigg. aggr.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Корінь товстий, стрижневий або висхідний, звичайно розгалужений, досягає 50 см завд., простий, на верхівці нерідко багатоголовий. Коренева шийка шерстиста, рідше гола. Листки численні, притиснуті до ґрунту або ж прямостоячі, зелені або зісподу, переважно по середній жилці, павутинисто-пухнасті, рідше голі, довгасто-обернено-яйцевидні; гострі або тупі, до основи звужені, 5-30 см завд. За формою листки дуже поліморфні, струговидно надрізані, з трикутними, гострими, цілокрайми або зубчастими вниз спрямованими або прямими лопатями і іноді з проміжними дрібними частками, рідко листки цілісні або виімчasto-зубчасті. Квітконоси товстуваті, 10-30 см завв., під час цвітіння, особливо у верхній частині, довгошерстисті. Кошики невеликі, 2-3,5 см завд. і трохи ширші. Листочки обгортки сіро-зелені, численні, гладенькі або розсіяно-повстисто-пухнасті, зовнішні — лише трохи ширші від внутрішніх і під час цвітіння дещо коротші за них, вужчі до розпускання, більш-менш вниз відігнуті. Квітки зібрані у великі кошики, з обгорткою 12-18 мм завд. і 7-10 мм завш., яскраво-жовті. Сім'янки світло- або оливково-бурі, 3-4 мм завд., 1-1,25 мм завш. і 0,5 мм завт., чотиригранні, трохи сплюснуті, гострогорбкові, відтягнуті в коротку притуплену пірамідку, з тонким носиком, який в 2-3 рази довший за сім'янку. Чубок білий. Дуже поліморфний вид. Цв. IV-VIII.

Практичне значення. Медоносна, харчова, технічна рослина. Широко використовується в офіційній та народній медицині. Є кормом диких мисливських копитних, причому як листя, так і корені.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Західна Азія, Китай.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, звичайно. У лісах, по лісових дорогах, на зрубках, галявинах та луках, у рудеральних ектопах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди та груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C_2 , D_2).

Кульбаба лікарська.

Куничник наземний (вейник наземний)

Calamagrostis epigeios (L.) Roth

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 60-150 см завв., з довгим, повзучим кореневищем. Стебло гладеньке, під суцвіттям трохи шерстке. Пластинки листів тверді, широко-лінійні, сизо-зелені. Піхви трохи шерсткі, голі, рідко волосисті; язичок тупий, до 9 мм завд. Волоть велика, прямостояча, густа, трохи лопатева; гілки її шерсткі; колоски зближені пучками, 5-7 мм завд. Колоскові луски ланцетно-шиловидні, тонко загострені, світло-зелені, з більш-менш фіолетовим відтінком. Нижня квіткова луска майже вдвоє коротша за колоскові луски, з прямим остюком, що виходить з середини її спинки і ледве перевищує її. Волоски при основі нижньої квіткової луски майже вдвоє довші за останню. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Кормовий вид для диких копитних, переважно до фази виколошування. На перелогах та зрубках у свіжих борах та суборах часто формує густий покрив, що шкодить лісовідновленню.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. У світлих лісах, узліссях, галявинах, зрубках у борах та суборах, на піскуватих перелогах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори і сугруди (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C_1 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих та свіжих борів і суборів (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Куничник наземний.

Куничник сіруватий (вейник седеючий)

Calamagrostis canescens (Weber) Roth

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 60-130 см завв., з кореневищем з короткими гонами. Стебло пряме, тонке, гладеньке, звичайно розгалужене. Пластинки листів лінійні, довгі, загострені, вузькі, до 5 мм завш., трохи шерсткі. Піхви листів гладенькі або трохи шерсткі; язичок тупий. Волоть 10-15 см завд., звисла; колоски (3) 4-5 (6) мм завд. Колоскові луски майже однакові, звичайно червонувато-фіолетові, рідко бліді, ланцетні, загострені, нижня квіткова луска з дуже коротким тонким остюком (0,5-1 мм завд.), що майже перевищує верхкову вирізку, з якої він виходить. Рідше остюк виходить трохи нижче вирізки; волоски при основі квіткових лусок трохи довші за останні; волосистого продовження осі колоска звичайно немає. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Є кормовим видом зайців та диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу та Степу — зрідка. Заболочені березові, вільхові ліси, відкриті сфагново- та гіпново-осокові болота, болотисті луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі субори та сугруди (B₄, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих суборів та сугрудів (B₄, C₄).

Куничник сіруватий.

Купина багатоквіткова (купена многоцветковая)

Polygonatum multiflorum (L.) All.

Родина Конвалієві (Convallariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло циліндричне, голе, в нижній частині прямостояче, вгорі трохи дугоподібно-зігнуте, 30-70(100) см завв. Листки голі, чергові, обернені в один бік, довгасті або еліптичні, тупуваті, сидячі або з коротким черешком, 8-12(15) см завш., зверху зелені, зісподу сірувато-зелені. Квітки по (2)3-5, звислі, в гронах, що виходять з пазух листків; квітконіжки голі. Оцвітина 11-17(20) мм завд., з білуватою, вище основи трохи звуженою і вгорі лійкоподібно-розширеною трубочкою. Зубці оцвітини зеленуваті, довгасто-яйцевидні, на внутрішньому боці коротко-опушені, тичинкові нитки пухнасті. Ягода синювато-чорна, 8-10 мм у діаметрі. Цв. 2/2 V-VI.

Практичне значення. Отруйна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія, Передня Азія, Гімалаї, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Карпати, Полісся та Лісостеп — звичайно; у Степу — зрідка. Тінисті листяні ліси, у горах нижче 800 м н. р.м.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D_2 , D_3).

Купина багатоквіткова.

Купина пахуча (купена душистая)

Polygonatum odoratum (Mill.) Druce (*P. officinale* All.)

Родина Конвалієві (Convallariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло гранчасте, внизу з 1-2-опадними низовими лускатими листками, вгорі трохи дуговидно-зігнуте, з дворядно розміщеними і в один бік обернутими листками, 20-50(60) см завв. Листки чергові, довгасті або довгасто-еліптичні, рідше яйцевидно-довгасті, гоструваті, з напівстеблообгортною основою, зверху зелені, зісподу сірувато-зелені. Квітки по 1-2 в пазухах листків, на дугоподібно зігнутих квітконіжках. Оцвітина циліндрична, 14-22 мм завд., з білою трубочкою і довгасто-трикутними, зеленуватими, на верхівці коротко-опушеними зубчиками. Нитки тичинок голі, прикріплені коло середини трубочки оцвітини. Пиляки лінійні, майже такої ж довжини, як і нитки. Ягода синювато-чорна, 9-10 мм у діаметрі. Цв. V.

Практичне значення. Отруйна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Західні Гімалаї, Монголія, Північний Китай, Японія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Карпати, Полісся та Лісостеп — звичайно; у Степу — зрідка. Тінисті листяні ліси, у Карпатах — у нижньому гірському поясі.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів та сугрудів (B_2 , C_2).

Купина пахуча.

Куцоніжка лісова (коротконожка лісна)

Brachypodium sylvaticum (Huds.) P.Beauv.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, темно-зелена рослина. Утворює рихлі дернини. Стебла прямі або висхідні, 60-100 см завв., досить слабкі, по вузлах, а іноді і по нижніх меживузлях густо волосисті. Листи з густоволосистими піхвами і довгими, м'якими, до 12 мм завш., зверху волосистими пластинками. Язичок до 4 мм завд.; колосовидне суцвіття 7-15 см завд., тонке, звисле, з віддаленими один від одного колосками. Колоски 15-20 (25) мм завд., 6-15-квіткові, світло-зелені. Колоскові і нижні квіткові луски шерстко-пухнаті або майже голі, вузьколанцетні; нижня квіткова луска верхніх квіток з остюком, трохи коротшим або довшим за саму луску; остюк 0,6-1,2 см завд. Цв. 2/2 VI-VII.

Практичне значення. Кормова рослина зайців та диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Передна Азія, гори Середньої Азії, Алтай, Тібет, Японія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у північній частині Степу — зрідка. У широколистяних та дубово-соснових лісах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Свіжі груди і сугруди (D_2 , C_2).

Куцоніжка лісова.

Лешиця пучкувата (качим пучковатий)

Gypsophila fastigiata L.

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 15-75 см завв. Кореневище коротке, повзуче, випускає більш-менш численні вкорочені неплідні гони і плодущі стебла. Стебла висхідні, в більшій частині голі, у суцвітті залозисто опушені. Листки лінійно-ланцетні або лінійні, 1-8 см завд., 1-4(8) мм завш., короткозагострені, товстуваті, голі, по краю шорсткі, з однією жилкою. Квітки скупчені на кінці стебла та гілок у досить щільні щитковидні суцвіття. Квітковіжки 1-3 мм завд., як і гілочки суцвіття досить густо заозисто опушені; прицвітні листки яйцевидно-ланцетні, білувато-плівчасті, по краях дрібнозалозисто-війчасті. Чашечка широко дзвоникувата, майже до середини надрізана, з тупими зубчиками. Пелюстки 3-4 мм завд., 0,8-1,5 мм завш., білуваті. Коробочка майже куляста, 3-3,5 мм завд. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Північна, Центральна та Східна Європа на схід до Дніпра.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, рідше у Прикарпатті та Зазідному Лісостепу. У світлих соснових та мішаних лісах на піщаних ґрунтах, по відкритих піщаних дюнах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори та субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих та свіжих борів (A_1 , A_2).

Лециця пучкувата.

Ломиніс прямий (ломонос прямої)

Clematis recta L.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло прямостояче, 100-150 см завв., розгалужене, борозенчасте, вгорі пухнате. Листки з більш-менш довгими черешками, непарно пірчасті, з 3-4 парами яйцевидних або ланцетних, при основі трохи серцевидних або закруглених, звичайно цілокраїх, з короткими черешками листочків. Квітки численні, зібрані півзонтиками, які утворюють велике волосисите суцвіття. Чашолистки звичайно в кількості 4, довгасто-яйцевидні, 8-12 мм завд., зовні по краю пухнаті, білі. Тичинки жовті, довжиною майже дорівнюють чашолисткам. Сім'янки плоскі, широкоовальні, іноді майже округлі, близько 4 мм завд., коричневі або світлокоричневі, трохи опушені, з пірчасто-пухнатим, 12-18 мм завд. стовпчиком. Цв. V-VI.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, отруйна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Південна, Центральна та Східна Європа, Кавказ.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу — звичайно, у Степу — зрідка. У світлих лісах, на лісових галявинах, узліссях та зрубках, лучно-степових схилах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі сугруди і груди (C₁, C₂, D₁, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C₂, D₂).

Ломиніс прямий.

Льонок дроколистий (льнянка дроколистная)

Linaria genistifolia (L.) Mill.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола, сиза рослина. Стебло пряме, 30-120см завв., на верхівці розгалужене. Листки ланцетні або яйцевидні, гострі, 20-50 мм завд. і 5-25 мм завш., сидячі, з округлою або майже серцевидною основою, з 3-5 жилками, на гілках зменшені, більш вузькі. Суцвіття — рихле гроно, на кінці стебла і гілок. Грона негусті, квітконіжки коротше чашечки. Частки чашечки яйцевидно-ланцетні, гострі, віночок 13-20 мм завд., із шпоркою, лимонно-жовтий, з випуклиною на нижній губі. Нитки довгих тичинок при основі волосисті, близько 5 мм завд., зовсім затуляють зів. Коробочка гола, яйцевидна, майже дорівнює чашечці. Насінини видовжені, тригранні, дрібнобугорчасті. Цв. V-VII.

Практичне значення. Лікарська, декоративна, медоносна рослина.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа, Мала Азія, Кавказ, Курдистан, Західний Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі. Соснові та мішані ліси по пісках, піскуваті галявини та узлісся.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезооліготроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори (A_1 , A_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих боїв (A_1).

Льонок дреколистий.

Марунка щиткова (пиретрум щитковий)

Pyrethrum corymbosum (L.) Scop.

Родина Айстрові (*Asteraceae*)

Морфологічна характеристика. Високоросла, багаторічна, трав'яниста рослина з косим розгалуженим кореневищем. Стебла міцні, до 5 мм у діаметрі, прямостоячі, 30-150 см завв., розсіяноволосясті, вгорі щитковидно-розгалужені. Листки товстуваті, довгасті, великі, до 15-20 см завд. і 6-7 см завш., прикореневі та нижні стеблові на довгих (15-20 см завд.) черешках, середні та верхні — сидячі, з напівстеблообгортною основою. Всі листки перисторозсічені, з 5-7(15) парами довгастоланцетних, тупуватих, 3-4 см завд., 10-15 мм завш., часток першого порядку, в свою чергу розсічених на яйцевидно-ланцетні, тупозубчасті частки другого порядку, 5-15 мм завд., 2-5 мм завш. Зверху листки зелені, голі або розсіяноволосясті, зісподу сіруваті, розсіяно вкриті довгими прилеглими волосками. Кошики поодинокі на верхівках стебел і небагатьох тонких гілочок, утворюють густий щиток з (3)8-10(16) кошиків, під час цвітіння 2,5-4(9) см у діаметрі. Обгортка широко напівкуляста, 10-12(15) мм завш., в два-три рази ширша за свою довжину, черепичаста, її листочки 3-5 мм завд., близько 1,5 мм завш., блідо-зелені, зовні павутинисто-волосясті, на спинці з кілювато виступаючою темно-зеленою жилкою, зовнішні по краю з вузькою, а внутрішні з широкою буруватою перетинчастою облямівкою. Язичкові квітки білі, однорядні, їх язички тупуваті, цілокраї або з 2-3 зубчиками на верхівці, 10-15(21) мм завд., 2,5-5 мм завш. Середні квітки трубчасті, золотисто-жовті, численні. Сім'янки циліндричні, до основи трохи звужені, близько 3 мм завд., з 5 рівними ребрами і дрібненькими ямочками на поверхні, всі з перетинчастим крайком (чубком), в три-чотири рази коротшим від сім'янки. Цв. V-VII.

Практичне значення. Декоративна рослина. Використовується у народній медицині та ветеринарії.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Світлі листяні та мішані ліси, узлісся, лісові галявини, зрідка луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евмезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), сухі та свіжі сугруди і груди (C_1 , C_2 , D_1 , D_2)

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B_2 , C_2).

Марунка щиткова.

Материнка звичайна (душица обыкновенная)

Origanum vulgare L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло при основі висхідне, 30-90 см завв., відлегло-волосисте по двох протилежних гранях і по двох гранях голувате чи з помітно меншим опушенням — поперемінно від меживузля до меживузля. Стеблові листки черешкові; черешок 2-16(18) мм завд., пластинка 10-40(50) мм завд., 4-22 мм завш., з клиновидною основою і загостреною або в нижніх листків тупою верхівкою, невиразно дрібнозубчаста або майже цілокрая, зверху розсіяно, зісподу густіше волосиста, крапчато-залозиста. Суцвіття щитковидно-волотисте, з кулястих, овальних або довгастих несправжніх колосків. Приквіткові листки довгасто-яйцевидні (оберненояйцевидні), загострені, часто пурпуруваті, перевищують чашечку, опушені. Квітконіжки коротенькі; чашечка близько 2-3 мм завд., зовні коротковолосиста, з трикутними зубцями. Віночок лілуваторожевий, (4)5,5-6,3 мм завд. у двостатевих квіток, 3,8-4,8 мм завд. у жіночих квіток, зовні волосистий. Горішки обернено-яйцевидні, до 0,8 мм завд. і 0,5 мм завш., бурі, блискучі. Цв. VI-IX.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, ефіроолійна, харчова рослина. Широко використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа, Кавказ, південь Західного Сибіру, північ Середньої Азії.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. У світлих листяних та мішаних лісах, по узліссях і галявинах, відслоненнях, луках.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), сухі та свіжі сугруди та груди (C_1 , C_2 , D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C_2 , D_2).

Материнка звичайна.

Медунка вузьколиста (медуница узколистная)

Pulmonaria angustifolia L.

Родина Шорстколисті (Boraginaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, шорстка рослина з коротким товстим і міцним розгалуженим кореневищем, від якого пучками відходять численні тонкі корені. Стебла прямостоячі, 15-40 см завв., вкриті, як і вся рослина, жорсткими, трохи відігнутими назад волосками, і, крім того, вгорі більш-менш залозисті. Листки густо вкриті відлеглими жорсткими волосками, по краю інколи трохи залозисті, неплямисті; прикореневі листки довгасто-ланцетні або лінійно-ланцетні, на верхівці загострені, при основі поступово звужені у крилаті, коротші від пластинок черешки 3-14 см завд.; їх пластинки 3,5-3,7 см завд., 1,5-2,5 см завш. Стеблові листки сидячі, ланцетні або довгасто-ланцетні, загострені, 2,5-10 см завд., 0,3-1,5 см завш., нижні — до основи здебільшого звужені, верхні — напівстеблообгортні і більш-менш збігають на стебло. Квітки на шерстисто опушених, після цвітіння відхилених в бік ніжках 5-12 мм завд., в небагатоквіткових завійках, зібраних густими щитковидними суцвіттями. Чашечка 7-13 мм завд., на третину надрізана на ланцетні, загострені частки 3-3,5 мм завш., шорстка, але, як і квітконіжки, не залозиста або з дуже рідкими залозистими волосками, при плодах трохи збільшена і здута. Віночок 13-18 мм завд., з циліндричною, доверху розширеною трубочкою, що майже дорівнює п'ятилопатевому відгину, спочатку червоний, пізніше голубий, в зіві нижче волосистого кільця голий або розсіяно опушений. Маточка з довшим від чашечки стовпчиком. Горішки яйцевидні, 3-4 мм завд., вгорі округлі, замолоду трохи опушені, пізніше голі, блискучі. Цв. IV-V.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу — рідше. Світлі соснові, мішані та листяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Медунка вузьколиста.

Медунка темна (медуница темная)

Pulmonaria obscura Dumort.

Родина Шорстколисті (Boraginaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, жорстковолосиста і, крім того, короткозалозиста рослина з міцним, не дуже товстим, але довгим косим кореневищем, від якого відходять паралельно численні тонкі корені. Стебла висхідні, 15-30 см завв., прості або вгорі, а іноді і від основи розгалужені, густо вкриті відстовбурченими волосками. Листки негусто вкриті жорсткими прилеглими волосками, неплямисті, прикореневі — широко-яйцевидні, при основі звичайно серцевидні, раптово переходять у вузькокрилаті або некрилаті, значно довші від пластинок черешки, 6-20 см завд. Довжина їх пластинок вдвоє більша за їх ширину, вони мають 5-21 см завд., 1,5-9 см завш., на верхівці загострені; нижні стеблові листки яйцевидні, 3-7,5 см завд., 1,5-4 см завш., на верхівці загострені, при основі звужені в короткі ширококрилаті черешки і трохи збігають по стеблу. Верхні стеблові листки довгасто-яйцевидні або довгасто-еліптичні, 2,5-6 см завд., 0,8-3 см завш., до основи звужені, сидячі. Квітки на коротких 3-6 мм завд., після цвітіння нахилених донизу і збільшених до 15 мм завд., ніжках, у небагатоквіткових завійках, зібраних на верхівці стебла щитком. Чашечка 8-10 мм, при плодах 12-13 мм завд., на третину надрізана на трикутні загострені частки. Віночок спочатку рожевий, пізніше пурпурово-фіолетовий, 14-20 мм завд., з розширеною доверху, всередині гладенькою трубочкою 7-10 мм завд., і закругленими, 5,5-6 мм завд. і 3,5-4 мм завш., лопатями відгину; в зіві є пучки волосків. Тичинки з довгастими, 1-1,7(2) мм завд., близько 0,5 мм завш., пиляками. Горішки 3,5-4 мм завд., округло-яйцевидні, з гострою верхівкою та кілем, спочатку розсіяно і коротко опушені, пізніше голі, чорні. Цв. IV-V.

Практичне значення. Медоносна, вітаміноносна, харчова рослина. Використовується у народній медицині. Є кормовим видом мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу — зрідка; у Криму — у гірських районах. Широколистяні та мішані ліси, чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_{3^*} , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D_2 , D_3).

Медунка темна.

Мерінгія трижилкова (мерингія трехжилковая)

Moehringia trinervia (L.) Clairv.

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна або дворічна, коротко опушена рослина. Стебла лежачі, висхідні або прямі, від основи розгалужені, 10-35 см завд. Листки яйцевидні або яйцевидно-ланцетні, гострі, з 3-5 жилками, по краях вийчасті; нижні на черешках, що майже дорівнюють округлій пластинці; верхні короткочерешкові, 10-25(35) мм. завд., 5-10(15) мм завш. Квітки поодинокі, у пазухах листків або в улиснених рідких півзонтиках на кінцях гілок. Квітконіжки тонкі, довгі, після цвітіння відігнуті. Чашолистки ланцетні, довгозагострені, з трьома жилками, по кілю і півчастому краю вийчасті, 3-5 мм завд. Пелюстки білі, довгасто-обернено-яйцевидні, значно коротші від чашечки. Коробочка кулясто-яйцевидна, коротша від чашечки. Насінина округло-нирковидна, коричнева, блискуча, з гострим кілем на спинці і дрібним торчкуватим придатком. Цв. V-VII.

Практичне значення. Є кормом диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія, Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу — звичайно; у Степу рідшає, зустрічається лише у лісах по борових терасах Дніпра. Тінисті листяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньолюбивий вид, евтроф, гігомезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі іа сирі сугруди у груди (C₂, C₃, C₄, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів і грудів (C₃, D₃).

Мерінгія трижилкова.

Мицеліс стінний (мицелис стенной)

Mycelis muralis (L.) Dumort.

Родина Айстрові (*Asteraceae*)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з коротким кореневищем. Стебла поодинокі, рідко в кількості 2-3, здебільшого, при основі трохи висхідні до прямостоячих, близько 40-100 см завв., тонкоборозенчасті, як і вся рослина, голі, розгалужені звичайно лише у суцвітті, в середній частині або від основи до суцвіття досить густо улишені, м'які й порожнисті. Листки глибокоперистонадрізані до роздільних, в обрисі довгасто-оберненояйцевидні й лише верхні під суцвіттям суцільні, ланцетні, 1,5-24 см завд., 0,5-11 см завш., тонкі, зверху темно-зелені, зісподу світліші, дещо сизуваті; нижні листки черешкові, середні — сидячі, при основі, як і верхні, стеблообгортні, з коротенькими, заокругленими й по краю дрібно зазубленими вушками. Бокові лопаті або частки нижніх і середніх листків в кількості 1-3 пар, ромбічні або яйцевидно-ланцетні, гострокінцеві, з країв нерівно зубчасті. Верхівкова частка серцевидно-5-7-кутна до трикутної, гострокінцева, з країв надрізано-лопатева й нерівнозубчаста. Загальне суцвіття волотисте, з розчепіреними тонкими гілками та гілочками; верхівкові листки у суцвітті дуже дрібні. Кошики з квітками близько 10-12 мм завд.; обгортка вузькоциліндрична, 7-10 мм завд., 1,5-2,5 мм у діаметрі; зовнішні листочки її в кількості 5, зібрані при основі обгортки, ланцетні, нерівні, близько 1-3 мм завд.; внутрішні листочки — завжди в кількості 5, лінійні, тупуваті; квітки в кількості до 5, трохи перевищують обгортку, світло-жовті. Сім'янки довгасто-оберненояйцевидні, 3-4,5 мм завд., 0,6-1 мм завш., плоскуваті, чорні, з 4-6 реберцями на кожному боці, на верхівці звужені в чорнувато-жовтуватий носик до 1 мм завд., носик на кінці дисковидно розширений, з кільцем дрібних війок по краю; чубок з одного кола білих щетинок, опадний. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна, отруйна рослина.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Карпати, Полісся та північ Лісостепу — звичайно. У лісах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D_2 , D_3).

Мицеліс стінний.

Молінія голу́ба (моли́нія голу́бая)

Molinia caerulea (L.) Moench

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 40-90 (150) см завв., утворює густі дернини. Корені міцні, довгі. Стебла прямі, гладенькі; нижні меживузля дуже вкорочені, верхні (під суцвіттям) дуже довгі. Листи лише при основі стебла. Пластинки листів лінійно-ланцетні, плоскі, жорсткі, по краю шерсткі, зверху звичайно з довгими негустими волосками; язичок з волосків. Волоть стиснена, до 30 см завд. Колоски темно-фіолетові, рідше зелені, до 6 (8) мм завд., 2-4-квіткові; колоскові луски яйцевидні з вістрям; нижня квіткова луска з виразними жилками на опуклій спинці. Цв. 2/2 VI-IX.

Практичне значення. Кормова рослина зайців та диких мисливських копитних. На зрубках та пожарищах у вологих умовах стає домінантом та пригнічує лісові культури.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Західний Сибір, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — розсіяно; у Степу — рідко, по піщаних терасах річок. У хвойних та мішаних лісах, на зрубках та пожарищах, в екотонах між суходільними лісами та болотами.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі бори, субори і сугруди (A_3 , A_4 , B_3 , B_4 , C_3 , C_4).

Індикаційне значення. Індикатор вологих борів і суборів (A_3 , B_3).

Молінія голуба.

Молочай кипарисовидний (молочай кипарисовидный)

Euphorbia cyparissias L.

Родина Молочайні (Euphorbiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, сірувато-зелена, з горизонтально-повзучим коренем. Стебел декілька, звичайно вони численні, прямостоячі, 10-40 см завв., голі або в нижній частині короткопухнати, вгорі з кількома пазушними квітконосами або без них, а нижче з більш-менш численними неплідними гілочками, що, розростаючись, перевищують верхівкове суцвіття, при основі вкриті лусковидними листочками, вище густо утиснені. Гілочки теж густо улишені. Стеблові листки вузьколінійні, 9-55 мм завд., 1-2,5 мм завш., сидячі, до основи звужені, на верхівці розширені, тупуваті, з підгорнутими краями, 1-жилкові. Листки неплідних гілочок ще вужчі, до нитковидних, 0,2-0,6 мм завш., як і стеблові, нерідко дещо вигнуті. Верхівкових квітконосів 10-16, на кінці вони здебільшого 2 рази вилчато розгалужені. Листочки обгортки лінійно-довгасто-ланцетні, 8-25 мм завд., 2,5-5 мм завш. (при основі). Листочки обгортчок яйцевидно-нирковидні або яйцевидно-ромбічні, з тупуватою або гострокінцевою, нерідко відтягнутою верхівкою, жовтуваті; нижні — 5-6 мм завд., 4-8,5 мм завш. Бокальчик дзвоникуватий, 1,5-2(2,5) мм завд., з дрібними округло-трикутними, зазубленими й густовійчастими лопатями. Нектаринки широко-півмісячні, з коротенькими тупими ріжками. Стовпчики 0,5-1 мм завд., майже до середини зрослі, на верхівці глибоко-2-лопатеві. Тригорішник кулясто-яйцевидний, 3-3,5 мм завд. і до 3,5 мм завш., 3-борозенчастий, густо вкритий дрібними горбочками. Насінина кулясто-еліпсоїдальна, 2-2,5 мм завд., 1,2-1,5 мм завш., гола, дрібнокрапчаста. Цв. V-VI.

Практичне значення. Отруйна рослина.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім Донецького Лісостепу і Степу. У соснових та мішаних лісах, узліссях, степових схилах, вздовж доріг на піскуватому ґрунті.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі сугруди і груди (C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C₂, D₂).

Молочай кипарисовидный.

Наперстянка великоквіткова (наперстянка крупноцветковая)

Digitalis grandiflora Mill.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло пряме, звичайно просте, 40-100 см завв., у верхній частині коротко залозисто-пухнасте, в нижній — вкрите довшими волосками, в середній — здебільшого гладке. Листки чергові, довгасто-еліптичні або яйцевидно-ланцетовидні, дрібно пиловидно-зубчасті, 5-20 см завд. і 2-5 см завш.; нижні — при основі звужені в короткий черешок, верхні — напівстеблообгортні, сидячі, по головній жилці залозистопухнасті. Квітки в однобічному багатоквітковому гроні, горизонтально відхилені або пониклі. Квітоніжки майже дорівнюють чашечці або при плодах довші за неї, виходять з пазух, їх довжина перевищує довжину приквіткових листочків. Чашечка, як і квітоніжки, коротко залозисто-волосиста, частки її ланцетні, гоструваті. Віночок великий, 3-4 см завд., світло-жовтий, всередині з білуватими жилками, зовні разом з чашечкою залозисто-пухнастий, майже в 4 рази перевищує чашечку, Коробочка майже вдвоє довша за чашечку, близько 10 мм завд. і 5-6 мм завш., залозисто-пухната. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Декоративна, отруйна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу звичайно. Світлі листяні та мішані ліси, узлісся, галявини.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі сугруди та груди (C_1 , C_2 , D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C_2 , D_2).

Наперстянка великоквіткова.

Незабудка болотна (незабудка болотная)

Myosotis scorpioides L. (*M. palustris* (L.) L.)

Родина Шорстколисті (Boraginaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з довгим повзучим кореневищем. Стебло при основі висхідне, 15-45(60) см завв., гранчасте, просте або галузисте, негусто вкрите відстовбурченими, а в суцвітті спрямованими догори і притиснутими волосками 1-1,4 мм завд., або майже голе, тьмянувате, всередині порожнисте. Листки з обох боків негусто вкриті притиснутими вгору, коротшими, ніж на стеблах, волосками, 0,3-0,7 мм завд., розміщеними на дрібних білуватих горбочках. Прикореневі листки довгасті або лопатеві, тупі, 0,5-2,8 см завд., 1,2-10 мм завш., звужені в черешок 5-7 мм завд., стеблові — ланцетні або лінійно-ланцетні, тупуваті чи коротко загострені, 4-9 см завд., 7-12 мм завш., сидячі, нижні до основи трохи звужені; всі листки більш-менш спрямовані косо вгору. Квітки в неуліснених, значно коротших за вегетативну частину стебла завійках 2-18 см завд. Квітконіжки при квітках 1,2-3 мм завд., при плодах 3-10 мм завд., горизонтально відхилені і довші від чашечки, вкриті щільно притиснутими доверху волосками. Чашечка також щільно-притиснуто волосиста, дзвониковидна, 2-4 мм завд., надрізана на третину, з яйцевидно-трикутними загостреними зубцями, 0,5-1,5 мм завд. Віночок голубий, рідко білуватий, із значно коротшою за відгин широкою трубочкою 1,5-1,6 мм завд. і глибокоп'ятилопатеvim відгином 6-9 мм у діаметрі; лопаті відгину оберненояйцевидні, 1,5-3 мм завд., 1-3 мм завш., на верхівці трохи виїмчасті; в зіві є 5 овально-випуклих жовтуватих лусочок. Тичинки з довгастими пиляками 0,6-0,7 мм завд., з трубочки віночка не видаються. Стовпчик маточки 1,2-1,3 мм завд., з маленькою голівчастою приймочкою, дорівнює або майже дорівнює зубцям чашечки. Горішки овально-яйцевидні, близько 1,2 мм завд., 0,8-1 мм завш., буруваті, з білуватим реберцем навколо. Цв. V-IX.

Практичне значення. Декоративна рослина. Кормовий вид, входить до складу сіна заболочених лук. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Лісостепу та півночі Степу — звичайно, на півдні рідшає. Вільхові ліси, заболочені луки, евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Незабудка болотна.

Нечуйвітер волохатенький (ястребинка волосистая)

Pilosella officinarum F.Schult. & Sch.Bip. (*Hieracium pilosella* L.)

Родина Айстрові (*Asteraceae*)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 20(5-30) см завв., безлисте, з кількома приквітками, іноді з кількома квітконосами, що виходять з одної розетки, зірчато-опушене, особливо вгорі, залозисте; після відцвітання воно помітно витягується у висоту. Пагони звичайно добре розвинуті, до 30 см завд., розсіяно опушені і рясно зірчато-опушені, з розставленими (до 10) лопатчастими до ланцетних, невеликими, до 3 см завд., що до верхівки пагона зменшуються, листками, помітно опушеними щетинками, зверху без зірчастого пушку, а зісподу сіроповстистими. Прикореневі листки в кількості 6-11, у розетці, зовнішні на час цвітіння звичайно засихають (у вигляді більш-менш бурих залишків листків); зовнішні — оберненояйцевидні, лопатчасті, внутрішні — ланцетні, до 12 см завд., цілокраї або досить рідко з поодинокими зубцями по краях, синьо-зелені або оливково-зелені, рідше чисто-зелені; зверху вкриті білими щетинками 3-10 мм завд., зісподу м'якими білими волосками 1-5 мм завд., зверху без зірчастого пушку, зісподу біло- або сіро-повстисті. Суцвіття просте, з одним кошиком. Обгортки 8-12 мм завд., яйцевидні або напівкулясті; листочки їх вузькі, 0,5-1,2 мм завш., лінійні, гострі, зелені або темні, нерідко світло облямовані, більш-менш рясно зірчато-опушені, з волосками і залозками. Квітки жовті, крайові — зовні майже завжди з червоними смужками. Приймочки жовті. Сім'янки 1,5-2 мм завд. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині та ветеринарії. Є другорядним кормом кдиких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно; у Криму — рідко.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори і сугруди (A_1 , A_2 , B_1 , B_2 , C_1 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Нечуйвітер волохатенький.

Образки болотні (белокрыльник болотный)

Calla palustris L.

Родина Ароїдні (Araceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 15-50 см завв., з повзучим, членистим кореневищем. Листки з довгими черешками і серцевидною або яйцевидно-серцевидною, коротко загостреною пластинкою. Квітконосне стебло майже однакової довжини з листям. Покривало початка яйцевидне або еліптичне, зовні блідо-зелене, всередині майже біле, перевищує початок. Початок довгастий, тупий, 1,5-3 см завд. Плоди соковиті, червоні. Цв. V-VI, іноді також VIII-IX.

Практичне значення. Декоративна, отруйна, крохмалоносна рослина. Використовується у народній медицині. Є важливим кормом лося.

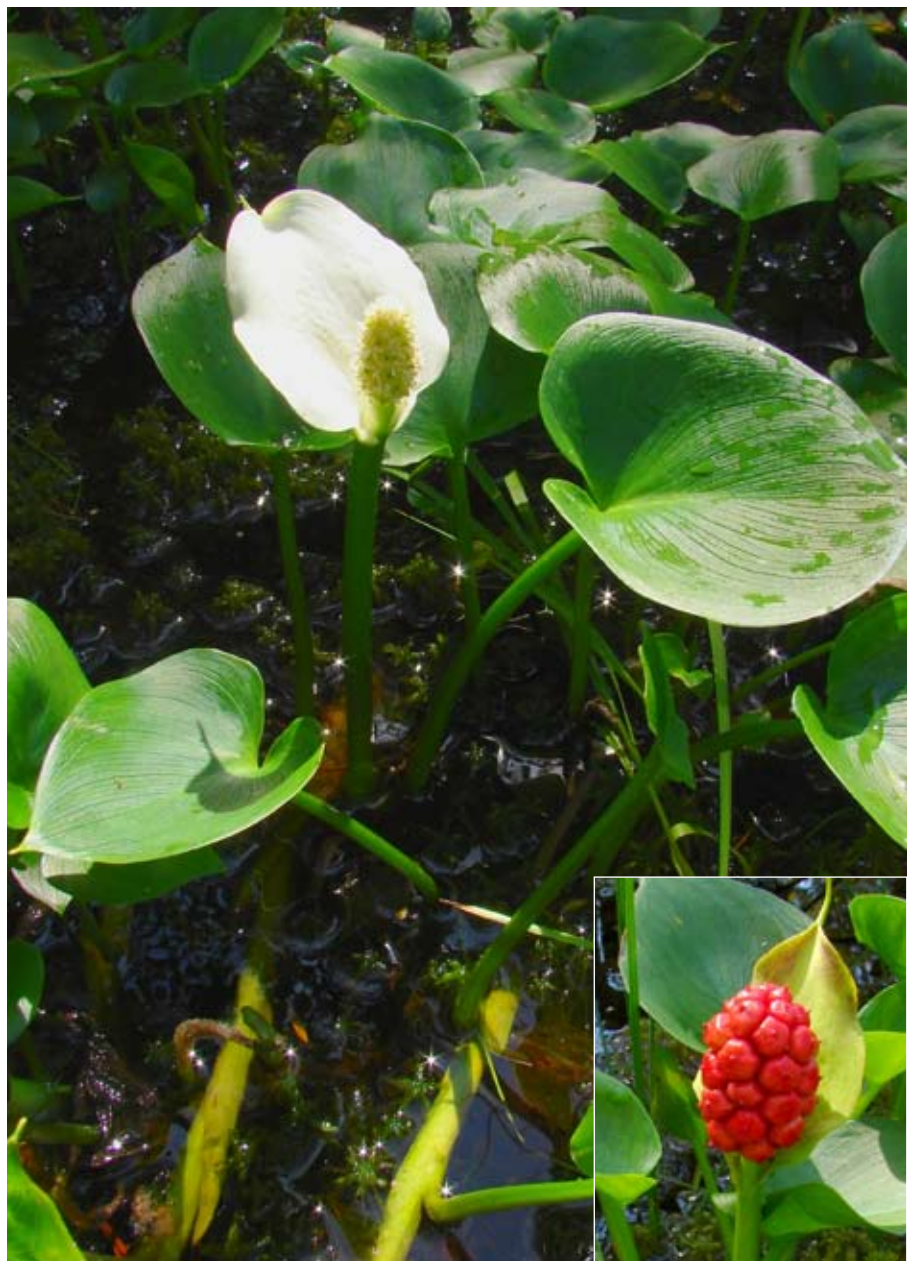
Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, захід Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі — звичайно; у Лісостепу та біля підніжжя Карпат — зрідка.

Екологічна характеристика. Світлолюбива рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори і сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих і мокрих суборів (B₄, B₅).

Образки болотні.

Одинарник європейський (седмичник європейський)

Trientalis europaea L.

Родина Первоцвіті (Primulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Кореневище тонке, 1,5-2 мм завт., буре, з численними довгими нитковидними підземними пагонами, на кінці з бульбочковидними потовщеннями. Стебло голе, частіше залозисто-опушене у верхній частині, 10-20 см завв., тонке, прямостояче, просте. Нижні листки в кількості 1-3 (іноді їх нема), дрібні, 3-7 мм завд., 1-2 мм завш., лусочковидні, середні — 1-1,5 см завд., 0,5-0,8 см завш., обернено-яйцевидні, обернено-овальні або еліптичні, тупі; верхні листки великі, 2-6,5(7) см завд. і 1-2,5 см завш., зближені на кінці стебла кільцем або розеткою, нерівні, довгасто-еліптичні або широколанцетні, загострені, звужені при основі в короткий черешок, майже цілокраї або ледве зубчасті у верхній частині. Квітки поодинокі або в кількості 2-4 на квітконіжках 3,5-5 см завд., тонких, нитковидних, голих у верхній частині і більш-менш залозистих у пазухах верхніх листків. Чашечка здебільшого семи-, рідше п'яти- або дев'ятироздільна, 4 мм завд., майже в два рази коротша за віночок. Частки чашечки ланцетно-лінійні або лінійні, 3,5 мм завд. і 0,5-0,7 мм завш., гострі, після відцвітання розчепирені. Віночок білий, колесовидний, майже до основи семи-, рідше п'яти- або дев'ятироздільний, 7,5-8,5 мм завд., 1,3-1,8 мм завш., з овальними або еліптичними гострокінцевими, 7-8 мм завд. і 5 мм завш. частками. Тичиночок 7, рідше 5 або 9; пиляки оранжеві, округло-еліптичні; маточка з кулястою зав'язю, 0,7-1 мм в діаметрі, стовпчик 3,5-5 мм завд., в 5 раз перевищує зав'язь, має голівчасту приймочку. Коробочка одногнізда, багатонасінна, 3 мм в діаметрі, розкривається п'ятьма стулками, відігнутими донизу. Насінина майже яйцевидна, дрібненька, близько 1 мм в діаметрі, на поверхні сітчаста, дуже міцна. Цв. V-VI.

Практичне значення. Використовується у народній медицині. Плоди поїдаються птахами.

Загальний ареал. Помірна Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Карпатах — зрідка; у Лісостепу — дуже рідко.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі субори і сугруди (B₂, B₃, B₄, C₂, C₃, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суборів і сугрудів (B₃, C₃).

Одинарник європейський.

Ожика волосиста (ожика волосистая)

Luzula pilosa (L.) Willd.

Родина Ситникові (Juncaceae)

Морфологічна характеристика. Ясно-зелена, більш-менш дерниста, багаторічна, трав'яниста рослина. Стебла прямі, 15-30 см завв., високо вкриті листям. Листки лінійно-ланцетні, плоскі, 5-10 мм завш., раптом загострені, коротші від стебла, по краях і скраю піхви волосисті. Суцвіття зонтикоподібно-волоте, з трохи розлогими, згодом відігнутими донизу гілочками. Прицвітний листок набагато коротший від суцвіття. Квітки одиничні, 3-4 мм завд.; приквітки яйцевидні, гострі, злегка бахромчасті, буруваті, догори плівчасті, вдвоє і більше коротші від оцвітини. Листочки оцвітини ланцетні, нерівні (внутрішні трохи довші), гострі, каштанові, широко-плівчасто-облямовані. Тичинок шість, приблизно 2 мм завд.; пиляки лінійні, вдвоє і більше довші від ниток. Коробочка округло-конічна, солом'яно-зеленого кольору, з шипиком, помітно більша від оцвітини. Насіння приблизно 3 мм завд., каштанового кольору, широко-яйцевидне, з великим загнутим додатком. Цв. V-VI.

Практичне значення. Є важливим зимовим кормом диких копитних тварин.

Загальний ареал. Лісова область Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Карпатах — звичайно; у Лісостепу — зрідка, переважно у північній частині, у лісах по борових терасах річок. Хвойні, мішані, листяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори, субори, суг руди і груди (A₂, A₃, B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих і вологих суборів і сугрудів (B₂, B₃, C₂, C₃).

Ожика волосиста.

Орляк звичайний (орляк обыкновенный)

Pteridium aquilinum (L.) Kuhn

Родина Денштедтієві (Dennstaediaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Велика папороть 50-130 см завв., з довгим, тонким, повзучим, розгалуженим, дерев'янистим кореневищем. Підземна частина черешків листків та кореневище чорні. Листки (ваї) великі, 20-50 см завд., світло-зелені, на довгих товстих черешках, з шкірястою, овально-дельтовидною, двічі- або тричі-пірчастою, знизу злегка пухнатою або голою пластинкою. Сегменти першого порядку супротивні, ланцетні або яйцевидно-ланцетні, загострені. Сегменти другого порядку довгасто-ланцетні, чергові, цельнокраї, сидячі. Нижчі з них часто більш-менш пірчасто-роздільні, з довгастими або ланцетними, тупуватими частками. Черешки листків мають вузький жолобок, вкриті волосовидними бурими плівками. Соруси займають краї сегментів та їх часток, у вигляді суцільної вузької смуги вздовж края листа. З одного боку вони вкриті вийчастим, вийчастим, вузьким, загорнутим краєм ваї, а з другого — вийчастим лінійним щитком, що відходить від *receptaculuma*. Спори овально-4-гранні, жовтаво-бурі, зернисто-бугорчасті, досягають у липні-вересні.

Практичне значення. Харчова та декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Космополітний. Області Земної кулі з помірним кліматом.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно, у Лісостепу та Степу — переважно по борових терасах річок. Світлі хвойні, листяні та мішані ліси, узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори і сугруди (B_2 , B_3 , C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B_2 , C_2).

Орляк звичайний.

Ортилія однобока (ортилія однобокая)

Orthilia secunda (L.) House (*Ramischia secunda* (L.) Garcke)

Родина Грушанкові (Rugolaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло 10-15(20) см завв. Листки довгасто-яйцевидні або еліптичні, загострені, дрібно-зубчасто пилчасті, трохи жорсткуваті (деякі з них перезимовують), на черешках, які майже вдвоє коротші від пластинок; пластинки 1,5-5 см завд., 1-3,5 см завш. Квітки зібрані в однобічну китицю, горизонтально відхилені, на коротких квітконіжках, 4-7 мм завд., дзвоникovidні, з ланцетovidними приквітками. Частки чашечки трикутно-яйцевидні, дрібнозубчасті, в 4-5 разів коротші від пелюсток. віночок зеленувато-білий, 4-5 мм завд. і 3-5 мм завш., з дрібнозубченими пелюстками. Стовпчик прямий, з широкою п'ятилопатевою приймочкою, видається з віночка. Зав'язь куляста, оточена десятизубчастим диском. Коробочка поникла, з опуклими стулками. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Танідоносна, дубильна рослина.

Загальний ареал. Лісова зона Євразії і Північної Америки, Гренландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Карпатах — звичайно; у Лісостепу — зрідка, по борових терасах річок; в Криму — у горах. Хвойні, мішані та листяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори та сугруди (B₂, B₃, C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B₂, C₂).

Ортилія однобока.

Осока побережна (осока береговая)

Carex riparia Curtis

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Сіро-зелена багаторічна рослина з міцними, товстими підземними гонами. Стебла міцні, тригранні, догори шерсткі, 60-150 см завв., при основі обгорнуті більш-менш гладенькими, буруватими або червонувато-бурими піхвами. Листки стрічкоподібні, жорсткі, плоскі, 5-15 мм завш., дорівнюють стеблу або навіть перевищують його; прицвітні листи перевищують суцвіття. Колосів 5-10, нижні розсунуті, верхні 3-6 — чоловічі, зближені, потовщено-довгасто-циліндричні, 2-6 см завд., з ланцетними, гострими, каштаново-іржавими покривними лусками. Решта колосів відсунуті, жіночі, циліндричні, 2-10 см завд., до 1 см завт., густі, прямі, нижні — на потовщеній гладенькій, до 5 см завд., ніжці; покривні луски в них яйцевидно-ланцетні, вгорі з зазубреним вістрям, каштанові, з 3 жилками, між жилками світліші, довші за мішечки. Мішечки яйцевидно-конічні, шкірясті, опукло-тригранні, 5-6 мм завд., оливкові, з численними жилками, при основі круглясті і більш-менш губчасті, догори поволі звужуються в короткий і гладенький, широкий, півмісяцем вищерблений розчепірено-двозубий носик. Цв. V. Пл. VI.

Практичне значення. Кормовий вид диких мисливських копитних звірів, причому як надземні частини (особливо весною), так і підземні (переважно взимку).

Загальний ареал. Європа, Сибір на схід до оз. Байкал, Крим, Кавказ, Мала Азія, Передня Азія, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім Полинового Степу, де відсутня.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів та грудів (C_5 , D_5).

Осока побережна.

Осока волосиста (осока волосистая)

Carex pilosa Scop.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зелена рослина з повзучим кореневищем, що дає довгі тонкі гони. Стебла тригранні, гладенькі, майже до половини вкриті листям, 30-50 см завв., при основі обгорнуті багряними безлистими піхвами. Листи м'які, плоскі, зісподу блідіші, з випнутими жилками, 4-10 мм завш., по краю і з обох боків з розсіяними волосками, згодом більш-менш оголені, коротко загострені, дорівнюють стеблу. Колосів 3-4, розсунутих, прямостоячих. Верхній з них чоловічий, довгасто-булавовидний, 2,5-3 см завд., з обернено-яйцевидними, тупими, каштановими лусками, решта — жіночі, циліндричні, 2-4 см завд., з 15-20 квітками, рідкі, особливо донизу, на довгих (до 8-10 мм) потовщених гладеньких ніжках. Нижній прицвітний лист з піхвою до 3-4 см завд. і з пластинкою, що доходить тільки до основи колоса. Покривні луски яйцевидні, на вершку з коротким вістрям, червонувато-іржаві, посередині світло-зелені, коротші від мішечків. Мішечки обернено-яйцевидні, здуто-тригранні, 4,5-5 мм завд., світло-зелені, згодом жовтуваті, голі, з численними тонкими жилками, до основи ширококлиновидні, вгорі більш-менш раптом переходять у трохи відігнутий, помірної довжини, майже циліндричний, гладенький, угорі коротко-двозубо-вищерблений носик. Цв. IV; пл. 1/2VI.

Практичне значення. Важлива кормова рослина диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Лісова і Лісостепова зони Європи.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Лісостепу звичайно; у Поліссі — розсіяно; у північній частині Степу — зрідка.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих і вологих ґрудів (D₂, D₃).

Осока волосиста.

Осока гостровидна (осока заостренная)

Carex acutiformis Ehrh.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сіро-зелена рослина з кореневищем, що дає довгі грубі гони. Стебла міцні, гостротригранні, по гранях жолобчасті, вгору шерсткі, 50-120 см завв., при основі обгорнуті червонувато- або багряно-бурими піхвами, що сітчасто розщеплюються. Листи жорсткі, плоскі, 3-8 мм завш., донизу кілясті, тонко загострені, дорівнюють стеблу. Колосів 4-7; з них 2-3 верхні зближені, чоловічі, довгасті або ланцетно-циліндричні, 2-4 см завд., з ланцетними, нижніми тупуватими і верхніми загостреними, каштановими покривними лусками. Решта колосів жіночі, циліндричні, 2-7 см завд., густі, прямі, верхні — майже сидячі, нижні — на ніжці до 1 см завд., нижній прицвітний лист перевищує суцвіття; покривні луски ланцетні або вузьколанцетні, загострені, з шерстким вістрям на вершку, каштанові, з блідою середньою жилкою, вужчі від мішечків і дорівнюють їм або перевищують їх. Мішечки довгасто-яйцевидні, плоскотригранні, 4 мм завд., свинцево-оливкові або свинцево-зелені, згодом буруваті, з потовщеними світлими жилками, при основі круглясті, на короткій ніжці, більш-менш раптом звужені в жовтуватий, гладенький, угорі півмісяцем вищерблений носик. Цв. V; пл. 1/2VI.

Практичне значення. Кореневища є кормом дикого кабана.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Середня Азія, Кавказ, Мада Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу — звичайно, у Степу рідшає. Вільхові ліси, евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів та грудів (C₅, D₅).

Осока гостровидна.

Осока зближена (осока сближенная)

Carex appropinquata Schum.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сіро-зелена, густодерниста рослина, утворює великі купини. Стебла тригранні, з плоскими боками, гостро шерсткі, 50-100 см завв., при основі вкриті довгими, майже чорними, звичайно розщепленими на волосовидні волокна, півхами. Листки майже дорівнюють стеблу, плоскі або зложені, до 2 мм завш., шерсткі. Суцвіття довгасте, волотевидне, 4-10 см завд., з більш-менш відхиленими гілками довжиною до 2-3 см і з коротким прицвітним листом при основі. Колоси небагатоквіткові, з верхніми чоловічими і нижніми жіночими квітками, зібрані довгастою прямою волоттю з косо догори направленими гілочками. Покривні луски довгасто-яйцевидні, гострі, червонувато-бурі, з світлим кілем і вузьким півчастим краєм, дорівнюють мішечкам. Мішечки широко-яйцевидні, шкірясті, 2,5-3 мм завд., плоско-опуклі, червонувато-бурі, спереду дуже горбато-опуклі, з кожного боку з потовщеними 7-8 жилками, в основі більш-менш серцевидні, догори раптом звужені у видовжений, крилатий, зазубрений, на вершку двозубий, спереду розщеплений носик. Цв. V-VI.

Практичне значення. Кормовий вид мисливських копитних звірів (листя) та птахів (насіння).

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — зрідка; по долині Дніпра зустрічається у Степу. Вільхові ліси, осокові та осоково-гіпнові евтрофні болота.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів та грудів (C_5 , D_5).

Осока зближена.

Осока вереснянкова (осока верещатникова)

Carex ericetorum Pollich

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, жовтувато-сіро-зелена, рихло-дерниста рослина з короткими гонами. Стебла тонкі, але міцні, зігнуті або звивисті, тригранні, гладенькі, 10-30 см завд., при основі обгорнуті червонувато-бурими, більш-менш розщепленими піхвами. Листи жорсті, зігнуті, плоскі або зложені, 2-4 мм завш., з назад загорнутими краями, довго загострені, наполовину коротші від стебла. Колосів 2-4; верхній з них чоловічий, булавовидний або довгасто-еліптичний, щільний, 1-2 см завд., з обернено-яйцевидними, широко-плівчасто облямованими тупими лусками, з війчастими бурими краями. Решта колосів жіночі, яйцевидні або довгасто-яйцевидні, 0,5-1,5 см завд., вузькі, сидячі. Нижній прицвітний лист лускатий; покривні луски широко-обернено-яйцевидні, вгорі круглясто-тупі, каштанові або іржаві, з світлою смужкою посередині, широко- і нерівно-білоплівчасті, з війчатым краєм, коротші від мішечків. Мішечки тонкошкірясті, обернено-яйцевидні, круглясто-тригранні, 2-2,5 мм завд., жовтувато-зелені, догори більш-менш іржаві, в густому короткому пушку, без жилок, до основи клиновидно звужені, вгорі досить швидко переходять у короткий конічний ледве вищерблений носик. Цв. IV; пл. V.

Практичне значення. Другорядний зимовий корм диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу і Степу розсіяно у лісах по борових терасах річок. У світлих борах і суборах на піщаних ґрунтах, узліссях, відкритих піщаних дюнах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Свіжі бори і субори (A_2 , B_2).

Осока вереснянкова.

Осока жовта (осока желтая)

Carex flava L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, світло-зелена рослина з густодернистим кореневищем. Стебла тригранні, гладенькі, 20-60 см завв., при основі обгорнені світло-бурими піхвами, що легко розщеплюються. Листи більш-менш м'які, плоскі, 3-5 мм завш., раптом загострені, коротші від стебла. Колосів 2-4, скупчених. Верхній з них чоловічий, лінійно-ланцетний, 0,7-1,5 см завд., на ніжці 0,3 см завд., з тупими іржаво-рудими лусками. Решта колосів — жіночі, кулясті, яйцевидні або довгасто-яйцевидні, 0,8-2 см завд., густі, верхні сидячі, нижній інколи відсутній і на ніжці до 2 см завд., майже схований у піхві прицвітного листа, пластинка якого відхилена і в багато разів перевищує суцвіття. Покривні луски яйцевидні, гострі, іржаві, з зеленою серединою, наполовину вужчі і коротші від мішечка. Мішечки довгасто-яйцевидні, зігнуті, здуто-тригранні, 5-6,5 мм завд., жовто-зелені, згодом жовті, з численними жилками, в основі круглясті, сидячі, поступово переходять у видовжений циліндричний, донизу відігнутий, гладенький, угорі глибоко розщеплений двозубий носик, майже такий завдовжки, як половина мішечка. Цв.V; пл. VI.

Практичне значення. Є другорядним кормом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Крим.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — зрідка. Вільхові ліси, вогкі чагарники, відкриті болота, дрібноосокові луки.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, евмезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі субори (B_4), сирі та мокрі сугруди (C_4, C_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів (C_4, C_5).

Осока жовта.

Осока пухнатоплода (осока волосистоплодна)

Carex lasiocarpa Ehrh.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сіро-зелена, дерниста рослина з короткими, більш-менш потовщеними підземними гонами. Стебла тонкі, міцні, невиразно тригранні, догори майже гладенькі, 50-100 см завв., при основі обгорнуті жорсткими, блискучими, більш-менш сітчасто розщепленими, медово-червоними або буруватими безлистими піхвами. Листи довгі, щетиновидно згорнуті, донизу, потовщені, 1-2 мм у діаметрі, шерсткі, тонко загострені, майже дорівнюють стеблу. Колосів 3-5, донизу розсунутих; з них 1-3 верхніх зближені, чоловічі, лінійні, 2-4 см завд., з ланцетними гострими буроріжавими лусками, решта жіночі, яйцевидні і довгасто-яйцевидні, прямостоячі, 1-3 см завд., 0,8 см завш., густі сидячі або майже сидячі. Нижній прицвітний лист з короткою піхвою, довший за суцвіття; покривні луски в жіночих колосах довгасто-яйцевидні і ланцетні, вгорі з вістрям, іржаво-каштанові, всередині світлі, з трьома жилками, до країв вузькоплівчасті, коротші від мішечків, рідше майже дорівнюють їм і мало не вдвоє вужчі за них. Мішечки шкірясті, яйцевидні, опукло-невиразно-тригранні, 4,5-5 мм завд., жовтувато-зелені, вкриті густими бурувато-сірими волосками, з потовщеними жилками, на короткій ніжці, при основі круглясті, вгорі більш-менш швидко звужені в короткий, злегка відокремлений, гостродвозубий носик. Цв. V; пл. $\frac{1}{2}$ VII.

Практичне значення. Весняний кормовий вид диких копитних; насіння поїдається птахами.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, північ Монголії.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу по борових терасах річок, зрідка; на південь зустрічається до пониззя Дніпра. Заболочені соснові, березові та мішані ліси; відкриті мезотрофні осокові, осоково-гіпнові та осоково-сфагнові болота.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, олігомезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих суборів (B_4 , B_5).

Осока пухнатоплода.

Осока гірська (осока горная)

Carex montana L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, яскраво-зелена, густодерниста рослина з дерев'янистим косим кореневищем. Стебла щетиновидно-тонкі, зігнуті або звивисті, тригранні, догори шерсткі, 10-30 см завв., при основі обгорнені червоними піхвами, оточеними рудими волокнистими рештками старих піхов. Листи м'які, знизу розсіяно опушені, плоскі, 1-2 мм завш., коротко загострені, майже вдвоє коротші від стебла. Колосів 2-3, скупчених; верхній з них чоловічий, ланцетний або обернено-яйцевидний, 1-2 см завд., з іржаво-бурими або іржавими, обернено-яйцевидними, гоструватими покривними лусками. Решта колосків жіночі, кулясті або яйцевидні, малоквіткові, густі, 0,5-0,8 см завд., відстовбурчені в боки. Нижній прицвітний лист лускатий, з бурим плівчастим або зеленим вістрям. Покривні луски квіток широко-яйцевидні або обернено-яйцевидні, зрізані або вищерблені, темно-бурі, з білим, угорі шерстким кілем, що часто виступає на кінці у вигляді вістря, з вйчастими краями, неплівчасті, коротші від мішечків. Мішечки плівчасті, обернено-яйцевидні, тригранні, 3,5-4 мм завд., блідо-зелені, згодом жовтуваті, м'яко і негусто опушені, крім двох бокових жилок з 2-3 донизу потовщеними жилками, до основи клітиновидні, вгорі більш-менш раптом звужені в короткий іржаво-бурий, наверху біло-плівчастий, злегка вищерблений носик. Цв. IV; пл. V.

Практичне значення. Є важливим кормом диких мисливських звірів.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу рідше. Листяні, рідше мішані ліси, чагарники, по відкритих трав'яних схилах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі сугруди та груди (C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C₂, D₂).

Осока гірська.

Осока несправжньосмикавцева (осока ложносытевидная)

Carex pseudocyperus L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, світло-зелена, дерниста рослина. Стебла гостротригранні, шерсткі, 40-80 см завв., при основі з буруватими піхвами. Листви стрічкоподібні, плоскі, 5-10 мм завш., гострошерсткі, довго загострені, довші за стебло. Колосів 3-6, скупчених, верхній — чоловічий, лінійно-циліндричний, 3-6 мм завд., з ланцетними, шиловидно загостреними, шерсткими, світло-іржавими покривними лусками. Решта колосів — жіночі, циліндричні, 3-6 см завд., 0,8 см завш., густі, на шерстких, до 4-5 см завд. ніжках, висячі. Нижній прицвітний лист з короткою піхвою і з пластинкою, що в 2-3 рази перевищує суцвіття. Покривні луски в жіночих колосах шиловидно-ланцетні, з довгим шерстким остюком, зелені, з 3 жилками, коротші і значно вужчі за мішечки. Мішечки назад відігнуті, яйцевидно-ланцетні, опукло-тригранні, 4,5-5,5 мм завд., блідо-зелені, згодом солом'яного кольору, блискучі, з 5-6 ребристими жилками, в основі раптом звужені в коротку ніжку, вгорі поволі витягнуті у видовжений, гладенький, шиловидно-двозубий носик. Цв. V; пл. VI.

Практичне значення. Кормовий вид диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Середня Азія, Сибір, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу на південь рідше, зустрічається переважно по великих річках. Вільхові ліси, відкриті евтрофні болота, заболочені береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів (C_4 , C_5).

Осока несправжньоосмикавцева.

Осока здута (осока вздутая)

Carex rostrata Stokes

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сіро-зелена рослина з кореневищем і товстими гонами. Стебла тупо-тригранні, гладенькі, 30-100 см завв., при основі обгорнені червоно-бурими, злегка сітчасто-волокнистими піхвами. Листи жорсткуваті, вузько лінійні, довго загострені, вузлувато-сітчасті, жолобчасто згорнені, шерсткуваті, 2-4 мм завш., перевищують стебло. Колосів 3-6, злегка розсунутих; верхні 1-3 чоловічі, лінійні, 3-6 см завд., з лінійно-ланцетними, гострими, іржастими лусками. Решта — жіночі, циліндричні, 4-10 см завд., 0,8-0,9 см завш., розріджені, донизу стають ще рідші, на ніжках від 3 мм до 3 см завд. Нижній прицвітний лист без піхви, перевищує суцвіття. Покривні луски ланцетні, гострі, іржасті або світло-іржаві, з ясным лінійним кілем, коротші й вужчі від мішечків. Мішечки трохи косо відстовбурчені, круглясто-яйцевидні, здуті, 5-5,5 мм завд., солom'яно-зеленого кольору, блискучі, з численими тонкими жилками, в основі круглясті, на короткій відокремленій ніжці, догори раптом звужені у гладенький, майже циліндричний, вгорі коротко-двозубий носик. Цв. V; пл. ½ VI.

Практичне значення. Важливий кормовий вид мисливських копитних, як надземна фітомаса, так і кореневища.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Середня Азія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — розсіяно; у Степу рідко. У заболочених лісах, на відкритих осокових, осоково-гіпнових та осоково-сфагнових мезотрофних та евмезотрофних болотах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори та сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих суборів та сугрудів (B₅, C₅).

Осока зду́та.

Осока лісова (осока лесная)

Carex sylvatica Huds.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зелена або яскраво-зелена, рихло-дерниста рослина з дерев'янистим кореневищем. Стебла тонкі й пониклі, тупотригранні, гладенькі, вкриті листям вище середини. 30-80 см завв., при основі обгорнуті світло-бурими піхвами. Листя м'які, довгі, плоскі, 4-8 мм завш., раптом загострені, коротші від стебла. Колосів 4-6, донизу розсунутих; верхній — чоловічий, лінійно-ланцетний, 2-3,5 см завд., з яйцевидними, гострими, жовтувато-зеленими лусками. Решта колосів жіночі, лінійні, 3-4,5 см завд., донизу рідкоkwіткові, на тонких гострошерстких ніжках до 4-5 см завд., пониклі. Нижній прицвітний лист з піхвою до 2,5 см завд. і з пластинкою, що перевищує колос. Покривні луски яйцевидно-ланцетні, раптом шилоподібно загострені, посередині зелені, до країв білувато-плівчасті, коротші від мішечків. Мішечки еліптичні, тупотригранні, 5-6 мм завд., блідо-зелені, згодом буруваті, без жилок, до основи клиновидно звужені, на короткій ніжці, догори поволі переходять у видовжений, гладенький, угорі білувато-двоzubий носик. Цв. V; пл. $\frac{1}{2}$ VI.

Практичне значення. Кормовий вид диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, південь Західного Сибіру (Алтай), Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно. Переважно у мішаних та широколистяних лісах, а також у дренованих вільшнях.

Екологічна характеристика. Тіньлюбива рослина, евтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_3 , D_3).

Осока лісова.

Осока трясуноквидна (осока трясуноквидная)

Carex brizoides L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, світло-зелена рослина з довгим, тонким, повзучим кореневищем, укритим бурими, звичайно волокнистими піхвами. Стебла тонкі, тригранні, 30-60 см завв., вгорі шерсткі, при основі з світло-бурими безлистими піхвами. Листки тонкі, плоскі, 2-3 мм завш., верхні довші за стебло. Колоси в нижній частині з чоловічими, у верхній — з жіночими квітками (інколи середні колоси суцільно чоловічі), довгасто-обернено-яйцевидні, згодом булавовидні, трохи зігнуті, числом 5-8, скупчені рідким довгастим колосом. Покривні луски яйцевидні, жовтувато-білуваті, злегка іржаві, гоструваті, коротші за мішечки. Мішечки півчасті, ланцетні, 3-4 мм завд., плоско-опуклі, зелені, з широким зубчастим краєм і невиразними жилками, в основі круглясті, догори шиловидно звужені у плоский двозубий носик. Цв. 2/2IV-1/2VI.

Практичне значення. Важливий кормовий вид диких копитних звірів.

Загальний ареал. Західна та Центральна Європа, Східна Європа на схід до Дніпра.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі переважно на Правобережжі, звичайно; у Лісостепу на Правобережжі — зрідка. Соснові, листяні та мішані свіжі та вологі ліси, вільшняки, післялісові луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі і сирі сугруди (C₃, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих і сирих сугрудів (C₃, C₄).

Осока трясучковидна.

Осока багнова (осока топяная)

Carex limosa L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сизо-зелена, рихло-дерниста рослина, з довгим повзучим кореневищем, що дає гони під гострим кутом. Стебла прямі, тригранні, догори шерсткі, 25-50 см завв., у нижній третині вкриті листям, при основі обгорнуті червонувато-бурими суцільними піхвами. Листи жорсткі, кілясті, жолобчасто зложені, 1,5-2 мм завш., тонко загострені, прямі, коротші від стебла. Колосів 2-3, злегка розсунутих; верхній з них чоловічий, прямий, лінійний, 1-3 см завд., з ланцетними, гострими, буруватими покривними лусками. Решта колосів жіночі, яйцевидні або довгасто-яйцевидні, 1-2,5 см завд., на тонких гладеньких ніжках, довжиною до 2,5 см, звислі. Нижній прицвітний лист з піхвою ледве 2 мм завд. і з пластинкою до 2-2,5 мм завд. Покривні луски в жіночих колосах яйцевидні, раптом витягнуто загострені, мідно-бурі або буруваті, з світлою середньою жилкою, довші за мішечки. Мішечки еліптичні, сплющено-тригранні, 4 мм завд., сизувато-зелені, з 7-9 ребристими бліднішими жилками, на короткій ніжці, при основі і вгорі круглясті, з гладеньким краєм, раптово переходять у коротко-циліндричний, між зубцями буруватий, ледве вищерблений носик. Цв. 2/2 V; пл. VI.

Практичне значення. Кормова рослина диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Північна та середня смуга Європи, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, північна Монголія, Манчжурія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі розсіяно; у Лісостепу зрідка, по борових терасах річок.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Мокрі бори і субори (A_5 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Осока багнова.

Осот прибережний (бодяк прибережний)

Cirsium rivulare (Jacq.) All.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, темно-зелена рослина з горизонтальним кореневищем і майже нитковидними корінцями. Стебла прямостоячі, здебільшого 60-120 см завв., прості або вгорі розгалужені, ребристо-борозенчасті, трохи павутинисті, лише під кошиками білувато-повстисті, улишені, переважно в нижній частині. Прикореневі та найнижчі стеблові листки короткочерешкові, перисторозсічені; в обрисі еліптичні та довгасто-еліптичні, 6-12 см завд. і 1,5-4,5 см завш., з ланцетними або довгасто-ланцетними, надрізнаними або зубчастими лопатями, зверху голі, зісподу по жилках дрібно-клочкувато-павутинисті. Лопаті й зубці листків закінчуються короткою тонкою колючкою, крім того, листки по всьому краю шипикувато-війчасті. Середні стеблові листки сидячі, при основі стеблообгортні, з вушками, загалом подібні до нижніх, але дрібніші. Кошики скупчені на верхівці стебла по 2-4 або рідше поодинокі на кінці видовжених чи коротких гілок, прямостоячі або похилі, близько 20-30 мм завд. Обгортка під час цвітіння чашовидна, близько 8-13 мм завш., при плодах до 25 мм завд. і 16 мм завш., іноді з малопомітними рештками павутинистого опушення, бруднувато-пурпурова. Листочки обгортки від яйцевидно- або довгасто-яйцевидно-ланцетних до вузьколінійних, 6-18 мм завд., 0,9-2,2 мм завш., поступово загострені й гострокінцеві, в нижній частині коротко опушені, вище по кілевій жилці клейкі, по краях дрібно війчасті. Квітки пурпурові, віночки їх 16-19 мм завд., з трубочкою 7-9 мм завд., відгин віночка до середини п'ятироздільний. Сім'янки довгасті, 3,7-5,2 мм завд., 1,5-2 мм завш., білуваті; чубок близько 14-15 мм завд., сіруватодимчастий. Цв. V-VI.

Практичне значення. Підземна фітомаса є кормом дикого кабана.

Загальний ареал. Центральна Європа, захід Східної Європи на схід до Волги.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі та Лісостепу на Правобережжі, на Лівобережжі зрідка. Вільхові та вогкі широколистяні ліси, евтрофні болота, болотисті луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів (C₄).

Осот прибережний.

Очерет звичайний, о. південний (тростник обыкновенный, т. южный)

Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud. (*P. communis* Trin.)
Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, голубувато-зелена рослина, 0,8-2(3) м завв., з довгим, повзучим, порожнистим кореневищем. Стебла до 12 мм завт., високі, гладенькі, прямі, до верха вкриті листям. Пластинки листів плоскі, лінійно-ланцетні, довго загострені, 1-5 см завш., жорсткі, по краю гострошерсткі; язичок з коротких волосків. Волоть густа, рідше рихла, 20-30 (50) см завд.; колоски 9-12 (15) мм завд., темно- або буро-фіолетові. Колоскові луски ланцетні, дуже нерівні; нижня квіткова луска з довгим тонким, шиловидним вістрям, яке в 2-3 рази довше за саму луску. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Технічна рослина; придатна для ландшафтного дизайну водойм. Цінний кормовий вид диких копитних — молоді пагони та кореневища.

Загальний ареал. Космополітний.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові ліси, відкриті обводнені мезотрофні болота, евтрофні болота, особливо заплавні.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди і груди ($B_4, B_5, C_4, C_5, D_4, D_5$).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих суборів, сугрудів і грудів (B_5, C_5, D_5).

Очерет звичайний, о. південний.

Очиток їдкий (очиток едкий)

Sedum acre L.

Родина Товстолисті (Crassulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зелена, гола, м'ясиста рослина, утворює дернини. Кореневище тонке, повзуче, розгалужене, дає квіткові стебла і дуже короткі, звичайно лежачі, густо і черепичасто-улиснені неплідні гони. Квіткові стебла висхідні, прості, 5-15 см завв. Листки м'ясисті, яйцевидні, тупі, опуклі на спинці, при основі потовщені, з тупою округлою горбинкою, 3-4(5) мм завд. Суцвіття щитковидно-півзонтичне, з 2-5 колосовидними завійками. Квітки з 3-5-членними квітковими колами, майже сидячі. Чашолистки довгасто-яйцевидні, до основи вільні, 2-3 мм завд., продовжені нижче основи в короткий виріст (шпорку). Пелюстки золотисто-жовті, зірчасто-розшилені, лінійно-ланцетні, гострі, 4,5-7 мм завд. Плодики ланцетні, зірчасто-розшилені. Насінина гладенька, з коротким носиком, 3,5-4 мм завд. Цв. V-VII.

Практичне значення. Медоносна, отруйна, декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір, Мала Азія, Кавказ, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. По рідинах у соснових лісах, піщаних галявинах та узліссях, сухих луках, схилах, кам'янистих відслоненнях.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих та свіжих борів і суборів (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Очиток їдкий.

Паслін солодко-гіркий (паслен сладко-горький)

Solanum dulcamara L.

Родина Пасльонові (Solanaceae)

Морфологічна характеристика. Напівчагарникова ліана. Кореневище повзуче. Стебла висхідні, здебільшого виткі, до 3 м завв., розгалужені, голі або негусто опушені. Листки довгасто-яйцевидні, 3-10 см завд., на верхівці загострені, при основі здебільшого серцевидні, цілокраї, з черешками. Верхні листки при основі з частками по боках; всі листки з обох боків розсіяноволосисті. Квітки зібрані півзонтиками, які в свою чергу утворюють волотевидне суцвіття; квітконіжки довгенькі. Чашечка невелика, блюдцеподібна, п'ятизубчаста. Віночок п'ятироздільний, фіолетовий; частки його довгасті, пізніше відвернуті; при основі кожної частки є по 1-2 зеленуватих плямочки. Ягоди яйцевидні або овальні, червоні, 1-3 см завд., повислі на ніжках, які мають зчленування при основі. Насінини округлі, близько 2 мм у діаметрі, жовті. Цв. V-VIII; пл. VIII-IX.

Практичне значення. Отруйна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Північна Африка, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, але переважно у Поліссі та Лісостепу. Вільхові ліси, вогкі чагарники, евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів та грудів (C₄, C₅, D₄, D₅).

Паслін солодко-гіркий.

Пахуча трава звичайна (душистый колосок обыкновенный)

Anthoxanthum odoratum L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, (10)30-60 см завв., утворює дернину. Стебла численні, прямі, гладенькі. Пластинка листів лінійна, до 5 мм завш., по краях віїчаста, зверху, рідше з обох боків, пухната. Піхви листів (в усякому разі — нижні) більш-менш пухнаті; язичок до 2 мм завд. Колосовидна волоть довгаста, пряма, 2-7 см завд. і до 1 см завш. Колоски ланцетні, буро-зелені або жовтуватозелені; нижні колоскові луски ланцетні, загострені, голі чи рідше пухнаті або віїчасті; верхні колоскові луски пухнаті, близько 3 мм завд.; третя — з довгим колінчасто-зігнутих остюком; четверта — з коротшим прямим остюком. Квіткові луски плівчасті, близько 2 мм завд. Цв. V-VI.

Практичне значення. Кумариноносна, купажна рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Середня Азія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу — зрідка, лише по борових терасах річок, на південь до Дніпропетровська. Соснові, мішані та світлі листяні ліси, лісові галявини, болотисті луки, узлісся.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори та субори (A_2 , B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Пахуча трава звичайна.

Пахучка звичайна (пахучка обыкновенная)

Clinopodium vulgare L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебла висхідні від основи, 30-70 см завв., прості або трохи розгалужені, досить густо опушені довгими, вниз нахиленими волосками. Листки черешкові або здебільшого короткочерешкові, округло-яйцевидні, яйцевидні або довгасто-яйцевидні, 2-5 см завд., 1-3 см завш., з черешком 3-18 мм завд., з округлою або короткоклиновидною основою і тупою або тупуватою верхівкою, з країв дрібно зарубисто-пилчасті, на поверхні з обох боків волосисті, зверху темнозелені, зісподу блідозелені і густіше опушені. Несправжні кільця 15-40-квіткові, густі, півкулясті, закінчують стебло чи його гілки; нерідко на головному стеблі, крім кінцевого кільця, розвинені додаткові пазушні, в кількості одного-трьох, приквітки 7-10 мм завд., тонкі, дуговидно зігнуті, довговійчасті, квітконіжки 1,5-3 мм завд., густо опушені короткими, вниз відігнутими волосками. Чашечка 8-9 мм завд., зовні опушена в нижній частині короткими, у верхній — довгими відлеглими щетинистими волосками. Нижні зубці чашечки трохи довші за верхні і помітно коротші за її трубочку. Віночок до 15 мм завд., пурпуровий, зовні коротковолосистий, всередині голий. Горішки широко-еліпсоїдальні, 1-1,4 мм завд., до 1 мм завш., коричнево-бурі. Цв. 2/2 VI-VIII.

Практичне значення. Ефіроолійна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західна Азія, Кавказ, Сибір, Північна Африка, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім Злакового Степу. Листяні та мішані ліси, галявини та узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3), сухі та свіжі груди (D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Пахучка звичайна.

Первоцвіт весняний, п. лікарський (первоцвет весенний, п. лекарственный)

Primula veris L. (*P. officinalis* (L.) Hill)

Родина Первоцвіті (Primulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з косим кореневищем та численними білуватими шнуровидними коренями. Квіткові стрілки 10-30(40) см завв., опушені. Листки разом з черешками 5-15 см завд. і 3-7 см завш., збільшуються після цвітіння, яйцевидні або яйцевидно-довгасті, тупі на верхівці, раптово звужені у вузький крилатий черешок, зарубчасті або нерівномірно вигрижено-зарубчасті по краю, зморшкуваті, опушені або майже голі. Суцвіття звичайно однобічне. Листочки обгортки 2-7 мм завд., лінійно-ланцетні, гострі, опушені; квітконіжки 3-20 мм завд., волосисті. Чашечка п'ятигранна, опушена при цвітінні, трубчасто глечиковидно-дзвониковидна, часто до верхівки більш-менш розширена, 8-16 мм завд., до 1/3 розсічена на трикутні, гострі зубці; при плодах здута, іноді широко дзвониковидна. Віночок яскраво-жовтий, всередині з оранжевими плямами, при основі часток майже дорівнює чашечці з вигнутим нешироким відгином, 0,8-1,2 (1,5 см у діаметрі), з оберненосерцевидними виїмчастими частками. У довгостовпчикових квіток стовпчик дорівнює трубоці віночка, у короткостовпчикових — половині її довжини. Коробочка яйцевидна, коротша, ніж чашечка, або дорівнює їй по довжині. Насінина короткоовальна, гранчаста, з горбчुकватою поверхнею. Цв. IV-V.

Практичне значення. Декоративна, медоносна, харчова, вітаміноносна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Європа на схід до Волги.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу — рідко. Листяні та мішані ліси, лісові галявини, узлісся, чагарники, зрідка — відкриті трав'яні схили.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евмезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3), сухі та свіжі груди (D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суг рудів та грудів (C_2 , D_2).

Первоцвіт весняний, п. лікарський.

Переліска багаторічна (пролесник многолетний)

Mercurialis perennis L.

Родина Молочайні (Euphorbiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем, жорстковолосиста (крім основи стебла або його нижньої частини), темно-зелена. Стебла 15-80 см завв., в нижній половині безлисті. Листки еліптично- або яйцевидно-ланцетні, черешкові, 7-130 мм завд., 3-56 мм завш., нижні — зменшені. Черешок 1-30 мм завд.; пластинка з клиновидною, лише у верхніх листків іноді заокругленою основою та більш або менш загостреною верхівкою, по краю зарубчастопилчаста й війчаста. Прилистки білоплівчасті, ланцетні, 1,5-2,5(4) мм завд. Чоловічі квітки сидять клубочками в пазусі яйцевидного покривного листочка. Квіткові клубочки розміщені на довгій і тонкій, звичайно голій осі пазушного суцвіття у вигляді переривчастого колоса. Чашолистків 3, яйцевидних, гострих, голих, близько 2 мм завд.; тичинок 10. Жіночі квітки сидять на ніжках 1-3 мм завд. у пазусі овально-ланцетних приквітничків; зібрані в кількості до 4 у китицевидне пазушне суцвіття. Чашолистків 3, при основі зрослих, овальних, загострених, близько 2 мм завд. Зав'язь щетинисто-волосиста й негусто вкрита сосочками; стовпчики при основі зрослі. Плід сплюснуто-кулястий, близько 5 мм завд., 6-7 мм завш. Насінина майже куляста, з загостреною верхівкою, близько 3 мм у діаметрі, сірувата, крапчасто-ямчаста. Цв. IV-V.

Практичне значення. Отруйна рослина.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім Донецького Лісостепу та Південного Степу. Тінисті широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі груди (D_{22} , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих грудів (D_2).

Переліска багаторічна.

Перлівка поникла (перловник поникший)

Melica nutans L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з досить довгим кореневищем. Стебла 30-60 см завв., під суцвіттям шерсткі. Пластинки листів зверху з рідкими волосками; піхви шерсткі. Язичок дуже короткий, до 1 мм завд., тупий, буруватий. Волоть стиснена, однобічна, гронovidна, з нечисленними колосками, на вершині звисла. Колоски з двома плідними квітками. Колоскові луски тупі, червонувато-фіолетові, по краю біло перетинчасті. Нижня квіткова луска зеленувата, на вершку вузькоперетинчаста, часто по краю трохи червонувато-фіолетова, шерстка, з добре помітними жилками. Цв. V-VI.

Практичне значення. Кормовий вид диких копитних звірів та зайців.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, Джунгарія, Манчжурія, Корея, Сахалін, Японія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу — зрідка по борових терасах річок. Листяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3), свіжі груди (D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C_2 , D_2).

Перлівка поникла.

Перестріч дібровний (мар'ячник дубравний)

Melampyrum nemorosum L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина. Стебло пряме, 15-60 см завв., розгалужене, з догори косо спрямованими гілками, вкрите жорсткими, донизу відхиленими, у нижній частині короткими, а у верхній — довшими волосками. Дистки 3-10 см завд. і 0,5-2(3) см завш., з короткими черешками, супротивні, з трьома зубчиками. Квітки у рихлому однобічному гроні, на коротких квітконіжках, відхилені в один бік, сидять по одній в пазухах верхніх листків, які переходять поступово в зближені і також супротивні приквітки. Приквітки яйцевидні, гострі, коротковолосисті і по боках гребінчасто-зубчасті, середні і верхні — фіолетові, рідше червонуваті або білуваті. Чашечка 0,8-1 см завд., довговолосисто-шорстка, до ½ або трохи глибше розсічена на ланцетовидні, тонко- і довгозагострені частки, 4-5 мм завд. і 1 мм завш. Віночок 12-20 мм завд., золотисто-жовтий, з бурувато-червоною зігнутою трубочкою, у 2-2,5 раза довший за чашечку, нижня губа його довше верхньої. Пиляки 3,3 мм завд., з гострокінцевими нерівними додатками. Коробочка видовжена або еліптично-ланцетна, 6-7 мм завд., 4-4,5 мм завш., загострена, гола, трохи коротша від чашечки або майже дорівнює їй. Насінини 5-6 мм завд., 1,5-1,8 мм завш., чорнуваті. Цв. V-VIII.

Практичне значення. Декоративна, медоносна рослина. Використовується у народній медицині. При випасанні корів на луках з наявністю цього виду молоко набуває неприємного смаку.

Загальний ареал. Північна, Центральна та Східна Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу — рідко. Листяні та мішані ліси, чагарники, лісові галявини, узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди (C₂, C₃), сухі та свіжі груди (D₁, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів та грудів (C₂, D₂).

Перестріч дібровний.

Перестріч лучний (мар'яник луговой)

Melampyrum pratense L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина, гола або на верхівці негусто вкрита короткими жорсткуватими, донизу зігнутими волосками. Стебло 15-40 см завв., прямостояче, частіше розгалужене. Листки короткочерешкові або майже сидячі, лінійно-ланцетовидні, довгозагострені, цілокраї, 4-9 см завд. і 1,5-8 мм завш. Приквітки ланцетні, здебільшого з витягнутим кінчиком, при основі звужені або округлені, з 1-2 шиловидними зубчиками. Квітки на коротких квітконіжках, розміщені в пазухах супротивних приквітків, утворюючи на верхівці стебла і гілок рихлі поодинокі грона. Чашечка гола, з лінійно-шиловидними, доверху загнутими зубцями, які не доходять до середини трубочки, чашечка дорівнює $\frac{1}{4}$ довжини віночка. Віночок блідо-жовтий або майже білий, 11-14 мм завд., з прямою трубочкою, яка поступово розширюється доверху; нижня губа його трохи відхилена від верхньої. У одній парі тичинок по одному гнізду пиляків з довшими шиповидними загостреннями, ніж у інших гнізд. Коробочка сплюснута, яйцевидна, косо загострена, близько 10 мм завд. Насінини довгасті, 5,5-6 мм завд. і 2,5 мм завш. Цв. V-VII.

Практичне значення. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу звичайно, у Степу — рідко. Світлі хвойні, листяні та мішані ліси, узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори, субори та сугруди (A_2 , B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів та суборів (A_2 , B_2).

Перестріч лучний.

Перстач білий (лапчатка белая)

Potentilla alba L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище товсте, косе, з пучком листків, 8-25 см завд. З пазух листків виходять тонкі, висхідні квітконосні стебла, які мають тільки 1-3 трійчасті листки і 2-4 квітки, зібрані півзонтиком. Прикореневі листки з довгими черешками, складаються з 5 листочків. Листочки довгастоланцетні, спереду пилчасті, на верхньому боці зелені, голі, знизу ж, як і черешки, квітучі стебла та чашечка, вкриті сріблястими волосками. Квітучі стебла не перевищують прикореневих листків. Листочки підчашія трохи коротші за чашечку. Пелюстки білі, широко-оберненояцевидні, довші за чашолистки, виїмчасті. Сім'янки при основі волохаті. Цв. V-VI.

Практичне значення. Харчова, декоративна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині. Кореневища є кормом дикого кабана.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У передгір'ї Карпат, Поліссі та північній частині Лісостепу звичайно. Листяні та мішані ліси, узлісся.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B₂), свіжі та вологі сугруди (C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C₂).

Перстач білий.

Перстач болотний, вовче тіло болотне (лапчатка болотная, сабельник болотный)

Potentilla palustris (L.) Scop. (*Comarum palustre* L.)

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище довге, повзуче, розгалужене. Стебла висхідні, коротковідстовбурчено-волохаті, 20-70 см завв. Прилистки зрослися з черешками листків; нижні — до 4 см завд., при основі стебла обгортні. Листки пірчасті, з черешками 3-9 см завд., складаються з 3-7 листочків; верхні — трійчасті або цілокраї, на коротких черешках. Листочки довгасті або довгасто-еліптичні, крупно пилчато-зубчасті, 3-10 см завд. і 1-4 см завш., зверху зелені або ледве притиснено-пухнаті, знизу сіруваті чи білуваті, бархатисті від дрібних м'яких волосків (переважно по жилках), зрідка майже голі. Квіток до 10, зібраних на кінці стебла в щитковидне суцвіття. Чашечка зовні короткопухната, всередині темно-червона, 1-1,5 см завш.; чашолистки яйцевидні, загострені; листочки підчашія дрібні. Пелюстки 3-5 мм завд., темно-червоні, довгасто-обернено-яйцевидні або яйцевидно-ланцетні, тонкозагострені. Тичинки і маточки темно-червоні. Квітколоже при плодах широкояйцевидне, коротковолохате. Сім'янки гладенькі. Цв. V-VII.

Практичне значення. Є кормовим видом диких копитних звірів, як надземна фітомаса, так і кореневища. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Сибір, Монголія, Японія, Китай, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; зрідка у північних районах Лісостепу; дуже рідко у Степу, по борових терасах річок. Лісові та відкриті мезотрофні та евмезотрофні болота.

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, олігомезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори та сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих суборів (B₄, B₅).

Перстач болотний, вовче тіло болотне.

Перстач гусячий (лапчатка гусяня)

Potentilla anserina L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище буре, майже здерев'яніле. Головне стебло вкорочене, з прикореневими листками і довгими, до 40 см завд., тонкими, сланкими, надземними гонами, які вкорінюються у вузлах і звідти випускають 1-2 листочки і довгі квітконіжки. Листки переривисто непарнопірчасті, в обрисі овальні або видовжені, на коротких черешках, біля основи звужені, зісподу сріблясто-білі від тонких і довгих прилеглих волосків, зверху зелені або прилегло-волосисті і сіруваті, 3-12 см завд. і 2-4(6) см завш., з 4-10 парами видовжено-оберненояйцевидних чи видовжено-еліптичних зубчастих листочків 0,5-3 см завд. і 3-10 мм завш. З ними чергуються дрібні, яйцевидні чи яйцевидно-ланцетні листочки, цілокраї або з невеликою кількістю зубчиків. Прилистки прикореневих листків цілісні, зрослися біля основи в піхву. У листків на сланких гонах прилистки глибоко розсічені на значну кількість (до 12) лінійних часток. Квітки великі, 16-22 мм у діаметрі, поодинокі, пазушні, на квітконіжках 3-10 см завд., пухнаті. Чашечка з яйцевидними загостреними частками 4-5 мм завд., зовнішні чашолистки надрізані, зрідка цільні, внутрішні — видовжено-яйцевидні. Пелюстки жовті, обернено-яйцевидні, вдвічі довші за частки чашечки, 7-10 мм завд. Сім'янки гладенькі, близько 2 мм завд. Цв. V-VIII.

Практичне значення. Медоносна, дубильна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Північна Півкуля, Південна Америка, Австралія, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні. Вільхові ліси, болотисті луки, береги водойм, двори.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезоевтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Сирі сугруди та груди (C₄, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів та грудів (C₄, D₄).

Перстач гусячий.

Перстач прямостоячий, калган (лапчатка прямостоячая, калган)

Potentilla erecta (L.) Raeusch.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище товсте, циліндричне або округле, шишковидне. Стебла висхідні, прямостоячі чи лежачі, вилчато розгалужені, 10-40 см завв., з рідкими притисненими волосками. Листки зверху зелені, зісподу блідіше. Прикореневі листки — черешкові, з 3-5 листочків, які швидко засихають і під час цвітіння вже відсутні, стеблові — сидячі, трійчасті, з довгасто-оберненояйцевидними або довгастими, біля основи клиновидними крупно пиловидно-зубчастими листками, 1,5-3,5 см завд. і 5-15 мм завш. Прилистки великі, вдвоє коротші за листки, 3-7-лопатеві чи великозубчасті. Квітки поодинокі, 10-13 мм в діаметрі, на тонких і довгих, 2-4 см завд., квітконіжках, які виходять з пазух верхніх листків, з 4 жовтих пелюсток, на верхівці злегка виїмчастих, трохи довших за частки чашечки. Сім'янки ледве зморщені, близько 2 мм завд. Цв. VI-IX.

Практичне значення. Дубильна, купажна рослина (кореневища). Використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у північному Лісостепу — зрідка. Вільхові, вогкі дубові та мішані ліси, болотисті луки, края боліт.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B₂), свіжі, вологі та сирі сугруди (C₂, C₃, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих та сирих сугрудів (C₃, C₄).

Перстач прямостоячий, калган.

Петрів хрест лускатий (Петров крест чешуйчатый)

Lathraea squamaria L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, біло-рожева, бесхлорофільна рослина, яка паразитує на корінні деревних та чагарникових порід. Кореневище розгалужене, 10-125 см завд., м'ясисте, вкрите білими лускоподібними, м'ясистими листочками. Плодучі пагони 10-25 см завв., серповидно зігнуті або прямостоячі, соковиті, з численними лускоподібними листками, з нижнього боку лусочки голі, з верхнього — злегка залозисті. Квітки в густих однобічних гронах. Приквітки яйцевидні, м'ясисті. Чашечка дзвоникovidна, залозисто-пухната, як і віночок яскраво-рожево-червона. Віночок (12)15-17 мм завд., трохи довший від чашечки, двогубий. Тичинок 4. Коробочка кулясто-яйцевидна, гострувата, майже дорівнює віночку, поникла, на плодоніжці, яка стирчить догори. Вся рослина після сушіння чорніє. Цв. IV-V.

Практичне значення. Є паразитом листяних деревно-чагарникових порід.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Мала Азія, Передня Азія, Гімалаї.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі, Лісостепу та Кримських горах звичайно. Тінисті широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі груди (D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих грудів (D_2).

Петрів хрест лускатий.

Печіночниця звичайна (печеночниця обыкновенная)

Hepatica nobilis Schreb.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище коротке, темно-коричневе, вкрите на верхівці буруватими лусочками. Прикореневі листки починають розвиватися лише в кінці цвітіння, численні, з довгими черешками, 3-лопатеві, при основі серцевидні, цілокраї, лопаті їх широкояйцевидні, тупі або більш-менш загострені; черешки листків відстовбурчено пухнаті, пластинки в молодому віці густо-м'якопухнаті, пізніше розсіяно опушені. Квіткові стебла виходять з пазух нижніх лусковидних листків кореневища, 5-15(20) см завв., прямостоячі або більш-менш вигнуті, м'якопухнаті, здебільшого коричнюваті, 1-квіткові. Листочки покривала сидячі, яйцевидні, цілокраї. Листочки оцвітини вузькояйцевидні, 12-15 мм завд., голі, синювато-блакитні, в кількості 6-7. Тичинки значно коротші за листочки оцвітини, нитки їх білі або блідо-рожеві; квітколоже під час вистигання плодів потовщене, опукле. Сім'янки довгасті, 4-4,5 мм завд., з коротеньким стовпчиком, відстовбурчено пухнаті. Цв. IV-V.

Практичне значення. Декоративна, отруйна, антигельмінтна рослина. Кормовий вид диких копитних тварин.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Західному та Правобережному Поліссі, Західному Лісостепу та західній частині Правобережного Лісостепу. Широколистяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів та грудів (C_3 , D_3).

Печіночниця звичайна.

Півники болотні (касатик болотний)

Iris pseudacorus L.

Родина Півникові (Iridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище до 2 см завт., косе. Стебло до 0,6-1,5 м завв., вкрите листям, кругле, трохи сплющене, у верхній частині гіллясте. Гілки стебла прямостоячі, закінчуються квітками, нижні довші, інші поступово вкорочені. Листки широко-мечовидні, гострі; нижні такої ж довжини, як стебло; верхні — короткі. Покривало дволисте, з 2-3 квітками; його листочки трав'яні, з перетинчастими краями. Зав'язь циліндрична, на ніжці однакової з нею довжини або трохи довшій. Трубка оцвітини вдвоє коротша від зав'язі; відгин яскравожовтий, зовнішні його частки з обернено-яйцевидною, донизу відігнутою пластинкою, при основі звуженою в короткий нігтик. Внутрішні частки оцвітини втриє коротші, обернено-ланцетні, прямостоячі, менші, ніж частки стовпчика; останні з двома гострими, наверху зубчастими лопатями. Коробочка еліптична, тупо-тригранна, з вістрям. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Танідоносна, красильна, ефіроолійна, декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Передня Азія, Північна Африка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові та заболочені дубові ліси, обводнені евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів і грудів (C₄, C₅, D₄, D₅).

Півники болотні.

Підлісник європейський (подлесник європейський)

Sanicula europaea L.

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло 20-40 см завв., просте або вгорі розгалужене. Прикореневі листочки довго черешкові, пальчасто-3-5-роздільні, з обернено-яйцевидними, надрізнаними, пилчастими частками; стебловий листок 1, зменшений. Зонтик складається з 3-5 променів; обгортка — з ланцетних, зубчастих або пірчасто-роздільних листків, листочки обгорточок цілокраї. Пелюстки блідо-рожеві. Плід яйцевидно-кулястий, 3-4 мм завд., вкритий гачкуватими, при основі розширеними шипиками. Цв. V-VI.

Практичне значення. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Північна Африка, Західний Сибір, Західна Азія на схід до Гімалаїв.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та північній частині Лісостепу на Правобережжі. Тінисті листяні, рідше — мішані та хвойні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрунтів (D₂, D₃).

Підлісник європейський.

Підмаренник запашний (подмаренник душистый)

Galium odoratum (L.) Scop. (*Asperula odorata* L.)

Родина Маренові (Rubiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим розгалуженим кореневищем. Стебла від основи підведені або прямостоячі, 10-40 см завв., прості, чотиригранні, голі і гладенькі, лише при основі кожного несправжнього кільця листків є кільце щетинистих волосків. Листки від довгасто-оберненояйцевидних (нижні) до широколанцетних, 15-72 мм завд. (не рахуючи здрібнених прикореневих), найширші при середині або помітно вище, з клиновидною основою та гострою або (у нижніх) тупою з коротеньким трикутним вістрям верхівкою, по карю та зісподу по жилці щетинисто-війчасті. Нижні листки в кільцях по 4-6, верхні — по 8-10, горизонтально простягнуті. Загальне суцвіття верхівкове, з 3 щитковидно розміщених небагатоквіткових півзонтиків (або іноді з 2). Приквіткові листки ланцетні або лінійно-ланцетні, дрібні. Квітоніжки 1-4 мм завд., при плодах видовжені до 8 мм. Квітки білі, запашні; віночок лійковидний, 3-6 мм завд., з чотирма довгасто-яйцевидними або довгастими, тупувато загостреними лопатями 2-4 мм завд., 1-1,5 мм завш., що завжди помітно (майже в два рази) перевищують трубочку. Стовпчики 0,5-2 мм завд., до середини зрослі, вище роздвоєні, трохи нерівні, з головчастою приймочкою. Плодики майже кулясті, 3-4 мм у діаметрі, густо вкриті довгими, на кінці гачковидно загнутими щетинками, що сидять на горбочках. Цв. V-VI.

Практичне значення. Декоративна, медоносна, кумариноносна, купажна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні, крім південних районів Степу. Широколистяні та мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі суг руди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D₂, D₃).

Підмаренник запашиий.

Підмаренник чіпкий (подмаренник цепкий)

Galium aparine L.

Родина Маренові (Rubiaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина. Стебла полегли або лазячі, 50-200 см завд., досить міцні, чотирикутні, по ребрах вкриті гачковидно вниз загнутими шипиками, через що дуже чіпкі, на вузлах (або також і під вузлами) щетинисто-волосисті, розгалужені. Листки 30-70 мм завд., 3-8 мм завш., нижні оберненояйцевидні, короткочерешкові, дрібні (3-20 мм завд., 1,5-4 мм завш.), середні й верхні здебільшого клиновидно-ланцетні, до 22-70 мм завд. і 1,5-8 мм завш., найширші вище середини, на верхівці відтягнуті в чималеньке тонке вістря, по краю негусто вкриті назад відігнутими шипиками, а також почасти вперед направленими щетинками, на поверхні зісподу по середній жилці з розсіяними, назад оберненими шипиками, зверху розсіянощетинисті, в кільцях по 6-8. Квітки в пазушних півзонтиках, що перевищують листки. Квітоноси 0,5-6 см завд., ребристі, по ребрах вкриті шипиками; квітконіжки 1-13 мм завд., голі і гладенькі; віночок до 2 мм завш., білуватий. Плодики (достиглі) 3-6 мм у діаметрі, густо вкриті порівняно довгими, на кінцях гачковидно загнутими щетинками. Цв. V-IX.

Практичне значення. Злісний бур'ян у молодих лісових культурах в умовах суг рудів і грудів, а також у садках.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Звичайно по всій Україні, у північних районах частіше. Вільхові ліси, узлісся, зруби, заболочені чагарники, садки, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, евтроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди та груди (C₃, C₄, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих та сирих грудів (D₃, D₄).

Підмаренник чіпкий.

Плавушник болотний (турча болотная)

Hottonia palustris L.

Родина Первоцвіті (Primulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло членисте, косо висхідне, звичайно занурене у воду. Листки на стеблі в кільцях, в кількості 2-6, при основі довгого квітконоса, зібрані розеткою, гребінчасто і пірчасто розсічені на вузькі, гострі, лінійні частки, голі, яскраво-зелені, 8-20 см завд. Квіткове стебло поодиноке, безлисте, під час цвітіння видовжується до 50 см завв., на верхівці разом з квітконіжками і чашечкою золотисто-пухнасте. Суцвіття гронovidне, складається з 3-10 кілець, квіток по 3-6 в кільцях, великих, диморфних (гетеростилія), на довгих квітконіжках, відвернутих донизу, 3-18 мм завд., золотисто-опушених. Приквітки при основі кілець лінійні, 6-10 мм завд., чашечка ланцетно-лінійна, по довжині дорівнює трубочці віночка, 3-6 мм завд., до 3/4 п'ятироздільна на лінійні, вузькі (1 мм завш.) частки, залозисто-опушені, при плодах залишається. Віночок колесовидний, з короткою трубочкою, 10-13 мм завд., білуватий, рожевий або ліловий, в зіві жовтий, відгин плоский, 1,5-2 см в діаметрі, частки його обернено-яйцевидні або видовжені до 7-8 мм завд. і 4-5 мм завш., тупі. Стовпчик нитковидний, 5-6 мм завд.; приймочка маленька, притуплена, насінносець кулястий. Коробочка яйцевидна, 4-5 мм завд. і 3-4 мм завш., із стовпчиком, який залишається при плоді, розкривається п'ятьма стулками, при основі і на верхівці з'єднаними. Насіння кулевидне, дуже дрібне, кутасте, насінна шкірка з дрібними сосочками. Цв. V-VI.

Практичне значення. Декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну водойм. Використовується у народній медицині.

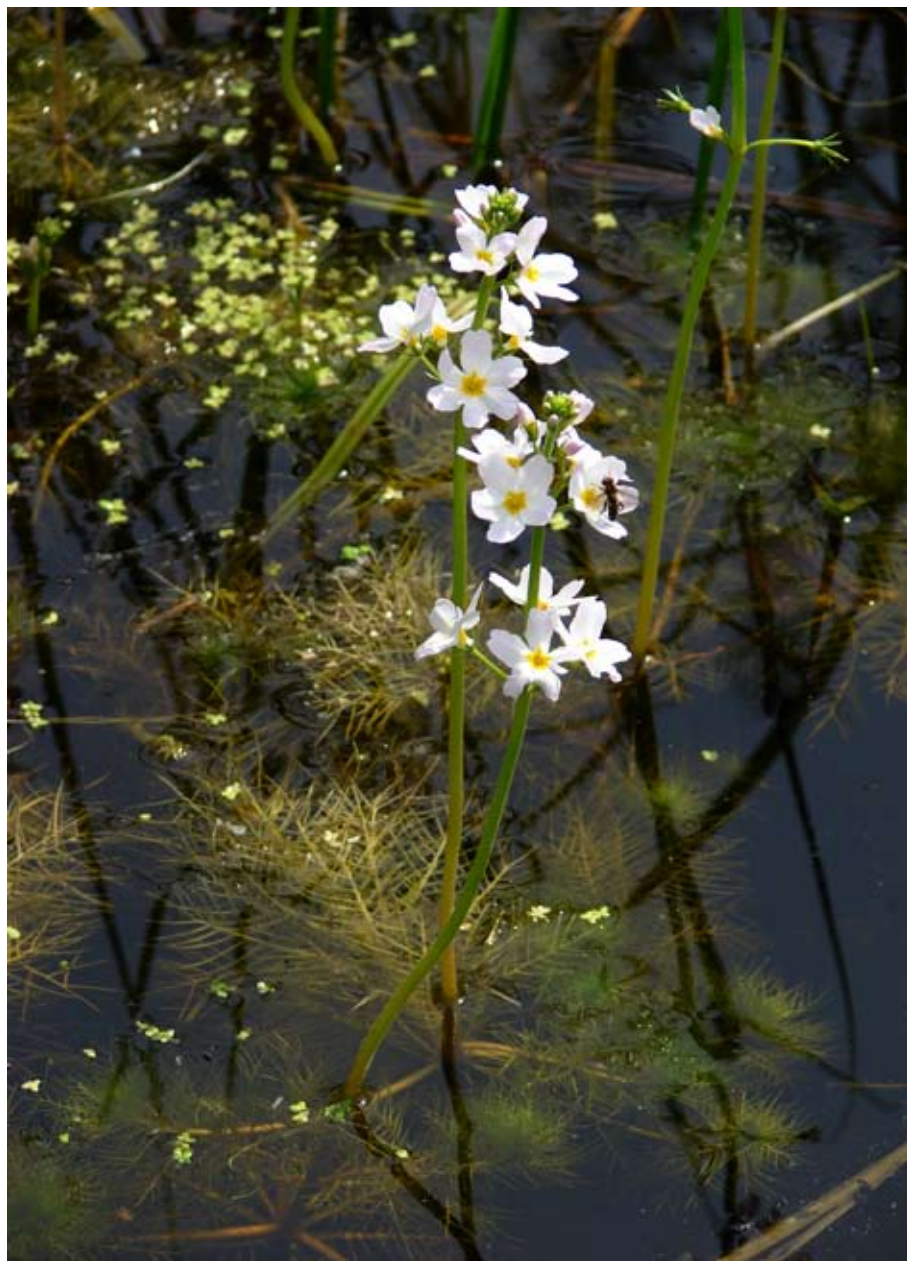
Загальний ареал. Європа, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — зрідка; у Степу — рідко, лише у заплавах великих річок. Вільхові ліси, мілководні водойми.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезоевтроф, гідрофіт.

Екологічний ареал. Мокрі сугруди і груди (C₅, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих сугрудів (C₃).

Плаушник болотний.

Плакун верболистий (дербенник иволістний)

Lythrum salicaria L.

Родина Плакунові (Lythraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, висока рослина, більш-менш густо опушена. Кореневище товсте, здерев'яніле. Стебло прямостояче, 25-200 см завв., чотиригранне. Листки супротивні або в кільцях по 3-4, від овальних, загострених до вузьколанцетних, 1,5-9,5 см завд., 10-25 мм завш., з сидячою, округлою або дещо серцевидною широкою основою, довжина листка перевищує його ширину в 2-7 разів. Пазушні дихазії 1-4-квіткові, зібрані на кінцях гілок і стебла в китицевидно-волотисті суцвіття. Квітки на помітних ніжках, приквітки лінійно-ланцетні, по краю довговійчасті, коротші за чашечку; чашечка трубчасто-дзвоникувата, 5-8 мм завд., по жилках відлегло-волосиста або ж білувато-повстиста. Зубців чашечки 6, широкотрикутних; придатки в такій же кількості, шиловидні, вдвоє або в кілька разів довші за них, волосисті. Пелюстки довгасто-оберненояцевидні, з видовженою клиновидною основою, 7,5-9 (12) мм завд., рожево- або бруднувато-лілові. Тичинок 12, вони нерівні (6 довших, 6 коротших). Коробочка овальна, коротша за чашечку, близько 4 мм завд. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, фарбувальна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Помірна Євразія, Північна і Південна Африка, Північна та Південна Америка, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові та інші вогкі ліси, відкриті мезотрофні та евтрофні болота, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди і груди (B₄, B₅, C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів і грудів (C₄, C₅, D₄, D₅).

Плакун верболистий.

Плаун колючий, п. річний (плаун годичний)

Lycopodium annotinum L.

Родина Плаунові (Lycopodiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зимово-зелена рослина. Стебло довге, 50-200 см завдовжки, повзуче, вкорінюється у меживузлях, рідко вкрите листками, з скерованими догори одно- або багаторазово-вилчасто-розгалуженими гілками. Листки лінійно-ланцетні, переходять у колючий гострячок, по краю дрібно-нерівномірно зубчасті, дуже відхилені або відігнуті назад, розміщені у 5 рядів. Спороносні колоски (стробіли) поодинокі, сидячі, розвиваються на верхівках неспеціалізованих пагонів. Спороносні листки в колосках перетинчасті, округло-яйцевидні, коротко-загострені, по краю виймчасто-зубчасті. Спороангії розкриваються щільною коло їх верхка. Спори зверху гладенькі і тільки при основі на поверхні з сітчастими виступами та голочками. Спороносить у липні-вересні.

Практичне значення. Декоративна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Північні та помірні області Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі розсіяно; у Лісостепу — зрідка, по соснових та мішаних лісах на борових терасах річок.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі субори та сугруди (B₃, B₄, C₃, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суборів (B₃).

Плаун колючий, п. річний.

Плаун булавовидний (плаун булавовидний)

Lycopodium clavatum L.

Родина Плаунові (Lycopodiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зимово-зелена рослина. Стебла довгі, 50-150 см завдовжки, лежачі, вкорінюються у меживузлях, з вигнутими вгору рівно-вилчато-розгалуженими гілками, густо вкриті листками. Спороносні гілки переходять у спеціалізовану, довгу вилчато розгалужену ніжку 15-30 см завв., з 2-4 видовжено-циліндричними спороносними колосками (стробілами). Спороносні листки зазубрені, з довгими білими волосками на верхівці. Вегетативні листки густі, розміщені в багато рядів, лінійно-вузько-ланцетні, переходять на верхівці у довгий білий волосок, нижні — по краю зубчасті, верхні — майже цілокраї, з довгим волосоподібним закінченням. Спори на поверхні з сітчастими виступами. Спороносить у липні-вересні.

Практичне значення. Декоративна, фарбувальна рослина. Використовується в офіційній та народній медицині.

Загальний ареал. Північні та помірні області Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі досить звичайно; у Лісостепу та Степу — рідко, по соснових, березових та мішаних лісах на борових терасах річок. Хвойні, мішані, рідше — листяні ліси, узлісся, лісові галявини.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори, субори та сугруди (A_2 , A_3 , B_2 , B_3 , C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Плаун булавовидний.

Плетуха звичайна (повой заборный)

Calystegia sepium (L.) R.Br.

Родина Березкові (Convolvulaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим, розгалуженим кореневищем. Стебло витке, голе, до 3 м завд., у верхній частині розгалужене, невиразно тупогранчасте. Листки довгочерешкові, трикутно яйцевидно-стріловидні або яйцевидно-серцевидні, при основі стріловидні, 3-5 см завд., на верхівці загострені, рідше тупуваті; нижні лопаті листка тупуваті або загострені, або з 1-2 великими зубцями. Квітки пазушні, поодинокі, на довгих, трохи борозенчастих квітконіжках. Приквітки великі, яйцевидні або серцевидно-яйцевидні, гострі, прикривають чашечку. Лопаті чашечки видовжено серцевидно-яйцевидні або видовжено-яйцевидні. Віночок 3,5-6 см завд., ліjkовидний, білий, рідше блідо-рожевий. Тичинки коротші за стовпчик; нитки їх при основі розширені; пиляки коротенькі. Приймочка двороздільна, з видовжено-яйцевидними лопатями. Коробочка куляста, одногнізда (або в нижній частині двогнізда), 2-4-насіннева. Насінина яйцевидна, близько 5 мм завд., гранчаста, чорна, шорстка. Цв. VI-VIII; пл. VIII-IX.

Практичне значення. Бур'ян лісових культур на торфових ґрунтах в умовах, перехідних від вологих до сирих сугрудів.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Америка, Північна Африка, Австралія, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові ліси, вогкі чагарники, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, еутроф, мезогрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів і грудів (C₄, C₅, D₄, D₅).

Плетуха звичайна.

Просянка розлога (бор развесистый)

Milium effusum L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 60-100 (150) см завв., з короткими повзучими гонами. Стебло пряме, гладеньке. Пластинки листів широколінійні, 7-18 мм завш., гостро-шерсткі по краю. Язичок довгий, до 8 мм завд., тупий. Волоть дуже розлога, 15-35 см завд.; гілочки її гладенькі або трохи шерсткі. Колоски яйцевидні, світло-зелені; колоскові луски з 3 малопомітними жилками, гладенькі або трохи шерсткі; квіткові луски шкірясті. Цв. 2/2 V-VI.

Практичне значення. Кормовий вид зайців та диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Далекий Схід, Середня Азія, Східна Азія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у північних районах Степу — зрідка. Тінисті листяні, рідше — мішані ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі суг руди, свіжі, вологі та сирі груди (C₂, C₃, D₂, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D₂, D₃).

Просьянка розлога.

Пухівка піхвова (пушица влагалищная)

Eriophorum vaginatum L.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, щільно дерниста рослина, утворює купини. Стебла численні, тупо-тригранні, 30-100 см завв., внизу обгорнені коричневими піхвами, що довго зберігаються. Нижні листи дуже вузькі, тригранно-жолобчасті, гладенькі або шерсткі, коротші за стебло. Стеблові листи редуковані до ступеня здутих, широко загострених піхов. Суцвіття — верхівковий колос, 1-3 см завд., кулястий або кулясто-обернено-яйцевидний. Покривні луски довгасто-ланцетні, видовжено-загострені, сірі або сріблясто-сірі, нижні 10-20 неплідні, після цвітіння донизу відігнуті. Горішок обернено-яйцевидний, сплющено-тригранний, близько 2 мм завд. Цв. IV-V.

Практичне значення. Кормова рослина тетеруків та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Арктична та Лісова зони Європи, Кавказ, Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — рідко, на борових терасах річок. Сфагнові, верхові та перехідні лісові та відкриті болота.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Пухівка піхвова.

Пухівка вузьколиста (пушица узколистная)

Eriophorum angustifolium Honck.

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, рихлодерниста рослина з коротким кореневищем і повзучими підземними гонами. Стебла майже циліндричні, вкриті листям, 15-75 см завв. Листи лінійні, 3-4,5 мм завш., жолобчасто-кілясті, шерсткі, видовжено-тригранно-загострені. Суцвіття з 3-7, згодом поникаючих колосів, з неоднаковими, сплющеними і гладенькими ніжками. Колоси яйцевидні, 10-15 мм завд.; покривні луски яйцевидно-ланцетні, загострені, з однією жилкою, червонуваті-сірі або коричневі, донизу темні. Оцвітні щетинки з нерозгалуженим кінчиком. Горішок довгасто-обернено-яйцевидний, сплющено-тригранний, буруватий, 1-2,5 мм завд. Цв. V-VI.

Практичне значення. Кормова рослина тетеруків та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу та північних районах Степу — зрідка, по борових терасах річок. Перехідні та низинні лісові та відкриті болота (сфагнові та гіпново-осокові).

Екологічна характеристика. Світлолюбний вид, олігомезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори та сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих суборів і сугрудів (B₅, C₅).

Пухівка вузьколиста.

Пухирник ламкий (пузырник ломкий)

Cystopteris fragilis (L.) Bernh.

Родина Пухирникові (Cystopteridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Невелика папороть 10-25 см завв., з коротким горизонтальним кореневищем, вкритим лусочками. Кореневище від залишків черешків торічних листків товстувате. Черешки тонкі, червонувато-коричневі або буруваті, ламкі, з плівчастими лусочками при основі. Листя (ваї) прикореневі, відходять пучком від кореневища. Ваї дуже тонкі, з черешком без зчленування, коротшим або довшим від пластинки. Пластинка листа двічі-пірчатороздільна, в обрисі видовжена або видовжено-ланцетна, тонка, ажурна, звичайно гола, світло-зелена, з найбільшою шириною близько середини листа. Сегментів I порядку 7-16 пар, вони яйцевидно-ланцетні. Сегменти II порядку видовжено-яйцевидні, пірчато-розсічені, з клиновидною основою, коротко і тупо зубчасті або надрізані, тупі або загострені. Гілочки жилок спрямовані до загострених зубців країв сегментів. Соруси округлі, розташовані по бокових гілках з нижнього боку листа, зближені або розділені, але не злиті. Покривальце майже округле або овально-яйцевидне, має вигляд ковпачка або пухирця, прикріплене біля основи соруса. На дозрілих сорусах покривальце ссихається. Спори досягають у серпні-вересні.

Практичне значення. Декоративна рослина.

Загальний ареал. Північна та помірні області Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні. Тіністі листяні та мішані ліси, затінені схили, яри, тріщини скель.

Екологічна характеристика. Тіньлюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Пухирник ламкий.

Пшінка весняна (чистяк весенний)

Ficaria verna Huds. aggr.

Родина Жовтецеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, ранньовесняний ефемероїд. Вся рослина гола. Коріння у вигляді пучка довгастих або довгасто-овальних бульб 6-15 мм завд. та 3-5 мм завш. Стебла висхідні, 10-30 см завв., прості або розгалужені, утиснені. Листки округло-серцевидні, виїмчасто-зарубчасті, блискучі, черешкові; в пазухах листків часто розвиваються дрібненькі виводкові бруньки. Квітки поодинокі, на верхівці стебла і його гілок. Чашолистки широкояйцевидні, 6-10 мм завд., жовтувато-зеленуваті; пелюстки-нектарники довгасто-оберненояйцевидні або довгасто-еліптичні, 12-18 мм завд., жовті, блискучі. Сім'янки (рідко зав'язуються) здуті, майже кулясті, з коротеньким носиком, пухнаті. Цв. III-V.

Практичне значення. Медоносна, каротиноносна, харчова, кормова рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Середня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім півдня Степу. У широколистяних та мішаних лісах, чагарниках, по вогкуватих тінистих місцях.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрудів (D_2 , D_3).

Пшінка весняна.

Ранник вузлуватий (норичник узловатий)

Scrophularia nodosa L.

Родина Ранникові (Scrophulariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище м'ясисте, бульбоподібно потовщене. Стебло пряmostояче, просте, 40-100 см завв., гострочотиригранне, разом з листками гладке, іноді на верхівці трохи залозисте. Листки видовжено-яйцевидно-довгасті або ланцетно-довгасті, 5-16 см завд. і 2-8 см завш., пилчасті, на черешках 1-2,5 см завд., гострі. Квітки у щитках, знаходяться у верхній частині стебла, утворюючи довгі волотисті суцвіття. Квітконіжки 1 см завд., розсіяно-буро-короткозалозисті. Приквітки лінійні, 1-2 см завд. і 0,2 мм завш., гострі. Чашечка 1,7-2,5 мм завд., гола, з яйцевидними, тупуватими, по краях вузько-перетинчастими частками. Віночок зеленувато-бурий, глечиковидно-дзвониковидний, 6-9 мм завд., верхня частина і спинка буро-червоні. Тичинки з залозистими нитками, які не висуваються з віночка; стамінодій поперечно-довгастий, слабо виїмчастий, ширина його майже не перевищує довжину. Коробочка яйцевидна, гостра, 5-8 мм завд. і 4-6 мм завш., загострена, в 3-4 рази довша за чашечку. Цв. V-VIII.

Практичнезначення. Медоносна, отруйна рослина. Використовується у народній медицині. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Північна Америка (Канада).

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степу — зрідка. Широколистяні, зрідка мішані ліси, добре дреновані вільшняки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі сугруди і груди (C_2 , C_3 , C_4 , D_2 , D_3 , D_4).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих і вологих грудів (D_2 , D_3).

Ранник вузлуватий.

Ринхоспора біла (очеретник белый)

Rhynchospora alba (L.) Vahl

Родина Осокові (Cyperaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, утворює рихлі дернини і дає короткі гони. Стебла тонкі, тригранні, вкриті листом, 15-40 см завв. Листи вузьколінійні, до 2 мм завш., вздовж складені, по краю злегка шерсткі. Колоси зібрані щитковидними пучками на кінці стебла і в пазухах верхніх листів. Листи обгортки коротші за суцвіття, рівні з ним або ледве перевищують його. Покривні луски яйцевидно-ланцетні, гострі, білуваті, пізніше буруваті. Оцвітних щетинок 9-13, не довших за горішок, назад зазубрених. Горішок обернено-яйцевидний, сплющений, 1,5-2 мм завд., оливковий, поступово звужений у носик, довжиною близько 1 мм. Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Кормова рослина. Використовується для годівлі свійської худоби, а також є кормом диких тварин.

Загальний ареал. Європа (за виключенням південних районів), Сибір, Далекий Схід, Японія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У північній частині Полісся звичайно, у південній — зрідка. На сфагнових торфових болотах оліготрофного та мезотрофного типів.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Ринхоспора біла.

Розрив-трава звичайна (недотрога обыкновенная)

Impatiens noli-tangere L.

Родина Бальзамінові (Balsaminaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло прямостояче, 40-120 см завв., соковите, з дуже потовщеними вузлами, галузисте. Листки чергові, яйцевидні або еліптичні, 5-10 см завд. і 2-5 см завш., коротко загострені, тупувато-великозубчасті, тьмяні; нижні — з черешками 2-4 см завд., при основі ширококлиновидні; верхні — майже сидячі, при основі заокруглені. Китиці 3-5-квіткові на розміщених під листками квітконосах 2-3 см завд. Квітки по 3-5, повислі на ніжках, яскраво-жовті з червонуватими плямочками, 2-3 см завд. Бічні чашолистки широкояйцевидні, гострі; шпорка пелюстковидного чашолистика гачковидно зігнута. Бічні пелюстки 2-лопатеві, з дуже нерівними лопатями. Крім описаних великих квіток, розвиваються також дрібні клейстогамні. Коробочка лінійно-довгаста, до 2 см завд. і 3-4 мм завш. Достигла коробочка при дотику розтріскується та розкидає насіння Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Мала Азія, Середня Азія, Китай, Японія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах (крім високогір'я), Поліссі та Лісостепу — звичайно. Вільхові ліси, вогі яри, береги водойм, відкриті евтрофні болота.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Розрив-трава звичайна.

Розхідник шорсткий (будра волосистая)

Glechoma hirsuta Waldst. & Kit.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з лежачим, вкоріненим стеблом. Квітконосні гілки висхідні або прямостоячі, 10-30 см завв., здебільшого прості, більш-менш густо опушені відлеглими довгими волосками або навіть білувато-шерстисті. Листки з відлегло-волосистими черешками, 1-10 мм завд., з округло-серцевидною довговолосистою пластинкою, 1-5 см завд., 1,5-7 см завш. Пластинка при основі неглибоко або глибоко виїмчаста, по краях тупо-зарубчаста. Квіти зібрані по 4-6 у несправжніх кільцях, дихазії на помітних ніжках. Приквітки шиловидні, війчасті, не коротші від квітконіжок. Чашечка 7-10 мм завд., зовні відлегло-довговолосиста, з тонко-загостреними зубцями, у 1,5-2 рази коротшими за трубочку. Віночок двостатевих квіток 16-22 мм завд., жіночих — 9-10 мм завд., зовні негусто довговолосистий. Верхня губа віночка з двома округлими лопатями. Бокові лопаті нижньої губи довгасті, вдвоє вузчі за середню лопать. Горішки до 2 мм завд. і 1 мм завш., бурі. Цв. IV-VII.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині та ветеринарії.

Загальний ареал. Центральна Європа на південь до Балкан, південний захід Східної Європи.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Лісовій та Лісостеповій зоні на Правобережжі досить звичайно, на Лівобережжі — зрідка; у Степу — рідко. Широколистяні та вільхові ліси, чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрозомофит.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди і груди (C_3 , C_4 , D_3 , D_4).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суг рудів і грудів (C_3 , D_3).

Розхідник шорсткий.

Росичка круглолиста (росянка круглолистная)

Drosera rotundifolia L.

Родина Росичкові (Droseraceae)

Морфологічна характеристика. Невелика багаторічна комахоїдна рослина, 5-20 см завв., зеленкувато-червоного кольору. Листки з обернено яйцевидною або майже округлою, при основі клиновидною пластинкою, 10-16 (22) мм завд., 4-9 мм завш., поступово звуженою в довгий черешок, косо догори спрямовані. Верхня поверхня листків несе головчасті червоні залозисті волоски, по краю листа довші, ніж у центрі. На кінці кожної залозки виділяється липка, біла прозора рідина, що містить травні ферменти. Квіткові стебла нечисленні, звичайно 1-3, від основи прямостоячі, в 2-3 рази довші за листя, безлисті, з проникаючою до цвітіння верхівкою. Квітки правильні, білі, дрібні, до 5 мм у діаметрі, на коротких квітконіжках. Квітки зібрані у рихлу, малоквіткову, однобічну китицю. Чашечка трубчасто-дзвониковидна, глибоко 5-роздільна, з тупими ланцетно-видовженими частками. Пелюсток 5, вони дещо перевищують чашечку. Тичинок 5, маточка 1, зав'язь верхня, з 3-5 стовпчиками. Коробочка витягнуто-овальна, перевищує чашечку, розкривається 5 створками. Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Лікарська рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Помірна і Субарктична Євразія і Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У північних районах Полісся звичайно; у Карпатах — до субальпійського поясу; у північних районах Лісостепу та Степу — рідко, по борових терасах та давніх прадolinaх річок. Мезотрофні та оліготрофні сфагнові лісові та відкриті болота, мокрі заростаючі піски.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Росичка круглолиста.

Ряст ущільнений, ряст Галлера (хохлатка уплотненная, х. Галлера)

Corydalis solida (L.) Clairv. (*C. halleri* (Willd.) Willd.)

Родина Руткові (Fumariaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, ранньовесняний ефемероїд з приплюснуто-кулястою, щільною бульбою. Стебло 5-20(30) см завв., пряме, просте або з 1 гілочкою, нижче середини з блідим, довгастим, відігнутих лусковидним нижнім листком і коло середини або вище — з 2 листочками. Листки сизі, в обрисі широкояйцевидні, з черешками, двічі трійчасто-розсічені, з клиновидно-оберненояйцевидними, роздільними або надрізними сегментами на черешках і з лінійно-довгастими або оберненояйцевидними тупими частками. Гроно рясне, прямостояче, багатоквіткове, з клиновидно-обернено-яйцевидними, спереду звичайно пальчасто-надрізними приквітками. Квітки пурпурово-фіолетові, іноді білі, (15)20-22(25) мм завд., зовнішні пелюстки на верхівці з виїмкою, нижня — з помітним горбочком біля основи; шпорка однакової довжини з пелюсткою або трохи довша за неї, тупа, донизу зігнута або пряма. Коробочка однакової довжини з квітконіжкою, відхилена або поникла, 10-12(20) мм завд., довгаста, на верхівці загострена в носик, який переходить в загнутий догори стовпчик. Насінина чорна, блискуча, коло 2 мм у діаметрі, з м'ясистим арілюсом. Цв. 2/2 III-IV.

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина.

Загальний ареал. Європа, південь Західного Сибіру.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Лісостепу та злаково-лучному Степу — звичайно, зрідка у злаковому Степу. У широколистяних, рідше — мішаних лісах, по узліссях, чагарниках.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі груди (D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих грудів (D_2 , D_3).

Ряст ущільнений, ряст Галлера.

Ситник розлогий (ситник развесистый)

Juncus effusus L.

Родина Ситникові (Juncaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зелена рослина з густодернистим повзучим кореневищем. Стебла міцні, у перерізі круглясті, заповнені білою паренхімою, тонкоборозенчасті (у живих рослин гладенькі), злегка блискучі, 50-120 см завв., при основі обгорнуті ясно-бурими безлистими піхвами, після маленької перемички витягнуті (без особливо помітного розширення) в довгий (до 15-25 см) гострий прицвітний листок. Суцвіття бокове, зонтикоподібно-волотеве чи більш-менш головчасто- або лопатево-головчасто-скупчене, з нерівними, розбіжними, вгорі двічі й більше розгалуженими гілочками. Квітки 2-2,5(2,8) мм завд., одиничні, розставлені або зближені коло кінця гілочок. Прицвітки дрібні, яйцевидні, гоструваті. Листочки оцвітини лінійно-ланцетні, гострі, майже рівні або зовнішні листочки трохи довші, зеленуваті, злегка іржавчасто-обведені, по краях вузькоперетинчасті. Тичинки 1,5 мм завд., пиляки їх майже дорівнюють ниткам. Коробочка обернено-яйцевидна, бурувата, блискуча, вгорі вдавнена, майже дорівнює оцвітині або трохи коротша від неї. Насіння довгасто-яйцевидне, приблизно 0,5 мм завд., іржавого кольору. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Технічна рослина, використовується для плетіння різноманітних виробів. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Лісова зона Євразії на схід до Єнісею, Крим, Кавказ, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі — звичайно; у Лісостепу та Степу — по борових терасах річок. Вільхові та заболочені соснові, березові і мішані ліси, відкриті болота, болотисті луки, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори і сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих суборів (B₄, B₅).

Ситник розлогий.

Ситник скупчений, с. Леєрса (ситник скученный, с. Леєрса)

Juncus conglomeratus L. (*J. leersii* Marss.)

Родина Ситникові (Juncaceae)

Морфологічна характеристика. Сіро-зелена, багаторічна, трав'яниста рослина з щільнодернистим повзучим кореневищем. Стебла 30-75 см завв., у перерізі круглясті, заповнені паренхімою, легко здавлюються, з глибокими борозенками, особливо різкими вгорі при суцвіті (і в живому стані і в сухому), при основі обгорнуті іржаво-бурими безлистими піхвами, продовженими в укорочений (5-15 см завд.) колючий прицвітний листок, у суцвітті дуже здутий, по краях здуття перетинчастий. Суцвіття бокове, головчасте, густе, іноді коротко гіллясте, з дуже вкороченими галузистими гілочками. Квітки 3 мм завд., скупчені; прицвітки дрібні, гоструваті. Листочки оцвітини лінійно-ланцетні, шиловидні, гострі, іржаві або каштанові, посередині зелені, по краях вузько-перетинчасті, зовнішні трошки довші від внутрішніх. Тичинки 1,5 мм завд.; пиляки майже дорівнюють ниткам або трохи довші від них. Коробочка обернено-яйцевидна, вгорі вдавлена, з маленьким горбком у заглибині, бурувата, блискуча, дорівнює оцвітині. Насіння обернено-яйцевидне, довгасте, приблизно 0,5 мм завд., іржаве. Цв. V-VI.

Практичне значення. Технічна рослина, використовується для плетіння різноманітних виробів. Є кормовим видом диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу — зрідка, по борових терасах річок. Вільхові та заболочені соснові, березові і мішані ліси, відкриті болота, болотисті луки, в т.ч. збої, береги водойм, канали.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори і сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих суборів та сугрудів (B₄, C₄).

Ситник скупчений, с. Леерса.

Сідач конопляний (посконник конопляний)

Eupatorium cannabinum L.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Трав'яниста багаторічна рослина з міцним циліндричним коренем. Стебло прямостояче, 50-150 см завв., лише в суцвітті розгалужене, коротко опушене, густо улишене. Стеблові листки супротивні, нижні з них короткочерешкові, верхні — сидячі. Всі листки три-, рідше п'ятипальчасті, з ланцетними, загостреними, по краю нерівно-велико-зубчастими, голими або трохи опушеними частками, 4,5-15 см завд., 1-3,5 см завш. Кошики численні, на верхівках стебел та гілок, у густому щитковидно-волотевидному суцвітті, дрібні, 5-6 мм завд., 1,5-2 мм завш., 4-6-квіткові, на коротких (2-10 мм завд.), товстих ніжках. Листків обгортки небагато, до 8-10 (12), вони черепичасто розміщені в 2-3 ряди, нерівні, довгасті, 1-1,5 мм завш., тупі, по краю з перетинчастою облямівкою, голі або зовні коротко опушені. Всі квітки у кошику двостатеві, трубчасті, з лійковидним відгином, 5-членні, брудно-рожеві. Тичинки з короткими нитками і довгастими, біля основи тупими, на верхівці загостреними і з невеликим придатком пиляками, зв'язаними між собою і складеними конусом навколо стовпчика маточки. Маточка з довгастою зав'яззю, тонким, 3-4,5 мм завд., циліндричним стовпчиком і глибоко двороздільною приймочкою. Лопаті приймочки шорсткі, 3-4 мм завд., дуговидно розходяться в різні боки. Сім'янки довгасті, 2-3 мм завд., близько 0,5 мм завш., гостроребристі, достиглі — чорні, з чубком білих шорстких волосків 3,5-4 мм завд. Цв. VI-VIII (IX).

Практичне значення. Декоративна, медоносна, фарбувальна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Північна Африка, Західна Азія, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу звичайно; у північних районах Степу — зрідка. Вільхові та вологі широколистяні ліси, вологі узлісся, береги річок.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих грудів (D₄).

Сідач конопляний.

Скорзонера низька (козелец низкий)

Scorzonera humilis L.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, кльочкувато-павутиниста рослина, з вертикальним, іноді розгалуженим коренем. Основа стебла вкрита рудими піхвами відмерлих листків. Стебло 5-50 см завв., просте і тоді закінчується одним кошиком або трохи розгалужене в 2-3 кошиками на кінцях стебла і гілок, разом з листками голе або більш-менш павутинисто-шерстисте. Прикореневі листки довгочерешкові, еліптичні, довгасто-ланцетні або лінійно-ланцетні, загострені, цілокраї. Стеблові листки зменшені, сидячі, в кількості 2-3. Кошики великі; обгортки зісподу шерстисті, 20-25 мм завд. і 6-10 мм завш.; зовнішні листочки обгортки яйцевидні, внутрішні — довгасто-ланцетні; всі листочки тупі. Квітки золотисто-жовті, вдвоє довші за обгортку. Сім'янки 5-10 мм завд., по ребрах гладенькі. Цв. V-VI.

Практичне значення. Декоративна, медоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Центральна та Східна Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У західних районах Полісся переважно на Правобережжі — розсіяно; у Правобережному Лісостепу — зрідка. У світлих широколистяних та мішаних лісах, по узліссях, лісових галявинах та луках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі та вологі суг руди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суг рудів (C_2).

Скорзонера низька.

Слабник водяний (мягковолосник водяной)

Myosoton aquaticum (L.) Moench (*Malachium aquaticum* (L.) Fries)
Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Стебло слабе, лежаче або висхідне, 20-75 см завв., просте або вгорі вилчато розгалужене; внизу як і нижні листки, голе; вгорі разом з листям, квітконіжками і чашолистиками заозлисто опушене. Листки з серцевидною основою яйцевидні або довгасто-яйцевидні, 2-8 см завд. і 1-4 см завш., гострі, тонкі, по краю часто хвилясті; нижні з черешками. Квітки в розлогому улисненому півзонтику. Прицвітки трав'янисті, листовидні. Квітконіжки спочатку прямі, а при плодах відігнуті донизу, 1-2,5 см завд. Чашолистки яйцевидні, 4-6 мм завд., тупуваті, трав'янисті; пелюстки білі, майже до основи двороздільні на розбіжні частки, трохи або в 1,5 раза довші від чашечки. Коробочка яйцевидна, трохи довша від чашечки. Насінина коричнева, густо вкрита дрібними гострими горбочками. Цв. VI-IX.

Практичне значення. Кормова рослина. Іноді — як бур'ян на вогих городах.

Загальний ареал. Європа, Сибір, Джунгарія, Китай, Японія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові та воги широколистяні ліси, вологі тінисті місця по ярах, струмках, берегах водойм.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Слабник водяний.

Смілка поникла (смолка понижающая)

Silene nutans L.

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Вся рослина коротко опушена і вгорі заозлисто клейка. Стебло при основі з неплідними улисненими гонами, прямостояче, 30-70 см завв. Прикореневі листки лопатковидні, звужені у довгий черешок, разом з яким вони мають 5-15 см завд. і 7-15 мм завш.; стеблові — ланцетні до лінійно-ланцетних, при основі звужені, сидячі або з короткими черешками; всі листки гострі. Квітки зібрані в рідку, здебільшого однобічну волоть, пониклі. Квітконіжки опушені, дорівнюють чашечці, трохи довші або коротші від неї. Чашечка 10-12 мм завд., трубчаста, при плодах булабовидна, залозисто опушена, з ланцетними, гострими, по краях плівчастими і коротковійчастими зубцями. Пелюстки білуваті, рідко рожеві, в 1,5-2 рази довші від чашечки, з двороздільними пластинками і ланцетними гострими придатками. Коробочка яйцевидна, 8-10 мм завд., в 3-4 рази довша від коротко опушеного карпофора. Насінина коричнево-чорнувата, округло-нирковидна, близько 1 мм завд., з канавкою на спинці і невиразними горбочками по боках. Цв. V-VII.

Практичне значення. Кормовий вид диких копитних звірів.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Північна Африка, середня смуга Сибіру.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Переважно у Поліссі та Лісостепу; у північному Степу — рідко. У світлих широколистяних та мішаних лісах, по узліссях і галявинах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди і груди (B_2 , C_2 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Смілка поникла.

Смодвь болотна (горичник болотный)

Peucedanum palustre (L.) Moench

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло 50-120 см завв., ребристе, борозенчасте, у верхній частині галузисте, в нижній — часто забарвлене у темно-фіолетовий колір. Нижні листки з черешками, довшими за пластинку. Пластинка в обрисі широко-трикутна, 7-25 см завд. і 3-15 см завш., 2-3-пірчаста, первинні і вторинні листочки її з черешочками, третинні звичайно сидячі, глибоко-пірчасто-розсічені на лінійні або ланцетні, 3-15 мм завд. і 1-3 мм завш., хрящувато загострені частки. Зонтики з 15-30 шорсткопухнатими променями. Обгортка та обгорточки з 7-12 яйцевидно-ланцетних, видовжено-загострених, по краю плівчастих листочків; іноді великих і пірчасто-роздільних; обгорточки майже дорівнюють зонтичкові. Плоди широкоеліптичні, близько 5 мм завд. і 3 мм завш. Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Медоносна рослина.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Степ заходить по долинах великих річок. Заболочені вільхові, березові, соснові та мішані ліси, відкриті мезотрофні та евтрофні болота, заболочені луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди і груди (B₄, B₅, C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих суборів і сугрудів (B₄, C₄).

Смовдь болотна.

Смовдь гірська (горичник горный)

Peucedanum oreoselinum (L.) Moench

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Висока, багаторічна, трав'яниста, гола рослина. Стебло 50-100 см завв., круглясте, посмуговане, тільки у верхній частині трохи борозенчасте, мало розгалужене. Прикореневі листки довгочерешкові, трійчасто-пірчасті, в обрисі трикутні, зверху трохи лискучі, зісподу блідіші, з сітчастими жилками. Черешок листка відігнутий; черешочки сегментів та листочків розчепірені під прямим кутом або навіть відігнуті донизу. Листочки з клиновидною основою і коротким черешком, глибоко пірчасто-надрізані; частки їх широкі або вузькі, тупі або загострені, з білим кінчиком. Зонтики 20-30-променеві, промені з верхнього боку пухнаті. Обгортки багатолісті, листочки їх відігнуті донизу, з білим краєм, пелюстки білі. Плід округлий, червоно-бурий, 4-5,2 мм завд. і 4-5 мм завш., на верхівці і при основі з дрібними виїмками. Комісуральні ходи дуговидні, притиснуті до краю півплодика. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Медоносна, ароматична, кормова, ефіроолійна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа на схід до Волги.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; у Лівобережному Степу — рідко, по борових терасах річок. У соснових, мішаних та зрідка — світлих дубових лісах, на галявинах та узліссях, на піщаних ґрунтах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, ксеромезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2), свіжі сугруди (C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Смовдь гірська.

Сон розкритий, с. широколистий (прострел раскрытый, п. широколистный)

Pulsatilla patens (L.) Mill. s.l. (*Pulsatilla latifolia* Rupr.)

Родина Жовтцеві (Ranunculaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 10-20(40) см заввишки. Кореневище косе, грубе, темно-коричневе. Листки з довгими черешками, з'являються наприкінці цвітіння або після нього, у молодому віці м'яко-пухнаті, пізніше майже голі; пластинки їх в обрисі півкруглі або округло-серцевидні, трійчасто розсічені, з ромбічними, глибоко 2-3-роздільними сегментами, які в свою чергу глибоко 2-3-роздільні, з клиновидними, на верхівці надрізаними або зубчастими частками. Квіткове стебло прямостояче, густо вкрите м'якими відстовбурченими волосками, 1-квіткове. Покривало дзвоникувате, частки його прямостоячі, вузько-лінійні, густо вкриті м'якими відстовбурченими волосками. Квітка прямостояча, широко дзвоникувата, на час же відцвітання більш-менш поникла, зовсім розкрита; листочки оцвітини звичайно в кількості 6, еліптичні або довгасто-яйцевидні, 3-4 см завдовжки, лілові або світло-фіолетові, зовні волосисті. Тичинки численні, в кілька разів коротші за листочки оцвітини, жовті. Сім'янки довгасті, близько 3 мм завдовжки, разом з довгими (3-4 см завдовжки) стовпчиками, густо-волосисті. Цвіте IV-V; іноді цвіте також вдруге (VIII-IX).

Практичне значення. Медоносна, декоративна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу — зрідка, лише на борових терасах річок. Соснові і світлі мішані ліси, рідше — відкриті піщані горби.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори, субори і сугруди (A_2 , B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів (B_2).

Сон розкритий, с. широколистяй.

Суниця лісова (земляника лесная)

Fragaria vesca L.

Родина Розові (Rosaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з горизонтальним або косим, щільно вкритим рештками відмерлих листків кореневищем, від якого відходить багато тонких корінців, з довгими, повзучими надземними гонами, що вкорінюються по вузлах. Стебла прямостоячі або трохи підведені, 5-20(30) см завв., мало перевищують прикореневі листки, вкриті від основи до середини відхиленими, вгорі прилеглими або притисненими волосками. Прикореневі листки на довгих, до 20 см завд., відхилено-волосистих черешках, трійчасті, їх листочки до 6,5 см завд. і 4 см завш., зверху темно-зелені, розсіяно притисненоволосисті, знизу ясно-зелені, густо вкриті притисненими шовковистими волосками, по краю з великими трикутними або округлими зубцями, що закінчуються коротенькими червонуватими вітрячками. Середній листочок яйцевидний або ромбічний, на коротенькому, 2-4 мм завд., черешку, бокові — майже сидячі, овальні або обернено-яйцевидні, при основі трохи нерівнобокі. Прилистки ланцетні, довгозагострені, цілокраї, зверху голі, зісподу притиснено опушені. Квіткі 1-1,5(2) см у діаметрі, двостатеві, в щитковидному, небагатоквітковому суцвітті. Квітконіжки тонкі та довгі, притиснено-волосисті. Листочки підчашія лінійні або ланцетні, 3-7(8) мм завд. Чашолистки трикутні, рівні між собою, як і листочки підчашія, загострені, притиснено опушені, при плодах відхилені або відігнуті донизу. Пелюстки білі, 4-8(10) мм завд., яйцевидні або округлі, з коротеньким нігтикком. Тичинки дорівнюють довжині головки маточок або довші за неї. Квітколоже голе або трохи волосисте. Плоди пониклі, до 2 см завд., конічні, яйцевидні або кулясті, стиглі — яскраво-червоні, до основи вкриті сім'янками. Цв. V-VI.

Практичне значення. Харчова, вітаміноносна рослина. Є кормовим видом диких ссавців і птахів. Використовується в офіційній і народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір, Середня Азія, Мала Азія, Афганістан.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі, північній та середній частинах Лісостепу — звичайно, на південь рідшає. У світлих хвойних, листяних та мішаних лісах, на узліссях та лісових галявинах, порубах, сухих луках.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди і груди (B₂, C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B₂, C₂).

Суниця лісові.

Теліптерис болотний, болотна папороть (телиптерис болотный)

Thelypteris palustris Schott

Родина Теліптерисові (Thelypteridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище тонке, повзуче, чорнувате. Ваї поодинокі, віддалені одна від одної, досить високі (15-40 см), ніжні, тонкі, світло-зелені, з довгим, коричнево-чорним, блискучим черешком, звичайно без залозистого вкриття. Пластинка ваї в обрисі довгасто-ланцетна, при основі дещо звужена, пірчаста, під час спороношення спрямована догори. Сегменти першого порядку (пера) глибоко пірчасто-роздільні, в обрисі ланцетно-лінійні, з волосистими по краях частками, які зливаються при основі. Ці частки в безплідних сегментів лінійно-довгасті, а в плідних — трикутно-серповидні, з загорнутими краями. Найнижчі частки сегментів, найближчі до серединного стрижня пластинки, довші від інших і витягнуті паралельно до серединного стрижня. Жилкування у кожній з часток просте, пірчасте або бокові відгалуження жилок закінчуються вилючкою з непотовщеними кінцями. Соруси розташовані на середині або трохи нижче від середини гілочок вилучки. Спори нирковидно-яйцевидні, на поверхні мають гребінці, досягають у липні-серпні.

Практичне значення. Декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну вогких місць. Є другорядним кормовим видом диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Європа, помірна Азія, Гімалаї, Китай, Африка, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі досить звичайно; у Лісостепу — рідшає; у Степу — дуже рідко, по борових терасах річок. Вільхові та вогкі широколистяні і мішані ліси, зрідка на відкритих болотах та берегах водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C_4 , C_5 , D_4 , D_5)

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів (C_4 , C_5).

Теліптерис болотний, болотна папороть.

Тонконіг вузьколистий (мятлик узколистный)

Poa angustifolia L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, (15)30-60(80) см завв., з повзучим кореневищем; утворює рихлі дернини. Стебла прямі або при основі висхідні, гладенькі. Пластинки листів вузьколінійні, коло 1,5 мм завш., які або принаймні прикорневі щетиновидно згорнуті, голі, гладенькі. Волоть (3)5-10(15) см завд., більш-менш стиснена, довгаста, з недовгими, трохи шерсткими гілочками. Колоски яйцевидні, 3,5-5 мм завд., 2-4 квіткові, зелені або більш-менш фіолетові. Колоскові луски майже однакові, по кілю шерсткі; нижня квіткова луска з виразно помітними, більш-менш опушеними жилками, при основі з численними шерстистими волосками. Цв. V-VII.

Практичне значення. Кормова рослина свійської худоби, зайців та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Помірна смуга Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори та сугруди (B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів (B_2).

Тонконіг вузьколистий.

Тонконіг дібровний (мятлик дубравний)

Poa nemoralis L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 30-100 см завв., утворює нещільні дернинки. Стебла більш-менш прямостоячі або при основі висхідні, гладенькі. Пластинки листів вузьколінійні, до 2 мм завш., більш-менш шерсткі. Піхви листків гладенькі, рідше шерсткі; язичок відсутній або він дуже короткий. Волоть до 10 см завд., більш-менш розлога, рідше стиснена. Колоски 2-5 — квіткові, 3-4 см завд., блідо-зелені, з золотистою смужкою на верхуку. Колоскові луски майже однакові, ланцетні, загострені; нижня квіткова луска з невиразним жилкуванням, по кілю і бокових жилках дрібно-пухната, при основі з нечисленними короткими шерсткими волосками. Цв. V-VII.

Практичне значення. Кормова рослина свійської худоби, зайців та диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Помірна смуга Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно; рідко у Степу по чагарниках, відслоненнях та байрачних лісах. У дубових та дубово-грабових лісах, чагарниках, по гранітних відслоненнях.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі сугруди і груди (C_1 , C_2 , D_1 , D_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих грудів (D_2).

Тонконіг дібровний.

Тонконіг лучний (мятлик луговой)

Poa pratensis L.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 15-100 см завв., з кореневищем, що дає повзучі підземні гони, інколи утворює пухкі дернини. Стебла прямостоячі або висхідні, гладенькі. Пластинки листів лінійні, до 4 мм завш., плоскі, гладенькі або трохи шерсткі; язичок тупий, 0,5-2 мм завд. Волоть до 20 см завд., довгаста або пірамідальна, багатокоскова, з шерсткими гілочками, що сидять по 3-5 разом. Колоски 2-5-квіткові, 3,5-6 мм завд., зелені, зрідка — фіолетові. Колоскові луски майже однакові, загострені, по жилках шерсткі; нижня квіткова луска з опушеними випнутими жилками і з численними шерстистими волосками при основі. Цв. V-VII.

Практичне значення. Добрий кормовий вид як свійської худоби, так і диких тварин.

Загальний ареал. Помірна смуга Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори, сугруди та груди (B₂, C₂, D₂).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C₂, D₂).

Тонконіг лучний.

Фіалка багнова (фіалка топяная)

Viola uliginosa Besser

Родина Фіалкові (Violaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 5-20 см завв., з видовженим тонким повзучим кореневищем, від якого відходять підземні, нитковидні, білі, повзучі гони. Кореневище більш або менш густо вкрите широкоюяйцевидними буруватими лусками, до 8 мм завд. Листки в прикорневих розетках, нечисленні, цілком голі або з малопомітними волосками, ясно-зелені, з черешками 2-15 см завд., у верхній частині крилатими, і з серцевидно-яйцевидною (або у зовнішніх листків розетки іноді округло-серцевидною чи нирковидною), пилчастозарубчастою пластинкою, у зовнішніх листків більш округлою, 1-2,5 см завд. і завш., у внутрішніх — більш витягнутою, 3-10 см завд., 2-7 см завш. Прилистки буруваті, яйцевидні або яйцевидно-ланцетні, 5-10 мм завд., цілокраї чи ледве зубчасті, попарно до 1/3-1/2 між собою з'єднані. Квітконіжки 7-20 см завд., вище середини з дрібними опадними приквітничками. Квітки без запаху; віночок 20-30 мм завд., фіолетовий; чашолистки довгасто- або яйцевидно-ланцетні, 4-8 мм завд., тупуваті або гоструваті, з придатками 1-2 мм завд., пелюстки відносно вузькі, при основі ледве борідчасті. Коробочка довгасто-яйцевидна, тупа, цілком гола. Цв. 2/2 IV-V.

Практичне значення. Декоративний вид, придатний для ландшафтного дизайну вогких місць, берегів водойм.

Загальний ареал. Південь Скандинавії, Центральна Європа на південь до Румунії, захід Східної Європи.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі досить звичайно, дуже рідко у Лівобережному Лісостепу. Вільхові та інші заболочені ліси, мезотрофні та евтрофні болота, торф'янисті луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори та сугруди (B₄, B₅, C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих сугрудів (C₄, C₅).

Фіалка багнова.

Фіалка Рейхенбаха (фіалка Рейхенбаха)

Viola reichenbachiana Jord. ex Boreau

Родина Фіалкові (Violaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище коротке, малорозгалужене. Стебел кілька, підведених або прямостоячих, 5-25 см завв., при плодах більш видовжених, при їх основі розвинені розетки прикореневих довгочерешкових листків. Листки цілком голі або ледве волосисті, ясно-зелені або нерідко лілуваті; верхівкові — короткочерешкові, решта — з довшими черешками. Пластинки листків округлі або серцевидні, 1-7 см завд., 0,8-5 см завш., при основі з більш або менш глибокою виїмкою, часто вузькою, з країв зарубчасті, у стеблових листків вище середини або у верхній чверті з прямими чи трохи увігнутими краями, що сходяться під прямим або гострим кутом. Прилистки, за винятком найнижчих, лусковидних і з'єднаних поміж собою, вільні, зеленуваті, лінійно-шиловидні, з гребінчастозубчастими краями, 5-20 мм завд. Квітконіжки пазушні, вище середини з 2 шиловидними приквітками. Квітки без запаху; віночок 15-22 мм завд., звичайно ліловий, в зіві і навколо нього білуватий, особливо на 3 нижніх пелюстках, оздоблений темнішими, фіолетовими плямочками. Чашолистки ланцетно-шиловидні, верхні — без придатків або з дуже дрібними придатками, нижні — з придатками 1 мм завд. Пелюстки порівняно вузькі, бічні в зіві борідчасті, коротші за нижню. Шпорка циліндрична, пряма, 5-7 мм завд., досить тонка, здебільшого фіолетова. Коробочка довгасто-яйцевидна, загострена, гола. Цв. 2/2 IV-V.

Практичне значення. Декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. На Правобережжі у Поліссі та Лісостепу. У широколистяних, рідше — у сосново-широколистяних лісах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривалий вид, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Фіалка Рейхенбаха.

Фіалка Рівінієва (фіалка Ривиниуса)

Viola riviniana Rchb.

Родина Фіалкові (Violaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Кореневище коротке. Стебла численні, 10-30 завд., після цвітіння більш видовжені. Листки здебільшого розсіяно-волосисті, ясно-зелені, з черешками, що у нижніх листків набагато довші за пластинки, а у верхніх майже дорівнюють їй, і круглою або широко серцевидною, при основі більш або менш виїмчастою, з країв зарубчастою, на верхівці здебільшого без певно окресленого кута пластинкою, 1-7 см у діаметрі. Прилистки лінійно-шиловидні, 5-15 мм завд., гребінчасто-зубчасті. Віночок 18-30 мм завд., лілуватоблакитний або ліловий, у зіві білий. Пелюстки порівняно широкі, нижня довша за бічні, шпорка циліндрична, пряма, 4-6 мм завд., товстувата, здебільшого біла. Чашолистки ланцетно-шиловидні; придатки верхніх чашолистків близько 1 мм, нижніх — 2-3 мм завд. Коробочка довгасто-яйцевидна, гострувата, гола. Цв. 2/2 IV-V.

Практичне значення. Декоративний вид.

Загальний ареал. Європа.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У західних районах Полісся. Широколистяні та сосново-широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів (C_2).

Фіалка Рівнісва.

Фіалка триколірна (фиалка трехцветная)

Viola tricolor L.

Родина Фіалкові (Violaceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна або дворічна темно-зелена рослина. Стебла прямостоячі або частіше підведені, 10-45 см завв., прості або розгалужені, нерідко від самої основи галузисті, опушені коротенькими, донизу відігнутими волосками. Листки 6-75 мм завд., 5-20 мм завш., на кожному боці з 3-6 тупими або тупуватими зубчиками, коротковолосисті, особливо з країв та зісподу по середній жилці. Прилистки опушені густіше за листки, 3-30 мм завд., пірчато-роздільні, з великою, здебільшого листовидною кінцевою частиною, бічних внутрішніх часток 2-3, зовнішніх 3-6; нижні широкояйцевидні, яйцевидно-трикутні або довгасто-яйцевидні, з довшими за пластинку черешками. Пластинка з ледве виїмчастою, округлою або рідше короткоклиновидною основою. Середні листки довгасто-яйцевидні і довгасто-яйцевидно-ланцетні, з коротким черешком і клиновидною основою пластинки; верхні — довгасто-ланцетні, тупувато загострені, по краях тупувато-пилчасті, до основи повільно звужені, з малопомітним черешком. Квітконіжки 3-12 см завд., в нижній частині розсіяно-коротковолосисті, вище голі; чашолистки лінійні або довгасто-ланцетні, 7-12 мм завд. (нижні), по краях вийчасті, з овальними або ромбічно-кутастими, неправильно зубчастими придатками, 1,5-4 мм завд. і 1,5-2,5 мм завш. Віночок 18-27 мм завд. Нижня пелюстка разом із шпоркою 12-18 мм завд., 7-15 мм завш.; шпорка 3,5-6 мм завд., ледве зігнута; верхні пелюстки оберненояйцевидні, здебільшого темно-синьо-фіолетові, рідше блідо-фіолетові або жовті; бічні — овальні, налягають краями на верхні, такого ж кольору, як і ті, або ясніші, при основі з 1-3 темнішими нектарними смужками. Нижня пелюстка заокруглено-обернено-трикутна, при основі завжди жовта, з 5-7 темними смужками, по краю фіолетова, часто бліда. Шпорка синювата, рідко синьо-фіолетова. Коробочка довгасто-яйцевидна, 7-10 мм завд. Насінина обернено-яйцевидна, 1,5 мм завд., жовтувато-коричнева. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Лікарська рослина. Використовується як в офіційній, так і народній медицині. Іноді як бур'ян у розсадниках.

Загальний ареал. Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся та Лісостеп. У хвойних та мішаних лісах, на галявинах, узліссях та зрубках, вздовж доріг, як бур'ян у посівах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі бори, субори і сугруди (A_2 , B_2 , C_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2).

Фіалка триколірна.

Хамерій вузьколистий, Іван-чай (хамерій узколистный, Иван-чай)

Chamerion angustifolium (L.) Holub
Родина Онагрові (Onagraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, коренепаросткова рослина з товстим повзучим кореневищем. На горизонтальних і вертикальних коренях розвиваються численні додаткові бруньки, що сприяють дуже швидкому вегетативному розмноженню рослин. Стебло прямостояче, 50-150(200) см завв., круглясте, просте, зрідка трохи розгалужене, голе, густо улишене. Листки чергові, сидячі, інколи з дуже коротенькими черешками, довгасто- або лінійно-ланцетні, загострені, до основи клиновидно звужені, по краю дрібно залозисто-зубчасті або цілокраї, зверху темно-зелені, блискучі, зісподу — сизо-зелені, з добре помітною сіткою жилок, голі, 6,5-17(20) см завд., 0,8-2,5(4) см завш., до верхівки поступово зменшуються. Квітки трохи неправильні, у кінцевих багатоквіткових гронах 10-40(45) см завд. Квітконіжки 0,8-1,5(2,3) см завд., як і зав'язь, короткопухнаті, при основі з дрібними лінійними приквітками. Чашолистки забарвлені, лінійно-ланцетні, загострені, неоднакові, 9-14 мм завд., 1-2 мм завш., зовні короткопухнаті, при основі зрослі у трубочку близько 1 мм завд. Пелюстки звичайно пурпурово-червоні, простягнуті, обернено-яйцевидні, 8-16(18) мм завд., (2)6-10 мм завш., на верхівці заокруглені, рідко з мілкою виїмкою, до основи звужені в нігтик, що досягає 3-3,5 мм завд. Тичинки 9-10 мм завд., біля основи розширені, з овальними пиляками близько 3 мм завд. і 1 мм завш., відігнуті донизу. Стовпчик однакової з тичинками довжини, біля основи пухнатий і зігнутий, з 4-роздільною приймочкою; всі лопаті приймочки відхилені назовні. Коробочка короткопухната, 3,5-8,5 см завд., близько 2 мм у діаметрі, трохи зігнута. Насінини голі, довгасті, 1-1,1 мм завд., 0,3 мм завш., на кінці з чубком з довгих (до 10 мм завд.), тонких, білих волосків. Цв. VI-VIII (IX).

Практичне значення. Медоносна, декоративна, дубильна, прядильна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка, Гренландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, на південь рідшає. У світлих лісах, на зрубках та згарищах, вздовж доріг.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди і груди (B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C₂, D₂).

Хамерій вузьколистий, Іван-чай.

Хвощ зимуючий (хвощ зимующий)

Equisetum hyemale L.

Родина Хвощові (Equisetaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, зимово-зелена рослина 50-125 см завв., з повзучим тонким кореневищем та з широкою центральною порожниною. Стебла прості, 7-14 мм у діаметрі, не гіллясті, тверді, темно-зелені або сіро-зелені, з широкою серединною порожниною, шорсткі, з 8-34 реберцями, Зовнішня поверхня реберець стебла плоска або трохи вдавлена, обсаджена в два ряди горбочками, з тонкими поздовжніми борозенками. Стеблові піхви широкі, до 15 мм завд., циліндричні, при основі чорні, притулені до стебла, часто стиснуті, плоско-ребристі, з 14-20 чорними при основі, тупуватими зубцями. Зубці мають видовжені лінійно-шиловидні, темно-бурі, перетинчасті, шкірясті закінчення, що рано відпадають. Нижні частини зубців, що лишаються, немов би загортаються всередину піхви. Меживузля стебла трохи здуті. Спороносний колосок поодинокий, кінцевий, конічний. Спороносить у липні-серпні.

Практичне значення. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Північна та помірна смуги Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі досить звичайно; у Лісостепу — розсіяно; у Степу — рідко, по долинах річок.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди та груди (B₂, B₃, C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів (C₃).

Хвоц зимуючий.

Хвощ лісовий (хвощ лесной)

Equisetum sylvaticum L.

Родина Хвощові (Equisetaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста рослина 15-40 см завв., з темно-бурим, 8-10-гранним, з вузькими ребрами, гіллястим кореневищем, без серединної порожнини. Плідні і неплідні пагони різні, але розвиваються майже одночасно, весною. Неплідні пагони світло-зелені, мутовчасто-гіллясті, борозенчасті, з 10-18 плоскими реберцями, членисті, з крупною центральною порожниною, з циліндрично-бокальчастими, перетинчастими піхвами, зубці яких не мають серединної борозенки і зрослися в бурі, ланцетні, тупуваті лопаті. Гілки стебла численні, дуже розгалужені, зігнуті донизу дугою, чотиригранні, суцільні. Листки редуковані у лусочки бурого кольору, розташовані мутовками, біля основи меживузля утворюють зубчасту піхву. Піхви гілок мають три гострі зубці. Спороносні пагони червонувато-бурі, з гладкими ребрами, спочатку без гілочок. Піхви 25 мм завд., у нижній частині зелені, у верхній — рудувато-бурі, здвониковидні, до середини надрізані на ланцетні, до половини перетинчасті зубці, які зростаються по 2-5. Спорангії розвиваються на внутрішньому боці щитковидних спорофілів, зібраних у верхівковий колосок. Спороносні колоски 1-4 см завд., видовжено-яйцевидні або майже циліндричні. Після дозрівання спор у вузлах стебел розвиваються мутовки з горизонтальних або дугоподібно зігнутих донизу гілок. Гілки яскраво-зелені, розташовані в одній площині. Спороносить у квітні-травні.

Практичне значення. Лікарська та харчова (молоді пагони) рослина.

Загальний ареал. Північна та помірні смуги Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у північній частині Лісостепу — розсіяно. Хвойні, листяні та мішані ліси, узлісся, галявини.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Вологі субори (B_3), свіжі та вологі сугруди та груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих і вологих сугрудів (C_2 , C_3).

Хвоц лісовий.

Хвощ лучний (хвощ луговой)

Equisetum pratense L.

Родина Хвощові (Equisetaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 30-50 см завв. Кореневище без серединної порожнини, гостро-гранчасте. Плідні і безплідні гони відрізняються один від одного і з'являються майже одночасно. Безплідні гони сизо-зелені, шорсткі, вузько-борозенчасті, мають 8-20 ребрець, укритих 1-12-клітинними кременястими горбками. Стеблові піхви циліндрично-бокальчасті, з вільними, широколанцетними, гострими зубцями. Гілки не мають розгалужень другого порядку, звичайно 3-гранні, рідше 4-5-гранні. Піхви гілок воронковидні, дрібні (1-1,7 мм завд.), з 3 короткими, яйцевидними або широкотрикутними, коротко-загостреними, по краю біло-облямованими зубчиками. Спороносні гони буруваті або жовтуваті, з віддаленими стебловими циліндричними лійковидними піхвами. Зубці піхов вільні, світло-коричневі, по краю біло-облямовані, при основі вони мають буру поперечну смужку і вздовж серединної лінії часто мають сосочки (колючечки). Після дозрівання спор на стеблі розвиваються гілки. Спороносить у квітні-травні.

Практичне значення. Лікарська рослина, використовується як в офіційній, так і народній медицині.

Загальний ареал. Північна і помірна смуги Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Світлі, розріджені ліси, поруби, лісові культури, луки, узбіччя доріг, перелоги.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі субори, сугруди та груди (B_2 , B_3 , C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих сугрудів і грудів (C_2 , D_2).

Хвоц лучний.

Хвощ річковий (хвощ речно́й)

Equisetum fluviatile L. (*E. limosum* L.)

Родина Хвощові (Equisetaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина 50-150 см завв., з кореневищем всередині з порожниною. Плідні і безплідні гони подібні і з'являються одночасно. Стебла прості або гіллясті, товстуваті, до 7 мм у діаметрі, темно-зелені, зовсім гладенькі, з широкою центральною порожниною та з 9-30 опуклими, слабо вираженими реберцями, що злегка видаються. Піхви стебла циліндричні, притулені до стебла, з 10-20 ланцетно-шиловидими чорними зубцями, облямованими по краю ледве помітною білою перетинкою, нижні — часто зовсім чорні. Гілки з серединною порожниною, прості (не гіллясті), тупо гранчасті, цілком гладенькі. Перше їх меживузля дещо коротше за відповідну піхву стебла. Кожний судинний пучок меживузля оточений окремою ендодермальною захисною піхвою. Ребра гілок тупі, з неглибокими борозенками між ними. Спороносить V-VII.

Практичне значення. Молоді пагони їстівні (замінник спаржі). Кормовий вид диких мисливських копитних звірів.

Загальний ареал. Північна та помірна смуги Євразії та Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу досить звичайно; у Степу — зрідка. Обводнені вільхові ліси, струмки, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі субори, сугруди та груди (B_4 , B_5 , C_4 , C_5 , D_4 , D_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих суборів та сугрудів (B_5 , C_5).

Хвоц річковий.

Хміль звичайний (хмель обыкновенный)

Humulus lupulus L.

Родина Коноплеві (Cannabaceae)

Морфологічна характеристика. Напівчагарникова дводомна ліана з довгим м'ясистим кореневищем. Стебло витке, 3-6 м завд., гранчасте. Листки супротивні, зверху темно-зелені, гостро-горбкувато-шорсткі, зісподу блідіші, з жовтими залозками і розсіяними волосками по жилках. Нижні листки округлі, з серцевидною основою, 3-5-лопатеві або глибоко надрізані, з яйцевидними, загостреними, крупно-пилчастими лопатями. Верхні листки цілокраї і на гілках з жіночими суцвіттями чергові. Черешок довгий, гостро-горбкувато-шорсткий. Прилистки зрослі, яйцевидні, шиловидно-загострені. Суцвіття в пазухах верхніх листків і верхіткові. Чоловічі квітки з жовтувато-зеленою оцвітиною, з довгастими відстовбурченими частками. Тичинки трохи довші від часток оцвітини, з короткими нитками і прямостоячими жовтими пиляками. Жіночі колоски яйцевидні або довгасті, ясно-зелені, 2-3 см завд., на ніжках, поодинокі або частіше зібрані гроном, пониклі або звислі. Їх покривні луски і приквіточки при плодах великі, перетинчасті, сітчасто-жилкуваті, на внутрішній поверхні усаджені жовтими залозками. Оцвітина жіночих квіток малопомітна, дзвоникувата, після цвітіння охоплює плід, з яким разом і опадає. Плід — яйцевидний, стиснений, білувато-сірий, по краю килуватий горішок, 2,5-3 мм завд. Цв. VI-VIII, пл. IX.

Практичне значення. Технічна, харчова, антисептична, камфароносна, прядильна, декоративна рослина. Культурні сорти (виключно жіночі екземпляри) вирощують переважно для потреб пивоваріння. Лікарська рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Мала Азія, Середня Азія, південь Західного Сибіру.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі, Лісостепу, Карпатах, Прикарпатті — звичайно; у Степу — зрідка, по долинах річок. Вільхові та вогкі широколистяні ліси, заболочені чагарники, береги водойм.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди та груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів та грудів (C₄, D₄).

Хміль звичайний.

Цмин пісковий (цмин песчаный)

Helichrysum arenarium (L.) Moench

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, шерстисто-сірувато-повстиста рослина з міцним здерев'янілим розгалуженим кореневищем, від якого підіймається кілька прямостоячих, простих або лише у суцвітті розгалужених, сіро-повстистих, густо улиснених стебел, 10-30 см завв. Листки цілокраї, з обох боків прилегло-сіро-повстисті; нижні — обернено-яйцевидно-ланцетні, звужені в короткі черешки. Середні та верхні — довгасто- або лінійно-ланцетні, 2-6 см завд., 2-5 мм завш., з широкою основою, сидячі. Кошики майже кулясті, 5-6(7) мм завш., зібрані на верхівках стебел у щільні щитки, до яких входить від 2-3 до 20 кошиків. Обгортка складається з великої кількості (до 50) листочків, голих, блискучих, яйцевидних або довгастих, яскраво-лимонно-жовтого або оранжевого кольору, черепичасто розміщених. Зовнішні листочки обгортки набагато коротші від внутрішніх. Крайові маточкові нитковидні квітки майже повністю відсутні. Трубочасті двостатеві квітки з оранжевим віночком, вкритим вгорі золотистими залозками. Сім'янки довгасті, близько 1 мм завд., з плівчато-горбочкуватою або шипуватою поверхнею. Чубок однорядний, з зазубрених волосків, рівних за довжиною віночку. Цв. VI-IX(X).

Практичне значення. Декоративна, бактерицидна, лікарська рослина. Використовується як в офіційній, так і народній медицині.

Загальний ареал. Помірна Євразія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім високо гір'я Карпат і Криму. У розріджених соснових лісах на пісках, галявинах та узліссях, зрубах та перелогах.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, мезооліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих і свіжих борів (A_1 , A_2).

Цмин пісковий.

Чебрець повзучий (тимьян ползучий)

Thymus serpyllum L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Півкущик, утворює дернини. Стовбурчики більш-менш довгі, тоненькі, вкорінені, закінчуються лежачим неплідним пагоном. Квітконосні гілки прямостоячі або від основи підведені, 2-13 см завв., опушені під суцвіттям відлеглими або півпритиснутими короткими волосками. Листки короткочерешкові, еліптичні або довгасто-еліптичні, з країв від основи до середини війчасті, на поверхні голі, з дуже малопомітними крапчастими залозками і виразно випнутими жилками на спідньому боці пластинки. Середні стеблові листки 5-10(11) мм завд., 1,5-3,5 мм завш., верхівкові підсуцвітні листки ромбічно-еліптичні. Суцвіття головчате, компактне; чашечка вузько-дзвоникovidна, 4-4,3 мм завд., часто більш-менш забарвлена, на черевному боці волосиста. Зубці верхньої губи чашечки трикутні, гострі, по краю з розсіяними, іноді дуже нечисленими довгими війками; віночок 6-8 мм завд., рожево-бузковий, яскравий, з довгенькою товстуватою трубочкою. Горішки округло-еліпсоїдальні, близько 0,6 мм завд., темно-бурі. Цв. 2/2 VI-VII.

Практичне значення. Медоносна, декоративна, ефіроолійна рослина. Використовується як в офіційній, так і народній медицині.

Загальний ареал. Помірна Європа, Західний Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Полісся. Борові піски у соснових та мішаних лісах; на галявинах, узліссях, сухих луках, відслоненнях.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, олігомезотроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори, субори і сугруди (A₁, A₂, B₁, B₂, C₁, C₂).

Індикаційне значення. Індикатор сухих і свіжих борів і суборів (A₁, A₂, B₁, B₂).

Чебрець повзучий.

Чемериця Лобелієва (чемериця Лобеля)

Veratrum lobelianum Bernh.

Родина Мелантієві (Melanthiaceae)

Морфологічна характеристика. Трав'янистий багаторічник з коротким, грубим кореневищем. Стебло грубе, порожнисте, пряме, до 1,75 м завв., при основі оточене рештками старих листків, у верхній частині й в суцвітті пухнасте. Листки численні, складчасті, зісподу коротко опушені. Нижні листки яйцевидно- або широко-еліптичні, коротко-загострені, 15-25 см завд., 10-15 см завш. Верхні листки зменшені, ланцетні, загострені. Суцвіття — опушена пірамідальна волоть, 25-55 см завд., з гронovidними гілками. Прицвіткі яйцевидні або круглясто-яйцевидні, значно довші від квітконіжки. Оцвітину жовтувато-зелена, розкрита; її частки еліптичні, вгорі заокруглені, звичайно дрібнозубчасті, при основі з нігтиком, зовні опушені, до 13 мм завд., зовнішні трохі коротші і ширші від внутрішніх. Тичинки коротші від оцвітину. Коробочка яйцевидно-тригранна. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Декоративна, отруйна рослина. Використовується у народній медицині та ветеринарії.

Загальний ареал. Помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах, Поліссі та Лісостепу досить звичайно; у Степу — зрідка, лише по долинах річок. Вільхові та вогкі широколистяні ліси, лісові галявини, торф'яні луки.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі сугруди і груди (C_4 , D_4).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів (C_4).

Чемериця Лобелієва.

Червець багаторічний (дивала многолетня)

Scleranthus perennis L.

Родина Гвоздичні (Caryophyllaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, сірувато-зелена, від основи розгалужена, досить міцна рослина. Стебла з лежачої основи висхідні або прямостоячі, 5-20 см завв., однобічно опушені короткими кучерявими волосками, іноді майже голі. Листки лінійно-шиловидні, гострі, зверху плоскі, знизу опуклі, з вілочками при основі, відхилені і здебільшого серповидно зігнуті. Квітки скупчені на кінцях гілок, у більш-менш густих півзонтиках. Чашечка гола або трохи опушена, її зубці довгасті, закруглено-тупі, по краях широко біло півчасті, при плодах сходяться. Звичайно всі 10 тичинок плідні. Плід разом із чашечкою (3)4-5 мм завд. Цв. VI-IX.

Практичне значення. Невідоме.

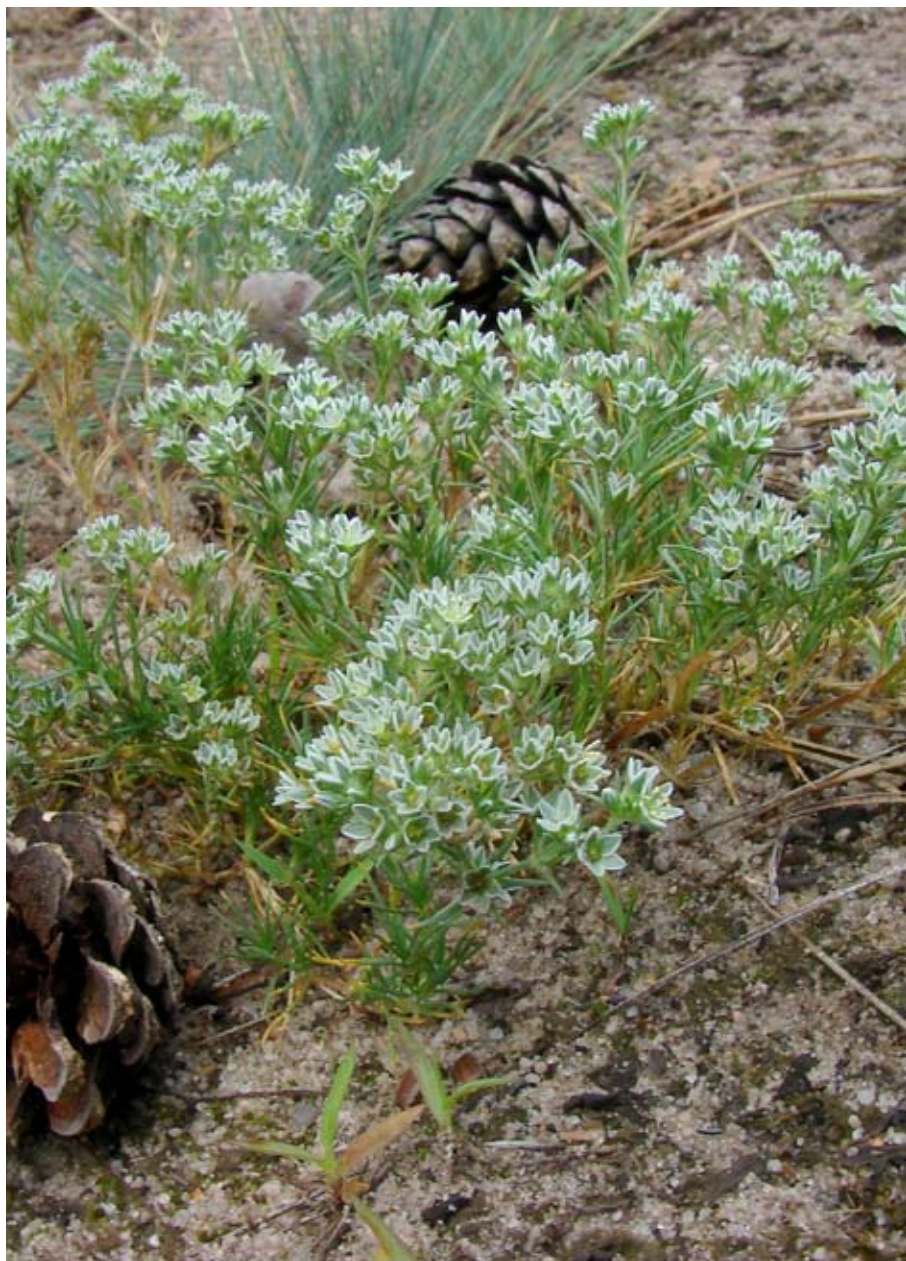
Загальний ареал. Європа, Крим, Кавказ, Мала Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Прикарпатті та на Поліссі звичайно; у Лісостепу — зрідка, переважно по борових терасах річок. Соснові ліси, відкриті піски, слабо задерновані галявини та узлісся, зруби та молоді лісові культури.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, олігомезотроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2 , B_2)

Червец багаторічний.

Черета трироздільна (черета трехраздельная)

Bidens tripartita L.

Родина Айстрові (Asteraceae)

Морфологічна характеристика. Однорічна трав'яниста рослина з веретеновидним коренем і великою кількістю тонких мичкуватих корінців на ньому. Стебло пряmostояче, 15-60(100) см завв., майже від основи досить розгалужене, з супротивно розміщеними гілками, голе або розсіяно опушене, часто при основі коричнюваго-червоне. Листки темно-зелені, зверху голі, зісподу розсіяноволосясті, супротивні (лише самі верхні часом чергові), до основи звужені в короткі, крилаті, по краю жорстковійчасті черешки. В загальному обрисі листки широкояйцевидні, 3-7 см завд., 1-4 см завш., розсічені на 3-5 яйцевидно-ромбічні або лінійні, по краю зарубчасто-зубчасті, на верхівці загострені частки. Середня кінцева частка більша за бокові, 5-10 см завд., 1,5-2,5 см завш., часто трироздільна, бокові частки — цілісні, 2-3 см завд., 5-10 мм завш., по краю зарубчасто-зубчасті. Кошики поодинокі, на кінцях стебел та гілок, пряmostоячі або пониклі, (6)10-15(25) мм завд. і завш., їх довжина майже дорівнює ширині. Обгортка дворядна, її зовнішні листочки у кількості 5-8, листкоподібні, зелені, довгасті або довгасто-лінійні, 1,2-2,5 см завд., 2,5-5 мм завш., до основи звужені, по краю жорстко-щетинисто-волосясті, дорівнюють кошикам або помітно, в 2-3 рази довші від них. Внутрішні листочки обгортки значно коротші від зовнішніх, овальні, буро-жовті, з численними поздовжніми темно-бурими жилками на спинці і вузькою плівчастою облямівкою по краю. Крайові язичкові квітки здебільшого відсутні; всі квітки у кошику трубчасті, жовто-коричневі. Лусочки, що вкривають спільне квітколоже, широколінійні, майже однієї довжини з сім'янками, не враховуючи довжини щетинок, що є на верхівці сім'янки; останні голі, клиновидні, 5-8(10) мм завд., 2-3 мм завш., на їх плоских боках посередині є по одному повздовжньому ребру, що вкрите, як і бокові ребра, жорсткими, відігнутими донизу щетинками. На верхівці бокові ребра сім'янок продовжені в 2 жорсткі щетинки 3-3,5 мм завд., які також вкриті відігнутими донизу щетинками. Цв. VII-IX.

Практичне значення. Лікарська рослина, широко використовується в офіційній та народній медицині. Може бути злісним бур'яном на зрубках, у лісових культурах та на городах.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Вільхові та сирі широколистяні ліси, кварталні просіки, береги водойм, канали, вогкі зруби, лісові культури та городи.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Черда трироздільна.

Чина весняна (чина весення)

Lathyrus vernus (L.) Bernh.

Родина Бобові (Fabaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з розгалуженим кореневищем. Стебло пряmostояче, розгалужене, гранчасте, 20-50 см завв. Листки 5-12 см завд., черешки їх 2-5 см завд., загальна листовна вісь закінчується вітрячком. Листочків 4-8; вони яйцевидні або широко-овальні, 3-8 см завд., 10-30 мм завш., довгозагострені, зісподу ясніші, з дугастими головними жилками. Квітконоси майже пряmostоячі, більш-менш дорівнюють листкам. Грона 3-8-квіткові, квіткі пониклі. Прицвітки дрібненькі, шиловидні. Квітконіжки коротші за чашечку, притиснено опушені. Чашечка широко-дзвоникувата; нижні зубці її широколанцетні, майже дорівнюють її трубочці; верхні — трикутні, значно коротші за нижні, сходяться верхівками. Віночок 14-18 мм завд., прапорець пурпурово-синювато-фіолетовий, обернено-яйцевидний, на верхівці виїмчастий; крила майже дорівнюють прапорцеві і значно довші за дуже зігнутий човник. Боби лінійні, 3,5-5 см завд., стиснуті, до верхівки звужені, голі, сітчасто-жилкуваті, стиглі — чорнуваті. Насінин в бобі 8-10, кулястих, гладеньких, іноді більш-менш строкатих; рубчик охоплює $\frac{1}{4}$ насінини. Цв. IV-V. Пл. V-VI.

Практичне значення. Медоносна, кормова рослина. Плоди є кормом диких птахів. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Сибір.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно. Тінисті широколистяні, рідше — сосново-широколистяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньюлюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C_2 , C_3 , D_2 , D_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих ґрунтів (D_2 , D_3).

Чина весняна.

Чистець болотний (чистец болотный)

Stachys palustris L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з довгими підземними пагонами, стебла від основи підведені, 30-150 см завв., прості або трохи розгалужені, вкриті здебільшого негустими, короткими і довгими волосками. Стеблові листки довгасто-ланцетні, 3-16(18) см завд., 6-30(47) мм завш., з коротким, 2-5 мм (рідко до 10-18 мм) завд. черешком або майже сидячі, при основі пластинки округлі або невиразносерцевидні, по краях пилчасті або зарубчасто-пилчасті, на верхівці загострені, з обох боків бархатисто опушені м'якими волосками. Покривні листки суцвіття вкорочені, яйцевидно-ланцетні, майже цілокраї. Несправжні кільця суцвіття 4-10 квіткові, в нижній частині його розсунуті, у верхній — зближені. Приквітки лінійно-ланцетні, дрібні, часто нерозвинені, квітконіжки дуже коротенькі. Чашечка трубчасто-дзвоникovidна, 7-10 мм завд., опушена більш-менш довгими відлеглими волосками, нерідко з домішкою коротеньких залозистих, з майже однаковими трикутно-ланцетними, закінченими коротеньким голим вістрям, зубцями, не коротшими від її трубочки. Віночок 10-14 мм завд., червоно-фіолетовий, зовні коротко волосистий, з домішкою залозистих волосків. Верхня губа його суцільна, трохи опукла, 4-5 мм завд., нижня — 7-8 мм завд., трилопатева, з округло-трикутною, вкритою темними плямочками середньою лопаттю. Трубочка пряма, всередині з косим перерваним кільцем сосочковидних волосків. Горішки яйцевидні 2-2,25 мм завд., 1,5-2 мм завш., чорнуваті. Цв. VI-VIII.

Практичне значення. Медоносна, харчоварослина. Використовується у народній медицині. Може бути злісним бур'яном у розсадниках та на городах.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія, Сибір, Північний Китай, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім Криму, де зрідка. Вільхові та вогкі широколистяні ліси, відкриті та чагарникові мезоевтрофні та евтрофні болота, береги водойм, вологі городи.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезоевтроф, мезогрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди і груди (C₄, C₅, D₄, D₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів і грудів (C₄, D₄).

Чистець болотний.

Чистець лісовий (чистец лесной)

Stachys sylvatica L.

Родина Губоцвіті (Lamiaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з довгим кореневищем. Стебла при основі висхідні, 35-75 см завв., розгалужені, як і черешки листків відлегло м'яковолосисті, у суцвітті залозисті. Стеблові листочки в кількості двох-п'яти пар, з черешками 1-8 см завд. і серцевидно-яйцевидно-трикутною пластинкою 3-15,5 см завд., 1,5-9,5 см завш., по краях зарубчасто-пилчасті, при верхівці загострені, рідше тупуваті, з обох боків м'яковолосисті, верхні листки густіше опушені, майже білоповстисті; нижні приквіткові листки короткочерешкові, яйцевидно-ланцетні, зазубрені, перевищують квітки; верхні — сидячі, ланцетні до лінійних, цілокраї, коротші за квітки. Суцвіття до 30 см завд., з 12-15 несправжніх кілець. Кільця більш-менш розсунуті, 4-6-квіткові; приквітки вузько-ланцетні, квітконіжки коротенькі, чашечка дзвоникovidна, 6-8 мм завд., опушена негустими простими довгими волосками і багато густішими залозистими, з майже однаковими, трикутно-ланцетними, гострокінцевими зубцями, трохи коротшими за її трубочку. Віночок 13-14 мм завд., темно-червоний, зовні волосистий; трубочка його пряма, всередині з кільцем сосочковидних волосків; верхня губа суцільна, трохи ввігнута, нижня — трилопатева, з закрученими боковими лопатями і зазубреною середньою лопаттю, з темними бурувато-пурпуровими плямами на світлішому загальному фоні, трохи довша за верхню допять. Горішки майже кулясті, близько 1,8 мм у діаметрі, темно-бурі, гладенькі. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Медоносна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Кавказ, Мала Азія, південь Сибіру, Середня Азія, Західні Гімалаї.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно, крім Злакового Степу. У широколистяних, рідше — мішаних лісах та чагарниках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі сугруди і груди (C₂, C₃, D₂, D₃).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих і вологих ґрунтів (D₂, D₃).

Чистець лісовий.

Чорниці (черника)

Vaccinium myrtillus L.

Родина Брусничні (Vacciniaceae)

Морфологічна характеристика. Розгалужений кущик 15-40(60) см завв., з гостроробристими голими гілками. Листки з яйцевидною, еліптичною або яйцевидно-еліптичною пластинкою, коротко загострені, дрібно-пилчасто зубчасті, на дуже коротких черешках, майже сидячі, (0,8)1-2,5(4,2) см завд. і (0,35)0,5-1,5(3) см завш., зверху світло-зелені, зісподу блідніші, голі або по жилках розсіяно короткоопушені, тоненькі, на зиму опадають. Квітки на коротких квітконіжках, поодинокі, в пазухах листків, 0,4-0,6 см завд. Чашечка у вигляді вузької оторочки з майже суцільним краєм, до 0,1 см завш. Віночок кулясто-гличиковидний, з відвернутими зубцями, зеленувато-білий, з рожевим відтінком. Тичинок 10, з короткими нитками і двома шиловидними придатками на спаєвищі. Зав'язь п'ятигнізда. Ягода куляста, до 1 см у діаметрі, чорна, у типової форми з синювато-сизуватою поволокою. Цв. V-VI.

Практичне значення. Харчова, вітаміноносна, красильна, технічна, медоносна рослина. Використовується в офіційній і народній медицині. Важливий корм мисливських копитних тварин (козулі, лося) та птахів (глухаря, тетерука, рябчика та ін.).

Загальний ареал. Циркумполярний.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Карпатах звичайно; у Лісостепу зрідка, по борових терасах річок. У хвойних, мішаних, рідше — листяних лісах; у Карпатах — до гірських вершин.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, олігомезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі бори і субори, свіжі та вологі сугруди (A₂, A₃, A₄, B₂, B₃, B₄, C₂, C₃).

Індикаційне значення. Індикатор вологих борів і суборів (A₃, B₃).

Чорниці.

Шейхцерія болотна (шейхцерия болотная)

Scheuchzeria palustris L.

Родина Шейхцерієві (Scheuchzeriaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста рослина з косим кореневищем, вкритим піхвами листків, розвиває довгі підземні гони. Стебло 10-25 см завв. Листи з довгими піхвами, при основі з довгим язичком і лінійною пластинкою, злегка жолобчасті, з ложковидною заглибиною на верхку. Нийнижчі листи зближені, середні — довші за решту листів, верхні — розставлені. Суцвіття — рідкі небагатоквіткові грона, квітки правильні, пелюстки роздільні. Покривні листи нижніх квіток листовидні, верхніх квіток — лускаті. Квітоніжки до 2,5 см завд., прямостоячі. Листочків оцвітини 6, ланцетних, до 3 мм завд., жовтувато-зелених, опадних. Тичинок 6, з довгими нитями та гострокінцевими пиляками, маточка 1, приймочка сидяча. Плодиків звичайно 3, рідко більше (до 6), косо-яйцевидних, здутих, горішковидних, двонасінних, до 5 мм завд. Цв. V-VII, пл. VIII-X.

Практичне значення. Кормова рослина диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Північна та помірна Євразія і Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі розсіяно, у Лівобережному Лісостепу — дуже рідко. Лісові та відкриті сфагнові болота оліготрофного та мезотрофного типів.

Екологічна характеристика. Світолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Мокрі бори і субори (A_5 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Шейхцерія болотна.

Щавель горобинний (щавель вороб'їний)

Rumex acetosella L.

Родина Гречкові (Polygonaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з повзучим кореневищем. Стебла 15-60(80) см завв., звичайно в кількості 1-4, рідко більше, борозенчасті, часто висхідні. Прикореневі та нижні стеблові листки з черешками, списовидні; середня лопать їх ланцетна або яйцевидно-ланцетна, загострена. Бокові лопаті коротші й вужчі, перпендикулярно відігнені або вгору загнуті, суцільні або 2-3-роздільні. Верхні листки майже сидячі, ланцетні або ланцетно-лінійні (форма й розміри листків дуже мінливі). Суцвіття волотевидно розгалужене, з гілками, спрямованими вгору, трохи вигнуті або прямі, не зигзаговидні; зовнішні частки оцвітини довгасті, при плодах майже вдвоє коротші від внутрішніх. Внутрішні частки оцвітини жіночих квіток яйцевидні, близько 1,5 мм завд., загострені, без горбочків або виростів при основі. Горішки близько 1 мм завд. Цв. V-VIII.

Практичне значення. Харчова рослина. Злісний бур'ян розсадників та городів на кислих ґрунтах.

Загальний ареал. Помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. У борах, по річкових берегах, на піскуватих узліссях і галявинах, як бур'ян у розсадниках та на городах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, мезоксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі, свіжі та вологі бори і субори ($A_1, A_2, A_3, B_1, B_2, B_3$), свіжі та вологі сугруди (C_2, C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих борів і суборів (A_2, B_2).

Щавель горобинний.

Щавель кислий (щавель кислий)

Rumex acetosa L.

Родина Гречкові (Polygonaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина. Коріння коротке, пучкувате, волокнисте. Стебла прямі, борозенчасті, до 1 м завв. Прикореневі та та нижні стеблові листки з довгими черешками, довгасто-яйцевидні, 2,5-13 см завд., 1,5-5 см завш., при основі стріловидні, з трикутними гострими, спрямованими донизу боковими лопатями, іноді майже списовидні, при верхівці більш-менш загострені або тупуваті; верхні сидячі, вузьчі, ланцетно-стріловидні. Суцвіття починається у верхній частині стебла, мало розгалужене, волотєвидне, негусте, вузьке. Квітки одностатеві (рослина дводомна), рожеві, червоні або жовтуваті, на квітконіжках, почленованих біля середини; у чоловічих квіток частки оцвітини всі спрямовані вгору, довгасто-овальні, внутрішні трохи більші від зовнішніх. У жіночих квіток зовнішні частки оцвітини відігнуті донизу і притиснені до квітконіжки; внутрішні прямі, округло-серцевидні, при плодах розростаються, до 3,5-5 мм завд., цілокраї, у вирізці при основі з спрямованим донизу придатком. Горішки тригранні, темно-коричневі, блискучі, на верхівці гострокінцеві. Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Лікарська, харчова, кормова рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — розсіяно, переважно на борових терасах річок. У світлих широколистяних та мішаних лісах, вільшняках, лісових галявинах та луках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі субори (B_2), свіжі і вологі сугруди (C_2 , C_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих суборів і сугрудів (B_2 , C_2).

Щавель кислий.

Щавель туполистий (щавель туполистный)

Rumex obtusifolius L. (*R. sylvestris* (Lam.) Wallr.)

Родина Гречкові (Polygonaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 60-120 см завв., з борозенчастим, у верхній частині розгалуженим стеблом, з відхиленими або дуговидно пониклими гілочками. Прикореневі листки на довгих плоских черешках, яйцевидні або довгасто-яйцевидні, з заокругленою або трохи серцевидною основою, при верхівці тупі, рідше гоструваті, до 30 см завд. і 16 см завш. Стеблові листки дрібніші, на коротких черешках, овально-ланцетні, з тупою верхівкою і більш-менш обрубленою, коротко-клиновидною і трохи серцевидною основою; всі листки голі. Суцвіття рідке, широко-волотевидне. Квіткові пучки більш-менш розсунуті; квітконіжки тонкі, вдвоє довші від часток оцвітини, почленовані нижче середини. Внутрішні частки оцвітини довгасто-яйцевидні, 2,5-3,5(5) мм завд., у 1,5-2 рази довші, ніж ширші, по краю в нижній частині зубчасті, з 1-3 дрібними зубчиками на кожному боці або іноді майже цілокраї, всі або рідко 1-2 при основі з горбочками. Горішки до 2,5 мм завд. Цв. VII-VIII.

Практичне значення. Дубильна рослина. Використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Північна Африка, Мала Азія, Крим, Кавказ, Передня Азія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. У хвойних, листяних та мішаних лісах, на лісових галявинах, як бур'ян по засмічених місцях.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, еумезотроф, гігромезофіт.

Екологічний ареал. Проміжні умови від вологих до сирих сугрудів і грудів (C₃₋₄, D₃₋₄).

Індикаційне значення. Індикатор проміжних умов від вологих до сирих сугрудів (C₃₋₄).

Щавель туполистий.

Щитник гребенястий (щитовник гребенчатый)

Dryopteris cristata (L.) A.Gray

Родина Щитникові (Dryopteridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 30-80 см завв., з коротким кореневищем, від якого відходить пучок з небагатьох листків. Листки в обрисі широколанцетно-яйцевидні, 2-пірчасті, диморфні, часто трохи складені вздовж центрального стрижня. Стерильні листки нахилені, пониклі, коротші від спороносних, більш-менш прямостоячих. Сегменти I порядку в обрисі ланцетні, у спороносних листків до верхівки різко звужені, розташовані перпендикулярно серединному стрижню або навіть вивернуті нижньою поверхнею доверху. Сегментів II порядку не більше 15 пар. Соруси численні, розміщені на більшій частині листа, сидять двома рядами на гілочках бокових жилок. Индузій білуватий, щільний, вкриває весь сорус, навіть після дозрівання спор. Спороносить у липні-серпні.

Практичне значення. Декоративна рослина, придатна для ландшафтного дизайну. Коріння вживають для культури орхідей. Є другорядним кормовим видом диких мисливських тварин.

Загальний ареал. Європа (крім Південної), приуральський Західний Сибір, Алтай, північний схід Північної Америки.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу розсіяно. Вільхові та сирі широколистяні ліси, лісові болота, заболочені чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі сугруди (C₄, C₅).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів (C₄).

Щитник гребенчатый.

Щитник чоловічий, папороть чоловіча (щитовник мужской, папоротник мужской)

Dryopteris filix mas (L.) Schott
Родина Щитникові (Dryopteridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина з товстим, горизонтальним або спрямованим косо догори кореневищем, густо вкритим залишками черешків, майже суцільно вкритих коричнево-бурими плівчастими лусками. Листя (ваї) високі, 50-100 см завд., на коротких, товстих еластичних черешках, відходять від кореневища у вигляді майже правильного воронковидного пучка. Черешок разом з головним стрижнем пластинки густо вкритий крупними, бурими, ланцетними лусочками. Пластинка ваї в обрисі еліптично-довгаста, до вершини та основи звужена, без залозистого вкриття, двічі-пірчаста. Сегменти першого порядку чергові, лінійно-ланцетні, загострені, з короткими черешечками, знову глибоко поділені на довгасті тупі сегменти другого порядку, з косо-зубчато-надрізаними краями. Зубці країв часток гострі або тупі, жилкування часток пірчасте, з 1-2 вилчастими боковими гілками. Соруси крупні, округлі, розташовані у два ряди по боках середньої жилки біля середини або нижче середини плідної гілочки. Покривальце нирковидне, голе, плівчате, не відпадає. Спори нирковидні, зовні мають почасті плескуваті або усічені горбочки чи бородавки. Спороносить у липні-вересні.

Практичне значення. Декоративна, отруйна рослина, придатна для ландшафтного дизайну. Використовується у народній медицині. Є важливим кормовим видом козулі.

Загальний ареал. Помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. По всій Україні звичайно. Ліси.

Екологічна характеристика. Тіньолюбива рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі сугруди і груди (C₃, C₄, D₃, D₄).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів і грудів (C₃, D₃).

Щитник чоловічий, папороть чоловіча.

Щитник шартрський, щ. голчастий (щитовник шартрський, щ. игольчатый)

Dryopteris carthusiana (Vill.) H.P.Fuchs (*D. spinulosa* (Müll.) Kuntze)
Родина Щитникові (Dryopteridaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна трав'яниста рослина, 20-60 см завв., з товстим, косим кореневищем. Листя (ваї) прямостоячі, або воронковидно розходяться від кореневища, м'які, ясно-зелені, довгасто-овальні, без залозистого вкриття. Пластинка двопірчаста, рівної довжини з черешком, що разом з серединним стрижнем ваї не густо вкритий широкими, овальними, з обох боків однаково яснобурими (однокольоровими) лусками. Сегменти 1-го порядку коротко-загострені, найнижчі майже супротивні, значно віддалені від інших, нерівнобокі, трикутно-ланцетні, решта сегментів ланцетні. Сегменти 2-го порядку довгасті, пірчасто-розсічені, найнижчі з черешечками, а ближче до верхка сидячі і коло самого верхка зливаються між собою, всі по краю зубчасті, причому кожний зубець витягнутий в більш-менш довгу, м'яку і тонку голочку. Найнижчий сегмент верхнього краю у віддаленій нижньої пари сегментів 1-го порядку більший від інших. Жилки в сегментах 2-го порядку 1-2-вилчасті; плідна гілочка вилочки значно вкорочена, і соруси містяться коло самого її верхка. Покривальце сорусів округло-нирковидне, шкірясте, частіше без залозистого вкриття, по краю зубчасте. Соруси дрібні, не зливаються, розташовані рядами. Спори по всій поверхні вкриті дрібненькими голочками, а крім того, вкриті вигризено-криловидними гребінцями, що анастомозують між собою. Спороносить у липні-серпні.

Практичне значення. Отруйна, антигельмінтна рослина. Використовується у народній медицині. Є важливим кормовим видом козулі.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі та Лісостепу звичайно. Хвойні, мішані та листяні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, гігрomezофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі субори і сугруди ($B_2, B_3, B_4, C_2, C_3, C_4$), вологі та сирі груди (D_3, D_4).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суборів і сугрудів (B_3, C_3).

Щитник шартрський, щ. голчастий.

Щучник дернистий (щучка дернистая)

Deschampsia caespitosa (L.) P.Beauv.

Родина Тонконогові (Poaceae)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, щільно дерновинна рослина, 30-70 (150) см завв. Стебла прямі, гладенькі. Пластинка листів плоска, рідко згорнена, зверху шерстка, з виразними жилками; язичок до 8 мм завд. Волоть розлога, пірамідальна, з тонкими шерсткими гілочками. Колоски 3,5-5 мм завд.; колоскові луски ланцетні, нерівні, внизу жовтувато-зелені, вище темно-фіолетові, по верхньому краю білоплівчасті, рідше цілком довтуваті. Нижня квіткова луска на спинці з остюком, що не перевищує квіткової луски. Коліно осі колоска поміж квітками вдвоє коротше за верхню квітку. Цв. VI-VII.

Практичне значення. Кормовий вид свійської худоби (низької якості), а також диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Євразія, Північна Америка, Австралія, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Поліссі звичайно; у Лісостепу — рідше, переважно по борових терасах річок; у Степу — дуже рідко. Вільхові та сирі широколистяні і мішані ліси, болотисті луки, евтрофні болота.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, мезотроф, мезогігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі субори і сугруди (B₄, C₄).

Індикаційне значення. Індикатор сирих сугрудів (C₄).

Щучник дернистий.

Яглиця звичайна (сныть обыкновенная)

Aegopodium podagraria L.

Родина Зонтичні (Аріасеае)

Морфологічна характеристика. Багаторічна, трав'яниста, гола рослина з довгим кореневищем. Стебло 50-100 см завв., гладеньке, порожнисте, борозенчасте, вгорі трохи розгалужене. Нижні листки з довгими черешками, в обрисі широко трикутні, двічі трійчасті, з довгасто-яйцевидними, гостро-пилчастими, загостреними частками; верхні — дрібніші, з коротко розширеними у піхву черешками, трійчасті, з бічними листочками, звичайно двороздільними, рідше — цілісними. Верхівковий зонтик 7-9 см у діам., з 20-25 дуже коротко і шорстко опушеними променями, плодючий; бічні зонтики — друбніші, неплідні. Обгортки та обгорточок немає; пелюстки білі, близько 1,5 мм завд. Плоди довгасті, трохи стиснуті з боків, близько 3 мм завд.; підстовпчик конічний; стовпчики довгі, зпочатку розхильчасті, при достиглих плодах відігнуті донизу, прилеглі, нерідко дорівнюють половині довжини плода. Цв. V-VII.

Практичне значення. Медоносна, харчова (салатна) рослина. Використовується у народній медицині. Кормовий вид диких мисливських копитних.

Загальний ареал. Євразія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Лісових районах та Лісостепу звичайно. Широколистяні, вільхові та мішані ліси, вологі тіністі яри, чагарники.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, евтроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі, вологі та сирі сугруди і груди ($C_2, C_3, C_4, D_2, D_3, D_4$).

Індикаційне значення. Індикатор вологих сугрудів та грудів (C_3, D_3).

Яглиця звичайна.

МОХОПОДІБНІ

Гілокомій блискучий (гілокомій блестящий)

Hylocomium splendens (Hedw.) Schimp.

Родина Гілокомієві (Hylocomiaceae)

Морфологічний опис. Потужні, нещільні дернинки, жовто- або оливково-зелені, шовково блискучі, пізніше до низу світло-коричневі. Стебло до 10-20 см, назрізі овальне, без центрального тяжа, з вигинчастими при основі безлистими, вгору двічі- або тричіперисторозгалуженими, ярусно розташованими щорічними пагонами. Пагони першого порядку до 15-20 см, гілочки тонкі, загострені. Низові листки при основі щорічних пагонів лускуваті, прилегли; стеблові листки незбіжні, широколанцетні або видовжено-яйцеподібні, раптово звужені у довгу звивисту верхівку, слабо поздовжньо складчасті, іноді під верхівкою слабо хвилясті, до $\frac{1}{4}$ довжини листка. Клітини лінійні, товстостінні, з виступами у верхніх кутках на спинному боці листка, при основі коротші. Дводомний. Коробочка на гладенькій червоній, 1,5-2,5 см, ніжці, зігнута, коротко або видовжено-овальна; кришечка загострена, з дзьобиком. Спори 10-15 мкм, майже гладенькі.

Практичне значення. Вивчене слабо.

Загальний ареал. Гренландія, Ісландія, Шпіцберген, Євразія, Африка, Північна і Південна Америка, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно. Хвойні ліси.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина мезотрон, мезофіт. Домінант, часто утворює суцільні килими.

Екологічний ареал. Вологі бори, свіжі та вологі субори (A_3 , B_2 , B_3).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суборів (B_3).

Гілокомій блискучий.

Дикран багатоніжковий (дикран многоножковий)

Dicranum polysetum Sw.

Родина Дикранові (Dicranaceae)

Морфологічний опис. Дернинки рихлі, понад 10 см завв., жовто-зелені, блискучі, внизу густоповстисті. Листки 7,5-8,5 мм, рідше 5-8,5 мм завд., розпростерті, верхівкові брунькоподібно складені, злегка однобічні, поперечно-хвилясті, видовжено-ланцетні, довго загострені, далеко вниз грубозазублені, внизу злегка відгорнуті. Жилка тоненька, закінчується коротко перед верхівкою, на спинному боці з 3-4 пилчастими поздовжніми пластинками. Клітини пластинки листка розташовані в один шар, 50-100x10-15 мкм, зрідка до 130 мкм, з потовщеними пористими стінками, в кутках основи листка вушкові клітини 2-3-шарові. Дводомний. Внутрішні листки з ніжною жилкою, на верхівці заокруглені, раптово звужені в шилоподібну верхівку. З одного перихеція по 1-5 спорогонів. Ніжка спорогона жовто-червонувата, 3-4 см завд. Коробочка циліндрична, зігнута й нахилена, гладенька, світло-коричнева, порожня — складчаста, під устям звужена. Клітини екзотецію на спинному боці коробочки видовжені, на черевному — квадратні й прямокутні. Кришечка з дуже довгим тонким, вгору загнутим дзьобиком. Перистом до половини поділений на 2-4 зубці, вгорі папілозні. Спори 18-21 мкм, жовто-зелені, слабопапілозні.

Практичне значення. Слабо вивчене.

Загальний ареал. Помірна Євразія, Північна і Центральна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу зрідка, виключно по борових терасах річок. У хвойних, мішаних, рідше — листяних лісах, на болотах по верхівках купин.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, оліготроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори і субори (A_2 , A_3 , B_2 , B_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих борів і суборів (A_2 , A_3 , B_2 , B_3).

Дикран багатоніжковий.

Зозулин льон звичайний (кукушкин лен обыкновенный)

Polytrichum commune Hedw.

Родина Політрихові (Polytrichaceae)

Морфологічний опис. Дернинки великі, нещільні, іноді вкривають значні площі, темно-зелені. Стебла 10-40 см завв. і більше, віддалено облістені, прості, внизу іноді з поодинокими ризоїдами. Сухі листки прямі, з відігнутими кінцями, рідше щільно до стебла притиснені, вологі — відігнуто відхилені, лінійно-ланцетні, шилоподібно загострені, 8-12 мм завд. Піхви жовтуваті або білі, блискучі. Краї листка майже до піхви зазублені великими одноклітинними зубцями. Жилка на спинному боці вгорі зазублена, виступає коротким, дуже зазубленим червоно-бурым вістрям. Поздовжніх пластинок 40-70, з 5-7 рядів клітин. Верхні клітини поздовжніх пластинок гладенькі, на поперечному зрізі угорі розширені, більші за інших, нерідко подвійні, звичайно глибокожолобчасті. Клітини піхви видовжено-прямокутні до лінійних, до країв вужчі, безбарвні. Зовнішні перихеціальні листки високопіхвові, більші від інших, вгорі з пластинками, внутрішні коротші, коротко загострені, безбарвні, плівчасті. Ніжка спорогона 6-12 см завд., товста, жовто-червона, блискуча. Коробочка прямостояча, згодом горизонтальна або звисла, гостро-4-6-ребриста, з різко відмежованою шийкою. Клітини екзотецій великі, близько 35 мкм, злегка опуклі, здебільшого 4-6-кутні, товстостінні. Зубців перистома 64. Кришечка з коротким прямим дзьобиком. Ковпачок опускається нижче коробочки, золотисто-жовтий, шовково блискучий. Спори 8-10 мкм, зелено-жовті, гладенькі. Двodomний.

Практичне значення. Вивчене слабо.

Загальний ареал. Гренландія, Євразія, Північна і Південна Америка, Африка, Австралія, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу розсіяно, переважно по борових терасах річок. Вогкі та мокрі хвойні, мішані і широколистяні ліси, торфові болота, пустищні луки, скельні відслонення.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, олігомезотроф, мезогірофіт.

Екологічний ареал. Вологі та сирі бори та субори (A_3, A_4, B_3, B_4).

Індикаційне значення. Індикатор сирих борів та суборів (A_4, B_4).

Зозулин льон звичайний.

Зозулин льон волосконосий (кукушкин лен волосконосный)

Polytrichum piliferum Hedw.

Родина Політрихові (Polytrichaceae)

Морфологічний опис. Дернинки нещільні, звичайно низенькі, 2-5 см завв., жовтувато-зелені до червоно-бурих, від кінцевих волосків сизуваті. Стебла прямі, зрідка угорі вилчасто розгалужені, тільки біля основи з ріденькою ризоїдною повстю, угору скупчено облістені. Сухі листки щільно прилеглі, вологі — вгору відхилені, до 5-6 мм завд., з широкопіхвової жовтуватої основи видовжено-ланцетні, часто з тупуватою верхівкою, з широко загнутими, незазубленими краями, на спинному боці гладенькі або з досить високими жовтуватими папілами. Жилка широка, на спинному боці вигинається, виступає з листка в б.м. довгий, іноді рівний довжині листка, зазублений безбарвний волосок. Поздовжніх пластинок 24-35. Верхня клітина поздовжніх пластинок пляшкоподібна з б.м. потовщеною зовнішньою стінкою. Клітини піхвової частини листка жовті, прямокутні, на краях піхви видовжено-прямокутні, безбарвні. Ніжка спорогона 1-4 см завд., червона. Коробочка прямостояча, стигла — горизонтальна або звисла, маленька, короткопризматична до кубічної, гостро-4-граниста, до 4 мм завд., з різко відшнурованою шийкою, яскраво-коричнева. Кришечка плоскоопукла, з коротким прямим дзьобиком. Зубців перистома 64. Ковпачок яскраво-коричневий, вкриває всю коробочку. Спори жовто-зелені, гладенькі, 9-12 мкм. Двodomний.

Практичне значення. Є піонером задерніння сухих пісків, сприяє розвитку рослинного покриву на початкових стадіях сингенезу.

Загальний ареал. Гренландія, Шпіцберген, Євразія, Північна та Південна Америка, Африка, Австралія, Океанія, Антарктика.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу спорадично; у гірському Криму — зрідка. У сухих соснових борах, по відкритих піщаних дюнах; рідше — у світлих, сухих мішаних та листяних лісах; на відслоненнях силікатних порід.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі бори, субори та суг руди (A_1 , B_1 , C_1).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів (A_1).

Зозулин льон волосконосий.

Плевроцій Шребера (плевроцій Шребера)

Pleurozium schreberi (Willd. ex Brid.) Mitt.

Родина Гілокомієві (Hypnaceae)

Морфологічний опис. Дернинки великі, нещільні, зелені або жовто-зелені, блискучі. Стебла з прилеглої до субстрату основи припідняті до більш-менш прямих, без ризоїдів, майже перисто розгалужені, на поперечному зрізі овальні, з центральним тяжем із дрібних тонкостінних клітин. Стеблові листки черепичасті, увігнуті, в сухому стані неясно зморшкувато-складчасті, яйцеподібні, у верхівці заокруглені, або коротко й тупо загострені, іноді з короткою відігнутою слабо зазубленою верхівкою. Край листка при основі плоский або відгорнутий і широко загнутий в середину у верхівці. Жилка коротка й подвійна, займає $\frac{1}{4}$ довжини листка. Клітини лінійні, гладенькі, тонкостінні, 1:8-12, при основі 1:6, товстостінні й пористі, оранжеві, в кутках основи листка — опукла група короткопрямокутних, квадратних з товстими оранжевими стінками клітин, які не доходять до жилки. Дводомний. Ніжка спорогона пряма, 2-2,5 см завд., червона, гладенька. Коробочка похила майже до горизонтальної, видовжено-яйцеподібна, злегка зігнута. Кришечка випукло-конічна. Спори округлі, папілозні, 11-20 мкм.

Практичне значення. Вивчене слабо.

Загальний ареал. Гренландія, Ісландія, Шпіцберген, Євразія, Північна та Південна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. Зустрічається по всій Україні, але частіше у Лісовій зоні. Хвойні та мішані ліси, рідше — листяні ліси; на верхівках купин по сфагнових болотах, по лісових суходільних луках.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, оліготроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Свіжі та вологі бори та субори (A_2 , A_3 , B_2 , B_3).

Індикаційне значення. Індикатор свіжих та вологих борів та суборів (A_2 , A_3 , B_2 , B_3).

Плевроцій Шребера.

Птилій пірчастий (птилий перистий)

Ptilium crista-castrensis (Hedw.) De Not.

Родина Гіпнові (Hypnaceae)

Морфологічний опис. У досить потужних, нещільних, жовто- або блідо-зелених блискучих дернинках. Стебло лежаче або висхідне, часом до майже прямого, густо одно або двічі перисторозгалужене, нагадуючи загальним виглядом страусове перо або вайю папороті, з численними ланцетними або шилоподібними парафіліями, на зрізі округло-овальне, центральний тяж з дрібних потовщених клітин. Стеблові листки з широкоовальної, слабо збіжної основи поступово звужені, ланцетно-шилоподібні, сильно серпоподібно зігнуті, 2,4-2,7x1,0-1,2 мм, глибоко поздовжньо складчасті, з плоским, від середини вгору зубчастим краєм; жилка коротенька, подвійна або відсутня. Клітини гладенькі, вузьколінійні, товстостінні, в кутках листка нечисленні квадратні. Гілкові листки вужчі й менші, менш виразно зубчасті. Дводомний. Ніжка спорогона 4-5 см. Коробочка похила до майже горизонтальної, кришечка з бородавкою. Спори 10-14 мкм, зелені.

Практичне значення. Вивчене слабо.

Загальний ареал. Гренландія, Євразія, Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах звичайно; у Поліссі спорадично; у Лісостепу — зрідка, по борових терасах річок. У хвойних, рідше мішаних лісах; зрідка на вкритих гумусом скелях, а також верхівках купин на сфагнових болотах.

Екологічна характеристика. Тіньовитривала рослина, олігомезотроф, мезофіт.

Екологічний ареал. Вологі бори та субори (A_3 , B_3).

Індикаційне значення. Індикатор вологих суборів (B_3).

Птилії пірчастий.

Сфагн магелланський (сфагн магелланский)

Sphagnum magellanicum Brid.

Родина Сфагнові (Sphagnaceae)

Морфологічний опис. Дернинки від зеленого до червоно-бурого кольору. Гіалодерма стебла складається з 3-5 шарів клітин; клітини її з потовщенням і круглими порами. Склеродерма звичайно рожева або буро-червона. Стеблові листки лопатовидної форми, 1,0-2,0 мм завд. і при основі 0,7-0,8 мм завш. або без потовщень, або з потовщенням й порами в верхній частині. Галузкові листки від округло-овальних до довгасто-овальних, 1,4-2,0 мм завд., з внутрішнього боку з круглими великими порами по краю листка, з зовнішнього — з численними еліптичними порами, розміщеними біля бічних стінок клітин. Хлорофілоносні клітини на поперечному розрізі галузкових листків еліптичні, згори і знизу закриті через зростання між собою водонесних клітин, які відокремлені тут тільки тоненькою перегородкою. Спори жовті, тонкокрапчасті, 24-28 μ у діаметрі.

Практичне значення. Антисептична та технічна рослина, сировина для отримання спеціальних сорбентів.

Загальний ареал. Арктична та помірна Євразія, Північна та Південна Америка, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах розсіяно; у Поліссі досить звичайно, у Лісостепу зрідка — у прадолині Дніпра та по борових терас річок; у Степу дуже рідко — по болотах-блюдцях борових терас річок. Відкриті та лісові (соснові та березові) мезотрофні та оліготрофні болота. У Карпатах — до висоти 1800 м. Формує килими або високі купини.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт, пристосована до перемінного зволоження (літнього пересихання).

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор мокрих борів і суборів (A_5 , B_5).

Сфагн магелланський.

Сфагн оманливий (сфагн обманчивий)

Sphagnum fallax (H.Klinggr.) H.Klinggr.

Родина Сфагнові (Sphagnaceae)

Морфологічний опис. Рослини від дрібних до досить міцних, від блідо-зеленого до жовтого та бурого кольору. Гіалодерма стебла або не виявлена зовсім, або більш-менш різко відокремлена від блідої або жовтуватої склеродерми і складається з 2-4 шарів клітин. Стеблові листки рівнобічно- або рівнобедрено-трикутні, трикутно-язиковидні, або язиковидні 0,5-1,2 мм завд. та при основі 0,5-1,0 мм завш., часто зверху загострені, звичайно без потовщень оболонки водонесних клітин і пор; облямівка вниз дуже поширюється. Галузкові листки дуже різного розміру, від вузьколанцетних до широколанцетних, 0,8-3,0 мм завд., в сухому стані більш-менш хвилясті. Водонесні клітини з внутрішнього боку звичайно з еліптичними та круглими порами або псевдопорами, з зовнішнього боку з однією-кількома великими порами в верхній частині клітини; крім того, в верхній частині листка часом з дрібними порами та псевдопорами. Хлорофілоносні клітини галузкових листків на поперечному розрізі трикутні або закриті з внутрішнього боку листка. Дводомні рослини. Спори жовті, гладкі або тонкозернисті, близько 25 μ у діаметрі.

Практичне значення. Антисептична та технічна рослина, сировина для отримання спеціальних сорбентів.

Загальний ареал. Арктична та помірна Євразія та Північна Америка.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно, у Лісостепу зрідка — у прадоліні Дніпра та по борових терас річок; у Лівобережному Степу зрідка — по болотах-блюдцях борових терас річок. Відкриті та лісові (соснові та березові) мезотрофні та рідше — оліготрофні болота. Формує переважно килими.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, гігрофіт.

Екологічний ареал. Сирі та мокрі бори і субори (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Індикаційне значення. Індикатор сирих та мокрих борів і суборів (A_4 , A_5 , B_4 , B_5).

Сфагн оманливий.

ЛИШАЙНИКИ

Кладонія дюймова (кладонія дюймова)

Cladonia uncialis (L.) F. Weber ex F.H. Wigg.
Родина Кладонієві (Cladoniaceae)

Морфологічний опис. Лусочки горизонтальної слані дрібні, 0,5-1 мм завд., тоненькі, зарубчасті чи вирізані, рано зникають. Подеції 2-8 см завв. і 1-2(5) мм завт., зібрані в щільні дернинки, звичайно гладенькі і слабоблискучі, рідко дещо бородавчасті, світло-зеленувато-жовтуваті, іноді місцями з білуватими проміжками між темніше забарвленими ділянками, що містять групи водоростей, з добре розвинутим суцільним коровим шаром, більш-менш циліндричні, місцями (особливо біля розгалужень) розширені чи здуті, вгорі без кубків, соредіїв і лусочок, кількаразово густо вилчато чи неправильно, більш-менш коротко розгалужені з кінцевими гілочками прямими, шиловидними, часто з розміщеними зірочкою по 3-5 прямостоячими, коротенькими, часто шиповидними, трохи коричнюватими верхівками гілочок. В місцях розгалуження подеції здебільшого з дірочками, особливо добре помітними на верхівці, між кінчиками гілочок, що утворюють кінцеву зірочку й можуть нагадувати іноді маленький кубок. Коровий шар подеціїв 30-40 μ завт. Зовнішній серцевинний шар добре розвинутий, без різкої межі переходить у внутрішній серцевинний шар, що досягає 30-80 μ завт. Апотеції поодинокі чи скупчені, маленькі, близько 0,3-0,5(1) мм у діам., плоскуваті, обведені тоненьким краєм, далі більш-менш випуклі, без краю, жовтуваті-коричневі, рідше до бурих, розміщені на кінцях вкорочених гілочок. Епітеції буруватий. Гіменіальний шар безбарвний, близько 30-50 μ завв. Сумки булавовидні, близько 30-50x8-10 μ . Спори видовжено-еліпсоїдальні до веретеновидних, 10-15x3-3,5 μ . Пікнідії видовжено-еліпсоїдальні або циліндричні, бурі до чорнуватих, 0,2 мм завш., з червоним вмістом, розвиваються по одному чи скупчені по кілька на кінцях гілочок. Пікноконідії паличковидні, злегка зігнуті, 6-7x1 μ .

Практичне значення. Мало вивчене.

Загальний ареал. Північна та помірна Євразія, Гренландія, Північна та Південна Америка, Тасманія, Нова Зеландія, Субантарктика.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах рідко; у Поліссі звичайно; у Лісостепу зрідка — по борових терасах річок; у Гірському Криму зрідка. На піщаних ґрунтах у сухих соснових та березових лісах, по відкритих піщаних дюнах, високих купинах на болотах; на освітлених піщаних галявинах та у розріджених деревостанах у свіжих борах.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів і суборів (A_1 , B_1).

Кладонія дуюмова.

Кладонія м'яка (кладония мягкая)

Cladonia mitis Sandst.

Родина Кладонієві (Cladoniaceae)

Морфологічний опис. Подеції гілочковоподібні, в дернинках, досить міцні, циліндричні, прямостоячі, рідко зігнуті, до 3-8(10) см завв. і близько (0,5)-1(2) мм завт., матові, світлі, білуваті, жовтувато-сизі або сірувато-солом'яного кольору, не вкриті коровим шаром, з більш-менш щільною повстяною поверхнею, гладенькі чи іноді (старі рослини) дещо бородавчасті, розсіяно анізотомічно трихотомічно розгалужені, часто спостерігається, а іноді й переважає тетрахотомія та дихотомія. В місцях розгалуження є дірочки. Головний стовбурець виразно помітний. Кінцеві гілочки світло забарвлені чи злегка буруваті (рідко бурі), розходяться в різні боки, або більш-менш прямостоячі, зрідка на один бік похилі. Фертильні гілочки більш-менш прямостоячі. Зрілі коліна живої частини подеціїв близько 4-6 мм завд. Апотеції майже кулясті, коричневі, червоно-бурі, іноді сизо-коричневі, голі, матові, до 0,5 мм у діам. Епітецій коричневий чи оливково-бурий. Гіменіальний шар щільний, 35-40 μ завв. Спори видовжено-овальні, 8-13x2-3 μ . Пікнідії розміщені на кінці гілочок, яйцевидні, з безбарвним вмістом. Пікноконідії паличковидні, дещо зігнуті, 6-8x1 μ . На смак не гіркі. Містить правообертову уснінову та рангіформову кислоти.

Практичне значення. Є важливим кормовим видом північного оленя.

Загальний ареал. Євразія, Гренландія, північна та помірна Північна Америка, Південна Америка, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Прикарпатті розсіяно; у Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу зрідка — по борових терасах річок. На піщаних ґрунтах у світлих сухих соснових, березових та мішаних лісах, по відкритих піщаних дюнах, узліссях.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів і суборів (A_1 , B_1).

Кладонія м'яка.

Кладонія оленьча (кладонія оленья)

Cladonia rangiferina (L.) Nyl.

Родина Кладонієві (Cladoniaceae)

Морфологічний опис. Горизонтальна слань тонка, сірувато-білувата, накипна, у вигляді непокритих корою, близько 0,2-0,4 мм завш., бородавочок, більш-менш злитих чи роз'єднаних, рано зникає і дуже рідко буває помітною. Коли утворюються подеції, її вже не буває. Подеції гілочкоподібні, зібрані в дернинку, звичайно прямостоячі, рідко майже стеляться, вузькоциліндричні, 2-15(30) см завв. (звичайно близько 10 см) і 0,5-2(3) мм завт., матові, сірого, частіше темно-сірого або білуватого та сизо-сірого кольору, без жовтого відтінку, часто з синюватим або фіолетовим відтінком, на дуже освітлених місцях стають коричневими на освітленому боці. Подеції на поверхні щільно повстяні, без корового шару, матові, гладенькі або іноді (особливо при основі) з помітно бородавчастою поверхнею, рясно розгалужені. Галуження анізотомічне, тетрахотомічне, рідше дихотомічне чи трихотомічне, пазухи дихотомічних розгалужень цілі, пазухи тетрахотомічних і трихотомічних — часто з помітними дірочками. Головний стовбурець виразно помітний. Кінцеві гілочки більш-менш тонкі, поступово звужуються до шиловидних, або тупуваті, на кінцях від світло- до темно-коричневих, зібрані у китиці, в стерильному стані дуже відігнуті в один бік донизу. Гілочки, що несуть апотеції, прямостоячі, променисто розходяться. Довжина живих колін коливається від 5 до 8 мм. Апотеції малі, близько 0,5-1 мм у діам., розміщені більш-менш зонтиковидно на кінцях гілочок по одному, рідше по кілька, напівкулясті, коричневі, з диском без краю. Гіменіальний шар близько 80 μ завв., в нижній частині світло-буруватий, вгорі бурий. Сумки циліндрично-булавовидні, близько 35-40x7-8 μ . Спори видовжено-веретеновидні, 8-13x2-3,5 μ . Пікнідії скупчені на верхівці гілочок, бурі до чорнувато-бурих, яйцевидні до напівкулястих, 0,1-0,14x0,1-0,17 мм, з незабарвленим вмістом. Пікноконідії паличковидні, більш-менш зігнуті, 4-8x1 μ .

Практичне значення. Є важливим кормовим видом північного оленя.

Загальний ареал. Арктична та помірна Євразія, Гренландія, арктична та помірна Північна Америка, Південна Америка, Субантарктика.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Прикарпатті розсіяно; у Поліссі звичайно; у Лісостепу зрідка — по борових терасах річок. На піщаних ґрунтах у світлих сухих соснових, березових та мішаних лісах, по відкритих піщаних дюнах, узліссях.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів і суборів (A_1 , B_1).

Кладонія оленьча.

Кладонія струнка (кладонія стройная)

Cladonia gracilis (L.) Willd.

Родина Кладонієві (Cladoniaceae)

Морфологічний опис. Лусочки горизонтальної слані невеликі, 1-4 (8) мм завд. та 1-3 мм завш., виразані або зарубчасті, зверху матові, оливково-зелені або коричнюваті, знизу білі, щільні, прилеглі чи дещо висхідні, рано зникають. Подеції близько 1-8(14) см завв. і 0,5-5 мм завт., ростуть дернинками, розширені вгорі в кубки чи рідше циліндричні, роговидні чи шиловидні, прості або злегка розгалужені, не продірявлені в місцях розгалуження, вкриті добре розвинутим гладеньким коровим шаром, без соредіїв та ізидіїв, матові чи слабоблискучі, коричнево-або сіро-зеленуваті, оливково-бурі до темно-коричневих (на сонячних місцях), при основі (відмираюча частина) чорнуваті, голі чи з лусочками. Кубки 1-10 мм завш., правильні чи трохи косі, з непродірявленим дном, по краях часто дрібнозубчасті або з повторними кубковидними проліфікаціями. Апотеції розвиваються по краю кубків чи на верхівках подеціїв, 1-4(8) мм у діам., сидячі чи на коротких ніжках, опуклі, без краю чи рідко з тонким краєм, поодинокі, голі, матові, коричневі. Епітецій буруватий. Гіменіальний шар 30-40 μ завв. Сумки булавовидні. Спори еліпсоїдні, 9-15x2,5-4 μ . Пікнідії близько 0,25-0,5 мм у діам., більш-менш яйцевидні чи сосочковидні з безбарвним вмістом, розміщені по краю кубків. Пікноконідії циліндричні, на кінцях звужені, трохи зігнуті, чи більш-менш прямі, 5-7x0,5 μ .

Практичне значення. Вивчене мало.

Загальний ареал. Євразія, Африка, Гренландія, Північна та Південна Америка, Австралія, Полінезія, Нова Зеландія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Поліссі звичайно; у Лісостепу та Степу зрідка. На піщаних ґрунтах у сухих соснових, березових та мішаних лісах, по відкритих піщаних дюнах; на освітлених піщаних галявинах та у розріджених деревостанах у свіжих борах; на відслоненнях кристалічних порід.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів і суборів (A_1 , B_1).

Кладонія струнка.

Цетрарія ісландська (цетрария исландская)

Cetraria islandica (L.) Ach.

Родина Пармелієві (Parmeliaceae)

Морфологічний опис. Слань куциста, шкірясто-хрящувата, звичайно утворює пухкі дернинки, складається з прямостоячих часток, рідко вони стелються, іноді (рідко) з поодиноких часток до 10 см завв. Верхня поверхня гладенька, блискуча, з дрібними заглибленнями чи майже рівна, сірувато-зелена, оливково-бура до коричневої, при основі часток (відмираючі частини) звичайно забарвлена в жовтувато-червоний колір. Частки 0,2-3(5) см завш., біль-менш жолобчасті, іноді загнуті майже трубковидно нижнім своїм боком назовні, рідко більш-менш плоскі, вилчато або неправильно розгалужені, по краях здебільшого несуть тверді, щетинко видні, прямі, прості чи розгалужені війки з пікнідіями. Нижній бік лопатей світліший, більш-менш блискучий, більш-менш рівний, але під апотеціями сильно зморшкуватий. Апотеції зустрічаються рідко, розташовані на верхній поверхні на розширених кінцях часток, 3-10 мм у діам., з голим оливково-коричневим до темно-каштанового опуклим диском, обведеним покарбованим або цілим краєм, що часто зникає. Збоку та знизу поверхня сланевого футляра зморшкувата. Гіпотецій блідо-жовтуватий. Гіменіальний шар 45-55 мкм завв. Сумки здуто-булавовидні, 35-40x12-15 мкм. Спори овальні до яйцевидних, 8-12x3-6 мкм. Пікноконідії прямі, паличковидні, 5-8x1 мкм. Містить протоліхестеринову, ліхестеринову та фумарпротоцетрарову кислоти.

Практичне значення. Лікарська рослина, використовується у народній медицині.

Загальний ареал. Європа, Азія, Африка, Північна та Південна Америка, Австралія.

Географічне поширення та місцезростання в Україні. У Карпатах та Прикарпатті, Західному та Правобережному Поліссі розсіяно; у Волинському та Правобережному Лісостепу зрідка; у Гірському Криму — зрідка. На рівнині та в горах до альпійського поясу. На легких піщаних ґрунтах у сухих соснових борах, відкритих освітлених місцях по піщаних дюнах, рідинах та узліссях у сосняках зеленомошних.

Екологічна характеристика. Світлолюбна рослина, оліготроф, ксерофіт.

Екологічний ареал. Сухі та свіжі бори і субори (A_1 , A_2 , B_1 , B_2).

Індикаційне значення. Індикатор сухих борів і суборів (A_1 , B_1).

Кладонія струнка

ФОТОГРАФІЇ ТИПІВ ЛІСОРОСЛИННИХ УМОВ

Сосняк лишайниковый у сухому бору (А₁).

Сосняк зеленомоховий у свіжому бору (A_2).

Сосняк чорнично-зеленомоховий у вологому бору (A_3).

Сосняк багново-сфагновий у сирому бору (A_4).

Розріджений сосняк пухівково-журавлиново-сфагновий у мокрому бору (A_5).

Сосняк лишайниковий у сухому суборі (B₁).

Сосняк орляково-зеленомоховий у свіжому суборі (В₂).

Сосняк крушиново-чорнично-зеленомоховий у вологому суборі (В₃).

Сосняк пухівково-сфагновий у сирому суборі (В₄).

Сосняк пухівково-журавлиново-сфагновий у мокрому суборі (В₅).

Дубняк ліщиново-мікелієвоосоковий у сухому сугруді (С₁).

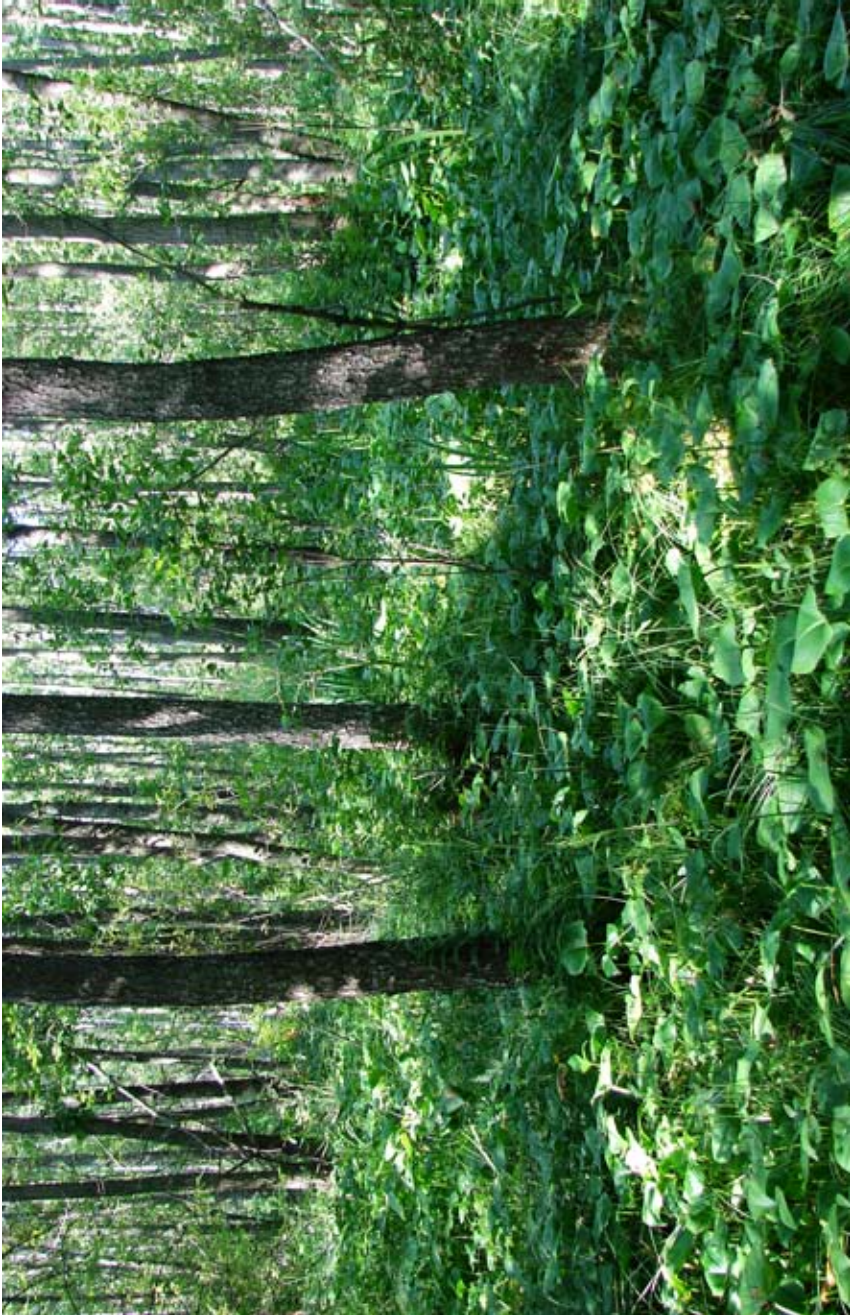
Сосново-дубовий ліс різногравно-конвалієвий у свіжому сугруді (С₂).

Весняний аспект з анемони дібрової
у вологому дубово-сосновому сугруді (С₃ДС).

Вільшняк страусоперовий у сирому суструді (С₄).

Вільшняк болотнообразковий у мокрому сузурді (С₅).

Грабова діброва волосистоосокова у свіжому груді (D_2).

Грабова діброва з весняним аспектом рясга порожнистого у вологому ґруді (D_3).

Вільшняк кропивовий у сирому груді (D₄).

Вільшняк прибережноосоковий у мокрому груді (D₃)

СПИСОК РОСЛИН-ІНДИКАТОРІВ ЗА ТИПАМИ ЛІСОРΟΣЛИННИХ УМОВ

A₁

1. Агалик-трава гірська (*Jasione montana* L.)
2. Булавоносець сіруватий (*Corynephorus canescens* (L.) P.Beauv.)
3. Гвоздика Борбаша (*Dianthus borbasii* Vandas)
4. Зозулин льон волосконосний (*Polytrichum piliferum* Hedw.)
5. Золотушник звичайний (*Solidago virgaurea* L.)
6. Кипець сизий (*Koeleria glauca* (Spreng.) DC.)
7. Кладонія дюймовая (*Cladonia uncialis* (L.) F.Weber ex F.H.Wigg.)
8. Кладонія м'яка (*Cladonia mitis* Sandst.)
9. Кладонія оленяча (*Cladonia rangiferina* (L.) Nyl.)
10. Кладонія струнка (*Cladonia gracilis* (L.) Willd.)
11. Цетрарія ісландська (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
12. Костриця овеча (*Festuca ovina* L.)
13. Костриця поліська (*Festuca polesica* Zapal.)
14. Лещиця пучкувата (*Gypsophila fastigiata* L.)
15. Льонок дроколистий (*Linaria genistifolia* (L.) Mill.)
16. Молодило руське (*Sempervivum ruthenicum* Schnittsp. & C.D.Lehm.)
17. Мучниця (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng.)
18. **Нечуйвітер волохатенький** (*Pilosella officinarum* F.Schult. & Sch.Bip.)
19. Очиток їдкий (*Sedum acre* L.)
20. Цмин пісковий (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench)
21. Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.)
22. Щавель горобинний (*Rumex acetosella* L.)

A₂

1. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
2. Верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull)
3. Вероніка колосиста (*Veronica spicata* L.)
4. Волошка сумська (*Centaurea sumensis* Kalen.)
5. Дзвоники круглолисті (*Campanula rotundifolia* L.)
6. Дикран багатоніжковий (*Dicranum polysetum* Sw.)
7. Зимолобка зонтична (*Chimaphila umbellata* (L.) W.Barton)
8. Зіновать борова (*Chamaecytisus pineticola* Ivczenko)
9. Золотушник звичайний (*Solidago virgaurea* L.)
10. Кипець сизий (*Koeleria glauca* (Spreng.) DC.)
11. Костриця овеча (*Festuca ovina* L.)
12. Котячі лапки дводомні (*Antennaria dioica* (L.) P. Gaertn.)
13. Куничник наземний (*Calamagrostis epigeios* (L.) Roth)
14. Лещиця пучкувата (*Gypsophila fastigiata* L.)

15. Лъонок дроколистий (*Linaria genistifolia* (L.) Mill.)
- 16. Нечуйвітер волохатенький** (*Pilosella officinarum* F.Schult. & Sch.Vip.)
- 17. Осока вереснянкова** (*Carex ericetorum* Pollich)
- 18. Очиток їдкий** (*Sedum acre* L.)
19. Перестріч лучний (*Melampyrum pratense* L.)
20. Плаун булавовидний (*Lycopodium clavatum* L.)
21. Плевроцій Шребера (*Pleurozium schreberi* (Willd. ex Brid.) Mitt.)
22. Смовдь гірська (*Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench)
23. Сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l)
24. Фіалка триколірна (*Viola tricolor* L.)
25. Цмин пісковий (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench)
26. Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.)
27. Червець багаторічний (*Scleranthus perennis* L.)
28. Щавель горобинний (*Rumex acetosella* L.)

A₃

1. Біловус стиснутий (*Nardus stricta* L.)
2. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
3. Верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull)
4. Дикран багатоніжковий (*Dicranum polysetum* Sw.)
5. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
6. Ожика волосиста (*Luzula pilosa* (L.) Willd.)
7. Осока вереснянкова (*Carex ericetorum* Pollich)
8. Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Raeusch.)
9. Плевроцій Шребера (*Pleurozium schreberi* (Willd. ex Brid.) Mitt.)
- 10. Чорниці** (*Vaccinium myrtillus* L.)

A₄

1. Багно болотне (*Ledum palustre* L.)
2. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
3. Буяхи (*Vaccinium uliginosum* L.)
4. Журавлина болотна (*Oxycoccus palustris* Pers.)
5. Зозулин льон звичайний (*Polytrichum commune* Hedw.)
6. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
7. Осока пухнатопада (*Carex lasiocarpa* Ehrh.)
8. Осока чорна (*Carex nigra* (L.) Reichard)
9. Пухівка піхвова (*Eriophorum vaginatum* L.)
10. Сфагн оманливий (*Sphagnum fallax* (H.Klinggr.) H.Klinggr.)
- 11. Чорниці** (*Vaccinium myrtillus* L.)

A₅

1. Андромеда багатоліста (*Andromeda polifolia* L.)
2. Багно болотне (*Ledum palustre* L.)
3. Буяхи (*Vaccinium uliginosum* L.)
4. Журавлина болотна (*Oxycoccus palustris* Pers.)
5. Осока багнова (*Carex limosa* L.)
6. Осока здута (*Carex rostrata* Stokes)
7. Осока пухнатоплода (*Carex lasiocarpa* Ehrh.)
8. Пухівка піхвова (*Eriophorum vaginatum* L.)
9. Ринхоспора біла (*Rhynchospora alba* (L.) Vahl.)
10. Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.)
11. Сфагн магелланський (*Sphagnum magellanicum* Brid.)
12. Сфагн оманливий (*Sphagnum fallax* (H.Klinggr.) H.Klinggr.)
13. Шейхцерія болотна (*Scheuchzeria palustris* L.)

B₁

1. Льонок дроколистий (*Linaria genistifolia* (L.) Mill.)
2. Агалик-трава гірська (*Jasione montana* L.)
3. Булавоносець сіруватий (*Corynephorus canescens* (L.) P.Beauv.)
4. Вероніка сива (*Veronica incana* L.)
5. Гвоздика Борбаша (*Dianthus borbasii* Vandas)
6. Гвоздика несправжньорозчепірена (*Dianthus pseudosquarrosus* (Novak) Klokov)
7. Звіробій звичайний (*Hypericum perforatum* L.)
8. Золотушник звичайний (*Solidago virgaurea* L.)
9. Кипець сизий (*Koeleria glauca* (Spreng.) DC.)
10. Кладонія дюймовая (*Cladonia uncialis* (L.) F.Weber ex F.H.Wigg.)
11. Кладонія м'яка (*Cladonia mitis* Sandst.)
12. Кладонія оленяча (*Cladonia rangiferina* (L.) Nyl.)
13. Кладонія струнка (*Cladonia gracilis* (L.) Willd.)
14. Цетрарія ісландська (*Cetraria islandica* (L.) Ach.)
15. Костриця овеча (*Festuca ovina* L.)
16. Костриця поліська (*Festuca polesica* Zapal.)
17. Лещиця пучкувата (*Gypsophila fastigiata* L.)
18. Мучниця (*Arctostaphylos uva-ursi* (L.) Spreng.)
19. **Нечуйвітер волохатенький (*Pilosella officinarum* F.Schult. & Sch.Bip.)**
20. **Нечуйвітер зонтичний (*Hieracium umbellatum* L.)**
21. Очиток їдкий (*Sedum acre* L.)
22. Ушанка дніпровська (*Otites borysthenicus* (Grun.) Klokov)
23. Цмин пісковий (*Helichrysum arenarium* (L.) Moench)

24. Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.)
25. Щавель горобинний (*Rumex acetosella* L.)

В₂

1. Анемона дібровна (*Anemone nemorosa* L.)
2. Анемона лісова (*Anemone sylvestris* L.)
3. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
4. Буквиця лікарська (*Betonica officinalis* L.)
5. Верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull)
6. Вероніка дібровна (*Veronica chamaedrys* L.)
7. Вероніка колосиста (*Veronica spicata* L.)
8. Вероніка лікарська (*Veronica officinalis* L.)
9. Волошка сумська (*Centaurea sumensis* Kalen.)
10. Герань криваво-червона (*Geranium sanguineum* L.)
11. Грушанка круглолиста (*Pyrola rotundifolia* L.)
12. Дзвоники круглолисті (*Campanula rotundifolia* L.)
13. Дзвоники персиколисті (*Campanula persicifolia* L.)
14. Дикран багатоніжковий (*Dicranum polysetum* Sw.)
15. Дрік красильний (*Genista tinctoria* L.)
16. Жовтець багатоквітковий (*Ranunculus polyanthemos* L.)
17. Зимолюбка зонтична (*Chimaphila umbellata* (L.) W.Barton)
18. Зіновать руська (*Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. & Wolf.) Klásková)
19. Золотушник звичайний (*Solidago virgaurea* L.)
20. Конюшина альпійська (*Trifolium alpestre* L.)
21. Костяниця (*Rubus saxatilis* L.)
22. Котячі лапки дводомні (*Antennaria dioica* (L.) P.Gaertn.)
23. Круціата гола (*Cruciata glabra* (L.) Ehrend.)
24. Куничник наземний (*Calamagrostis epigeios* (L.) Roth)
25. Куничник очеретяний (*Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth)
26. Купина пахуча (*Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce)
27. Марунка щиткова (*Pyretrum corymbosum* (L.) Scop.)
28. Медунка вузьколиста (*Pulmonaria angustifolia* L.)
- 29. Нечуйвітер волохатенький (*Pilosella officinarum* F.Schult. & Sch.Bip.)**
30. Одинарник європейський (*Trientalis europaea* L.)
31. Ожика волосиста (*Luzula pilosa* (L.) Willd.)
- 32. Орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)**
33. Ортилія однобока (*Orthilia secunda* (L.) House)
34. Осока вереснянкова (*Carex ericetorum* Pollich)
35. Очиток їдкий (*Sedum acre* L.)

36. Пахуча трава звичайна (*Anthoxanthum odoratum* L.)
37. Перестріч лучний (*Melampyrum pratense* L.)
38. Перлівка поникла (*Melica nutans* L.)
39. Перстач білий (*Potentilla alba* L.)
- 40. Плаун булавовидний** (*Lycopodium clavatum* L.)
- 41. Плевроцій Шребера** (*Pleurozium schreberi* (Willd. ex Brid.) Mitt.)
42. Смовдь гірська (*Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench)
43. Сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l)
44. Суниці лісові (*Fragaria vesca* L.)
45. Тонконіг вузьколистий (*Poa angustifolia* L.)
46. Фіалка триколірна (*Viola tricolor* L.)
47. Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.)
48. Червець багаторічний (*Scleranthus perennis* L.)
- 49. Чорниці** (*Vaccinium myrtillus* L.)
- 50. Щавель горобинний** (*Rumex acetosella* L.)
- 51. Щавель кислий** (*Rumex acetosa* L.)

В₃

1. Біловус стиснутий (*Nardus stricta* L.)
2. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
3. Верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull)
4. Веснівка дволиста (*Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt)
5. Гілокомій блискучий (*Hylocomium splendens* (Hedw.) Schimp.)
6. Грушанка круглолиста (*Pyrola rotundifolia* L.)
7. Дикран багатоніжковий (*Dicranum polysetum* Sw.)
8. Костяниця (*Rubus saxatilis* L.)
9. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
10. Одинарник європейський (*Trientalis europaea* L.)
11. Ожика волосиста (*Luzula pilosa* (L.) Willd.)
- 12. Орляк звичайний** (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)
13. Ортилія однобока (*Orthilia secunda* (L.) House)
14. Перестріч лучний (*Melampyrum pratense* L.)
15. Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Raeusch.)
16. Плаун колючий (*Lycopodium annotinum* L.)
17. Плевроцій Шребера (*Pleurozium schreberi* (Willd. ex Brid.) Mitt.)
- 18. Польовиця собача** (*Agrostis canina* L.)
- 19. Птилій пірчастий** (*Ptilium crista-castrensis* (Hedw.) De Not.)
- 20. Хвощ лісовий** (*Equisetum sylvaticum* L.)
- 21. Чорниці** (*Vaccinium myrtillus* L.)
- 22. Щитник шартрський** (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)

В₄

1. Багно болотне (*Ledum palustre* L.)
2. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
3. Буяхи (*Vaccinium uliginosum* L.)
4. Вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.)
5. Зозулин льон звичайний (*Polytrichum commune* Hedw.)
6. Журавлина болотна (*Oxycoccus palustris* Pers.)
7. Куничник сіруватий (*Calamagrostis canescens* (Weber) Roth)
8. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
9. Образки болотні (*Calla palustris* L.)
- 10. Орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)**
11. Осока багнова (*Carex limosa* L.)
12. Осока здута (*Carex rostrata* Stokes)
- 13. Осока попелясто-сіра (*Carex cinerea* Poll.)**
14. Осока пухнатопада (*Carex lasiocarpa* Ehrh.)
15. Осока чорна (*Carex nigra* (L.) Reichard)
16. Перстач болотний (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)
17. Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Rausch.)
18. Пухівка вузьколиста (*Eriophorum angustifolium* Honck.)
19. Пухівка піхвова (*Eriophorum vaginatum* L.)
20. Ринхоспора біла (*Rhynchospora alba* (L.) Vahl.)
21. Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.)
- 22. Росичка середня (*Drosera intermedia* Hayne)**
- 23. Ситник розлогий (*Juncus effusus* L.)**
- 24. Ситник скупчений (*Juncus conglomeratus* L.)**
25. Смовдь болотна (*Peucedanum palustre* (L.) Moench)
26. Сфагн оманливий (*Sphagnum fallax* (H.Klinggr.) H.Klinggr.)
- 27. Хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum* L.)**
- 28. Чорниці (*Vaccinium myrtillus* L.)**

В₅

1. Андромеда багатоліста (*Andromeda polifolia* L.)
2. Багно болотне (*Ledum palustre* L.)
- 3. Бобівник трилистяний (*Menyanthes trifoliata* L.)**
4. Буяхи (*Vaccinium uliginosum* L.)
5. Вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.)
6. Журавлина болотна (*Oxycoccus palustris* Pers.)
7. Кизляк китицецвітій (*Naumburgia thyrsoiflora* (L.) Rechb.)
- 8. Образки болотні (*Calla palustris* L.)**
9. Осока багнова (*Carex limosa* L.)

- 10. Осока вілюйська** (*Carex wiluica* Meinsh.)
11. Осока здута (*Carex rostrata* Stokes)
- 12. Осока пухирчаста** (*Carex vesicaria* L.)
13. Осока пухнатоплода (*Carex lasiocarpa* Ehrh.)
- 14. Осока тонкокореневищна** (*Carex chordorrhiza* Ehrh.)
15. Осока чорна (*Carex nigra* (L.) Reichard)
16. Очерет звичайний (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.)
17. Перстач болотний (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)
18. Плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.)
- 19. Пухирник середній** (*Utricularia intermedia* Hayne)
20. Пухівка вузьколиста (*Eriophorum angustifolium* Honck.)
21. Пухівка піхвова (*Eriophorum vaginatum* L.)
22. Ринхоспора біла (*Rhynchospora alba* (L.) Vahl.)
23. Росичка круглолиста (*Drosera rotundifolia* L.)
24. Ситник розлогий (*Juncus effusus* L.)
25. Смовдь болотна (*Peucedanum palustre* (L.) Moench)
26. Сфагн магелланський (*Sphagnum magellanicum* Brid.)
27. Сфагн оманливий (*Sphagnum fallax* (H.Klinggr.) H.Klinggr.)
28. Хвощ річковий (*Equisetum fluviatile* L.)
29. Шейхцерія болотна (*Scheuchzeria palustris* L.)

С₁

1. Буквиця лікарська (*Betonica officinalis* L.)
- 2. Вероніка волотиста** (*Veronica spuria* L.)
3. Вероніка колосиста (*Veronica spicata* L.)
4. Віхалка гілляста (*Anthericum ramosum* L.)
- 5. Горлянка женевська** (*Ajuga genevensis* L.)
6. Грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.)
- 7. Дзвоники болонські** (*Campanula bononiensis* L.)
8. Дзвоники персиколісті (*Campanula persicifolia* L.)
9. Дрік красильний (*Genista tinctoria* L.)
10. Жовтець багатоквітковий (*Ranunculus polyanthemus* L.)
11. Зіновать руська (*Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. & Wolf.) Klásková)
12. Зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.)
13. Конюшина альпійська (*Trifolium alpestre* L.)
- 14. Конюшина гірська** (*Trifolium montanum* L.)
15. Костриця овеча (*Festuca ovina* L.)
16. Ломиніс прямий (*Clematis recta* L.)
17. Материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.)

18. Орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)
19. Осока весняна (*Carex caryophylla* Latourr.)
20. Осока Мікелі (*Carex michelii* Host)
21. Осока рання (*Carex praecox* Schreb.)
22. Пахучка звичайна (*Clinopodium vulgare* L.)
23. Перлівка ряба (*Melica picta* K.Koch)
24. Перлівка трансільванська (*Melica transsilvanica* Schur)
25. Смолянка липка (*Viscaria vulgaris* Bernh.)
26. Суниці зелені (*Fragaria viridis* Duchesne)
27. Суниці лісові (*Fragaria vesca* L.)
28. Тонконіг вузьколистий (*Poa angustifolia* L.)
29. Фіалка каменелюбна (*Viola rupestris* F.W.Schmidt)
30. Фіалка шорстка (*Viola hirta* L.)
31. Чебрець повзучий (*Thymus serpyllum* L.)
32. Шавлія лучна (*Salvia pratensis* L.)

C₂

1. Анемона дібровна (*Anemone nemorosa* L.)
2. Астрагал солодколистий (*Astragalus glycyphyllos* L.)
3. Брусниці (*Vaccinium vitis-idaea* L.)
4. Буквиця лікарська (*Betonica officinalis* L.)
5. Верес звичайний (*Calluna vulgaris* (L.) Hull)
6. Вероніка дібровна (*Veronica chamaedrys* L.)
7. **Вероніка лікарська** (*Veronica officinalis* L.)
8. Віхалка гілляста (*Anthericum ramosum* L.)
9. **Волошка скабіозовидна** (*Centaurea scabiosa* L.)
10. Герань криваво-червона (*Geranium sanguineum* L.)
11. Герань Робертова (*Geranium robertianum* L.)
12. Горлянка повзуча (*Ajuga reptans* L.)
13. Гравілат міський (*Geum urbanum* L.)
14. Грушанка круглолиста (*Pyrola rotundifolia* L.)
15. Грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.)
16. Дзвоники персиколисті (*Campanula persicifolia* L.)
17. Дрік красильний (*Genista tinctoria* L.)
18. Жовтець багатоквітковий (*Ranunculus polyanthemos* L.)
19. Зіновать руська (*Chamaecytisus ruthenicus* (Fisch. ex Wolf.) Klásková)
20. Зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.)
21. Конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.)
22. Конюшина альпійська (*Trifolium alpestre* L.)
23. Копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.)

24. Костяниця (*Rubus saxatilis* L.)
25. Котячі лапки дводомні (*Antennaria dioica* (L.) P.Gaertn.)
26. Круціата гола (*Cruciata glabra* (L.) Ehrend.)
27. Кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg. aggr.)
28. Куничник очеретяний (*Calamagrostis arundinacea* (L.) Roth)
29. Купина пахуча (*Polygonatum odoratum* (Mill.) Druce)
30. Куцоніжка лісова (*Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P.Beauv.)
31. Ломиніс прямий (*Clematis recta* L.)
32. Марунка щиткова (*Pyretrum corymbosum* (L.) Scop.)
33. Материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.)
34. Медунка вузьколиста (*Pulmonaria angustifolia* L.)
35. Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.)
36. Молочай кипарисовидний (*Euphorbia cyparissias* L.)
37. Наперстянка великоквіткова (*Digitalis grandiflora* Mill.)
38. Одинарник європейський (*Trientalis europaea* L.)
39. Ожика волосиста (*Luzula pilosa* (L.) Willd.)
- 40. Орляк звичайний (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)**
41. Ортилія однобока (*Orthilia secunda* (L.) House)
42. Осока гірська (*Carex montana* L.)
43. Пахуча трава звичайна (*Anthoxanthum odoratum* L.)
44. Пахучка звичайна (*Clinopodium vulgare* L.)
45. Первоцвіт весняний (*Primula veris* L.)
46. Перестріч дібровний (*Melampyrum nemorosum* L.)
47. Перестріч лучний (*Melampyrum pratense* L.)
48. Перлівка поникла (*Melica nutans* L.)
49. Перстач білий (*Potentilla alba* L.)
50. Підлісник європейський (*Sanicula europaea* L.)
51. Пухирник ламкий (*Cystopteris fragilis* (L.) Bernh.)
- 52. Серпій увінчаний (*Serratula coronata* L.).**
53. Скорзонера низька (*Scorzonera humilis* L.)
54. Смілка поникла (*Silene nutans* L.)
55. Смовдь гірська (*Peucedanum oreoselinum* (L.) Moench)
56. Сон розкритий (*Pulsatilla patens* (L.) Mill. s.l)
57. Суниці лісові (*Fragaria vesca* L.)
58. Тонконіг вузьколистий (*Poa angustifolia* L.)
- 59. Тонконіг лучний (*Poa pratensis* L.)**
- 60. Фіалка гірська (*Viola montana* L.)**
61. Фіалка Рейхенбахана (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau)
62. Фіалка Рівінієва (*Viola riviniana* Rchb.)
- 63. Фіалка собача (*Viola canina* L.)**
64. Фіалка триколірна (*Viola tricolor* L.)

65. Хамерій вузьколистий (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub)
66. Хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum* L.)
67. **Хвощ лучний** (*Equisetum pratense* L.)
68. **Чорниці** (*Vaccinium myrtillus* L.)
69. **Щавель кислий** (*Rumex acetosa* L.)
70. **Щитник чоловічий** (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott)
71. **Щитник шартрський** (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)
72. Яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.)

С₃

1. Анемона дібровна (*Anemone nemorosa* L.)
2. Анемона жовтецева (*Anemone ranunculoides* L.)
3. Вероніка дібровна (*Veronica chamaedrys* L.)
4. Веснівка дволиста (*Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt)
5. Грушанка круглолиста (*Pyrola rotundifolia* L.)
6. **Грушанка мала** (*Pyrola minor* L.)
7. Дзвоники розлогі (*Campanula patula* L.)
8. Жовтець багатоквітковий (*Ranunculus polyanthemus* L.)
9. Жовтець золотистий (*Ranunculus auricomus* L.)
10. Жовтець їдкий (*Ranunculus acris* L.)
11. Жовтець кашубський (*Ranunculus cassubicus* L.)
12. Зимолюбка зонтична (*Chimaphila umbellata* (L.) W.Barton)
13. Зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.)
14. Квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.)
15. Кінський часник черешковий (*Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande)
16. Конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.)
17. Копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.)
18. Коронарія зозулин цвіт (*Coccyganthe flos-cuculi* (L.) Fourr.)
19. Костриця велетенська (*Festuca gigantea* (L.) Vill.)
20. Костяниця (*Rubus saxatilis* L.)
21. Куцоніжка лісова (*Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P.Beauv.)
22. Медунка вузьколиста (*Pulmonaria angustifolia* L.)
23. Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.)
24. Мерінгія трижилкова (*Moehringia trinervia* (L.) Clairv.)
25. Міцеліс стінний (*Mycelis muralis* (L.) Dumort.)
26. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
27. Одиарник європейський (*Trientalis europaea* L.)
28. Ожика волосиста (*Luzula pilosa* (L.) Willd.)
29. **Орляк звичайний** (*Pteridium aquilinum* (L.) Kuhn)
30. Осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.)

31. Осока гірська (*Carex montana* L.)
32. Осока лісова (*Carex sylvatica* Huds.)
- 33. Осока пальчаста (*Carex digitata* L.)**
34. Осока трясучковидна (*Carex brizoides* L.)
35. Перлівка поникла (*Melica nutans* L.)
36. Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Raeusch.)
37. Печіночниця звичайна (*Hepatica nobilis* Schreb.)
38. Просянка розлога (*Milium effusum* L.)
39. Розхідник шорсткий (*Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit.)
40. Ряст ущільнений (*Corydalis solida* (L.) Clairv.)
41. Фіалка Рейхенбаха (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau)
42. Хамерій вузьколистий (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub)
43. Хвощ зимуючий (*Equisetum hyemale* L.)
44. Хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum* L.)
- 45. Цирцея звичайна (*Circaea lutetiana* L.)**
- 46. Чорниця (*Vaccinium myrtillus* L.)**
47. Щавель кислий (*Rumex acetosa* L.)
48. Щавель туполистий (*Rumex obtusifolius* L.)
- 49. Щитник чоловічий (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott)**
- 50. Щитник шартрський (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)**
51. Яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.)

С₄

1. Хвощ зимуючий (*Equisetum hyemale* L.)
- 2. Безщитник жіночий (*Athyrium filix-femina* (L.) Roth)**
3. Вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.)
4. Вероніка довголиста (*Veronica longifolia* L.)
5. Вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.)
- 6. Гадючник в'язолистий (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.)**
7. Гірчак зміїний (*Polygonum bistorta* L.)
8. Гірчак перцевий (*Persicaria hydropiper* (L.) Delarbre)
9. Гравілат річковий (*Geum rivale* L.)
- 10. Дудник лісовий (*Angelica sylvestris* L.)**
11. Живокіст лікарський (*Symphytum officinale* L.)
12. Жовтець їдкий (*Ranunculus acris* L.)
13. Жовтець повзучий (*Ranunculus repens* L.)
14. Жовтяниця черговолиста (*Chrysosplenium alternifolium* L.)
15. Зніт шорсткий (*Epilobium hirsutum* L.)
16. Калюжниця болотна (*Caltha palustris* L.)
17. Квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.)
18. Комиш лісовий (*Scirpus sylvaticus* L.)

19. Коронарія зозулин цвіт (*Coccyganthe flos-cuculi* (L.) Fourr.)
20. Кропива дводомна (*Urtica dioica* L.)
- 21. Кропива жабрійлиста (*Urtica galeopsifolia* Wierzb. ex Opiz)**
- 22. Куничник сіруватий (*Calamagrostis canescens* (Weber) Roth)**
23. Молінія голуба (*Molinia caerulea* (L.) Moench)
24. Незабудка болотна (*Myosotis scorpioides* L.)
- 25. Осока видовжена (*Carex elongata* L.)**
- 26. Осока гостра (*Carex acuta* L.)**
27. Осока гостровидна (*Carex acutiformis* Ehrh.)
28. Осока жовта (*Carex flava* L.)
29. Осока несправжньосмикавцева (*Carex pseudocyperus* L.)
- 30. Осока пухирчата (*Carex vesicaria* L.).**
31. Осока трясучковидна (*Carex brizoides* L.)
- 32. Осока чорна (*Carex nigra* (L.) Reichard)**
33. Осот прибережний (*Cirsium rivulare* (Jacq.) All.)
34. Паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.)
35. Перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.)
36. Перстач прямостоячий (*Potentilla erecta* (L.) Raeusch.)
37. Півники болотні (*Iris pseudacorus* L.)
- 38. Підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.)**
39. Плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.)
40. Плетуха звичайна (*Calystegia sepium* (L.) R.Br.)
41. Розрив-трава звичайна (*Impatiens noli-tangere* L.)
42. Ситник розлогий (*Juncus effusus* L.)
43. Ситник скупчений (*Juncus conglomeratus* L.)
44. Слабник водяний (*Myosoton aquaticum* (L.) Moench)
45. Смодь болотна (*Peucedanum palustre* (L.) Moench)
46. Теліптерис болотний (*Thelypteris palustris* Schott)
47. Фіалка багнова (*Viola uliginosa* Besser)
- 48. Хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum* L.)**
- 49. Хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.)**
50. Чемериця Лобелієва (*Veratrum lobelianum* Bernh.)
51. Череда трироздільна (*Bidens tripartita* L.)
52. Чистець болотний (*Stachys palustris* L.)
53. Щавель туполистий (*Rumex obtusifolius* L.)
54. Щитник гребенястий (*Dryopteris cristata* (L.) A.Gray)
- 55. Щитник шартрський (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)**
- 56. Щучник дернистий (*Deschampsia caespitosa* (L.) P. Beauv.)**

С₅

- 1. Бобівник трилистий (*Menyanthes trifoliata* L.)**

2. Вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.)
3. Вероніка довголиста (*Veronica longifolia* L.)
4. Вех широколистий (*Sium latifolium* L.)
5. Жеруха гірка (*Cardamine amara* L.)
6. Жовтяниця черговолиста (*Chrysosplenium alternifolium* L.)
7. Калюжниця болотна (*Caltha palustris* L.)
8. Комиш лісовий (*Scirpus sylvaticus* L.)
9. **Лепешняк великий** (*Glyceria maxima* (C.Hartm.) Holmberg)
10. **Лепешняк плаваючий** (*Glyceria fluitans* (L.) R.Br.)
11. Незабудка болотна (*Myosotis scorpioides* L.)
12. **Образки болотні** (*Calla palustris* L.)
13. **Осока гостра** (*Carex acuta* L.)
14. Осока гостровидна (*Carex acutiformis* Ehrh.)
15. **Осока дерниста** (*Carex cespitosa* L.)
16. **Осока жовта** (*Carex flava* L.)
17. Осока зближена (*Carex appropinquata* Schum.)
18. Осока здута (*Carex rostrata* Stokes)
19. Осока несправжньоосмикавцева (*Carex pseudocyperus* L.)
20. **Осока омська** (*Carex omskiana* Meinsh.)
21. Осока побережна (*Carex riparia* Curtis)
22. **Осока пухирчаста** (*Carex vesicaria* L.)
23. Осот прибережний (*Cirsium rivulare* (Jacq.) All.)
24. Очерет звичайний (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.)
25. Паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.)
26. Перстач болотний (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)
27. Перстач болотний (*Potentilla palustris* (L.) Scop.)
28. Півники болотні (*Iris pseudacorus* L.)
29. Плавушник болотний (*Hottonia palustris* L.)
30. Плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.)
31. Плетуха звичайна (*Calystegia sepium* (L.) R.Br.)
32. Пухівка вузьколиста (*Eriophorum angustifolium* Honck.)
33. **Пухівка широколиста** (*Eriophorum latifolium* Horre)
34. Ситник розлогий (*Juncus effusus* L.)
35. Ситник скупчений (*Juncus conglomeratus* L.)
36. Сідач конопляний (*Eupatorium cannabinum* L.)
37. Смовдь болотна (*Peucedanum palustre* (L.) Moench)
38. Теліптерис болотний (*Thelypteris palustris* Schott)
39. Фіалка багнова (*Viola uliginosa* Besser)
40. Хвощ річковий (*Equisetum fluviatile* L.)
41. **Хміль звичайний** (*Humulus lupulus* L.)
42. Чистець болотний (*Stachys palustris* L.)

43. Щитник шартрський (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)

D₂

1. Астрагал солодколистий (*Astragalus glycyphyllos* L.)
2. Вероніка дібровна (*Veronica chamaedrys* L.)
3. Герань Робертова (*Geranium robertianum* L.)
4. Горлянка повзуча (*Ajuga reptans* L.)
5. Гравілат міський (*Geum urbanum* L.)
6. Грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.)
7. Зеленчук жовтий (*Lamium galeobdolon* (L.) L.)
8. Зірочки жовті (*Gagea lutea* (L.) Ker Gawl.)
9. Зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.)
10. Зубниця бульбиста (*Dentaria bulbifera* L.)
11. Кінський часник черешковий (*Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande)
12. Конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.)
13. Конюшина альпійська (*Trifolium alpestre* L.)
14. Копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.)
15. Костриця велетенська (*Festuca gigantea* (L.) Vill.)
16. Кульбаба лікарська (*Taraxacum officinale* Wigg. aggr.)
17. Купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum* (L.) All.)
18. Куцоніжка лісова (*Brachypodium sylvaticum* (Huds.) P.Beauv.)
19. Ломиніс прямий (*Clematis recta* L.)
20. Марунка щиткова (*Pyretrum corymbosum* (L.) Scop.)
21. Материнка звичайна (*Origanum vulgare* L.)
22. Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.)
23. Мерінгія трижилкова (*Moehringia trinervia* (L.) Clairv.)
24. Міцеліс стінний (*Mycelis muralis* (L.) Dumort.)
25. Молочай кипарисовидний (*Euphorbia cyparissias* L.)
26. Наперстянка великоквіткова (*Digitalis grandiflora* Mill.)
27. Осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.)
28. Осока гірська (*Carex montana* L.)
29. Осока лісова (*Carex sylvatica* Huds.)
30. Пахучка звичайна (*Clinopodium vulgare* L.)
31. Первоцвіт весняний (*Primula veris* L.)
32. Переліска багаторічна (*Mercurialis perennis* L.)
33. Перестріч дібровний (*Melampyrum nemorosum* L.)
34. Перлівка поникла (*Melica nutans* L.)
35. Петрів хрест лускатий (*Lathraea aguamaria* L.)
36. Підлісник європейський (*Sanicula europaea* L.)
37. Підмаренник запашний (*Galium odoratum* (L.) Scop.)

38. Просянка розлога (*Milium effusum* L.)
39. Пухирник ламкий (*Cystopteris fragilis* (L.) Bernh.)
40. Пшінка весняна (*Ficaria verna* Huds. aggr.)
41. Ранник вузлуватий (*Scrophularia nodosa* L.)
42. Розхідник шорсткий (*Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit.)
43. Ряст ущільнений (*Corydalis solida* (L.) Clairv.)
44. Тонконіг лучний (*Poa pratensis* L.)
- 45. Тонконіг дібровний (*Poa nemoralis* L.)**
46. Фіалка дивна (*Viola mirabilis* L.)
- 47. Фіалка пахуча (*Viola odorata* L.)**
48. Фіалка Рейхенбаха (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau)
- 49. Фіалка шорстка (*Viola hirta* L.)**
50. Хамерій вузьколистий (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub)
51. Хвощ лісовий (*Equisetum sylvaticum* L.)
52. Чина весняна (*Lathyrus vernus* (L.) Bernh.)
53. Чистець лісовий (*Stachys sylvatica* L.)
- 54. Щитник чоловічий (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott)**
55. Яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.)

D₃

1. Адокса мускусна (*Adoxa moschatellina* L.)
2. Анемона жовтецева (*Anemone ranunculoides* L.)
- 3. Безщитник жіночий (*Athyrium filix-femina* (L.) Roth)**
4. Веснівка дволиста (*Majanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt)
- 5. Воронець колосистий (*Actaea spicata* L.)**
6. Вороняче око звичайне (*Paris quadrifolia* L.)
7. Глуха кропива крапчаста (*Lamium maculatum* (L.) L.)
8. Гравілат міський (*Geum urbanum* L.)
9. Гравілат річковий (*Geum rivale* L.)
10. Жовтець кашубський (*Ranunculus cassubicus* L.)
11. Зеленчук жовтий (*Lamium galeobdolon* (L.) L.)
12. Зірочки жовті (*Gagea lutea* (L.) Ker Gawl.)
13. Зірочник лісовий (*Stellaria holostea* L.)
14. Зубниця бульбиста (*Dentaria bulbifera* L.)
15. Квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.)
16. Кінський часник черешковий (*Alliaria petiolata* (M.Bieb.) Cavara & Grande)
17. Конвалія звичайна (*Convallaria majalis* L.)
18. Копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.)
19. Костриця велетенська (*Festuca gigantea* (L.) Vill.)
20. Кропива дводомна (*Urtica dioica* L.)

21. Купина багатоквіткова (*Polygonatum multiflorum* (L.) All.)
22. Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.)
23. Мерінгія трижилкова (*Moehringia trinervia* (L.) Clairv.)
24. Міцеліс стінний (*Mycelis muralis* (L.) Dumort.)
25. Осока волосиста (*Carex pilosa* Scop.)
26. Осока лісова (*Carex sylvatica* Huds.)
27. Переліска багаторічна (*Mercurialis perennis* L.)
28. Петрів хрест лускатий (*Lathraea aquamaria* L.)
29. Печіночниця звичайна (*Hepatica nobilis* Schreb.)
30. Підлісник європейський (*Sanicula europaea* L.)
31. Підмаренник запашний (*Galium odoratum* (L.) Scop.)
32. Підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.)
33. Просянка розлога (*Milium effusum* L.)
34. Пшінка весняна (*Ficaria verna* Huds. aggr.)
35. Ранник вузлуватий (*Scrophularia nodosa* L.)
36. Розхідник шорсткий (*Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit.)
37. Ряст ущільнений (*Corydalis solida* (L.) Clairv.)
38. Фіалка дивна (*Viola mirabilis* L.)
- 39. Фіалка пахуча (*Viola odorata* L.)**
40. Фіалка Рейхенбаха (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau)
- 41. Фіалка шорстка (*Viola hirta* L.)**
42. Хамерій вузьколистий (*Chamerion angustifolium* (L.) Holub)
- 43. Цирцея звичайна (*Circaea lutetiana* L.)**
44. Чина весняна (*Lathyrus vernus* (L.) Bernh.)
45. Чистець лісовий (*Stachys sylvatica* L.)
- 46. Щитник чоловічий (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott)**
47. Яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.)

D₄

- 1. Безщитник жіночий (*Athyrium filix-femina* (L.) Roth)**
- 2. Бутень запашний (*Chaerophyllum aromaticum* L.)**
3. Вербозілля звичайне (*Lysimachia vulgaris* L.)
- 4. Гадючник в'язолистий (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.)**
- 5. Гірчак зміїний (*Polygonum bistorta* L.)**
6. Гірчак перцевий (*Persicaria hydropiper* (L.) Delarbre)
7. Гравілат річковий (*Geum rivale* L.)
- 8. Дудник лісовий (*Angelica sylvestris* L.)**
9. Живокіст лікарський (*Symphytum officinale* L.)
10. Жовтець повзучий (*Ranunculus repens* L.)
11. Жовтяниця черговолиста (*Chrysosplenium alternifolium* L.)
12. Зніт шорсткий (*Epilobium hirsutum* L.)

13. Калюжниця болотна (*Caltha palustris* L.)
14. Квасениця звичайна (*Oxalis acetosella* L.)
15. Копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.)
16. Коронарія зозулин цвіт (*Coccyganthe flos cuculi* (L.) Fourr.)
17. Кропива дводомна (*Urtica dioica* L.)
- 18. Кропива жабрійолиста (*Urtica galeopsifolia* Wierzb. ex Opiz)**
19. Медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.)
20. Незабудка болотна (*Myosotis scorpioides* L.)
- 21. Осока гостра (*Carex acuta* L.)**
22. Осока гостровидна (*Carex acutiformis* Ehrh.)
23. Осока лісова (*Carex sylvatica* Huds.)
- 24. Осока рідкоколоса (*Carex remota* L.)**
25. Паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.)
26. Перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.)
27. Півники болотні (*Iris pseudacorus* L.)
28. Підмаренник чіпкий (*Galium aparine* L.)
29. Плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.)
30. Плетуха звичайна (*Calystegia sepium* (L.) R.Br.)
31. Пшінка весняна (*Ficaria verna* L.)
32. Розрив-трава звичайна (*Impatiens noli-tangere* L.)
33. Розхідник шорсткий (*Glechoma hirsuta* Waldst. & Kit.)
34. Сідач конопляний (*Eupatorium cannabinum* L.)
35. Слабник водяний (*Myosoton aquaticum* (L.) Moench)
36. Теліптерис болотний (*Thelypteris palustris* Schott)
37. Хміль звичайний (*Humulus lupulus* L.)
- 38. Цирцея звичайна (*Circaea lutetiana* L.)**
39. Череда трироздільна (*Bidens tripartita* L.)
40. Чистець болотний (*Stachys palustris* L.)
41. Щавель туполистий (*Rumex obtusifolius* L.)
- 42. Щитник чоловічий (*Dryopteris filix mas* (L.) Schott)**
- 43. Щитник шартрський (*Dryopteris carthusiana* (Vill.) H.P.Fuchs)**
44. Яглиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.)

D₅

1. Вех широколистий (*Sium latifolium* L.)
2. Вовконіг високий (*Lycopus exaltatus* L.f.)
3. Вовконіг європейський (*Lycopus europaeus* L.)
- 4. Гадючник в'язолистий (*Filipendula ulmaria* (L.) Maxim.)**
- 5. Гадючник голий (*Filipendula denudata* (J.Presl & C.Presl) Hayek)**
- 6. Гірчак почечуйний (*Polygonum persicaria* L.)**

7. Жеруха гірка (*Cardamine amara* L.)
8. Жовтяниця черговоліста (*Chrysosplenium alternifolium* L.)
- 9. Зніт болотний** (*Epilobium palustre* L.)
10. Зніт шорсткий (*Epilobium hirsutum* L.)
11. Калюжниця болотна (*Caltha palustris* L.)
12. Комиш лісовий (*Scirpus sylvaticus* L.)
13. Кропива жабрійолиста (*Urtica galeopsifolia* Wierzb. ex Opiz)
14. Лепешняк великий (*Glyceria maxima* (C.Hartm.) Holmberg)
15. Лепешняк плаваючий (*Glyceria fluitans* (L.) R.Br.)
16. Незабудка болотна (*Myosotis scorpioides* L.)
17. Осока гостровидна (*Carex acutiformis* Ehrh.)
- 18. Осока двотичинкова** (*Carex diandra* Schrank)
- 19. Осока дерниста** (*Carex cespitosa* L.)
20. Осока зближена (*Carex appropinquata* Schum.)
21. Осока здута (*Carex rostrata* Stokes)
- 22. Осока омська** (*Carex omskiana* Meinsh.)
- 23. Осока побережна** (*Carex riparia* Curtis)
- 24. Осока пухирчаста** (*Carex vesicaria* L.).
- 25. Осока чорна** (*Carex nigra* (L.) Reichard)
26. Очерет звичайний (*Phragmites australis* (Cav.) Trin. ex Steud.)
27. Паслін солодко-гіркий (*Solanum dulcamara* L.)
28. Півники болотні (*Iris pseudacorus* L.)
29. Плакун верболистий (*Lythrum salicaria* L.)
30. Плетуха звичайна (*Calystegia sepium* (L.) R.Br.)
- 31. Рогіз вузьколистий** (*Typha angustifolia* L.)
- 32. Рогіз широколистий** (*Typha latifolia* L.)
33. Розрив-трава звичайна (*Impatiens noli-tangere* L.)
34. Ситник розлогий (*Juncus effusus* L.)
35. Теліптерис болотний (*Thelypteris palustris* Schott)
- 36. Хміль звичайний** (*Humulus lupulus* L.).
37. Чистець болотний (*Stachys palustris* L.)

ПОКАЖЧИК УКРАЇНСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН

СУДИННІ РОСЛИНИ

Агалик-трава гірська
Адокса мускусна
Андромеда багатоліста
Анемона дібровна
Анемона жовтецева
Анемона лісова
Астрагал солодколистий
Багно болотне
Безщитник жіночий
Біловус стиснутий
Бобівник трилистий
Брусниці
Буквиця лікарська
Булавоносець сіруватий
Буяхи
Вербозілля звичайне
Верес звичайний
Вероніка дібровна
Вероніка довголіста
Вероніка колосиста
Веснівка дволиста
Вех широколистий
Віхалка гілляста
Вовконіг європейський
Волошка сумська
Вороняче око звичайне
Гадючник в'язолистий
Гвоздика Борбаша
Герань криваво-червона
Герань Робертова
Гірчак зміїний
Гірчак перцевий
Глуха кропива крапчаста
Горлянка повзуча
Гравілат міський
Гравілат річковий
Грушанка круглоліста
Грястиця збірна
Дзвоники круглолісті

Дзвоники персиколисті
Дзвоники розлогі
Дрік красильний
Дудник лісовий
Жеруха гірка
Живокіст лікарський
Жовтець багатоквітковий
Жовтець золотистий
Жовтець їдкий
Жовтець кашубський
Жовтець повзучий
Жовтяниця черговолиста
Журавлина болотна
Зеленчук жовтий
Зимолюбка зонтична
Зіновать руська
Зірочки жовті
Зірочник лісовий
Зніт шорсткий
Золотушник звичайний
Зубниця бульбиста
Калюжниця болотна
Квасениця звичайна
Кінський часник черешковий
Кизляк китицецвітій
Кипець сизий
Комиш лісовий
Конвалія звичайна
Конюшина альпійська
Копитняк європейський
Коронарія зозулин цвіт
Костриця велетенська
Костриця овеча
Костяниця
Котячі лапки дводомні
Кропива дводомна
Круціата гола
Кульбаба лікарська
Куничник наземний
Куничник сіруватий
Купина багатоквіткова

Купина пахуча
Куцоніжка лісова
Лещиця пучкувата
Ломиніс прямий
Льонок дреколистий
Марунка щиткова
Материнка звичайна
Медунка вузьколиста
Медунка темна
Мерінгія трижилкова
Мицеліс стінний
Молінія голуба
Молочай кипарисовидний
Наперстянка великоквіткова
Незабудка болотна
Нечуйвітер волохатенький
Образки болотні
Одинарник європейський
Ожика волосиста
Орляк звичайний
Ортилія однобока
Осока волосиста
Осока гостровидна
Осока зближена
Осока вереснянкова
Осока жовта
Осока пухнатоплода
Осока гірська
Осока несправжньосмикавцева
Осока здута
Осока лісова
Осока побережна
Осока трясучковидна
Осока багнова
Осот прибережний
Очерет звичайний
Очиток їдкий
Паслін солодко-гіркий
Пахуча трава звичайна
Пахучка звичайна
Первоцвіт весняний

Переліска багаторічна
Перлівка поникла
Перестріч дібровний
Перестріч лучний
Перстач білий
Перстач болотний
Перстач гусячий
Перстач прямостоячий
Петрів хрест лускатий
Печіночниця звичайна
Півники болотні
Підлісник європейський
Підмаренник запашний
Підмаренник чіпкий
Плаушник болотний
Плакун верболистий
Плаун колючий
Плаун булавовидний
Плетуха звичайна
Просянка розлога
Пухівка піхвова
Пухівка вузьколиста
Пухирник ламкий
Пшінка весняна
Ранник вузлуватий
Ринхоспора біла
Розрив-трава звичайна
Розхідник шорсткий
Росичка круглолиста
Ряст ущільнений
Ситник розлогий
Ситник скупчений.)
Сідач конопляний
Скорзонера низька
Слабник водяний
Смілка поникла
Смовдь болотна
Смовдь гірська
Сон розкритий
Суниці лісові
Теліптерис болотний

Тонконіг вузьколистий
Тонконіг дібровний
Тонконіг лучний
Фіалка багнова
Фіалка Рейхенбаха
Фіалка Рівнієва
Фіалка триколірна
Хамерій вузьколистий
Хвощ зимуючий
Хвощ лісовий
Хвощ лучний
Хвощ річковий
Хміль звичайний
Цмин пісковий
Чебрець повзучий
Чемериця Лобелієва
Червець багаторічний
Череда трироздільна
Чина весняна
Чистець болотний
Чистець лісовий
Чорниці
Шейхцерія болотна
Щавель горобинний
Щавель кислий

Щавель туполистий
Щитник гребенястий
Щитник чоловічий
Щитник шартрський
Щучник дернистий
Яглиця звичайна

МОХОПОДІБНІ

Гілокомій блискучий
Дикран багатоніжковий
Зозулин льон звичайний
Зозулин льон волосконосий
Плевроцій Шребера
Птилій пірчастий
Сфагн магелланський
Сфагн оманливий

ЛИШАЙНИКИ

Кладонія дюймова
Кладонія м'яка
Кладонія оленяча
Кладонія струнка
Цетрарія ісландська

ПОКАЖЧИК ЛАТИНСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН

СУДИННІ РОСЛИНИ

- Adoxa moschatellina* L.
Aegopodium podagraria L.
Ajuga reptans L.
Alliaria petiolata (M.Bieb.) Cavara & Grande
Andromeda polifolia L.
Anemone nemorosa L.
Anemone ranunculoides L.
Anemone sylvestris L.
Angelica sylvestris L.
Antennaria dioica (L.) P.Gaertn.
Anthericum ramosum L.
Anthoxanthum odoratum L.
Asarum europaeum L.
Astragalus glycyphyllos L.
Athyrium filix-femina (L.) Roth
Betonica officinalis L.
Bidens tripartita L.
Brachypodium sylvaticum (Huds.) P.Beauv.
Calamagrostis canescens (Weber) Roth
Calamagrostis epigeios (L.) Roth
Calla palustris L.
Calluna vulgaris (L.) Hull
Caltha palustris L.
Calystegia sepium (L.) R.Br.
Campanula patula L.
Campanula persicifolia L.
Campanula rotundifolia L.
Cardamine amara L.
Carex acutiformis Ehrh.
Carex appropinquata Schum.
Carex brizoides L.
Carex ericetorum Pollich
Carex flava L.
Carex lasiocarpa Ehrh.
Carex limosa L.
Carex montana L.
Carex pilosa Scop.
Carex pseudocyperus L.
Carex riparia Curtis
Carex rostrata Stokes
Carex sylvatica Huds.
Centaurea sumensis Kalen.
Chamaecytisus ruthenicus (Fisch. ex Woł.) Klásková
Chamerion angustifolium (L.) Holub
Chimaphila umbellata (L.) W.Barton
Chrysosplenium alternifolium L.
Cirsium rivulare (Jacq.) All.
Clematis recta L.
Clinopodium vulgare L.
Coccyganthe flos-cuculi (L.) Fourr.
Convallaria majalis L.
Corydalis solida (L.) Clairv.
Corynephorus canescens (L.) P.Beauv.
Cruciata glabra (L.) Ehrend.
Cystopteris fragilis (L.) Bernh.
Dactylis glomerata L.
Dentaria bulbifera L.
Deschampsia caespitosa (L.) P.Beauv.
Dianthus borbasii Vandas
Digitalis grandiflora Mill.
Drosera rotundifolia L.
Dryopteris carthusiana (Vill.) H.P.Fuchs
Dryopteris cristata (L.) A.Gray
Dryopteris filix mas (L.) Schott
Epilobium hirsutum L.
Equisetum fluviatile L.
Equisetum hyemale L.
Equisetum pratense L.
Equisetum sylvaticum L.
Eriophorum angustifolium Honck.
Eriophorum vaginatum L.

Eupatorium cannabinum L.
Euphorbia cyparissias L.
Festuca gigantea (L.) Vill.
Festuca ovina L.
Ficaria verna Huds. aggr.
Filipendula ulmaria (L.) Maxim.
Fragaria vesca L.
Gagea lutea (L.) Ker Gawl.
Galium aparine L.
Galium odoratum (L.) Scop.
Genista tinctoria L.
Geranium robertianum L.
Geranium sanguineum L.
Geum rivale L.
Geum urbanum L.
Glechoma hirsuta Waldst. & Kit.
Gypsophila fastigiata L.
Helichrysum arenarium (L.)
 Moench
Hepatica nobilis Schreb.
Hottonia palustris L.
Humulus lupulus L.
Impatiens noli-tangere L.
Iris pseudacorus L.
Jasione montana L.
Juncus conglomeratus L.
Juncus effusus L.
Koeleria glauca (Spreng.) DC.
Lamium galeobdolon (L.) L.
Lamium maculatum (L.) L.
Lathraea squamaria L.
Lathyrus vernus (L.) Bernh.
Ledum palustre L.
Linaria genistifolia (L.) Mill.
Luzula pilosa (L.) Willd.
Lycopodium annotinum L.
Lycopodium clavatum L.
Lycopus europaeus L.
Lysimachia vulgaris L.
Lythrum salicaria L.
Majanthemum bifolium (L.) F.W.

Schmidt
Melampyrum nemorosum L.
Melampyrum pratense L.
Melica nutans L.
Menyanthes trifoliata L.
Mercurialis perennis L.
Milium effusum L.
Moehringia trinervia (L.) Clairv.
Molinia caerulea (L.) Moench
Mycelis muralis (L.) Dumort.
Myosotis scorpioides L.
Myosoton aquaticum (L.) Moench
Nardus stricta L.
Naumburgia thyrsiflora (L.) Rchb.
Origanum vulgare L.
Orthilia secunda (L.) House
Oxalis acetosella L.
Oxycoccus palustris Pers.
Paris quadrifolia L.
Persicaria hydropiper (L.) Delarbre
Peucedanum oreoselinum (L.)
 Moench
Peucedanum palustre (L.) Moench
Phragmites australis (Cav.) Trin. ex
 Steud.
Pilosella officinarum F.Schult. &
 Sch.Bip.
Poa angustifolia L.
Poa nemoralis L.
Poa pratensis L.
Polygonatum multiflorum (L.) All.
Polygonatum odoratum (Mill.)
 Druce
Polygonum bistorta L.
Potentilla alba L.
Potentilla anserina L.
Potentilla erecta (L.) Raeusch.
Potentilla palustris (L.) Scop.
Primula veris L.
Pteridium aquilinum (L.) Kuhn
Pulmonaria angustifolia L.

Pulmonaria obscura Dumort.
Pulsatilla patens (L.) Mill. s.l.
Pyrethrum corymbosum (L.) Scop.
Pyrola rotundifolia L.
Ranunculus acris L.
Ranunculus auricomus L.
Ranunculus cassubicus L.
Ranunculus polyanthemus L.
Ranunculus repens L.
Rhynchospora alba (L.) Vahl.
Rubus saxatilis L.
Rumex acetosa L.
Rumex acetosella L.
Rumex obtusifolius L.
Sanicula europaea L.
Scheuchzeria palustris L.
Scirpus sylvaticus L.
Scleranthus perennis L.
Scorzonera humilis L.
Scrophularia nodosa L.
Sedum acre L.
Silene nutans L.
Sium latifolium L.
Solanum dulcamara L.
Solidago virgaurea L.
Stachys palustris L.
Stachys sylvatica L.
Stellaria holostea L.
Symphytum officinale L.
Taraxacum officinale Wigg. aggr.
Thelypteris palustris Schott
Thymus serpyllum L.
Trientalis europaea L.
Trifolium alpestre L.
Urtica dioica L.

Vaccinium myrtillus L.
Vaccinium uliginosum L.
Vaccinium vitis-idaea L.
Veratrum lobelianum Bernh.
Veronica chamaedrys L.
Veronica longifolia L.
Veronica spicata L.
Viola reichenbachiana Jord. ex
Boreau
Viola riviniana Rchb.
Viola tricolor L.
Viola uliginosa Besser

МОХОПОДІБНІ

Dicranum polysetum Sw.
Hylocomium splendens (Hedw.)
Schimp.
Pleurozium schreberi (Willd. ex
Brid.) Mitt.
Polytrichum commune Hedw.
Polytrichum piliferum Hedw.
Ptilium crista-castrensis (Hedw.) De
Not.
Sphagnum fallax (H.Klinggr.)
H.Klinggr.
Sphagnum magellanicum Brid.

ЛИШАЙНИКИ

Cetraria islandica (L.) Ach.
Cladonia gracilis (L.) Willd.
Cladonia mitis Sandst.
Cladonia rangiferina (L.) Nyl.
Cladonia uncialis (L.) F.Weber ex
F.H.Wigg.

ПОКАЖЧИК РОСІЙСЬКИХ НАЗВ РОСЛИН

СОСУДИСТЫЕ РАСТЕНИЯ

- Адокса мускусная
Андромеда многолистная
Астрагал сладколистный
Багульник болотный
Белокрыльник болотный
Белоус торчащий
Бодяк прибрежный
Бор развесистый
Брусника
Будра волосистая
Букашник горный
Буквица лекарственная
Булавоносец седоватый
Василек сумской
Вахта трехлистная
Вейник наземный
Вейник седеющий
Венечник ветвистый
Вербейник обыкновенный
Вереск обыкновенный
Вероника длиннолистная
Вероника дубравная
Вероника колосистая
Ветреница дубравная
Ветреница лесная
Ветреница лютичная
Вороний глаз обыкновенный
Гвоздика Борбаша
Герань кроваво-красная
Герань Роберта
Голубика
Горец змеиный
Горец перечный
Горичник болотный
Горичник горный
Гравидат городской
Гравилат речной
Грушанка круглолистная
Гусиный лук желтый
- Дербенник иволистный
Дивала многолетняя
Дрок красильный
Дудник лесной
Душистый колосок
обыкновенный
Душица обыкновенная
Ежа сборная
Живуча ползучая
Звездчатка лесная
Зеленчук желтый
Земляника лесная
Зимолобка зонтичная
Золотарник золотая розга
Зубянка клубненосная
Зюзник европейский
Калужница болотная
Камыш лесной
Касатик болотный
Качим пучковатый
Кипрей мохнатый
Кислица обыкновенная
Клевер альпийский
Клюква болотная
Козелец низкий
Колокольчик круглолистный
Колокольчик персиколистный
Колокольчик раскидистый
Конский чеснок черешчатый
Копытень европейский
Коронария кукушкина
Коротконожка лесная
Костяника
Кочедыжник женский
Кошачья лапка двудомная
Крапива двудомная
Круциата голая
Купена душистая
Купена многоцветковая
Лабазник вязолистный
Ландыш майский

Лапчатка белая	Осока волосистоплодная
Лапчатка болотная, сабельник болотный	Осока горная
Лапчатка гусиная	Осока желтая
Лапчатка прямостоячая, калган	Осока заостренная
Ломонос прямой	Осока лесная
Лютик едкий	Осока ложносытевидная
Лютик золотистый	Осока сближенная
Лютик кашубский	Осока топяная
Лютик многоцветковый	Осока трясунковидная
Лютик ползучий	Очеретник белый
Льнянка дроколистная	Очиток едкий
Майник двулистный	Паслен сладко-горький
Марьянник дубравный	Пахучка обыкновенная
Марьянник луговой	Первоцвет весенний, п. лекарственный
Медуница темная	Перловник поникший
Медуница узколистная	Петров крест чешуйчатый
Мерингия трехжилковая	Печеночница обыкновенная
Мицелис стенной	Пиретрум щитковый
Молиния голубая	Плаун булавовидный
Молочай кипарисовидный	Плаун годичный
Мягковолосник водяной	Повой заборный
Мятлик дубравный	Подлесник европейский
Мятлик луговой	Подмаренник душистый
Мятлик узколистный	Подмаренник цепкий
Наперстянка крупноцветковая	Поручейник широколистный
Наумбургия кистецветная	Посконник конопляный
Недотрога обыкновенная	Пролесник многолетний
Незабудка болотная	Прострел раскрытый, п. широколистный
Норичник узловатый	Пузырник ломкий
Овсяница гигантская	Пушица влагилищная
Овсяница овечья	Пушица узколистная
Одуванчик лекарственный	Ракитник русский
Ожика волосистая	Росьянка круглолистная
Окопник лекарственный	Седмичник европейский
Орляк обыкновенный	Селезеночник очереднолистный
Ортилия однобокая	Сердечник горький
Осока береговая	Ситник развесистый
Осока верещатниковая	Ситник скученный, с. Леерса
Осока вздутая	Смолка поникающая
Осока волосистая	

Сныть обыкновенная
Телиптерис болотный
Тимьян ползучий
Тонконог сизый
Тростник обыкновенный, т.
южный
Турча болотная
Фиалка Рейхенбаха
Фиалка Ривиниуса
Фиалка топяная
Фиалка трехцветная
Хамерий узколистный, Иван-чай
Хвощ зимующий
Хвощ лесной
Хвощ луговой
Хвощ речной
Хмель обыкновенный
Хохлатка уплотненная, х. Галлера
Цмин песчаный
Чемерица Лобеля
Черда трехраздельная
Черника
Чина весенняя
Чистец болотный
Чистец лесной
Чистяк весенний
Шейхцерия болотная
Щавель воробьиный
Щавель кислый

Щавель туполистный
Щитовник гребенчатый
Щитовник мужской, папоротник
мужской
Щитовник шартрский, щ.
игольчатый
Щучка дернистая
Яснотка крапчатая
Ястребинка волосистая

МОХООБРАЗНЫЕ

Гилокомий блестящий
Дикран многоножковый
Кукушкин лен волосконосный
Кукушкин лен обыкновенный
Плевроций Шребера
Птилий перистый
Сфагн магелланский
Сфагн обманчивый

ЛИШАЙНИКИ

Кладония дюймовая
Кладония мягкая
Кладония оленья
Кладония стройная
Цетрария исландская

ЛІТЕРАТУРА

1. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Андрееві, брієві. — У 4-х випусках. — Вип. 1. Андреальні, тетрафідальні, буксауміальні, схістостегальні, політріхальні, фіссидентальні, дикранальні, енкаліптальні. — К.: Наукова думка, 1987. — 180 с.
2. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Андрееві, брієві. — У 4-х випусках. — Вип. 3. Бріальні, ортотрихальні / Відп. ред. Л.В. Бардунов. — К.: Наукова думка, 1989. — 176 с.
3. Бачурина Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. Андрееві, брієві. — У 4-х випусках. — Вип. 4. Ізобріальні, гукеріальні, гіпнобріальні / Відп. ред. Л.В. Бардунов. — К.: Академперіодика, 2003. — 256 с.
4. Воробйов Д.В. Список растений-индикаторов // П.С. Погребняк. Основы лесной типологии. — К.: Изд-во АН Украинской ССР, 1955. — С. 429-442.
5. Воробйов Д.В., Погребняк П.С. Лісовий типологічний визначник Українського Полісся (типи умов місцевиростання, типи лісу та типи деревостанів) // Труды з лісової досвідної справи на Україні. — Випуск XI. — Харків, 1929. — 164 с.
6. Горышина Т.К. Экология растений. — М.: Высшая школа, 1979. — 368 с.
7. Зеров Д.К. Флора печіночних і сфагнових мохів України. — К.: Наукова думка, 1964. — 355 с.
8. Кобів Ю. Словник українських наукових і народних назв судинних рослин. — К.: Наук. думка, 2004. — 800 с.
9. Лікарські рослини. Енциклопедичний довідник / Лебеда А.П., Джуренко Н.І., Ісайкіна О.П. та ін. / За ред. А.М. Гродзінського. — К.: Головна редакція УРЕ, 1991. — 544 с.
10. Мінарченко В.М. Лікарські судинні рослини України (медичне та ресурсне значення). — К.: Фітосоціоцентр, 2005. — 324 с.
11. Окснер А.М. Флора лишайників України. — У 2-х томах. — Т. 2, вип. 1. — К.: Наукова думка, 1968. — 500 с.
12. Окснер А.М. Флора лишайників України. — У 2-х томах. — Т. 2, вип. 2. — К.: Наукова думка, 1993. — 539 с.
13. Определитель высших растений Украины / Доброчаева Д.Н., Котов М.И., Прокудин Ю.Н. и др. — Изд. 2-е, стереотипное. — Киев: Фитосоциоцентр, 1999. — 548 с.
14. Остапенко Б.Ф., Федець І.П., Пастернак В.П. Типологічна різноманітність лісів України. Зона широколистяних лісів. — Харків: Вид-во Харківського державного аграрного університету, 1998. — 127 с.
15. Поварніцин В.О. Ліси Українського Полісся. — К.: Вид-во АН Української РСР, 1959. — 207 с.

16. Погребняк П.С. Общее лесоводство. — М.: Изд-во сельскохозяйственной литературы, журналов и плакатов, 1963. — 399 с.
17. Погребняк П.С. основы лесной типологии. — Изд. 2-е, испр. и дополн. — К.: Изд-во АН Украинской ССР, 1955. — 456 с.
18. Ремезов Н.П., Погребняк П.С. Лесное почвоведение. — М.: Лесная промышленность, 1965. — 324 с.
19. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. I. — К.: Вид-во АН УРСР, 1936. — 199 с.
20. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. II. — К.: Вид-во АН УРСР, 1940. — 589 с.
21. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. III. — К.: Вид-во АН УРСР, 1950. — 425 с.
22. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. IV. — К.: Вид-во АН УРСР, 1952. — 689 с.
23. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. IX. — К.: Вид-во АН УРСР, 1960. — 689 с.
24. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. V. — К.: Вид-во АН УРСР, 1953. — 527 с.
25. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. VI. — К.: Вид-во АН УРСР, 1954. — 608 с.
26. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. VII. — К.: Вид-во АН УРСР, 1955. — 657 с.
27. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. VIII. — К.: Вид-во АН УРСР, 1957. — 543 с.
28. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. X. — К.: Вид-во АН УРСР, 1961. — 490 с.
29. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. XI. — К.: Вид-во АН УРСР, 1962. — 588 с.
30. Флора УРСР. — У 12-и томах. — Т. XII. — К.: Наукова думка, 1965. — 589 с.
31. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Дубові ліси других терас Лісостепу України // Укр. ботан. журн. — 1971. — Т. 28, № 2.
32. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Дубові ліси Полісся України // Укр. ботан. журн. — 1970. — Т. 27, № 1.
33. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Липово-дубові ліси Західного та Правобережного Полісся УРСР // Укр. ботан. журн. — 1969. — Т. 26, № 6.
34. Шеляг-Сосонко Ю.Р. Ліси формації дуба звичайного на території України та їх еволюція. — К.: Наукова думка, 1974. — 230 с.
35. Mosyakin S.L., Fedoronchuk M.M. Vascular Plants of Ukraine. A Nomenclatural Checklist / Ed. S.L. Mosyakin. — Kiev, 1999. — 345 p.

Краснов В.П., Орлов О.О., Ведмідь М.М.

**Атлас рослин-індикаторів
і типів лісорослинних умов
Українського Полісся**

Монографія

Фото — О. О. ОРЛОВ

Технічний редактор — О. П. ГЕМБАРСЬКИЙ

Коректор — І. В. РАТУШИНСЬКИЙ

Підписано до друку 01.12.2009.

Формат 60x84/16. Папір крейдований. Гарнітура Times New Roman.

Друк офсетний. Наклад 1000 прим.

**Видавництво «НОВОград», вул. Радянська, 3, м. Новоград-Волинський,
тел. (04141) 5-30-27, моб. 8-067-599-15-46, 8-063-682-62-52.
Палітурні роботи — ПП «Рута» (м. Житомир).**